

Maria Joutsenvirta

YMPÄRISTÖKESKUSTELUN YHTEISET ARVOT

DISKURSSIANALYYSI ENSON JA GREENPEACEN
YMPÄRISTÖKIRJOITUKSISTA

HELSINKI SCHOOL OF ECONOMICS

ACTA UNIVERSITATIS OECOMICAE HELSINGIENSIS

A-273

Maria Joutsenvirta

YMPÄRISTÖKESKUSTELUN YHTEISET ARVOT

DISKURSSIANALYYSI ENSON JA GREENPEACEN
YMPÄRISTÖKIRJOITUKSISTA

HELSINKI SCHOOL OF ECONOMICS

ACTA UNIVERSITATIS OECONOMICAE HELSINGIENSIS

A-273

© Maria Joutsenvirta and
Helsinki School of Economics

ISSN 1237-556X

ISBN-10: 952-488-013-X

ISBN-13: 978-952-488-013-8

E-version:

ISBN-10: 952-488-014-8

ISBN-13: 978-952-488-014-5

Helsinki School of Economics -
HSE Print 2006

SISÄLTÖ

KIITOKSET	I
TIIVISTELMÄ	III
ABSTRACT	IV
KUVA- JA TAULUKKOLUETTELOT	V
1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen kohde ja tutkimuskysymykset	3
1.2. Yritysten ja ympäristönsuojelijoiden suhde tutkimuskohteena	7
1.2.1 Tutkimuksen kiinnittyminen yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen.....	8
1.2.2 Ympäristönsuojelijoiden vaikutusvalta.....	11
1.2.3 Yritysten ja ympäristönsuojelijoiden yhteistyö	14
1.2.4 Ympäristökiistojen tutkimus.....	22
1.2.5 Konstruktivistinen lähestymistapa	29
1.2.6 Lähestymistapa tässä tutkimuksessa.....	32
1.3 Tutkimuksen metodologiset perusoletukset	38
1.3.1 Diskurssianalyysin perusoletukset	39
1.3.2 Semioottisen metodin soveltuvuus	49
2 AINEISTO JA MENETELMÄT	53
2.1 Aineisto	53
2.1.1 Suomalainen metsäkeskustelu tutkimuskohteena	53
2.1.2 Enson ja Greenpeacen ympäristökirjoitukset.....	57
2.1.3 Tutkimusaineiston luonne ja näkökulma aineistoon.....	61
2.1.4 Aineiston edut ja rajoitukset	66
2.2 Analyysimenetelmä	69
2.2.1 Semiotiikka liiketaloustieteissä.....	70
2.2.2 Greimasin aktanttimalli.....	72
2.2.3 Aktanttimallin soveltaminen	77
2.3 Analyysiprosessi	80
2.3.1 Analyysin aineistolähtöisyys	81
2.3.2 Analyysin eteneminen ja diskurssien tunnistaminen	83

3 TEOLLISUUDEN JA SUOJELIJOIDEN YMPÄRISTÖPUHEEN TYYPIT JA YHTEISET DISKURSSIT.....	87
3.1 Johdanto	87
3.2 Greenpeacen ympäristöpuheen tyypit.....	88
3.2.1 Greenpeacen periaatepuhe	89
3.2.2 Greenpeacen hyökkäyspuhe.....	92
3.3 Enson ympäristöpuheen tyypit ja diskurssien kuvaus.....	94
3.3.1 Puolustava puhe	97
Tiedon aladiskurssi: tositetiedon diskurssi.....	100
Tiedon aladiskurssi: totuuden moraalidiskurssi	104
Vastuun aladiskurssi: talousdiskurssi	105
3.3.2 Muutospuhe.....	107
Avoimuuden aladiskurssi: läpinäkyvyyden diskurssi.....	110
Tiedon aladiskurssi: oppimisen diskurssi	111
Vastuun aladiskurssi: sosiaalisen vastuun diskurssi	113
3.3.3 Kilpailukykypuhe.....	114
Avoimuuden aladiskurssi: vuorovaikutuksen diskurssi	116
Markkinadiskurssi	117
Vastuun aladiskurssi: suojeludiskurssi	118
3.4 Enson ympäristökirjoitusten luokittelu ja tehtävä.....	120
3.5 Teollisuuden ja suojelijoiden yhteiset diskurssit	123
3.5.1 Tiedon diskurssit.....	123
3.5.2 Vastuun diskurssit.....	125
3.5.3 Avoimuuden diskurssit	127
3.5.4 Markkinadiskurssi.....	128
4 MUUTOKSEN ALKUVAIHE: MORAALISUBJEKTIN JA YMPÄRISTÖOSAAJAN SYNTY	129
4.1 Johdanto	129
4.2 Yhteiskunnallinen velvollisuus ja ympäristönsuojelun faktat.....	132
4.2.1 Puolustettavana metsien hyväksikäyttö	133
4.2.2 Terve luonto suomalaisille	140
4.3 Laajentuva vastuu ja ympäristöosaaminen	146
4.3.1 Tavoitteena terve luonto	148
4.3.2 Kohti maineenparannusta ja hyväksyntää.....	154
4.4 Yhteenvedo.....	162

5 MURROSVAIHE: TOTUUSTAISTELUA JA SISÄISTÄ SANKARUUTTA ...	165
5.1 Johdanto	165
5.2 Julkinen keskustelu ja yrityksen maine.....	168
5.2.1 Tiedotussota	169
5.2.2 Kahden eri todellisuuden maastossa	176
5.2.3 Teollisuuden uskottavuusongelma	179
5.3 Teollisuuden sisäinen ristiriita ja kamppailu.....	185
5.4 Teollisuuden ja suojelijoiden 'metsäsota'	192
5.4.1 Taistelu metsien hyväksikäytöstä	193
5.4.2 Enson ja Greenpeacen asiantuntijuustaistelu	199
5.5 Yhteenveto	204
6 MUUTOKSEN VAKIINTUMISVAIHE: VASTUUTA LUONNOSTA, MARKKINOIDEN EHDOKSILLA	208
6.1 Johdanto	208
6.2 Viestinnällä mainetta parantamaan.....	212
6.3 Kohti asiakkaiden ja yhteiskunnan hyväksyntää	215
6.3.1 Teollisuus asiakkaiden vaatimusten ehdoilla.....	215
6.3.2 Greenpeacen markkinapuhe.....	222
6.4 Kohti ekokyvykkyyttä	227
6.5 Totuustaistelun laajeneminen.....	231
6.6 Yhteenveto	237
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KESKUSTELU	239
7.1 Päätelmiä ympäristökeskustelun yhteisistä arvoista	240
7.2 Pohdintaa asiantuntijuuskiistasta ja ympäristökeskustelun muuttuvista arvoista	250
LÄHTEET.....	254
LIITE 1. TUTKIMUKSEN PRIMÄÄRIAINEISTOON KUULUVAT KIRJOITUKSET.....	273

Kiitokset

Tämän tutkimuksen tekemiseen on tarvittu energiaa. Jouduin oman luovuusenergiani lisäksi viime vuosina poikkeussyistä – mutta ympäristötutkijalle vallan hyvin sopien – usein tasapainottelemaan sähköenergian riittävyyden kanssa. Keskenäisessä ekotalossa aika-ajoin tapahtunut työskentely oli haasteellista silloin, kun tietokoneeseen antoi sähköä vain 25 wattin aurinkopaneeliin kytketty tasavirta-akku. Onneksi tuo pieni paneeli oli kuitenkin suunnattuna aurinkoon päin Keski-Espanjan maaperällä eikä Suomen. Ajoittaista turhautumista sähkön niukkuuden aiheuttamiin katkoksiin kirjoitustyössä helpotti sen toistuva mieleenpalauttaminen, että kaikkein oleellisimpaan tutkijan työhön ei tasavirta- tai vaihtovirtasähköä tarvita. Oivallukset syntyvät tutkijan päässä, jos ovat syntyäkseen. Olen kiittollisuudenvelassa monille ihmisille ja tahoille, jotka ovat edesauttaneet tähän tutkimukseen tarvittujen oivallusten syntymistä sekä muulla tavoin edistäneet tutkijan taitojeni karttumista. Tämä tila on heitä varten. Parhaat kiitokseni heille kaikille.

Ohjaajani professori Liisa Uusitalo on ollut tutkimukseni tärkein tukija. Tunnen olevani etuoikeutettu saatuani olla hänenlaisensa yhteiskunnallisesti valveutuneen ja rautaisen ammattitaidon omaavan tieteentekijän ohjattavana. Hänen luottamuksensa kykyihini tehdä tutkimustani koskevia itsenäisiä valintoja sekä hänen rohkaisunsa epävarmuuden yllättäessä olivat ensiarvoisen tärkeitä työni etenemiselle. Olen kiittollinen, että tutkimukseni esitarkastajina toimivat professori Marja Järvelä Jyväskylän yliopistosta ja professori Eero Vaara Svenska handelshögskolanista. Heidän tarkkanäköiset ja syvää ymmärrystä heijastavat kommenttinsa paransivat merkittävästi työni lopullista versiota.

Olen Helsingin kauppakorkeakoulussa työskennellessäni saanut tehdä tutkimustani useamman työyhteisön jäsenenä. Olen syvästi kiittollinen kaikille niille henkilöille markkinoinnin ja johtamisen laitoksella sekä tohtorikoulutuskeskuksessa, joiden kanssa työskennellessäni sain vaihtaa tutkimukseeni ja tieteen tekemiseen liittyviä ajatuksia ja viettää antoisia yhteisöllisyyden hetkiä. Ympäristötutkijan identiteettini rakentumiselle erityisen tärkeitä olivat osallisuuteni professori Raimo Lovion luotsaamassa 'yritysten ympäristö- ja yhteiskuntavastuun' tutkimusyhteisössä ja FT Eva Heiskasen vetämässä 'Ympäristö ja liiketoiminta' -kirjaprojektissa. Kollegani ja ystäväni KTT Minna Halme on omalla esimerkillisellä työskentelyllään opettanut minulle läheltä niitä taitoja, joiden avulla tullaan hyväksi ympäristötutkijaksi ja –vaikuttajaksi. Hänen roolinsa työni kommentoijana ja väitöskirjaprosessiin liittyvien hyvien vinkkien antajana oli myös tärkeä.

Tutkimukseni laatuun vaikuttivat merkittävästi jäsenyyteni kauppatieteiden valtakunnallisessa jatkokoulutusohjelmassa KATAJAssa ja Finnmark -tutkijakoulussa, jotka mahdollistivat muun muassa pääsyni kansainvälisesti korkeatasoisiin koulutustapahtumiin. Erityisen konkreettisesti tavalla väitöskirjatyötäni edistivät professori Pertti Alasuutarin, professori emeritus David Silvermanin ja YTT Eero Suonisen vetämät laadullisten menetelmien KATAJA-kurssit, jotka kartuttivat tietämystäni kulttuurintutkimuksesta ja diskurssianalyysistä. Jatko-opintojeni ohessa työskentelin myös KATAJAn osa-aikaisena koordinaattorina. Vuosien tiivis yhteistyö KATAJAn toimikunnan puheenjohtajan, professori Kristian Möllerin, ja KATAJAn johtajan, tutkimusjohtaja Maj-Britt Hedvallin, kanssa oli tohtoriopiskelijan näkökulmasta ainutlaatuisen palkitsevaa ja

opettavaista heidän tutkijankoulutusta koskevan laajan tietämyksensä ja valtakunnallisen asiantuntijaorganisaation johtamistaitojensa ansiosta.

Tutustuin tutkimusmatkani aikana moniin suomalaisiin semiootikkoihin, joilta saamani palaute paransi suorittamani empiirisen analyysin laatua. Professori Henrik Gahmberg kiinnostui tekemstäni semioottisesta analyysistä ja johdatti minut muiden semiootikkojen pariin. Dosentti emeritus Kari Salosaaren Helsingin yliopistossa vetämät Greimas-opintopiirit tarjosivat minulle ainutkertaisen ja tärkeän oppimistien käyttämäni metodiin. Osallistuminen professori Eero Tarastin 'Ymmärtämisen merkit' -kirjaprojektiin ja hänen kanssaan käymäni 'totuusneliö' -keskustelu eräästä aineistopätkästäni olivat opettavaisia. Greimas-opintopiiriin osallistuneiden eri alojen tutkijoiden kanssa sain nauttia yhteisen tiedonjanomme synnyttämistä inspiroivista opiskelutuokioista kahden lukuvuoden ajan.

Olen kiitollinen kaikille niille Helsingin kauppakorkeakoulun ja muiden yliopistojen jatko-opiskelijoille, joiden kanssa minulla oli ilo jakaa jatko-opiskelijan arkea. Erityisen paljon sain tuolla taipaleella nauttia Eeva-Katri Aholan ja Jukka Lokan älykkästä ja huumorintajuudesta seurasta. Ilman heidän ystävyyttään ja heidän kanssaan käymiäni keskusteluita tutkimuksestani, tieteen tekemisestä ja muista meille merkityksellisistä asioista matkantekoni olisi ollut monin verroin raskaampaa. Heiltä sain työlleni myös arvokasta palautetta.

Ilman sitä intohimoa tieteellisen tutkimuksen tekemiseen, jonka professori emeritus Niilo Home minussa herätti ohjatessaan pro gradu -työtäni, olisin tuskin palannut jatkamaan opintojani. Helsingin kauppakorkeakoulun markkinoinnin aineen ja tohtorikoulutuskeskuksen tarjoamat fyysiset tilat ja puitteet sekä siellä hallintotehtävissä työskennelleet ihmiset olivat korvaamattoman tärkeitä tutkimukseni suorittamiseksi. Tämä tutkimus sai taloudellista tukea seuraavilta säätiöiltä: Helsingin kauppakorkeakoulun tukisäätiö, Liikesivistysrahasto, Vuorineuvos tekn. ja kauppat.tri h.c. Marcus Wallenbergin liiketaloudellinen tutkimussäätiö, Emil Aaltosen Säätiö sekä Suomen Kulttuurirahasto.

Lopuksi haluan kiittää läheisimpiäni. Vanhempani Riitta ja Touko ovat aina olleet tukenani. Väitöskirjaprosessin aikana heidän tukensa sai monia muotoja ja toi helpotusta työhöni. Keskustelut teologisen erityistietämyksen omaavan isäni kanssa antoivat konkreettista apua myös tutkimukseni empiiriseen analyysiin, sillä sellaiset käsitteet kuin 'farisealaisuus' ja 'armo' esiintyivät myös analysoimassani ympäristökeskustelussa. Tietotekniikan asiantuntijana veljeni Timo auttoi monissa teknisissä asioissa ja muun muassa ensimmäisen tietokoneeni hankinnassa. Sisareni Ulla ja hänen aviomiehensä Mikko antoivat minulle kodin omasta kodistaan silloin, kun elämäntilanteeni vaati jatkuvaa matkustelua kahden eri asuinmaan välillä. Vivir y trabajar en dos paises no habria sido posible sin la ayuda de mis suegros. Muchissimas gracias, Nati y Francisco. I am happy to put an end to this work by thanking my husband, Houston, who during my research journey both designed and built with his own hands an ecological house for us. The freedom that he gives me combined with his open mind and unconditional love creates a space where I can find the strength and the joy to continuously challenge myself and to always question what first seems improper or impossible.

Rio de Cisnes, Almorox, maaliskuussa 2006

Maria Joutsenvirta

Tiivistelmä

Tämän tutkimuksen päätehtävänä on analysoida yritysmaailman ja ympäristönsuojelijoiden käymän ympäristökeskustelun sosiaalis-kulttuurista rakentumista. Tarkastelun kohteena on suomalainen metsien käyttöä koskeva keskustelu. Tutkimuksessa sovelletaan kulttuurintutkimuksen lähestymistapaa. Erona aikaisempaan tutkimukseen, jossa osapuolten välinen kiistely näyttäytyy eri alakulttuurien ja maailmankatsomusten välisenä kamppailuna, tämä tutkimus nojaa oletukseen, jonka mukaan ympäristökeskustelua käyviä toimijoita yhdistää intressien ja mielipiteiden eroista huolimatta yhteinen kulttuurinen todellisuus ja sen sisältämä arvomaailma. Tutkimuksen tavoitteena on katsoa millä tavalla tuo todellisuus ilmenee ja vaikuttaa yritysmaailman ja ympäristönsuojelijoiden käymässä ympäristökeskustelussa.

Yritysmaailman ja ympäristönsuojelijoiden yhteistä kulttuurista arvomaailmaa tutkitaan diskurssien ja toimija-asemien kautta. Tutkimuksessa sovelletaan kielen käytön vaihtelevuuden tarkasteluun keskittyvää diskurssianalyttistä lähestymistapaa, ja sen metodisena apuvälineenä käytetään A.J. Greimasin semioottista aktanttimallia. Tutkimuksen empiirisenä aineistona ovat metsäteollisuusyritys Enson (nykyisin Stora Enson) ja ympäristöjärjestö Greenpeacen itsenäisesti ja autenttisesti tuottamat ympäristöaiheiset kirjoitukset vuosilta 1985-2001.

Tutkimus analysoi ensin osapuolille ominaisia puhetyyppejä, joita ovat Greenpeacen osalta *periaatepuhe* ja *hyökkäyspuhe* ja Enson osalta *puolustava puhe*, *muutospuhe* ja *kilpailukykypuhe*. Puhetyypit kuvaavat tutkittavien kirjoitusten yleistä argumentatiivista rakentumista ja siinä esiintyvää variaatiota. Tutkimuksen keskeinen, diskurssien tunnistamiseen perustuva väite on, että pyrkiessään oikeuttamaan ympäristön käyttöön liittyviä toimiaan yritysmaailman edustajat ja ympäristönsuojelijat ovat nojanneet moniin yhteisiin kulttuurisiin arvoihin ja perusoletuksiin. Yhteistä arvooperustaa kuvaavat keskeiset neljä diskurssia ovat *tiedon diskurssi*, *vastuun diskurssi*, *avoimuuden diskurssi* ja *markkinadiskurssi*. Tiettyjen kulttuuristen arvostusten muodostamasta rakenteellisesta jatkuvuudesta huolimatta osapuolten tavassa esittää argumentteja ympäristönsuojelusta on tapahtunut myös tilannesidonnaista vaihtelua ja muutoksia. Sen vuoksi työssä tunnistetaan aladiskursseja, jotka auttavat ymmärtämään eri tapoja, joilla diskurssien sisältämiä kulttuurisia arvostuksia on tuotettu erilaisissa vuorovaikutuksellisissa ja historiallisissa tilanteissa. Aktanttimallin avulla voitiin osoittaa esimerkiksi useita toimijapositioneissa tapahtuneita vaihdoksia ja siirtymiä. Kyse ei ole yhtäkkisistä siirtymistä yhdestä argumentaatorakenteesta toiseen vaan pikemminkin painopisteiden vaihdoksista puhetilanteen muuttuessa sekä uudenlaisten elementtien mukaantulosta keskusteluun.

Monet tutkimuksen tuloksista vahvistavat aikaisempaa käsitystä ympäristökiistoista nimenomaan *asiantuntijuuteen liittyvinä kiistoina* ja tuovat siihen lisäymmärrystä. Tutkimus tuottaa uutta tietoa myös ympäristökeskustelun kielenkäyttöön sisältyvästä *moraalisesta ulottuvuudesta* ja yritysten yhteiskuntavastuusta.

Avainsanat: ympäristö, ympäristökiista, metsäteollisuus, yhteiskuntavastuu, ympäristöliike, ympäristöjärjestö, diskurssianalyysi, semiotikka, kulttuuriset arvot

Abstract

This study examines how businesses and environmental activists have debated about environmental matters. The focus of the empirical analysis is the Finnish debate about the use of forests. The study differs from earlier studies in which environmental disputes are seen as struggles between different subcultures and world-views. Drawing from a cultural approach this study is based on the assumption that despite the differences in interests and opinions the parties in the environmental debates share the same cultural reality and the same values existing in that reality. The study aims to discover how that reality manifests itself and influences the business-environmentalist debate.

Culturally shared values of businesses and environmental activists are studied through discourses and subject positions. The study applies a discourse analytic approach that focuses attention on language use and its variation. The semiotic actant model of A.J.Greimas is used as a method of data analysis. The empirical data consists of environmental writings from the forest company Enso (nowadays Stora Enso) and the environmental organization Greenpeace during 1985-2001.

The empirical analysis begins by identifying different 'types of talk' that Enso and Greenpeace have produced in their environmental writings. Two types of environmental talk are identified from Greenpeace's writings, *principled talk* and *accusation talk*, and three types of environmental talk from Enso's writings, *defensive talk*, *change talk* and *competitive talk*. The types of talk represent general argumentative construction of the writings and its variation. The central argument of the study deals with the shared cultural value base. When aiming at justifying their actions concerning the use of nature, the representatives of businesses and environmentalists have based their arguments on several culturally shared values and other premises. The four discourses that represent the shared value base are: *the discourse of knowledge*, *the discourse of responsibility*, *the discourse of openness* and *the market discourse*. Despite the structural continuum that certain cultural values seem to create the way the parties have stated their arguments about environmental protection has included situation specific variation and changes. Therefore, the study identifies subdiscourses that help to understand the different ways through which those cultural values have been produced and reproduced in various interactive and historical situations. The semiotic actant model helped to show, for example, the changes in many subject positions. The variation does not suggest sudden changes from one argumentative structure to another. Instead it has more to do with changes in certain discourses when one type of interactive situation is replaced by another. It also has to do with new elements entering in the discussion.

Several findings of this study strengthen the earlier understanding of the environmental debates as disputes about expertise. The study also produces new information about the moral dimension of language use in the environmental debate and about corporate social responsibility.

Keywords: environment, environmental dispute, forest industry, corporate social responsibility, environmental movement, environmental organization, discourse analysis, semiotics, cultural values

Kuva- ja taulukkoluettelot

Kuvat:

Kuva 1. Greimasin aktanttimalli (Greimas 1980).	74
Kuva 2. GP 1994a -kirjoituksen sisältämä aktanttitarina.	91
Kuva 3. GP 1991a -kirjoituksen sisältämä aktanttitarina.	93
Kuva 4. Enso 1985a -kirjoituksen sisältämä aktanttitarina.	99
Kuva 5. Enso 1990b -kirjoituksen sisältämä aktanttitarina.	109
Kuva 6. Enso 1999a -kirjoituksen sisältämä aktanttitarina.	116
Kuva 7. Enso 1985a -kirjoituksen sisältämä aktanttitarina.	134
Kuva 8. Enso 1985b- ja Enso 1988 -kirjoitusten sisältämä aktanttitarina.	145
Kuva 9. Enso 1989a- ja Enso 1989b -kirjoitusten sisältämä aktanttitarina.	153
Kuva 10. Enso 1990a- ja Enso 1990b -kirjoitusten sisältämä aktanttitarina.	158
Kuva 11. Enso 1993a- ja Enso 1993b -kirjoitusten sisältämä aktanttitarina.	172
Kuva 12. Enso 1994a -kirjoituksen sisältämä aktanttitarina.	185
Kuva 13. Enso 1994b- ja Enso 1996b -kirjoitusten sisältämä aktanttitarina.	191
Kuva 14. Enso 1995 -kirjoituksen sisältämä aktanttitarina.	198
Kuva 15. Greenpeacen hyökkäyspuheen semioottinen rakentuminen.	203
Kuva 16. Enso 1998a -kirjoituksen sisältämä aktanttitarina.	214
Kuva 17. Enson markkinakeskeisen kilpailukykypuheen semiottinen rakentuminen.	222
Kuva 18. Enson suorituskykykeskeisen kilpailukykypuheen semiottinen rakentuminen.	230

Taulukot:

Taulukko 1. Metsiä koskevien intressien ilmeneminen Enson ja Greenpeacen ympäristökirjoituksissa.	34
Taulukko 2. Enson ympäristökirjoitusten luokittelu.	121
Taulukko 3. Tiedon diskurssit ja niiden tuottamat toimija-asetat.	124
Taulukko 4. Tiedon aladiskurssien esiintyminen Enson ja Greenpeacen kirjoituksissa. ...	124
Taulukko 5. Vastuun aladiskurssit ja niiden tuottamat toimija-asetat.	126
Taulukko 6. Vastuun aladiskurssien esiintyminen Enson ja Greenpeacen kirjoituksissa. .	126
Taulukko 7. Avoimuuden aladiskurssit ja niiden tuottamat toimija-asetat.	127
Taulukko 8. Avoimuuden aladiskurssien esiintyminen Enson ja Greenpeacen kirjoituksissa.	127
Taulukko 9. Markkinadiskurssi ja sen tuottamat toimija-asetat.	128
Taulukko 10. Markkinadiskurssin esiintyminen Enson ja Greenpeacen kirjoituksissa.	128

1 Johdanto

Ympäristönsuojeluun liittyvät kysymykset ovat aina aiheuttaneet ristiriitoja. Eri toimijoilla yhteiskunnassa on erilaisia käsityksiä siitä, mitkä asiat tulee luokitella ympäristöongelmiksi ja miten ympäristö tulisi eri yhteyksissä ottaa huomioon. Toimijoiden välisten ristiriitojen lisäksi ympäristökysymykset nostattavat myös yksilöiden sisäisiä kamppailuja heidän pyrkiessään ympäristönsuojelua edistävien käyttäytymistapojen lisäksi samanaikaisesti tyydyttämään niiden kanssa ristiriidassa olevia haluja. Näiden tekijöiden vuoksi ympäristökysymykset ovat jo varhain houkutelleet niistä kiinnostuneita yhteiskuntatieteen tutkijoita tarkastelemaan eri ryhmien välisiä tai yksilön/ryhmän ja laajemman yhteiskunnan välisiä eroavaisuuksia ja ristiriitaisuuksia (esim. O'Riordan 1981; Uusitalo 1986b; 1988; 1991; Eder 1990; Massa 1991; Järvikoski 1991; Rannikko 1991; Sairinen 1996; Haila 2001a). Tämä tutkimus käsittelee keskustelua, jota yritysmaailman edustajat ja ympäristönsuojelijat ovat käyneet esittäessään erilaisia mielipiteitä ja näkemyksiä ympäristönsuojelusta. Yritysmaailma ja ympäristönsuojelijat on sekä julkisissa keskusteluissa että tieteen piirissä totuttu ennen kaikkea näkemään erilaisten, usein vastakkaisten, intressien ja arvojen edustajina. Osapuolten vastakkainasettelu syntyy lähes luonnostaan, sillä niiden tavoitteellisen toiminnan päämäärät ovat hyvin erilaiset. Käytännön todisteena yritysmaailman ja ympäristönsuojelijoiden edistämien arvojen ja intressien erilaisuudesta ovat viime vuosikymmeninä esiintyneet monet avoimet konfliktitilanteet osapuolten välillä.

Monista aikaisemmista tutkimuksista poiketen tässä työssä ei keskitytä tutkimaan yritysmaailman ja ympäristönsuojelijoiden välisiä eroja esimerkiksi osapuolten luontosuhteiden tai maailmankuvien tasolla. Sen sijaan tutkimuksen lähtökohtana on oletus, jonka mukaan molemmat osapuolet argumentoivat ja esittävät mielipiteitään ympäristönsuojelusta joidenkin yhteisten kulttuuristen arvojen ja esioletusten kautta. Tutkimuksen tavoitteena on avata ikkunaa tähän osapuolille yhteiseen kulttuuriseen todellisuuteen ja katsoa millä tavalla se esittäytyy ja vaikuttaa osapuolten käymässä ympäristökeskustelussa.

JOHDANTO

Niin julkisuudessa kuin tieteen sisällä käydyissä keskusteluissa vallitseva näkemys osapuolten erilaisuudesta kadottaa samalla jotakin ilmiön ymmärtämisen kannalta olennaista. Monet staattiset ja polarisoivat jäsenyykset kiistoista peittävät alleen sitä osapuolille yhteistä arvomaailmaa ja sosiaalis-kulttuurista rikkautta, jossa saattaa piillä merkittävää muutospotentiaalia niin ympäristön kuin yhteiskunnan kannalta parempien ja toteutettavissa olevien käytäntöjen institutionalisoimiseksi.

Siirtämällä päähuomion yritysmaailman edustajien ja ympäristönsuojelijoiden eroavuuksista heidän nojaamiinsa yhteisiin kulttuurisiin arvoihin ja niiden ajallispaikalliseen esiintymiseen tarjoan tuoreen tarkastelukulman osapuolten väliseen ristiriitaiseen suhteeseen. Tapa, jolla tuon esiin yritysmaailman ja ympäristönsuojelijoiden yhteistä kulttuurista todellisuutta, korostaa kielen roolia sosiaalisen todellisuuden rakentumisessa. Pyrin analyysini kautta tekemään läpinäkyväksi yritysten ja ympäristönsuojelijoiden käymän ympäristökeskustelun itsestäänselvänä pidettyjä ja sitä kautta piiloisia kulttuurisia jäsenyyksiä, joiden kautta osapuolet esittävät argumentteja ympäristönsuojelusta. Pyrin osoittamaan, miten osapuolet tulevat tiettyjen yhteisten puhetapojen kautta tuottaneiksi ympäristönsuojelulle yhteneväisiä määritelmiä ja samanlaiseen jaotteluun perustuvia toimija-asemia. Lisäksi osoitan, kuinka ympäristönsuojelua koskevat määritelmät ja osapuolten toimija-asetat vaihtelevat keskustelun kuluessa. Lyhyesti ilmaistuna pyrin kaivamaan esiin yritysmaailmalle ja ympäristönsuojelijoille yhteistä kulttuurista arvomaailmaa sekä siihen viittaamisen erilaisia tapoja.

Yhteiskuntaa ja kulttuuria tarkasteleva tutkimukseni sijoittuu karkeasti jaotellen liiketaloustieteelliseen ja laajemmin yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen. Siinä sovelletaan kulttuurintutkimuksen lähestymistapaa ja sen piirissä kehiteltyjä menetelmällisiä välineitä. Tutkimus koostuu kolmesta osasta. Ensimmäinen osa (luvut 1 ja 2) johdattaa lukijan tutkimuksen aihealueeseen, esittää tutkimusongelman ja asemoi sen aikaisempiin keskusteluihin sekä esittelee lyhyesti tutkimuksen aineiston ja käytetyt menetit. Toinen osa (luvut 3-6) perustuu empiiriselle analyysille. Se koostuu neljästä aineiston analyysiluvusta, joissa analysoidaan yritysmaailman ja ympäristönsuojelijoiden tapoja esittää mielipiteitä ja argumentteja ympäristönsuojelusta. Kolmas osa (luku 7) vetää

yhteen analyysin tulokset suhteuttaen ne sekä tutkimukselle annettuihin tavoitteisiin että laajempaan keskusteluun ympäristökiistoista.

1.1 Tutkimuksen kohde ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tavoitteena on avata yritysten ja ympäristönsuojelijoiden väliset ristiriidat moniulotteisemmiksi kuin aikaisemmat käsitteellistämistavat ovat mahdollistaneet. Pyrin tähän tavoitteeseen ottamalla tutkimuksen keskiöön ne keskeiset perusoletukset, joiden pohjalta molemmat osapuolet puolustavat tai kritisoivat ympäristönsuojeluun liittyvää toimintaa. Niitä erittelemällä päästään käsiksi yritysmaailmalle ja ympäristönsuojelijoille yhteiseen kulttuuriseen todellisuuteen, katsomaan kuinka se ilmenee osapuolten käymässä ympäristökeskustelussa. Tutkimukseni keskeinen lähtökohta oletus on peräisin kulttuurintutkimuksen traditiosta. Sen mukaisesti oletan, että yritysmaailman edustajia ja ympäristönsuojelijoita yhdistää intressien ja mielipiteiden eroista huolimatta yhteinen kulttuurinen todellisuus. Tämä yhteinen kulttuuri on vaikuttanut merkittäväällä tavalla siihen, miksi osapuolet ovat päätyneet keskustelemaan ympäristönsuojelusta siten kuin ovat.

Esittäessään argumentteja ympäristönsuojelusta yrityksen edustajat ja ympäristönsuojelijat nojaavat joihinkin yhteisiin kulttuurissa vallitseviin arvoihin ja esioletuksiin, jotka voidaan nostaa esille tutkimalla, millaisia yhteisiä käsityksiä hyvästä tai hyväksyttävästä osapuolten puheenvuoroissa tuotetaan. Nämä arvostukset liittyvät tapoihin, joilla toimijat merkityksellistävät ympäristönsuojelua, ja ne ovat luonteeltaan kulttuurisia eivätkä yksilöiden tarkoitushakuiseen toimintaan liittyviä. Niitä voidaan kutsua kulttuurisiksi arvoiksi erotuksena osapuolten toiminnan päämääriin ja intresseihin liittyvistä arvoista, jotka ohjaavat käytännön tavoitteellista toimintaa.

Oletus yhteisistä kulttuurisista arvoista ei merkitse yritysten ja ympäristönsuojelijoiden käytännön tasolla esiintyvän arvojen ja intressien vastakkaisuuden kiistämistä. Tietty, luonnollisena pidetty arvojen ja intressien vastakkainasettelu pyritään tässä tutkimuksessa kuitenkin ylittämään ja samalla hälventämään. Kohdistan huomion erityisesti siihen, miten näitä ilmitasolla olevia faktoja ja kategorioita tuotetaan sekä niihin oikeuttamisen tapoihin, joilla esimerkiksi ympäristönsuojelijoiden ajama metsien suojele tai yritysten ajama

metsien käyttö taloudellisen toiminnan resurssina luonnollistetaan (vrt. Jokinen ym. 1993, 23). Tutkimus kohdistuu ennen kaikkea sellaiseen (ympäristö)toimintaan, jossa puhujan intentionaalisuus on pyrkimystä antaa hyväksyttävältä kuullostavia selontekoja.

Ympäristönsuojelijoilla viitataan tässä työssä ympäristöarvojen puolesta toimivan ei-valtiollisen kansalaisryhmän tai –järjestön (engl. non-governmental organization – NGO) jäseniin, jotka pyrkivät muuttamaan vallitsevia käytäntöjä ekologisempaan suuntaan ja siten vaikuttamaan muun muassa yritysten toimintaan. Tarkastelen ympäristönsuojelukeskustelun kulttuurisia arvoja siten kuin ne tulevat ilmi yritysmaailman edustajien ja ympäristönsuojelijoiden luonnollisessa puheessa. Olen valinnut tutkimuksen empiiriseksi kohteeksi suomalaisen metsäteollisuusyrityksen Enson (myöhemmin suomalais-ruotsalaiseksi metsäjätiksi yhdistyneen Stora Enson), ja ympäristöjärjestö Greenpeacen itsenäisesti ja autenttisesti tuottamia metsätalouden ympäristökysymyksiin liittyviä kirjoituksia noin 15 vuoden ajanjaksolta. Suomalaiselle yhteiskunnan ja kulttuurin kentän ympäristötutkijalle keskustelu metsäteollisuuden ympäristönsuojelusta on paitsi luonteva myös mielenkiintoinen ja hedelmällinen tutkimuskohde. Suuresta kansantaloudellisesta roolistaan johtuen metsätaloutta ja –teollisuutta koskeva ympäristökeskustelu on ollut hallitseva koko suomalaisen ympäristökeskustelun kentällä. Metsäteollisuuteen ja –talouteen kohdistuneet suojelupaineet ovat aiheuttaneet lukuisia avoimia konfliktitilanteita yritysmaailman ja ympäristönsuojelijoiden välillä. Huolimatta siitä, että vuorovaikutus ja neuvottelumahdollisuudet eri intressiryhmien välillä ovat erityisesti 1990-luvulta lähtien selvästi parantuneet, metsien käyttöä koskevat erimielisyydet ja ristiriidat eivät ole vähentyneet, vaan ne muodostavat edelleen merkittävän yhteiskunnallisen haasteen (esim. Hellström 2001; Kansallisen metsäohjelman 2010 väliarviointi. Loppuraportti, 2005).

Tutkimuskohteen ollessa pala suomalaista metsäkeskustelua tämä tutkimus sijoittuu osaksi yhteiskuntatieteellistä metsäntutkimusta, jonka merkitys Suomessa on viime vuosina kasvanut metsätaloutta ja –teollisuutta kohdanneiden uusien yhteiskunnallisten vaateiden ja haasteiden myötä. Metsäsektorin keskeisestä yhteiskunnallisesta asemasta johtuen metsäntutkimuksella on Suomessa ollut vankka pohja ja pitkät perinteet. Esimerkiksi monille yhteiskuntatieteellisille väitöskirjoille metsäsektorinäkökulma on tarjonnut

JOHDANTO

perustellun ja hedelmällisen näkökulman, jonka avulla on pyritty selittämään monia suomalaisen yhteiskunnan ominaispiirteitä. Suomen tieteen tilan arvioinnissa metsätalouteen liittyvien sosiologisten kysymysten tutkimus on yhteiskunnallisessa ympäristössä tapahtuneisiin kehityssuuntiin nähden todettu kuitenkin puutteelliseksi. (Rannikko & Lehtinen 2004; Suomen tieteen tila ja taso 2003, 208.) Tämä tutkimus pyrkii osaltaan paikkaamaan tätä suomalaisen tieteen arvioijien tunnistamaa tiedon aukkoa.

Aikaisemmassa ympäristöaiheisessa metsäntutkimuksessa on korostunut käsitys, jonka mukaan eri intressejä edustavilla toimijoilla on erilaiset kulttuurit ja tavat määrittellä metsiä ja ympäristönsuojelua. Yritysten ja ympäristönsuojelijoiden yhtenevistä tavoista argumentoida ja esittää perusteluja luontoympäristön suojelulle ja käytölle on sen sijaan tehty vain vähän systemaattista tutkimusta. Yrityksille ja ympäristönsuojelijoille yhteisen kulttuurisen todellisuuden olemassaolo ja sen vaikutus sekä ympäristökiistoista että esimerkiksi talouden ja yritysmaailman vihertymisestä keskusteltaessa on ylipäätään jäänyt taka-alalle.

Enson ja Greenpeacen tuottama puhe ympäristönsuojelusta valittiin tutkimuksen kohteeksi sen vuoksi, että osapuolten väliset näkyvät ympäristökiistat ovat usein olleet julkisen keskustelun kohteena sekä Suomessa että ulkomailla. Osapuolet ovat muun muassa lukuisista konflikteistaan johtuen ottaneet omissa julkaisuissaan voimakkaasti kantaa metsäteollisuuden ympäristönsuojeluun. Enson ja Greenpeacen omissa julkaisuissa esiintyvät kirjoitukset ympäristönsuojelusta ovat yksi kielentutkimuksellisesti kiinnostava areena, jolla määrittelyjä ympäristönsuojelusta tuotetaan. Koska pyrkimyksenä on näitä kirjoituksia analysoimalla tuoda uutta tietoa yritysten ja ympäristönsuojelijoiden käymästä ympäristökeskustelusta, tekstejä tarkastellaan erityisesti siltä kannalta, miten niissä tehdään tulkintoja ympäristöongelmista ja niiden ratkaisemisesta, tuotetaan määritelmiä ympäristönsuojelulle sekä erilaisia toimija-asemia kiistojen eri osapuolille.

Erittelen Enson ja Greenpeacen käymän ympäristökeskustelun sisältämiä kulttuurisia jäsennyksiä diskurssin käsitteen avulla. Diskurssi viittaa työssäni verrattain eheisiin säännönmukaisten merkityssuhteiden systeemeihin, jotka rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä ja samalla rakentavat sosiaalista todellisuutta (Jokinen ym. 1993, 27).

JOHDANTO

Diskurssin lisäksi toinen tärkeä työssäni soveltama analyttinen käsite on toimija-asema. Tietyt diskurssit tuottavat eri osapuolille tiettyjä ominaisuuksia, oikeuksia ja velvollisuuksia, joita toimijat olettavat itselleen tai toisille toimijoille ja jotka syntyvät ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa (Peräkylä 1990, 22; Suoninen 1997, 93, 124). Näitä tutkin toimija-aseman käsitteen avulla.

Työni tavoitteena on diskurssien kautta tarkastella, millaisiksi ympäristönsuojelun määritelmät ja niiden sisältämät toimija-asetat ovat muovautuneet missäkin vaiheessa käytyä keskustelua. Eri kirjoitukset edustavat erilaisia 'puhujan asemia' ja niillä tavoitellaan eri asioita. Tietyt painopisteen muutokset diskursseissa kertovat osapuolten kielenkäytön muuttumisesta. Muutokset ovat usein sidoksissa puhetilanteen vaihtumiseen. Tietyt muutokset implikoivat myös kulttuurista ja yhteiskunnallista muutosta.

Kiinnostuksen kohdentaminen kielellisiin tekoihin eli siihen, miten yritysmaailman edustajat ja ympäristönsuojelijat kielen kautta tuottavat vaihtelevia määritelmiä ympäristönsuojelulle, on keskeinen tutkimuksellinen valinta. Se merkitsee sitä, että tutkimuskohteena ei ole ympäristönsuojelu käytännön toimintana tai esimerkiksi osapuolten motiivien toteutumana, vaan se, miten osapuolet sitä argumentoivat ja arvioivat käymässään ympäristökeskustelussa. Tämän voi katsoa olevan etu tutkittaessa sellaista ilmiötä, jossa tutkittavien esilletuomien näkemysten ja "todellisen" käyttäytymisen välinen suhde edellyttää tutkijalta erityistä kriittisyyttä. Näin on usein tilanne juuri yritysmaailman ja muiden ympäristökritiikin kohteeksi joutuneiden tahojen ympäristöpuhetta analysoitaessa.

Sillä, miten ympäristökiistan osapuolet tuottavat kielen kautta määritelmiä ympäristönsuojelulle, on myös käytännön seurauksia. Sen vuoksi kulttuurinen ja kielellisiin ilmiöihin keskittyvä lähestymistapa ympäristökiistoihin ei jätä huomioimatta puheessa tapahtuvien tekojen vaikutusta myös konkreettisiin käytäntöihin ja ongelmien ratkaisuihin. Ympäristökiistan osapuolten puheessaan tuottamista määritelmistä sekä niihin sisältyvistä toimija-asemista ja institutionaalisista käytännöistä, tulee esittämisen jälkeen "tosiasioita", joita toimijat joutuvat ottamaan huomioon jatkossa. Tietynlaiset kielen käytössä tapahtuvat

teot luovat sitoutumista tiettyihin ajatusmalleihin ja samalla rajaavat näihin ajatusmalleihin sopimattomia ongelmien ratkaisuvaihtoehtoja.

Tutkimukselle voidaan mainituista lähtökohdista käsin asettaa seuraavanlaiset tutkimuskysymykset:

Pääkysymykset:

- Miten metsäteollisuusyritys Enson ja ympäristöjärjestö Greenpeacen omissa julkaisuissaan käymä keskustelu metsäteollisuuden ympäristönsuojelusta vuosina 1985-2001 on sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentunut?
- Millaisiksi metsäteollisuuden ympäristönsuojelukysymys ja toimijoiden asemat ovat keskustelun kuluessa ja osapuolten kielen käytön vaihtelussa rakentuneet ja muuttuneet?

Näihin pääkysymyksiin pyrin hakemaan vastauksia seuraavien *alatutkimuskysymysten* kautta:

- Millaisia yhteisiä diskursseja ja niiden sisältämiä toimija-asemia Enson ja Greenpeacen ympäristökirjoituksista on tunnistettavissa?
- Millaisia seurauksia on noiden diskurssien käytöllä?
- Millaisia muutoksia on tapahtunut siinä (diskurssien avulla kuvattavassa) kulttuurisessa kokonaisuudessa, jonka puitteissa osapuolet ovat käyneet keskustelua?

Viimeisellä alakysymyksellä pyritään kartoittamaan sekä ympäristönsuojelun saamien määritelmien että ylipäätään tutkitun ympäristökeskustelun dynaamista olemusta.

1.2. Yritysten ja ympäristönsuojelijoiden suhde tutkimuskohteena

Seuraavassa tarkoituksena on selvittää yritysten ja ympäristönsuojelijoiden välisiä suhteita ja kiistoja koskevaa aikaisempaa tieteellistä keskustelua. Ensin kuvataan tutkimuksen kiinnittyminen yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen. Sen jälkeen esitellään yritysmaailman ja ympäristönsuojelijoiden välistä yhteistyötä koskevaa tieteellistä keskustelua. Lopuksi tarkastellaan osapuolten välisiä ristiriitoja ja kiistoja koskevaa aikaisempaa tutkimusta. Tavoitteena on asemoida käsillä oleva tutkimus tässä luvussa esilletuoihin keskusteluihin.

1.2.1 Tutkimuksen kiinnittyminen yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen

Ympäristötutkimuksella on lähtökohtaisesti pyritty lisäämään tietoa ympäristöongelmista. Ympäristöongelmien liittyminen yhteiskunnan ja luonnon keskinäiseen suhteeseen on merkinnyt sitä, että niihin sisältyy sekä luonnontieteellinen että yhteiskuntatieteellinen ulottuvuus. Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen merkittävyys perustuu ympäristöongelmien yhteiskunnalliseen luonteeseen: ympäristöongelmien tunnistaminen ja määrittely tapahtuvat yhteiskunnallisten prosessien seurauksena, ja ongelmien ratkaiseminen vaatii yhteiskunnallisia toimia. (Massa 1990; Rannikko 1994, 19-20; Jokinen ym. 1995, 7-8; Väliverronen 1996, 38-40, 130; Haila 2001c, 261.) Yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen syntyminen taustalla on muutos yleisessä käsityksessä ihmisen ja luonnon suhteesta, mikä tapahtui 1960-luvulla alkunsa saaneen ympäristöherätyksen myötä. Kun teollisen kehityksen aiheuttamat muutokset ja vaarat ihmisten elinympäristössä alkoivat lisääntyvässä määrin herättää ihmisissä huolta, luonto alettiin käsittää 'ympäristöksi', joka ei ole vain koskematonta, ihmistoiminnan ulkopuolista luontoympäristöä, vaan jotakin, jota ihmiset sekä puheessaan määrittelevät että toiminnallaan jatkuvasti muokkaavat. Luonnon ja ihmisen suhdetta koskevista kysymyksistä tuli näin vahvasti yhteiskunnallisia ja poliittisia. (Väliverronen 1994b, 48; ks. myös Eder 1990; Haila & Levins 1992, 151-152; Macnaghten & Urry 1998, 30-31.)

Sama tiedonintressi yhdistää tutkimukseni sekä liiketaloustieteellisen että laajemmin yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen piirissä käytyyn keskusteluun yritysten ja ympäristönsuojelijoiden välisestä ristiriitaisesta suhteesta, ja sen päätavoitteena on tuoda lisäselitystä ja –ymmärrystä osapuolten välisiin ristiriitoihin. Tämän päätehtävän lisäksi tutkimukseni tuottaa mielenkiintoista uutta tietoa myös varsinaista tutkimuskohdettaan laajemmin. Analyysistä voidaan tehdä joitakin kiinnostavia päätelmiä yritysten vihertymisen (ajan kuluessa tapahtunut ympäristöasioiden vahvempi huomioonotto) kielellisestä rakentumisesta. Tähän asti yritysten ympäristö- ja yhteiskuntavastuun tutkimusta on hallinnut lähestymistapa, jossa tutkijan huomio kiinnittyy yritysten käytännön tason toimintaan sekä ajattelutapoihin kielellisten käytäntöjen ja argumentaatorakenteiden yksityiskohtaisen analyysin jäädessä vähäiselle huomiolle. Esimerkiksi kaikki suurimmat suomalaiset metsäteollisuusyritykset ovat olleet sellaisten

tutkimusasetelmien kohteena, joissa yritysten edustajien mielipiteitä ja näkemyksiä sekä käytännön toimenpiteitä tutkimalla pyritään tekemään päätelmiä yritysten toiminta- ja ajattelutavoissa tapahtuneista muutoksista koskien ekologista tai laajempaa yhteiskunnallista vastuuta (esim. Halme 1997a; Leskinen 1998; Mäntylä 1999; Lahti-Nuutila 2000; Rytteri 2002; Kuisma 2004.)

Ympäristötutkimusta yrityksissä on usein hankaloittanut tutkittavien pyrkimys saada asiat näyttämään yleisön silmissä paremmilta ja hyväksyttävimmiltä kuin ne "todellisuudessa" ovat. Tästä johtuen esimerkiksi 1980-luvun lopulta alkaen yrityksissä tapahtuneista ympäristökäyttäytymisen parannuksista puhuttaessa on tapana ottaa varauksellinen kanta muutoksen ulottumiseen yritysten luontosuhdetta koskeviin arvoihin. Yritysten sanotaan usein muuttuneen ympäristöarvojen puolustajiksi 'ainakin puheen tasolla' (Kallio 2004, 283), mikä jättää auki kysymyksen siitä kuinka suuressa määrin tehdyissä muutoksissa on aidon luonnosta välittämisen sijasta kyse pyrkimyksestä saada asiat näyttämään hyviltä ja hyväksyttäviltä. Kysymykseen, onko tehtyjen ympäristöparannusten taustalla perustavanlaatuisia arvomuutoksia yritysjohtajien keskuudessa, on useimmiten suhtauduttu vähintäänkin epäillen. Esimerkiksi Lovio (1995) on perustellut epäilystään vetoamalla asennetutkimuksiin, joiden mukaan Suomen väestö on keskimäärin selvästi ympäristömyönteisemmin asennoitunutta kuin yritysjohtajat. Arvomuutosten sijasta yritysten toiminta- ja ajattelutavoissa tapahtuneiden muutosten syynä on nähty ennen kaikkea "ulkoiset pakot", joista merkittävimpiä ovat olleet lainsäädäntö ja markkinavoimat.¹

Tässä työssä huomio kiinnitetään esitettyjen väitteiden vähemmän näkyviin ja usein tiedostamattomiin perusoletuksiin sekä kielen käytön moniaineksisuuteen, jolloin päästään käsiksi yllämainittuun "ainakin puheen tasolla" tapahtuneiden muutosten analyttiseen ja systemaattiseen tarkasteluun ilman tarvetta arvioida niiden vastaavuutta ulkopuolisessa

---

¹ Kysymys arvojen ja toiminnan suhteesta on ympäristötutkimuksen piirissä ylipäätään ongelmallinen, sillä vahvatkaan ympäristönsuojelua tukevat arvot eivät läheskään aina toteudu käytännön ympäristönsuojelutoimina (Uusitalo 1986b; 1991). Tämä on johtanut tutkijoita osin luopumaan pyrkimyksistä etsiä ympäristönsuojelun oikeuttamisen perusteita arvojen muutosten pohjalta (Järvelä & Wilenius 1996, 140).

todellisuudessa tapahtuviin tekoihin. Kielen käytön tasolla yritysten vihertymisestä on tehty vain vähän systemaattista tutkimusta.

Entä mikä on tämän tutkimuksen suhde ympäristöpoliittisiin tutkimuksiin? Työni tutkimusasetelma on poliittisesti virittynyt, sillä tarkastelun kohteena on ympäristönsuojelua koskeva keskustelu, jota ovat käyneet kaksi ristiriitaisia etuja ja tavoitteita omaavaa yhteiskunnallista toimijaa. Laine ja Jokinen (2001) ovat määritelleet politisoitumisen ympäristökysymysten yhteydessä "ympäristöön liittyvien ristiriitaisten vaatimusten esiintymiseksi, jonka seurauksena vakiintuneet toimintatavat (tai ennakoitut tapahtumakulut) kyseenalaistuvat ja toimijat jakautuvat ”ystäviin” ja ”vihollisiin”." (s. 56.) Ympäristönsuojelijoiden yhtenä tavoitteena on nimenomaan ollut politisoida sellaisia asioita, jotka muuten saattaisivat jäädä ilman huomiota eli synnyttää eräänlaista muutosvoimaa suuren yleisön joukossa. Poliittisuuden näkökulmasta tälle tutkimukselle rakentuu mielenkiintoinen tehtävä: voidaanko osapuolten käymässä keskustelussa havaita voimakkaampia ja heikompia politisoitumisen jaksoja ja miten politisoituminen ilmenee kielenkäytön tasolla? Millaisia määritelmiä ympäristönsuojelusta synnytetään tai tuotetaan vahvempina politisoitumisen jaksoina, millaisia heikompina jaksoina?

Ympäristökonfliktien tutkimuksesta voidaan erottaa omaksi alalajikseen sellaiset tutkimukset, joiden tavoitteena on ollut lisätä ymmärrystä 1960-luvun lopulta alkunsa saaneesta yhteiskunnallisesta ympäristöliikkeestä ja ympäristöaktivismista (esim. Lowe & Goyder 1983; McCormick 1989; Järvikoski 1991; Eyerman & Jamison 1991; Lehtinen & Rannikko 1994; Rannikko 1994; 1995). Etenkin varhaisempi ympäristökiistojen ja –konfliktien tutkimus on ollut painottunutta ympäristönsuojelua ajavien kansalaisten asenteiden ja toiminnan tarkasteluun (Rannikko 1994). Tämän voi katsoa johtuvan ainakin osittain yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen yleisestä kehityksestä. Yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen nousu ajoittuu 1960-80 luvuille, jolloin ympäristöongelmat ja niiden yhteiskunnallisen luonteen tiedostaminen lisääntyivät merkittävästi. Ympäristötutkimuksen alkutaipaleella keskeisiksi tutkimusaloiksi muodostuivat muun muassa ympäristöasenteet ja –arvot sekä ympäristöaktivismi (Buttel 1987; Massa 1991; Rannikko 1991; Jokinen ym. 1995, 10-11). Tässä tutkimuksessa

ympäristöliikkeen ja –aktivismin tutkimus on sivuroolissa, sillä tutkimusasetelmassa tarkastellaan ympäristökeskustelua ja sen kulkua ennen kaikkea yritysmaailman ja ympäristönsuojelijoiden kielenkäytössä tapahtuvien tekojen ja vaihtelun kautta.

1.2.2 Ympäristönsuojelijoiden vaikutusvalta

Yleisen käsityksen mukaan ympäristönsuojelijoiden valta vaikuttaa niin yrityksiin kuin muihin yhteiskunnallisiin toimijoihin on kasvanut merkittävästi 1990-luvulta lähtien (esim. Maailman tila 2005, 225-233). Erityisesti monet suuret yritykset ovat tunnustaneet joutuvansa enenevässä määrin toimimaan yhteiskunnasta nousevien erilaisten kansalaisryhmien ja –järjestöjen harjoittaman 'yhteiskunnallisen kontrollin' alaisuudessa. Näille ryhmille on tyypillistä esittää mielipiteensä ja vaatimuksensa äänekkäästi niin julkisuudessa kuin kansallisilla ja kansainvälisillä poliittisilla areenoilla. Kansalaisjärjestöjen on monissa nykykeskusteluissa nähty edustavan eräänlaista demokratian paikkaajaa voimistuvan taloudellisen globalisaation värittävässä maailmassa. Seuraavassa käsittelem tekijöitä, jotka ovat olleet syynä ympäristönsuojelijoiden vaikutusvallan kasvulle erityisesti yritysmaailmaan nähden.

Tyypillisin asetelma yritysten ja ympäristönsuojelijoiden välillä on perustunut toimijoiden välisiin erimielisyyksiin ja jopa avoimiin konfliktitilanteisiin. Osapuolten välisiä konflikteja edustavat erityisesti ympäristönsuojelijoiden yrityksiin kohdistamat suoran toiminnan kampanjat ja kuluttajaboikotit. Ympäristönsuojelijoiden tavoitteena on muuttaa yrityksissä ja muualla yhteiskunnassa käytössä olevia ympäristöä tuhoavia käytäntöjä. Tässä toiminnassaan ne pyrkivät tuomaan julkisuuteen kysymyksiä, joita ei ole aikaisemmin käsitetty poliittiseksi (Melucci 1995; Ilmonen 1998, 30). Kansalaisyhteiskunnan ja yhteiskunnallisten liikkeiden on nähty edustavan valtion ja markkinoiden välissä olevaa julkisen keskustelun aluetta (Janoski 1998; Konttinen 1999, 13-15). Julkisen keskustelun synnyttäminen jostakin aiheesta ja sitä kautta yleiseen mielipiteeseen vaikuttaminen on monien ympäristöjärjestöjen harjoittaman kampanjoinnin keskeinen tavoite.

Ympäristönsuojelijoiden mielenosoitukselliset kampanjat – niin sanottu suora toiminta – ovat median kautta välittyneet myös kansalaisten olohuoneisiin. Tämän päivän

'mediayhteiskunnassa' julkisuudella on erityisen suuri merkitys ympäristönsuojelijoiden vaikutusvallalle suhteessa niin yrityksiin kuin muihin yhteiskunnallisiin toimijoihin. Median kautta suojelijat voivat merkittävällä tavalla osallistua ympäristöongelmien määrittelyyn ja yleisön mielipiteiden muokkaamiseen ja sitä kautta onnistua muuttamaan muiden toimijoiden käyttäytymistä. Yritysten ja ympäristönsuojelijoiden välisiä konfliktitilanteita kuvataan usein media- tai tiedotussodiksi. Julkisuuden on todettu olevan eräänlainen areena, jossa ympäristökiistan eri osapuolet käyvät median välityksellä taistelua sosiaalisen todellisuuden määrittelystä ja rakentumisesta (Suhonen 1994; Väliverronen 1991; ks. myös Heikka 1994).

Jotkut ympäristöjärjestöt, joista tunnetuimpia on Greenpeace, ovat eräänlaisia suoran toiminnan ammattilaisia, jotka vaikuttavia ja dramaattisia tilanteita luomalla pääsevät toistuvasti median otsikoihin vangitsemaan ihmisten huomion. Vaikutus suoran toiminnan kohteina oleviin yrityksiin on usein ollut merkittävä. Esimerkiksi suoran toiminnan kampanjat suomalaisia metsäyhtiöitä vastaan ovat jo vuosien ajan aiheuttaneet yhtiöille runsaasti imagoon liittyviä ja taloudellisia ongelmia ja pakottaneet niitä ottamaan kantaa kiisteltyihin asioihin. Kansainvälinen klassinen esimerkki suoran toiminnan tehokkuudesta on Greenpeacen voimakas julkisuuskampanja ja sitä seurannut boikottiaalto Shell Oilia vastaan vuonna 1995 yrityksen yritettyä upottaa käytöstä poistettu öljysäiliö, Brent Spar, Atlantin valtameren. Kuluttajat saivat tietää upotussuunnitelmasta mediassa näkemiensä dramaattisten tapahtumien kautta, ja monet, erityisesti saksalaiset, autoilijat lopettivat kampanjan vuoksi bensiininoston Shellin asemilta.

Uusi tietotekniikka on vaikuttanut monella tavalla ympäristönsuojelijoiden toimintaan ja usein myös niiden vallan kasvuun. Myös ympäristöjärjestöillä on käytettävissään viimeisimpään teknologiaan perustuvat tiedonvälitysjärjestelmät, joiden avulla tieto leviää hetkessä ympäri maailmaa. Esimerkiksi suoran toiminnan yhteydessä suojelijat voivat uuden tietotekniikan avulla lähettää tietoja ja kuvamateriaalia medialle suoraan paikan päältä. Toisaalta internetin ja sähköpostin avulla tietoa voidaan jakaa myös suoraan miljoonille ihmisille, jolloin viesti menee läpi suojelijoiden haluamalla tavalla ilman median suodattavaa vaikutusta. Internetin ja sähköpostin avulla eri ympäristöjärjestöt

JOHDANTO

verkostoituvat paitsi keskenään myös niiden ulkopuolella toimivien mutta asioihin vaikuttamaan pyrkivien yksittäisten kansalaisten kanssa, ja voivat näin saada suuriakin ihmisjoukkoja yhtäaikaan liikkeelle. Uuden tietotekniikan ja tiiviimmän kansalaisryhmien välisen yhteistyön vuoksi perinteisemmän järjestötoiminnan rinnalla toimii nykyään monentyyppisiä ja eri kokoonpanoista muodostuvia ympäristönsuojelun toimintaryhmiä, jotka kykenevät tarvittaessa reagoimaan hyvin nopeasti.

Suora toiminta ja siihen kytkeytyvä julkisuuden hyväksikäyttö edustavat kuitenkin vain osaa ympäristönsuojelijoiden laajasta keinovalikoimasta, jonka avulla he pyrkivät painostamaan yrityksiä muuttamaan käyttäytymistään ympäristövastuullisempaan suuntaan. Toinen jo pitkään käytössä ollut keino on ollut vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon ja lainsäädäntöön. Vielä 1990-luvun alun Suomessa ympäristöjärjestöjen, kuten muidenkin kansalaisjärjestöjen, suorat suhteet sekä viranomaisiin että elinkeinoelämään olivat heikot, minkä syyksi nähtiin institutionaalisten osallistumiskanavien puuttuminen (Paldanius 1992, 67). Ympäristönsuojelijoiden henkilökohtaiset sidokset vihreään puolue toimintaan sekä aktiivinen lobbaustoiminta pystyivät tällöin osittain korvaamaan viralliset viestintäkanavat yhteiskunnan eri instituutioihin. Viime vuosien aikana ympäristöjärjestöt ovat tulleet hyväksytyimmäksi osaksi laajaa poliittista prosessia niin Suomessa kuin kansainvälisillä poliittisilla kentillä. Monilla järjestöillä on aikaisempaan tilanteeseen verrattuna selvästi paremmat neuvotteluyhteydet asioissa, jotka koskettavat niiden intressejä. Esimerkiksi Suomen metsätaloutta koskevissa päätöksissä luonnonsuojelu- ja ympäristöjärjestöjen edustajia on ollut mukana muun muassa työryhmissä, joissa on käsitelty metsien sertifiointia ja kansallisen metsäohjelman luomista.

Vielä 1990-luvun alussa suurin osa yrityksistä näki lait ja säännökset pääasialliseksi syyksi muuttaa toimintaa ympäristövastuullisempaan suuntaan. Sen sijaan 1990-luvun puolivälistä lähtien suurin muutospainne on yritysten mukaan tullut markkinoilta eli asiakkailta (esim. Lovio & Kuusisto 1996). Tämän päivän ympäristönsuojelijat käyttävät markkinoilla olevaa valtaa hyväkseen entistä enemmän pyrkiessään muuttamaan yritysten toimintaa. He pyrkivät eri tavoin vaikuttamaan sekä yritysten suorien asiakkaiden että lopullisten kuluttajien asenteisiin ja käyttäytymiseen. Yritysassiakkaisiin pyritään usein vaikuttamaan

myös painostamalla. Esimerkiksi metsäkampanjoissaan Greenpeace on tietoa jakamalla ja painostamalla vaikuttanut suomalaisten metsäyhtiöiden suuriin ostajiin, Saksan painotaloihin, joista osa on muun muassa kieltäytynyt ostamasta kloorivalkaistua paperia tai vanhoista metsistä kaadetuista puista valmistettua paperia. Laajat kuluttajaboikotit yrityksiä vastaan ovat monesti olleet ympäristöjärjestöjen alullepanemia.

Viime vuosina yleistynyt ympäristönsuojelijoiden käyttämä painostuskeino yrityksiin päin on vaikuttaminen yrityksen osakkeiden omistuksen kautta. Ostamalla suurten ja tunnettujen yhtiöiden osakkeita suojelijat ovat pystyneet tavallisten sijoitusosakkaiden roolissa käyttämään vaikutusvaltaansa yritysten toimintaan ja tavoitteenasetteluun. Yritysten yhtiökokouksissa pitämässään puheenvuoroissa he ovat voineet peräänkuuluttaa niin yrityksen johdon kuin pienten ja suurten osakkeenomistajien kasvavaa yhteiskunnallista vastuuta yrityksen toiminnan suuntaamisessa. Tiedotusvälineet ovat usein olleet laajentamassa keskustelua myös julkisuuteen. Suomessa erityisesti suuret metsäyhtiöt ovat olleet yhtiökokoukaskampanjoinnin kohteena.

Yrity maailma ja ympäristönsuojelijat ovat niin julkisissa tiedotusvälineissä kuin muissakin keskusteluyhteyksissä esiintyneet tyypillisesti asetelmassa, jossa vastakkaiset intressit omaavien osapuolten väliltä puuttuu yhteistyökykyä ja usein myös halua päästä neuvotellen molempia tyydyttävään ratkaisuun. Merkittävänä syynä tämän yleisen kuvan syntymiseen on se, että mediassa tilaa ovat saaneet erityisesti avoimet konfliktitilanteet, joissa osapuolet asemoidaan vihollisleireihin. Tämä asetelma näyttäytyy siis usein kadunmiehelle, vaikka esimerkiksi tieteen sisällä käydyissä keskusteluissa osapuolten välisen yhteistyön näkökulma on saanut yhä enemmän tilaa. Seuraavassa luvussa siirryn tarkastelemaan yrity maailman ja ympäristönsuojelijoiden välisistä suhteista käytyä tieteellistä keskustelua.

1.2.3 Yritysten ja ympäristönsuojelijoiden yhteistyö

Varhainen yrity maailmaa ja ympäristönsuojelijoita käsittelevä tutkimus sijoittui ajankohtaan, jolloin 1960-luvun lopulta alkunsa saanut moderni ympäristöliike oli elänyt teollisissa yhteiskunnissa noin vuosikymmenen ajan. Tutkijoita kiinnosti tällöin selvittää, millaiset uskomukset ja arvot olivat haastamassa vallitsevia taloudellisen kasvun ihannetta

ja markkinaideologiaa. Tästä ajalle tyypillisestä ajattelutavasta johtuen yritysmaailman ja ympäristönsuojelijoiden välistä suhdetta tarkasteltiin etupäässä ympäristöpoliittisten konfliktien näkökulmasta. Tutkimusten lähtökohtana oli jyrkkä vastakkainasettelu taloudellisen ajattelun ja luonnonsuojelumentaliteetin välillä. Tavoitteena oli useimmiten niin sanotun hallitsevan paradigman edustajien ja hallitsevaa paradigmaa haastavan ympäristöparadigman edustajien näkemyksiä vertaillen selvittää kuinka laajasti ja erityisesti missä suhteessa osapuolten arvot ja asenteet eroavat toisistaan. (esim. Cotgrove 1982.)

Liiketaloustieteissä kiinnostus yritysten ja ympäristönsuojelijoiden välisen suhteen tutkimiseen heräsi erityisesti vasta 1990-luvun alussa, jolloin monissa maissa alettiin myös tutkia aikaisempaa systemaattisemmin yritysten ympäristökysymyksiin liittyvää toimintaa eli ympäristöjohtamista (Kivisaari & Lovio 1996; Halme 1997a; Lovio 1999; Starik & Marcus 2000; Dobers ym. 2001; Kallio 2004) etupäässä kuluttajien ympäristökäyttäytymistä koskevan muun liiketaloustieteellisen ympäristötutkimuksen (esim. Uusitalo 1986a; 1986b; 1989; Pieters 1991; Moisander 1996; 2001; Heiskanen & Panzar 1997; Timonen 2002) lisäksi. Ihmisten nopeasti kasvanut ympäristötietoisuus, ympäristönsuojelijoiden lisääntynyt painostustoiminta yrityksiin nähden, ympäristölainsäädännön kehittyminen sekä ympäristöongelmien nousu merkittäväksi maailmanpoliittiseksi kysymykseksi merkitsivät kaikki sitä, että ympäristönsuojelijoiden asema yritykselle tärkeiden sidosryhmien joukossa vahvistui.

1990-luvun alkupuolella yritysmaailman ja ympäristönsuojelijoiden välistä suhdetta käsitteleviä liiketaloustieteellisiä tutkimuksia yhdisti erityisesti tarve lisätä tietoa siitä, millaisen problematiikan kanssa yritykset ovat tekemisissä kohdatessaan ympäristönsuojelijoiden painostustoimintaa sekä millaisilla liiketoiminnallisilla keinoilla yritykset voivat siihen vastata. Yhdeksi keinovalikoimaksi tunnistettiin erilaiset tavat jakaa yrityksestä tietoa sen sidosryhmille. Nähtiin, että yritys voi vastata ympäristönsuojelijoiden harjoittamaan painostukseen parantamalla toimintojensa näkyväksi tekemistä erilaisten mittareiden ja raporttien kautta eli niin sanotun sosiaalisen raportoinnin avulla (esim. Tilt 1994; Niskala 1995) tai muunlaisilla yrityksen sisäisillä ja ulkoisilla viestintäkeinoilla

(esim. Seiter 1995). Tämän tyyppiset keinovalikoimat ovat siitä lähtien kehittyneet ja tulleet keskeiseksi osaksi yritysten ympäristöjohtamisen välineistöä (ks. Heiskanen 2004).

Toiseksi merkittäväksi keinovalikoimaksi tunnistettiin erilaiset tavat alkaa tehdä yhteistyötä ympäristöjärjestöjen ja –ryhmien kanssa. Yritysmailman ja ympäristönsuojelijoiden välisiä konsensusmahdollisuuksia oltiin yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen piirissä alettu pohtia lisääntyvässä määrin jo 1980-luvun lopulla jatkuvien erimielisyyksien ja ympäristön tilan huononemisen vuoksi. Alettiin nähdä, että osapuolten on mahdollista tehdä ympäristöasioissa myös yhteistyötä, mikäli kasvuun pyritään ekologisesti ja taloudellisesti kestäväällä tavalla. Tosin samassa yhteydessä usein epäiltiin yritysmailman tahtoa toimia ympäristövastuullisella tavalla ilman ulkoista pakkoa. (esim. Elkington & Burke 1989; Haavio & Järvikoski 1990.)

Joka tapauksessa yritysten ja ympäristönsuojelijoiden välinen yhteistyö alkoi tuona aikana lisääntyä ja laajentua osapuolten huomatessa, että kiistanalaisten ympäristöasioiden ratkominen yhteisymmärryksessä hyödyttää paitsi niitä itseään myös ympäröivää yhteiskuntaa. Sen vuoksi, kun yritysten ja ympäristönsuojelijoiden välinen yhteistyö oli aikaisemmin rajoittunut lähinnä vain hyväntekeväisyys- tai kaupallisiin suhteisiin², 1980-luvun lopulla osapuolet ryhtyivät harjoittamaan yhteistyötä myös ympäristöongelmien ratkaisumielessä. Erityisesti ympäristöjohtamisen ja –markkinoinnin alalla ryhdyttiin analysoimaan yritysten ja ympäristönsuojelijoiden strategisemman tason yhteistyötä, ja puhe "entisten vihollisten alliansseista" alkoi hiljalleen yleistyä. Yritysten ja ympäristönsuojelijoiden välisen yhteistyön tutkimisen vakiintuessa yhteistyösuhteita alettiin tutkimuskirjallisuudessa kutsua "vihreiksi alliansseiksi" (engl. green alliances) tai "ekoalliansseiksi" (engl. eco-alliances) (Westley & Vredenburg 1991; Stafford & Hartman 1996; Hartman & Stafford 1997; 1998; Livesey 1999).

---

² Hyväntekeväisyyteen perustuvassa suhteessa yritys antaa lahjoituksen ympäristötarkoitukseen tai sponsoroi jotakin luonnonsuojelullista asiaa ympäristönsuojelijoiden kautta. Kaupallisessa suhteessa yritys voi esimerkiksi tehdä rojalisopimuksen ympäristöjärjestön merkin käyttöoikeudesta tai valmistaa ympäristöjärjestölle sen tarvitsemia tuotteita, kuten esimerkiksi kalentereita ja T-paitoja (Livesey 1999).

Ongelmanasettelut, joiden kautta liiketaloustieteen eri aineissa ja tutkimuserinteissä on viimeisten noin 15 vuoden aikana pyritty kartoittamaan ympäristönsuojelijoiden aktiviteettien vaikutusta yrityksiin, ovat vuosien mittaan lisääntyneet, eikä niiden tyhjentävä tarkastelu ole tässä tarkoituksenmukaista. Pyrin kuitenkin nostamaan tästä keskustelusta esiin kaksi tekijää, jotka ovat tämän tutkimuksen kannalta olennaisia. Ensinnäkin yritysmaailman ja ympäristönsuojelijoiden välistä suhdetta on erityisen usein tarkasteltu tavalla, joka korostaa osapuolten välisiä *eroja*. Toiseksi, liiketaloustieteellisen ympäristötutkimuksen piirissä on tehty joitakin tapaustutkimuksia yritysten ja ympäristönsuojelijoiden välisten konfliktien olemuksesta, joissa on muun muassa kiinnostavasti kuvattu Greenpeacen onnistuneita keinoja muuttaa metsäteollisuuden käytäntöjä ympäristövastuullisempaan suuntaan (esim. Paget & Morton 1999; Rossi 1999). Erityisesti alan piirissä on kuitenkin pyritty analysoimaan osapuolten välistä suhdetta *yhteistyön* näkökulmasta.

Yritysten ja ympäristönsuojelijoiden välistä suhdetta on usein analysoitu erilaisten suhde- ja verkostolähestymistapojen avulla. Näistä yleisimpien joukkoon ovat kuuluneet sidosryhmäteoria sekä liiketaloudelliset verkostoteoriat. Sidosryhmäteoria perustuu lähtökohtaan, jonka mukaan yrityksen on järkevää ja kannattavaa huomioida toiminnassaan sellaisten ryhmien ja yksilöiden intressit, jotka voivat vaikuttaa yrityksen toimintaan tai joiden toimintaan yritys vaikuttaa (Freeman 1984; Näsi 1995). Sidosryhmäteoriasta vaikutteita saaneiden mutta siitä käsitteellisesti irronneiden liiketaloudellisten verkostoteorioiden näkökulmasta yritys voi sidosryhmiin muodostamiensa yhteistyösuhteiden avulla sopeutua muuttuvaan ympäristöönsä sekä niihin vaatimuksiin, joita yrityksen menestymiselle asetetaan. Ollakseen tehokas kilpailija yrityksen kannattaa kehittää suhdetta mihin tahansa sidosryhmään, joka on yrityksen näkökulmasta tuottamaton ja tehoton, siis myös sellaiseen, jolla ei ole suoraa taloudellista valtaa yritykseen nähden (esim. Easton & Araujo 1992; Möller & Wilson 1995). Esimerkiksi ympäristönsuojelijoiden kanssa muodostetun vuorovaikutussuhteen avulla yritys voi vähentää ympäristöön liittyvää epävarmuutta ja saada haltuunsa resursseja, joita sillä itsellään ei ennestään ole. Resurssit puolestaan, perustuivat ne sitten tiedolliseen, tekniseen, sosiaaliseen tai muuntyyppiseen vaihtoon, voivat johtaa uusiin innovaatioihin, lisätä

yrittäjien sosiaalista hyväksyntää tai muulla tavoin parantaa yrityksen 'ekokilpailukykyä' ympäristötietoisien kuluttajien markkinoilla. Mikäli yritys kokee ympäristöasiat merkittävänä sen ulkoiseen ympäristöön vaikuttavana tekijänä, pyrkimys muodostaa vuorovaikutussuhde ympäristönsuojelijoiden kanssa on luonnollisesti suurempi kuin yrityksellä, joka ei koe ympäristöasioita merkittävänä. (Joutsenvirta 1996, 1998.) Liiketaloudellista verkostonäkökulmaa on sovellettu muun muassa suomalaisen metsäteollisuuden ja ympäristönsuojelijoiden välisen suhteen problematiikkaan (Alajoutsijärvi & Uimonen 1995; Uimonen 1998).

Yllämainituille lähestymistavoille on tyypillistä korostaa, että kaikkien sidosryhmien suhteet yritykseen ovat luonteeltaan erityyppisiä vaikutussuhteita. Lisäksi ne perustuvat oletukseen, jonka mukaan yrityksen menestyvän toiminnan takaa pyrkimys ottaa toiminnassaan eri tavoin huomioon sellaiset sidosryhmät, jotka ovat painoarvoltaan sille tärkeitä. Usein, vaikkakaan ei aina, niihin liittyy myös yrityksen tavoitteellisuus muodostaa ja ylläpitää yhteistyötä tärkeisiin sidosryhmiin (esimerkiksi konfliktin sijasta) tai ainakin muulla tavalla saada tärkeimmät suhteet hallintaan. Sovellettaessa näitä lähestymistapoja yritysmaailman ja ympäristönsuojelijoiden välisen suhteen tarkasteluun päädytään helposti korostamaan osapuolten välisiä eroja. Esimerkiksi sidosryhmäteoriaa ympäristöjohtamisen viitekehyksessä analysoinut Lovio (2004) on todennut sidosryhmäajatteluun liittyvän keskeisesti se, että eri sidosryhmien "poikkeavat tulkinnat todellisuudesta" on otettava vakavasti ja että onnistunut sidosryhmäyhteistyö "edellyttää kykyä nähdä maailma myös toisten silmin." (s. 57.) Empiirisen työn esimerkkinä voidaan mainita Uimonen (1998) suomalaista metsäteollisuutta koskeva ja verkostolähestymistapaa soveltava tutkimus, jonka tuloksia olivat muun muassa, että ympäristöjärjestöjen käyttämä kieli ja merkitykset eroavat yritysmaailmalle tutusta "markkinaverkoston" kielestä ja käsitteistä ja että toimijoiden esittämät argumentit eivät kohtaa toisiaan samalla tasolla (s. 150).

Yritysmaailman ja ympäristönsuojelijoiden välisten erojen korostumisen lisäksi totesin yllä, että osapuolten välistä suhdetta on liiketaloustieteellisen ympäristötutkimuksen piirissä analysoitu erityisen paljon yhteistyön näkökulmasta. Seuraavaksi erittelen sellaisia tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet tämän näkökulman suosioon. Viimeaikaisissa

keskusteluissa on myös pyritty kyseenalaistamaan yhteistyön kaikkivoipaisuus sekä korostamaan, että yrityksen suhde ympäristönsuojelijoihin on yhteistyön lisääntymisestä huolimatta – ja myös siitä johtuen – hyvin kompleksinen sisältäen niin yhteistyön, konfliktin kuin kilpailunkin elementtejä.

Yritysten ympäristö- ja yhteiskuntavastuuta koskevissa tutkimuksissa yhteistyön näkökulma näyttää usein esiintyvän eräänlaisena luonnollisena jatkeena alan kirjallisuudessa vahvasti elävälle ajattelutavalle, jonka mukaan 'kestävän kehityksen' tavoittelussa eri yhteiskunnallisten toimijoiden välinen yhteistyö on keskeisessä asemassa. Yhteistyön keskeisyydelle on esitetty lukuisia perusteluja. Esimerkiksi niin valtioilla kuin yrityksilläkään ei ole nähty olevan riittävästi kapasiteettia saada omin neuvoin aikaan tarvittavan laajuisia muutoksia nykyisiin teollisen tuotannon ja kuluttamisen järjestelmiin. Lisäksi maailmaa uhkaavien monimutkaisten ympäristöongelmien ratkaisuyritysten on nähty edellyttävän monien eri alojen asiantuntemusta. (esim. De Bruijn & Tukker 2002; Hartman ym. 2002.) Osapuolten välisten yhteistyösuhteiden tutkimisen tärkeyttä on perusteltu myös viittaamalla niihin moniin teoreettisiin viitekehyksiin, joilla on pyritty analysoimaan ympäristöongelmien hallintaa ja ratkaisua. Esimerkiksi paljon keskustelua synnyttänyt teema ekologisesta modernisaatiosta on monissa yhteyksissä korostanut yritysten ja ympäristöjärjestöjen välisiä uusia yhteistyömuotoja (esim. Mol 2000; Kotilainen 2002).

Yrity maailman ja ympäristönsuojelijoiden välisen yhteistyön näkökulman yleisyys liiketaloudellisen ympäristötutkimuksen sisällä selittyy myös sillä, että merkittävä osa ympäristöjohtamisen kirjallisuudesta on normatiivisesti painottunutta (ks. esim. Wolff & Ytterhus 1995; Dobers ym. 2001; Kallio 2004). Yhteistyö on voitu nähdä ratkaisuna tai ainakin toivottavana kehityssuuntana osapuolten välisiin konflikteihin nähden. Sen on nähty tarjoavan hyötyjä molemmille osapuolille sekä edistävän samalla kestävän kehityksen toteutumista yhteiskunnassa. Yrityksen näkökulmasta yhteistyö ympäristönsuojelijoiden kanssa voi poikia monenlaisia hyötyjä. Niitä ovat esimerkiksi niin sanottuun vihreään innovointiin tarvittavan asiantuntemuksen lisääntyminen, positiivinen ympäristöimago, toiminnan yleinen hyväksyttävyys, kustannusten pieneneminen,

edelläkävijyys ja mahdollisuus vaikuttaa oman alan merkittäviin ympäristövaateisiin sekä henkilökunnan vahvempi sitoutuminen yritykseen. (Joutsenvirta 2004.)

Yhteistyötä käsittelevissä tutkimuksissa on kuitenkin tunnistettu myös uhkia, jotka voivat tehdä osapuolten välisen yhteistyön vaikeaksi ja toisinaan jopa riskialttiiksi toiminnaksi. Monissa osapuolten välisissä yhteistyöhankkeissa on käytännössä esiintynyt suuria ongelmia, ja niiden päätyminen umpikujaan ei ole ollut harvinaista (esim. Stafford & Hartman 1996; 2000; Poncelet 1999). Yhteistyön epäonnistumisen mahdollisuuden lisäksi 'ekoallianssien' kyky saavuttaa kestävyys kriteerit on monesti kyseenalaistettu ja todettu myös tutkimuksin. On väitetty, että monet ekoallianssit suosivat marginaalista kestävyys edistystä eikä niiden kautta voida saavuttaa radikaaleja muutoksia ja uusia sosiaalisen organisoitumisen muotoja, joiden avulla kestävyttä voitaisiin edistää tehokkaammin ja pysyvämmiin. (Levy 1997; Hartman ym. 1999; 2002; Poncelet 1999; Rossi ym. 2000; De Bruijn & Tukker 2002.) Ekoalliansseja on tässä mielessä voitu toteuttaa varsin pinnallisten muutosten tai uudistusten tasolla. Meadowcroft (1999) on tuonut esiin myös muita tekijöitä, joihin vedoten voidaan laajemmin kritisoida organisaatioiden välisten yhteistyömuotojen hyvyttä ratkottaessa ympäristöongelmia. Näitä ovat esimerkiksi vallan epätasaisesta jakautumisesta aiheutuva yhteistyön osapuolten epätasa-arvoisuus sekä yhteistyöhön osallistuvien toimijoiden valintaprosessin epädemokraattisuus verrattuna demokraattisesti valittuihin foorumeihin.

Keskustelu yritysten ja ympäristönsuojelijoiden välisestä suhteesta on niin liiketaloudellisen ympäristötutkimuksen kuin laajemman yhteiskunnallisen ympäristökeskustelun kontekstissa ollut hieman kaksijakoista. Yhtäältä on korostettu, kuinka ekoallianssien mahdollisista ongelmista huolimatta ollaan siirrytty protestivaiheesta yhteistyövaiheeseen, jossa entiset viholliset ovat yhä enenevässä määrin partnereita ja strategisia yhteistyökumppaneita. Ajatuksen taustalla on oletus siitä, että yritysten ja ympäristönsuojelijoiden väliset konfliktit menettävät merkitystään, kun osapuolista tehdään yhteistyökumppaneita ja siirrytään konfliktiasetelmasta yhteistyöasetelmaan. Puheet siirtymisestä yhteistyön aikakauteen antavat kuitenkin harhaanjohtavan vaikutelman. Esimerkiksi se, että ympäristöjärjestöjen edustajat ovat Suomessa saaneet paremmat

osallistumismahdollisuudet metsäpolitiikassa, ei ole vähentänyt metsäkonflikteja (esim. Rantala 2002). Toisaalta, monien ympäristö- ja yhteiskuntavastuun käytäntöjään systemaattisesti parantavien yritysten taholta viestitään usein, kuinka vaikeata edelleen on saavuttaa dialogia ympäristönsuojelijoiden ja muiden kansalaisaktivistien kanssa. Yritysten panostukset ympäristönsuojeluun ja jopa yhteistyöhön ympäristönsuojelijoiden kanssa eivät suojele niitä tulevilta vaatimuksilta. Monien suojelijoiden mielestä haasteet ympäristönsuojelun ja nykyisin myös laajemman yhteiskuntavastuun saralla kasvavat jatkuvasti jo tehdyistä parannuksista huolimatta. Yritysmailman ja ympäristönsuojelijoiden välistä yhteistyötä rajoittava tekijä on myös se, että monien ympäristöjärjestöjen tai -ryhmien toimintapolitiikkaan ei ylipäätään kuulu yhteistyö yritysten kanssa (Ählström & Sjöström 2005).

Sen sijaan, että osapuolten välisen konfrontaatioasetelman ajateltaisiin muuttuvan lisääntyvässä määrin yhteistyön suuntaan, voi olla hyödyllisempää ajatella suhdetta sellaisena, joka pitää sisällään sekä yhteistyön että konfliktin elementtejä. Ja tähän suuntaan on monissa viimeaikaisissa keskusteluissa myös menty (ks. Bendell 2000a). Ympäristöjärjestöjen ja muiden kansalaisjärjestöjen (engl. non-governmental organization – NGO) vaikutusvaltaa suhteessa yrityksiin on kiinnostavasti verrattu siihen vastavoimaan, jota työväen järjestäytyminen ja ammattiyhdistysliike ovat monille länsimaisille yrityksille edustaneet jo reilun vuosisadan ajan. Sekä kansalaisjärjestöjen että ammattiliittojen suhdetta yrityksiin voidaan ajatella jatkumona, jossa yhtenä ääripäänä on konfrontaatioasetelma ja toisena yhteistyöasetelma. Erilaisissa tilanteissa "aktivoituvat" eri toimintamuodot. Esimerkiksi kansalaisjärjestöjen aikaansaamat kuluttajaboikotit ja suoran toiminnan iskut ovat voima-aseita yrityksiin päin siinä missä lakot ja työnsesaukset työväen puolelta. Toisaalta, erilaiset yritysten ja esimerkiksi ympäristöjärjestöjen väliset kumppanuussopimukset kuuluvat kansalaisjärjestöjen yhteistyöarsenaaliin siinä missä ammattiliittojen tekemät sopimukset yritysten ja työnantajaliittojen kanssa. Kun työväen järjestäytymisen valta on kiinnittynyt sen kykyyn kontrolloida yritysten tarvitsemaa työvoimaa, kansalaisjärjestöjen valta perustuu niiden kykyyn vaikuttaa yritysten pääsyyn niiden tavoittelemille markkinoille. (Bendell 2000b.)

Yritysten ja ympäristönsuojelijoiden välisen konfrontaatio- vs. yhteistyöulottuvuuden lisäksi osapuolten välillä voidaan nykyään tunnistaa myös kilpailuasetelma. Etenkin viime vuosina ympäristönsuojelijoiden kirjavasta joukosta on noussut uudentyyppistä aktivismia, joka pyrkii käyttämään liike-elämän keinoja entistä tehokkaammin hyväkseen pyrkiessään vaikuttamaan ihmisten kulutuskäyttäytymiseen. Esimerkkinä "bisnesaktivismista" on Suomen yliopistopiireissä alkunsa saaneen ympäristöjärjestön Dodo ry:n tukemana syntynyt yritys Lumituuli Oy, joka pyrkii tarjoamaan kuluttajille mahdollisuuden ostaa tuulivoimalla tuotettua sähköä ja samalla edistämään tuulivoiman hyödyntämistä Suomessa (Lumituuli Oy 2005). Ympäristöaktivismista viriää siis liiketoiminnallisia organisaatioita, jotka voivat kilpailla yritysten kanssa samoista asiakkaista.

Yhteenvetäen voidaan todeta, että tämän päivän ympäristönsuojelijat muodostavat yritykselle monikasvoisen sidosryhmän, josta voi löytyä paitsi vihollisia ja yhteistyökumppaneita myös tahoja, jotka kilpailevat yrityksen kanssa samoilla markkinoilla. Olipa yrityksen suhde ympäristönsuojelijoihin milloinkin ja missäkin määrin konfliktin, yhteistyön tai tulevaisuudessa kenties useammin myös kilpailun sävyttämä, osapuolten välillä on lähtökohtaisesti aina olemassa ristiriitainen jännite (Joutsenvirta 2004). Tässä tutkimuksessa yritysmaailman ja ympäristönsuojelijoiden välisen ristiriitaisen jännitteen olemassaolo otetaan annettuna. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että tutkimuksessa tyydyttäisiin tutkimaan osapuolten välisiä eroavaisuuksia. Seuraavissa kahdessa alaluvussa suunnataan katse aikaisempaan tutkimukseen ympäristökiistoista, jossa vallitsevana näkökulmana on ollut kiistan osapuolten välisten erojen esiintuonti. Tarkastelu toimii johdatuksena tässä tutkimuksessa sovellettavan näkökulman esittelyyn. En pyri kattamaan kaikkia ympäristökiistojen ja –konfliktien tutkimuksia, jolloin käsittely paisuisi tarpeettoman suureksi.

1.2.4 Ympäristökiistojen tutkimus

Yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen piirissä on tehty varsin paljon tutkimusta yritysmaailman ja ympäristönsuojelijoiden välisten ristiriitojen ja konfliktitilanteiden olemuksesta. Suomessa tätä tutkimusta on tehty eniten metsäteollisuuden ja –talouden kontekstissa. Historiallisesti tarkasteltuna yleinen tutkimuksellinen lähestymistapa

ympäristökiistoihin on ollut tarkastella kiistojen rakenteellisia ja toimijakohtaisia asetelmia, kiistojen ajallista kulkua ja dynamiikkaa sekä eri osapuolten toimintatapoja, motiiveja ja asenteita kiistan kuluessa. Erityisen mielenkiinnon kohteena on ollut selvittää metsäteollisuuden tai muun teollisuudenalan aiheuttamiin ympäristöongelmiin kriittisesti suhtautuvien toiminnan seurauksia, heidän rooliaan ja vaikutusvaltaansa kiistoissa. (esim. Lehtinen & Rannikko 1994; Konttinen 1994; 1997b; Kortelainen 1996; Rannikko 1996; Ylönen 1996; 1998; Litmanen 2001; Suopajarvi 2001.) Ympäristökonfliktien tutkimuksen kentällä on analysoitu paljon yksittäisiä, useimmiten paikallisia, ympäristökiistoja, joissa huomion kohteena on ollut jonkin alueellisesti rajatun ympäristöongelman nostattama konfliktitilanne. Kiistan rakenteellisten ja toimijakohtaisten tekijöiden lisäksi tutkijat ovat ympäristökiistoille selityksiä hakiessaan olleet kiinnostuneita vertailemaan kiistelyn osapuolten välisiä eroja. Seuraavaksi pyrin luomaan katsauksen siihen, miten kiisteleviä osapuolia on tähän mennessä totuttu tarkastelemaan. Pyrin näistä näkökohdista käsin perusteamaan tarpeen tutkia kahden erimielisen toimijan käymää ympäristökeskustelua uudenlaisesta näkökulmasta, jossa päähuomio kohdistetaan osapuolten kielen käyttöön ja sitä kautta niille yhteiseen kulttuuriseen todellisuuteen.³

Historiallisesti tarkasteltuna ympäristökiistoja lienee kaikkien yleisimmin kuvattu tilanteina, joissa eri toimijoiden arvot ja intressit törmäävät toisiinsa. Sen vuoksi yleisimpiä tapoja jäsentää ympäristökiistoja on luokitella ne arvo- ja/tai intressiristiriidoiksi. (O'Riordan 1981; Cotgrove 1982; Cloke & Park 1985; Malaska ym. 1989; Rannikko 1991; Sairinen 1994.) Jäsenettäessä yrity maailman ja ympäristönsuojelijoiden välisiä kiistoja toimijoiden käytännön toiminnallaan edistämien välittömien intressien kautta syntyy lähes luonnostaan jako talouteen ja luontoon. Esimerkiksi Suomessa metsäkiistoista julkisesti keskusteltaessa ympäristönsuojelu on asetettu usein vastakkain alueellisten tai kansallisten taloudellisten etujen kanssa. Näin ympäristöongelmia ja taloudellisia ongelmia kuten työttömyyttä on määritelty keskenään kilpailevina yhteiskunnallisina ongelmina (Väliverronen 1996, 84). Jako talouteen ja luontoon yrity maailman ja ympäristönsuojelijoiden välisistä ristiriidoista ja jännitteistä keskusteltaessa elää niin

---

³ Yhteiskunnallisen kiistan määrittelyä ja siihen liittyvää suomenkielistä terminologiaa ovat jäsentäneet esimerkiksi Kyllönen ja Raitio (2004).

JOHDANTO

vahvana, että lähdän liikkeelle tästä jaottelusta pyrkiessäni perustelemaan tässä työssä soveltamani näkökulman valitsemista. Alla on esimerkkejä siitä, miten ympäristönsuojelusta puhuttaessa tuotetaan ja uusinnetaan jakoa talouteen ja ympäristöön toisistaan erillisinä "kenttinä" ja arvoina:

"Meille on liian kauan sanottu, että meidän on valittava ympäristön ja talouden välillä. Talous ei voi olla terve ilman tervettä ympäristöä." (Yhdysvaltain presidentti Bill Clinton, ref. Kantola ym. 2000, 148)

Pääjärvellä törmäävät leipä ja luonto (ots.). Venäjän Karjalan metsäkiistat kärjistyvät Kuusamon korkeudella. Paikallinen yhtiö haluaa hakata Fenniskandian isoimman kuusikon. (Helsingin Sanomat 10.4.2000)

Yritysten osakkeenomistajat vaativat metsäteollisuudelta hyvää yrityskuvaa, johon ei yltiöpäinen kansallinen väittäely metsien suojelun tasosta ja metsänhoidon menetelmistä sovi. Ympäristöarvojen ja taloudellisten arvojen pitää olla tasapainossa. (Metsäteollisuus ry:n toimitusjohtaja Timo Poranen, Helsingin Sanomat 14.1.1999, vieraskynä)

Rahatalouden ja luontotalouden rinnakkaiselo ja yhteensovittaminen on tuskaista työtä. Suurin osa suomalaisista on reippaasti ulkona siitä kaksijakoisesta lähitaistelusta, jota metsäteollisuus yhtäällä, luontoaktivistit toisaalla käyvät. (Metsäbiologi Hendrik Relve, Pellervo 1995:9, syyskuu)

Metsäluontomme todellisuudesta on viimein alettu keskustella ihan vakavissaan markkinavoimien kanssa. .. Luonnon pahimmat viholliset kirjoittavat, että metsäaktivistit tekevät hallaa todelliselle luonnonsuojelulle. Todellinen luonnonsuojelu on hyväksytyä myös talouselämän piirissä. ..Todellinen luonnonsuojelu ei kyseenalaista taloudellista kasvua. (SLL:n liittöhallituksen metsäasioista vastaava jäsen Matti Ikonen, Luonnonsuojelija, no: 2/94, helmikuu)

Järvelä (2002) on todennut, kuinka "kestävän kehityksen tulkinnoissa käydään jatkuvaa kiistaa siitä, voiko talouden kasvu ja ympäristönsuojelu toteutua yhtäaikaaisesti saman toimintaohjelman puitteissa vai pitäisikö taloutta hoitaa omalla logiikallaan markkina-arvoperustein ja taas luontoa suojella erikseen omalla ekologisella arvoperustallaan niin, että tämän suojelun arvoperusteilla ei ole suoranaista kiinnekohtaa markkinaperustaiseen talouteen" (s. 27-28). Mistä ympäristökeskusteluissa esiin nouseva jako talouteen ja luontoon saa käyttövoimansa? Yhteiskunnassamme on varsin yleistä ja luontevaa ajatella, että ympäristöongelmien ytimenä on taloudellinen toiminta. Tämä vuosikymmenten takaa nouseva ajattelutapa on kulttuurissamme vallitseva, vaikka myös sen ongelmallisuudesta on alettu käydä enenevässä määrin keskustelua (esim. Jokinen 1995; Haila 1997). Ajattelutavan syntyä on pyritty analysoimaan sitä kautta, että 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa tapahtuneen "ympäristöherätyksen" ja siitä alkaen lisääntyneen ympäristöhuolen perustana on moraalinen protesti teollisuuden kasvuajatteluun perustuvaa "edistyksen

myyttiä" vastaan (von Wright 1989; Haila 1997). Edistyksen on länsimaisessa teollisessa yhteiskunnassa katsottu kiteytyvän nimenomaan taloudellisen kasvun ideaan (Tamminen 1994).

Yhteiskunnallisessa ympäristötutkimuksessa elää vahvana käsitys, jonka mukaan monet valtaapitävät ryhmät yhteiskunnassa keskittyvät ajamaan ja suojaamaan taloudellisia etujaan, ja nämä edut ovat usein vastakkaisia ympäristönsuojelulle. Tästä johtuen ympäristöongelmien vähentämisen tai poistamisen nähdään edellyttävän taloudellisen toiminnan rajoittamista tai siihen puuttumista. Näin ympäristönsuojelua ajavien tahojen ja talouden toimijoiden välinen vastakkainasettelu syntyy kuin itsestään ja tuntuu luonnolliselta (Uusitalo 1991, 33; Rannikko 1996; Väliverronen 1996, 84; Haila 1997; Sairinen ym. 1999, 15-20). Talouden ja luonnon vastakkainasetteluun perustuvan jäsenyyksen vahvuus on näkynyt esimerkiksi ympäristökeskustelussa esiintyvien metaforien käytössä. Osalle metaforista on taipumus korostaa talouden ja ympäristön ristiriitaa, osalle taas niiden yhteyksiä (Väliverronen & Hellsten 2002).

Tätä taustaa vasten on ymmärrettävää, että monet ympäristökonfliktit yritysmaailman ja ympäristönsuojelijoiden väliset ristiriidat mukaanluettuna nähdään usein talouden ja luonnon vastakkainasettelun kautta. Ympäristökiistojen tarkastelemista yksinkertaisten ja toimijoiden välittömiä intressejä korostavien vastakkainasettelujen kautta on alettu lisääntyvässä määrin kuitenkin myös kyseenalaistaa, ja sen erilaiset rajoitteet ja ongelmat ovat tulleet yhä useammin esiin niitä koskevissa keskusteluissa (esim. Lehtinen 1991, 1994; Kantola & Peuhkuri 1992; Kortelainen 1993; Rannikko 1994; Hajer 1995; Kamppinen ym. 1995; Nieminen 1996; Poncelet 1999; Litmanen 2001; Oksanen 2003). Usein kritiikki on perustunut väitteeseen siitä, että tällaisten vastakkainasettamisten kautta tullaan yksinkertaistaneeksi toimijoiden välisiä ristiriitatilanteita. Esimerkiksi arvojen ja intressien kautta tapahtuvat vastakkain asettamiset tekevät osapuolista yksiulotteisia ja estävät näkemästä muita keskustelun ristiriitauttuvia tai konfliktitilanteisiin sisältyviä muita, myös osapuolille yhteisiä elementtejä. (Kantola & Peuhkuri 1992; Rannikko 1994; Nieminen 1996; Valkonen 1998; Oksanen 2003.) Tästä hyvänä esimerkkinä on viime vuosina julkisuudessa paljon esillä ollut kiivas ympäristökonflikti Ylä-Lapissa, jossa

metsien käyttöä koskeva kiistely ei ole tapahtunut pelkästään puuntuotannon ja luonnonsuojelun intressien välillä, vaan siinä on ollut mukana muuta metsien käyttömuotoa edustava porotalous. Suojelijoiden ja teollisuuden välinen intressiristiriita rakentuu näin ollen vahvasti ei vain talous – luonto -akselilla vaan myös (metsä)talous – (poro)talous - ulottuvuudella.

Yksinkertaisiin vastakkainasetteluihin liittyen on myös kritisoitu joidenkin aikaisempien ympäristökonfliktin tarkastelutapojen puolueellista näkökulmaa, jossa yhden osapuolen toiminta lähtökohtaisesti arvotetaan ei-toivottuna ja ei-hyväksyttävänä. Tällaista tarkastelutapaa ovat edustaneet niin sanotut NIMBY (Not In My Backyard)- ja LULU (Locally Unwanted Land Usage) -tutkimukset (esim. Lidskog & Elander 1992; Kamppinen ym. 1995, 153-165; Litmanen 1996). Tarve syventää ja moniulotteistaa käsityksiä ympäristökonflikteista on siis elänyt jo varsin kauan.

Ympäristökiistojen tutkimus on viime vuosina jo monin tavoin monipuolistunut. Yksittäisiä kiistoja on muun muassa tarkasteltu osana laajempaa ympäristöliikkeitä ja ympäristötietoisuuden muutosta (Rannikko 1995; Kortelainen & Kotilainen 1994). Ympäristökiistoja tutkittaessa kohteeksi on otettu yksittäisten kiistojen sijasta myös kokonaiset yhteiskunnat ja niiden kulttuurit, jolloin on voitu kuvailla ja vertailla eri maiden konfliktikulttuureita sekä analysoida niiden taloudellisia, sosiaalisia, poliittisia ja metsäluonnonvaraan liittyviä tekijöitä (Hellström 2001; 2002).

Valtaosassa yksittäisten ympäristökiistojen tapaustutkimuksia tavoitteena on ollut syventää tietämystä kiistelevien osapuolten erilaisuudesta. On esimerkiksi haluttu tuoda lisävalaisua siihen, mihin erimielisyydet lopulta perustuvat. Selitystä ympäristökiistoihin on haettu esimerkiksi osapuolten erilaisista tiedoista, intresseistä, arvoista, asenteista, maailmankuvista, luontosuhteista tai luontokäsityksistä (esim. Lehtinen 1991; Rannikko 1991; Sairinen 1994; Lehtinen & Rannikko 1994; Nieminen 1994; Peuhkuri 2000; 2004; Saaristo 2000; Litmanen 1999; 2001; Suopajarvi 2001; Åkerman 2001; Oksanen 2003).

Esimerkiksi Suopajarvi (2001), joka tutki Vuotoksen altaan rakentamista koskevaa kiistaa, analysoi kiistan osapuolten esittämien mielipiteiden ja näkemysten kautta luontosuhteissa

ilmeneviä yhteneväisyyksiä ja eroja. Hän päätyi selittämään kiistaa toimijoiden pohjimmiltaan erilaisilla luontosuhteilla. Oksanen (2003) puolestaan on selittänyt Natura 2000-verkoston valmistelusta syntynyttä ympäristökonfliktia sillä, että maanomistaja ymmärtää suojelunarvoisen luonnon eri tavoin kuin ympäristöhallinto. Maanomistajalle luonto on koettua ja yksityistä 'elettyä tilaa' kun taas luonnonsuojeluohjelmissa luonto on matematisoitua ja julkista 'abstraktia tilaa'. Tämän tutkimuksen kohteena olevan metsäteollisuusyrityksen Enson (nykyisin Stora Enson) luontosuhdetta tutkinut ja sitä ympäristönsuojelijoiden näkemyksiin vertaillut Rytteri (2002) havaitsi metsien merkitsevän yrityksille ennenkaikkea raaka-aineen lähdettä niiden ekologisten ja itseisarvoisten merkitysten ollen vain raaka-aineen käyttöä rajoittavia tekijöitä, joihin toiminta tuli sopeuttaa. Myös hänen tutkimusasetelmassaan korostui siis osapuolten erilaisuus.

Ympäristökiistoja koskevien tutkimusten painopiste on kaiken kaikkiaan ollut kiistan osapuolia erottavissa tekijöissä yhdistävien tekijöiden sijaan. Tutkimusten usein sekä lähtökohtana että lopputuloksena on ollut ajatus siitä, että ympäristökeskustelua käyvillä toimijoilla ja ryhmillä on erilaiset tulkinnat todellisuudesta. Konstruktionistista ja tulkinnallista tutkimusotetta korostavissa tutkimuksissa eri osapuolten nähdään määrittelevän kiistan kohteen ja käsillä olevan ongelman *eri* tavoin. Ympäristöristiriitoja on näin selitetty tavalla, jossa eri toimijoiden käsitykset ongelmista poikkeavat toisistaan. Esimerkiksi tämän tutkimuksen kannalta kiinnostavassa Väliiverroksen (1996) tutkimuksessa Lapin metsätuhokeskustelusta yhtenä tavoitteena oli tutkia miten eri toimijat määrittelivät metsätuhot yhteiskunnallisena ongelmana. Hänen tuloksenaan oli, että metsätuhot nähtiin joko ympäristön tilaa koskevana, tutkimuspoliittisena, taloudellisena tai ympäristöpoliittisena ongelmana. (s. 101).

Joihinkin ympäristökiistojen tutkimusasetelmiin on sisäänrakennettu näkemys valtakamppailusta. Nähdään, että osapuolet käyvät kiistan aikana eräänlaista määrittelykamppailua eli taistelua siitä kenen määritelmä voittaa. Tällaisessa näkökulmassa ympäristöongelmia koskevat useimmiten staattiset määritelmät on sidottu toimijoihin erityisen vahvasti. Kamppailu voi saada käyttövoimansa siitä, että konfliktin kohteen määrittelemisen tietyllä tavalla nähdään keinoksi oikeuttaa erilaisia kamppailussa

hyväksikäytettäviä resursseja. Esimerkiksi jos kiistan kohde määrittyy tieteellis-tekniseksi, argumentteja ja niiden kautta tehtäviä päätöksiä oikeutetaan tieteellisen ja teknisen tietouden avulla, jolloin tutkijoiden ja teknistä tietoutta omaavien tahojen legitiimi puheoikeus tulee vahvaksi. (Litmanen 1996; 2001.) Joissakin ympäristökiistan osapuolten tulkintoja tarkastelleissa tutkimuksissa on tuotu esiin myös kielen roolia, jolloin on korostunut ajatus diskursiivisesta valtataistelusta: se kenen tulkinnat maailmasta koetaan legitiimeiksi saa "todellisuuden luomisen valtaa" (Suopajarvi 2001, 104-105; ks. myös Linnros & Hallin 2001; Peuhkuri 2004). Tällaisilla kysymyksillä otetaan useimmiten annettuna osapuolten välinen vastakkainasettelu sitä erityisemmin problematisoimatta. Näin esimerkiksi päädytään puhumaan "suojeludiskurssista" ja "tehokkaan toiminnan diskurssista" erillisinä puhetapoina. Ympäristökeskusteluissa esiintyviä puhetapoja tai ongelmien määrittelytapoja käsittelevissä tutkimuksissa on korostunut eri ihmisten tai ryhmien todellisuuden tulkintojen erilaisuus.

Aikaisempaa tutkimusta voidaan arvioida kriittisesti myös teoreettis-metodologisesta näkökulmasta. Vaikka ympäristökiistojen tarkastelutavoissa on tapahtunut viime vuosina monipuolistumista, ilmiötä on edelleen lähestytty metodologisesti varsin kapealla sektorilla. Tutkimukset ovat yleensä pohjautuneet realistiseen lähestymistapaan, jossa erotetaan yhtäältä niin sanottu "ulkoinen" todellisuus ja toisaalta siitä aineistossa esitetyt väitteet. Esimerkiksi tutkija tekee päätelmänsä tutkittavien tarjoamien selitysten kirjausten ja kokoamisten kautta ottamalla todesta sen selityksen, mitä informantit/haastateltavat tarjoavat. Tätä lähestymistapaa soveltavan tutkijan intresseissä on tutkia puheen ulkoista todellisuutta tekemällä aineiston kautta päätelmiä tutkittavien "todellisesta" käyttäytymisestä, asenteista, motiiveista tai tapahtuneista asiantiloista. (Alasuutari 1994, 80-81.) Käytännön tasolla tämä on merkinnyt sitä, että tutkija pyrkii yleensä kerätyn haastatteluaineiston tai lehtiaineiston kautta tekemään päätelmiä sentyyppisistä kysymyksistä kuin esimerkiksi, millaisin motiivein ja asentein osapuolet ovat pyrkineet suojelemaan ympäristöä, millaisia arvoja ja henkilökohtaisia merkityksiä osapuolet ovat antaneet luonnolle tai millaisia vastuita ja velvoitteita osapuolet ovat toiminnallaan tai näkemyksillään tavoitelleet. Ympäristökiistan osapuolten määritelmät ympäristönsuojelusta ja kiistelyn kohteesta on useimmiten tavalla tai toisella sidottu toimijoiden esittämiin

mielipiteisiin ja näkemyksiin kiistan kohteena olevasta asiasta. Tällöin juututaan helposti arvo- ja intressiristiriidan asetelmaan. Osapuolten kiistan kuluessa esittämille mielipiteille on ominaista pyrkiä edistämään toimijoiden tavoitteellista ja tarkoitushakuista toimintaa, jonka suhteen arvo- ja intressiristiriita tyypillisesti ilmenee.

Tässä tutkimuksessa määritelmiä ympäristönsuojelusta ei etsitä ympäristökiistan osapuolten mielipiteistä ja näkemyksistä vaan niistä toistuvista ja vaihtelevista kielen käytön tavoista, joilla toimijat tuovat mielipiteitään esiin. Huomio kiinnitetään siis toimijoiden kielenkäyttöön ja siinä tapahtuvaan vaihteluun. Tämä antaa mahdollisuuden ylittää arvo- ja intressiristiriidan asetelma ja kohdistaa huomio siihen, kuinka ympäröivä kulttuuri ja sen kantamat arvostukset yhteiskunnallisesti hyväksyttävästä toiminnasta ovat vaikuttaneet paitsi käytyyn keskusteluun myös osapuolten toimintaan ja viime kädessä myös luontoympäristöön.

1.2.5 Konstruktionistinen lähestymistapa

Tässä luvussa luodaan lyhyt katsaus konstruktionistisen ja kielellisen lähestymistavan yleistymiseen ja esiintymiseen yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kentällä, erityisesti ympäristökiistojen tutkimuksessa. Luvussa ei pyritä käsittelemään kattavasti konstruktionistista otetta soveltaneita ympäristötutkimuksia eikä menemään yksittäisissä tutkimuksissa sovellettavien tutkimusmenetelmien tasolle. Pyrkimyksenä on sen sijaan asemoida tutkimusta aikaisempaan konstruktionistiseen ympäristötutkimukseen sekä johdattaa lukija tässä työssä sovellettavaan kulttuurintutkimuksen lähestymistapaan, joka esitellään tarkemmin seuraavassa luvussa.

Konstruktionismilla on yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen piirissä useimmiten viitattu sellaiseen käsitykseen todellisuudesta, jonka mukaan ympäristöriskit ja –ongelmat ovat muun todellisuuden tapaan sosiaalisesti rakennettuja tai tuotettuja asioita. (Suhonen 1994; Hannigan 1995; Hajer 1995; Kamppinen ym. 1995, 184-185.) Konstruktionistiset vaikutteet ovat tulleet esille monien eri kysymysten uudenaikaisina muotoiluin. On pyritty uudella tavalla analysoimaan esimerkiksi riskien sosiologiaa (Beck 1990; Douglas 1992; 2000; Luhmann 1993; Kamppinen ym. 1995), yhteiskunnallista ympäristöliikettä (esim.

Eyerman & Jamison 1991; Lehtinen 1993) ja ympäristöpolitiikkaa (Hajer 1995; Dryzek 1997).

Konstruktionistista lähestymistapaa soveltaneet tutkimukset ovat tuottaneet paljon kiinnostavaa uutta tietoa ympäristöongelmista. On esimerkiksi osoitettu, kuinka yhteiskunnan eri areenoilla käytävillä keskusteluilla on paljon merkitystä siihen, millaiseksi ympäristöongelmat hahmottuvat ihmisten mielissä ja teoissa. Nyky-yhteiskunnan luonteen kannalta erityisen kiinnostava tapa soveltaa konstruktionistista otetta ympäristökysymyksiin on ollut tutkia ympäristöongelman määrittymistä erilaisissa yhteiskunnallisissa vuorovaikutuskonteksteissa kuten esimerkiksi mediajulkisuudessa (Burgess 1990; Hansen 1991; 1993; Suhonen 1994; Väliverronen 1994b; 1996; Peuhkuri 2004) ja ympäristöpolitiikassa (Hajer 1995; Dryzek 1997). Lähestymistavan kautta on ollut – usein edellä mainitussa yhteydessä – hedelmällistä tutkia myös joidenkin yhteiskunnallisten toimijoiden tai instituutioiden, kuten esimerkiksi tieteen, merkittävää roolia ympäristöongelmien määrittelyssä (Yearley 1991; Väliverronen 1994b; 1996; Peuhkuri 2000; 2004). Ympäristöaiheisen kulutustutkimuksen kentällä konstruktionistisen lähestymistavan avulla on analysoitu kriittisesti oletuksia, joita vihreän kuluttajan käsitteeseen on tapana sisällyttää keskusteltaessa kestävästä kuluttamisesta (Moisander 2001). Ympäristökonfliktien tutkimuksissa on tuotu esiin sitä kuinka erilaiset kulttuuriset tekijät vaikuttavat "konfliktien sietokykyyn". Esimerkiksi joissakin konflikteja sietävissä kulttuureissa kiivaatkaan ympäristökonfliktit eivät välttämättä muodostu yhteiskunnallisiksi ongelmiksi (Hellström 2002, 86-87).

Sosiaalisen konstruktionismin (tai konstruktivismin) laaja-alaisuudesta johtuen (ks. esim. Heiskala 1994) nimikkeen alle on yhteiskuntatieteissä istutettu ongelmanasettelultaan hyvin monentyyppisiä tutkimuksia. Tämä pätee myös ympäristötutkimukseen. Tämän tutkimuksen kannalta kiinnostava havainto on erityisesti se, että konstruktionistista lähestymistapaa soveltavissa ympäristötutkimuksissa on korostunut näkemys, jonka mukaan yhteiskunnan eri ryhmät pitävät hyvinkin erilaisia asioita yhteiskunnallisina ongelmina. Tämä näkemys johtuu lähestymistavan varhaisista yhteyksistä niin sanottuun 'social problems' -tutkimustraditioon (Spector & Kitsuse 1977). Konstruktionistinen

ajattelutapa ympäristöongelmien yhteydessä on näiden yhteyksien vuoksi usein johtanut etäisyyden ottamiseen ongelmien objektivistisesta määrittelyistä, joiden mukaan ympäristöongelmat ovat objektiivisesti olemassa olevia olosuhteita ja asiantiloja, joiden pitäminen ei-toivottavina on itsestään selvää. Konstruktionistinen käsitys yhteiskunnallisista ongelmista ei kiistä asiantilojen olemassa oloa sinänsä, mutta katsoo, ettei asioiden nimittämistä ongelmiksi voi johtaa näistä asiantiloista itsestään. Konstruktionistisella lähestymistavalla on pyritty korostamaan ja tuomaan esiin, että ympäristöongelma on monessa suhteessa konstruktio, jota tuotetaan ja ylläpidetään erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa ja käytänteissä ihmisten kommunikaation tuloksena (esim. Haila 2001a, 13).

Kuten edellisessä luvussa todettiin, todellisuuden tulkinnallisuutta korostavaa otetta yhteiskunnallisiin ympäristökiistoihin ja –keskusteluihin soveltaneille tutkijoille on ollut tyypillistä analysoida *erilaisten* ja usein myös *keskenään kilpailevien* tulkintatapojen kirjoja: eri intressejä edustavien toimijoiden ja toimijaryhmien tapa ymmärtää ja määritellä luonto ja kiistanalainen ongelma on erilainen. Pitäytymällä useimmiten kiistan osapuolten esittämien mielipiteiden ja näkemysten tasolla ympäristökysymyksiin liitetyt tulkinnat ja määritelmät on sidottu osapuolten tavoitteellisen toiminnan tasolla edistämiin arvoihin ja intresseihin. Tätä kautta ei päästä tarkastelemaan sitä, mihin yhteisiin puhetapoihin ja kulttuurisiin arvoihin esitetyt näkemykset ja argumentit, myös vastakkaiset, nojautuvat.

Tämän tutkimuksen kannalta toinen tärkeä tekijä liittyy konstruktionistisen tutkimustradition piiristä nousseeseen kiinnostukseen kielen tutkimiseen. Tapa, jolla pyrin tuomaan lisäymmärrystä ympäristökiistoihin, korostaa *kielen roolia* sosiaalisen todellisuuden rakentumisessa. Kielen käyttöön keskittyvä tutkimus ottaa etäisyyttä toimijoiden näkemysten, maailmankuvien ja suhtautumistapojen tutkimisesta ja ottaa sen sijaan keskiöön sen, millaisten kielenkäytön keinojen kautta ympäristökysymyksiä on käsitelty ja määritelty. Kielellistä lähestymistapaa soveltavat ympäristötutkijat ovat korostaneet kuinka ympäristö on rajoiltaan epäselvä ja avoin kielellinen konstruktio. He ovat kiinnittäneet huomion 'puheeseen' ympäristöstä kuten esimerkiksi eri ympäristötoimijoiden ja –ryhmien käyttämiin kielellisiin tekniikoihin (esim. suostuttelu- ja

puolustelutekniikat) sekä niihin diskursiivisiin ja symbolisiin resursseihin, joiden kautta ympäristökysymykset tuotetaan puheessa. Tavoitteena on ollut lisätä tietoisuutta niistä moninaisista ja kulloinkin tiettyihin rajallisiin oletuksiin perustuvista puhetavoista, joilla ympäristökysymykset esitetään ja joilla samalla tuotetaan monenlaisia käytännön seurauksia. (esim. Hajer 1995; Myerson & Rydin 1996; Herndl & Brown 1996; Cantrill & Oravec 1996; Dryzek 1997; Darier 1999; Harré ym. 1999.)

Konstruktionististen ja kielen roolia korostavien tutkimusasetelmien yleistymisestä huolimatta yhteiskunnallisessa ympäristötutkimuksessa on hyödynnetty vielä varsin rajallisesti niitä käsitteellisiä välineitä ja tuoreita aineistonäkökulmia, joita kielen tutkimiseen keskittyvä tutkimustraditio tarjoaa tutkimuskohteiden empiiriseen tarkasteluun. Ympäristökysymysten kielellisiä, retorisia ja diskursiivisia aspekteja analysoitaessa on esimerkiksi elänyt vahvasti näkemys "ympäristödiskurssin" moniäänisyydestä eli polyfoniasta. Sen mukaan ei ole olemassa yhtä ympäristödiskurssia vaan monia ja juuri tämän moniäänisyyden johdosta ympäristökiistojen ymmärtäminen ja ratkaiseminen hankaloituu. (Herndl & Brown 1996, 4.)

Tämä tutkimus ottaa aineksia joidenkin aikaisempien ympäristökiistojen tutkimusten tapaan sosiaalisen konstruktionismin tutkimustraditiosta, mutta tarkastelukulma on toisenlainen. Kulttuurintutkimuksesta ammentava näkökulma antaa perusteet oletukselle, jonka mukaan monella tapaa erilaiset ympäristökiistan osapuolet ovat osa jotakin yhteistä kulttuurista arvomaailmaa. Sen vuoksi huomio kiinnittyy tutkittavien mielipiteiden ja näkemysten sijasta osapuolille yhteiseen kulttuuriseen todellisuuteen, johon päästään käsiksi tutkimalla yksityiskohtaisesti osapuolten kielen käyttöä.

1.2.6 Lähestymistapa tässä tutkimuksessa

Tämän päivän moniarvoisessa ja yksilökeskeisyyttä korostavassa ilmapiirissä yhteiskunnallisia ulottuvuuksia sisältävät toimet on aina perusteltava (Loukola ym. 2002, 8). Ilman perustelun kautta saavutettavissa olevaa yhteiskunnallista hyväksyntää yksilön tai organisaation toiminta on vaikeaa. Tutkittaessa puhetta ollaan tekemisissä juuri sen toiminnan kanssa, jossa perustelut tapahtuvat ja josta voidaan löytää sitä koskevia

JOHDANTO

kiinnostavia havaintoja. Tässä tutkimuksessa analysoidaan sitä, mihin yhteisiin yleisesti hyvänä pidettyihin arvoihin ympäristökiistan osapuolet vetoavat esittäessään argumentteja ympäristönsuojelusta. Näin tutkimus kohdistuu toimintaan, jossa puhujan intentionaalisuus on pyrkimystä antaa hyväksyttävältä kuullostavia selontekoja pyrkiessään oikeuttamaan tavoitteellisen toiminnan tasolla edistämäänsä toimia.

Tässä tutkimuksessa ei pyritä kieltämään yritysmaailman ja ympäristönsuojelijoiden käytännön tavoitteellisessa toiminnassa esiintyviä eroja arvoissa ja intresseissä. Vaikka molemmat osapuolet pitävät nykyään ympäristön suojelemista tavoiteltavana asiana, toimijoiden esiintuomat perustelut ja suhtautumistavat eroavat tyypillisesti toisistaan. Yritysten toiminta keskittyy liiketoiminnallisten tavoitteiden saavuttamiseen ja kannattavan toiminnan ylläpitämiseen. Niiden toimintaan liittyy usein tavalla tai toisella luonnon ja luonnonvarojen hyödyntämisen tavoite. Ympäristönsuojelijat puolestaan ovat perinteisesti puolustaneet yhteiskunnassa liian vähälle huomiolle jääviä ihmisten ja luonnon etuja pyrkien asettumaan taloudellisen ja poliittisen järjestelmän vakiintuneita valtasuhteita ja niiden kehitystendenssejä vastaan (Sinko 1976, 14-15). Nämä osapuolten tavoitteellisessa toiminnassa esiintyvät arvojen ja intressien tason erot tulevat toistuvasti esille niin julkisissa keskusteluissa kuin tehdyissä tutkimuksissa.

Tässä tutkimuksessa yritysmaailmaa edustava Enso (myöhemmin Stora Enso) ja ympäristöjärjestö Greenpeace eivät ole tästä poikkeus. Osapuolten väliset, paljon julkisuutta saaneet yhteenotot ovat olleet siitä moneen kertaan todisteena. Se, että Enson intresseissä on hyväksikäyttää luontoa liiketoiminnallisten tavoitteidensa saavuttamiseksi ja vastaavasti Greenpeacen intresseissä on suojella luontoa luonnon itsensä ja koko ihmiskunnan vuoksi, tulee esille myös tutkittavassa aineistossa (Joutsenvirta 1999). Seuraavaan taulukkoon on poimittu joitakin otteita Enson ja Greenpeacen ympäristökirjoituksista, joissa tulee esille osapuolten käytännön tavoitteellisessa toiminnassa edistämäänsä päämääriä.

Taulukko 1. Metsiä koskevien intressien ilmeneminen Enson ja Greenpeacen ympäristökirjoituksissa.

Otteita Enson kirjoituksista	Otteita Greenpeacen kirjoituksista
Suomen tulisi mahdollisimman nopeasti pienentää ilman epäpuhtauksien määrää. Tämä on tärkeää metsillemme. Tällöin puhutaan metsäteollisuuden keskeisen raaka-aineen – puun – saannin turvaamisesta. (Enso 1990b)	Metsät on Suomessa koettu ja koetaan edelleenkin pääasiallisesti teollisuuden puuvarastoina, joita kasvatetaan kuutioiden ja markkojen sanelemin ehdoin. Metsät ovat kuitenkin monimutkainen ekosysteemi, ja ekosysteemin muutaman lajin ... suosiminen muiden kustannuksella voi johtaa vain tuhoon. (GP 1993a)
...kielteiset mielikuvat Suomen metsätaloudesta voivat olla pahimmoillaan kohtalokkaita ei vain Suomen metsäteollisuudelle, vaan kaikille niille sidosryhmille, jotka saavat elantonsa puun tuottamisesta ja jalostamisesta. Metsäomaisuuden arvo ilman asiakkaita on kovin teorettinen. (Enso 1998a)	Greenpeacen näkemyksen mukaan erityisesti teollistuneiden yhteiskuntien on määriteltävä suhteensa metsäekosysteemeihin uudelleen. Hyväksikäyttävän metsäsuhteen sijaan Greenpeace vaatii vastuuntuntoista ja arvostavaa suhtautumista metsiin. (GP 1994a)
(Stora Enso Metsä –) Yksikön vision mukaan sen tehtävä on vastata puuraaka-aineen hankinnan toimitusvarmuudesta, hintakilpailukykyisyydestä sekä toiminnan ympäristöystävällisyydestä niin, että asiakkaat voivat toimia puuraaka-aineelle asetettujen ekologisten vaatimusten mukaisesti. (Enso 2000a)	Suurin uhka aarniometsille ja luonnon monimuotoisuudelle on metsätalous. Jo nykyään monen suomalaisen on vaikea nähdä todellisen metsän ja puupellon ero. Aarniometsät on yksinkertaisesti säilytettävä, jotta voimme jättää myös jälkeemme tuleville sukupolville edes osan kauniista luonnostamme (GP 1999b)

Taulukon 1 suorissa lainauksissa voidaan nähdä selviä eroja Enson ja Greenpeacen metsien käyttöä koskevien arvojen ja intressien välillä. Jos osapuolten ympäristökirjoituksia luetaan kuitenkin tällaisesta "normaaliluennasta" poikkeavalla tavalla eli niiden kantamien merkitysrakenteiden kautta, voidaan päästä käsiksi siihen, miten noita näkemyksiä ja tekoja tuotetaan ja oikeutetaan kulttuurisesti. Tällöin kiinnostus voidaan suunnata siihen, mitä kulttuurissa vallitsevia yhteisiä arvoja, "realiteetteja" tai "totuuksia" osapuolet ottavat milloinkin huomioon esittäessään argumentteja metsäteollisuuden ympäristönsuojelusta (vrt. Alasuutari 1996). Alunperin Louis Lavalle on esittänyt määritelmän arvosta, joka sopii käytettäväksi työni arvomääritelmänä. Hänen mukaansa arvosta on kyse silloin, "kun asioiden välinen yhdenvertaisuus tai tasa-arvo murtuu, kun yksi on asetettava toisen edelle tai yläpuolelle tai katsottava muita paremmaksi tai ensisijaiseksi" (Perelman 1996, 33). Arvot voivat tulla esiin paitsi eri asioiden välisen paremmuuden vertailun kautta myös

ilman suoranaista vertailuakin. Kun jokin asia esitetään oikeana ja hyväksyttävänä, on kyseessä arvostus. Arvoon pääsee käsiksi myös toista kautta eli ei-hyväksyttävänä tai vääränä nähdyn asian paljastamisen kautta. (sama, 33.)

Kuinka olen päätenyt ajatukseen yhteisistä kulttuurisista arvoista? Ensinnäkin soveltamani kulttuurintutkimuksen lähestymistapa perustuu näkemykseen, että on olemassa tutkittaville yhteinen kulttuurinen todellisuus, joka vaikuttaa ja näkyy osapuolten käymässä ympäristökeskustelussa. Kulttuuri, jolle on eri yhteyksissä annettu erilaisia määritelmiä, viittaa tässä tutkimuksessa 'jaettuihin merkityksiin': siinä tavassa, jolla ympäristökiistan osapuolet käyvät keskustelua ympäristönsuojelusta, on jotakin kulttuurisesti annettua ja jaettua. (Hall 1997; Alasuutari 2001, 65-72.) Sen vuoksi tavat, joilla Enso ja Greenpeace käyvät keskustelua metsäteollisuuden ympäristökysymyksistä, kertovat jotakin paitsi keskustelijoista myös siitä kulttuurista, jossa he toimivat.

Toiseksi oletusta yhteisistä arvoista voidaan perustella myös argumentaatiotutkimuksen kautta. Yrity maailman edustajat ja ympäristönsuojelijat käyvät tyypillisesti väittelyä jostakin luontokohteesta (esimerkiksi vanhat metsät), jonka suojelijat haluaisivat suojella yrityksen hyötykäytöltä. Esittäessään erimielisiä argumentteja suojelun ja luontoresurssien hyväksikäytön tarpeellisuudesta molemmat osapuolet osallistuvat väistämättä samaan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Tässä keskustelussa osapuolet pyrkivät yleisön eli kuulijakunnan sitouttamiseen esittämiinsä argumentteihin. Sen vuoksi molempien argumentoinnille on luonteenomaista sovittaa käyttämänsä argumentointikeinot kuulijakunnan luonteen mukaan. Keskustelussa pärjääminen edellyttää sitä, että siihen osallistujat pyrkivät vetoamaan kyseisessä kulttuurissa yleisesti hyväksyttävänä pidettyihin asioihin ja perusoletuksiin eli kulttuurissa vallitseviin "itsestäänselvyyksiin". (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971; Summa 1989; Perelman 1996; Alasuutari 1996.) Wiberg (1989, 264-265) on samaan ilmiöön liittyen todennut, että pyrkimys oikeuttaa tekoja sisältäviä tyypillisesti viittauksia yleisön arvojärjestelmään. Näin ollen teon sosiaalinen oikeuttaminen, joka tapahtuu argumentoimalla, on "olennaisesti joko sen osoittamista että teko on yhteensopiva jonkun hyväksytyyn arvojärjestelmän kanssa tai että se on tehokas (hyväksyttävä tms.) tapa saavuttaa jokin haluttu päämäärä." (s. 265.)

Kulttuurintutkimuksen lähestymistavan avulla otan etäisyyttä aikaisemmassa tutkimuksessa vallitsevaan näkökulmaan, jossa yritysmaailman ja ympäristönsuojelijoiden välinen kiistely näyttäytyy eri alakulttuurien, maailmankatsomusten, luontosuhteiden tai ongelmanmääritysten välisenä kamppailuna. Otan kiinnostuksen kohteeksi erityisesti sen tutkimisen, miten näiden – erilaiset luontosuhteet omaavien ja erimielisten – osapuolten välinen kiistely on myös kamppailua yhdessä ja samassa kulttuurisessa todellisuudessa. Kulttuurintutkimuksen lähestymistapa mahdollistaa yritysmaailman edustajien ja ympäristönsuojelijoiden tarkastelemisen kollektiivina, joka käydessään keskustelua ympäristönsuojelusta nojaa yhteiseen arvomaailmaan.

Keinona osapuolille yhteisen kulttuurisen todellisuuden ja sen sisältämän arvomaailman tutkimiseen käytän sellaista konstruktionistista lähestymistapaa, joka antaa kielelle suuren roolin todellisuutta jäsentävänä ja rakentavana elementtinä. Kulttuurintutkimuksen traditiossa oletetaan, että yhteiskunnan toimijoiden käyttämä kieli jakaa heidän kokemuksensa merkityksellisiin osiin ja tuo esiin kulttuurissa vallitsevaa näkemystä olennaisista asioista ja eronteista asioiden välillä. Nämä kulttuuriset jäsennykset eivät synny toimijoiden tietoisien toiminnan tuloksena. Voidaan pikemminkin ajatella, että käydessään keskustelua ympäristönsuojelusta sekä yritysmaailman edustajat että ympäristönsuojelijat tulevat samanaikaisesti ja väistämättä nojanneiksi tiettyihin kulttuurissa yleisesti hyväksytyihin perusoletuksiin, jotka samalla tuottavat määritelmiä ympäristönsuojelulle. Nämä yhteisiin arvostuksiin perustuvat ympäristönsuojelun määritelmät voidaan nostaa esille kielenkäytössä tapahtuvien erotteluiden ja rinnastusten avulla. (ks. Alasuutari 1994; 1995).

Kiinnostukseni kohdistuu yllä kuvattuun puheen jäsentymisprosessiin. Se tapahtuu analysoimalla yksityiskohtaisesti osapuolten kielenkäyttöä. Siinä tapahtuvat määrittelyprosessit otetaan tutkimuksen keskiöön ja niitä tarkastellaan yhtenä sosiaalisen todellisuuden tuottamisen muotona. Kielen jäsentyneisyyden tarkastelussa tunnistan osapuolten kielenkäytöstä erilaisia diskursseja. Diskursseilla viitataan merkityskokonaisuuksiin, jotka tuottavat tiettyjä asiantiloja eri tavoilla ja rakentavat sosiaalista todellisuutta tietynlaisiksi (Potter & Wetherell 1987; Jokinen ym. 1993).

Tutkimukseni varsinainen "tulos" ei kuitenkaan ole vain Enson ja Greenpeacen yhteisten diskurssien tunnistaminen ja kuvaaminen. Pysin tutkimuksessani menemään pidemmälle ja pohtimaan diskurssien sisällä ja välillä tapahtuvia muutoksia, niiden seurauksia ja keskinäistä yhteenkietoutumista käydyn ympäristökeskustelun kuluessa.

Kielen käyttöä analysoivan lähestymistavan hedelmällisyyttä käsillä olevaan tutkimusongelmaan tukee ajatus siitä, kuinka rutiininmukaisissa tilanteissa, jolloin asiat toimivat, asioita pidetään luonnollisina ja objektiivituneina. Sen sijaan muutos- ja umpikujatilanteissa on usein tarve pohtia asioiden "todellista" olemusta. Voidaan ajatella, että ympäristökonfliktit ovat modernin yhteiskunnan murroskohtia, joissa joudutaan tarkistamaan aikaisemmin itsestäänselvinä pidettyjen tulkintatapojen kelvollisuutta. Toisin sanoen konfliktit voidaan mieltää eräänlaisiksi aikaisempien tulkintamallien toimimattomuuden ilmentymiksi (ks. Alasuutari 2001, 76). Aikaisempien tulkintamallien kyseenalaistamisen aiheuttaa ympäristökonfliktin tapauksessa yhteiskunnassa lisääntynyt tietoisuus siitä, että ympäristö tulee ottaa huomioon inhimillisessä toiminnassa.

Kulttuurinen ja kielellisiin ilmiöihin keskittyvä lähestymistapa ympäristökiistoihin ei jätä huomioimatta tapahtumien merkitsemisen vaikutusta myös konkreettisiin käytäntöihin ja ongelmien ratkaisuihin. Tämä johtuu siitä, että yhteiskunnallista keskustelua käyvien toimijoiden tulkinnat eivät ole irrallaan muusta todellisuudesta. Eri toimijoiden esittämistä tulkinnoista, niihin sisältyvistä toimijoiden identiteeteistä ja institutionaalisista käytännöistä, tulee esittämisen jälkeen "tosiasioita", joita toimijat joutuvat ottamaan huomioon jatkossa (Alasuutari 1996, 156, 282). Hilikka Summan (1989) sanoja lainaten, "kysymys on sen erittelemisestä, miten kielellisten valintojen ja käytäntöjen kautta synnytetään poliittista todellisuutta, rajataan ratkaisuvaihtoehtoja ja luodaan sitoutumista tiettyihin ajatusmalleihin." (s. 160.) Vastaavanlaista kulttuurista lähestymistapaa on yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen piirissä kiinnostavasti sovellettu sen tutkimiseen, millaisten yleisten Lapin luontoa koskevien argumenttien, jaettujen käsitysten ja muiden premissien pohjalle Lapin luonnonkäyttö on eri aikoina sotienjälkeisessä Suomessa järjestynyt (Valkonen 2003).

Yhteenvetäen voidaan todeta, että tämän tutkimuksen tavoitteena on hahmottaa sitä, mikä tutkittavia ympäristökiistan osapuolia *yhdistää*. Oletan, että tietyt yhteiset tavat tulkita ympäristösuojelua ovat luoneet puitteet keskustelun kululle ja erilaisten ja usein myös vastakkaisten, argumenttien esittämiselle. Tämän oletuksen mukaisesti tutkimukseni ottaa etäisyyttä niistä tutkimuksista, joissa pyrkimyksenä on ollut tutkia miten kiistan osapuolten ympäristökysymyksille antamat tulkinnat ja määritelmät eroavat toisistaan. Suomalaista metsäkeskustelua tutkineen Saariston (2000) yksi jälkimmäistä lähestymistapaa kuvaava johtopäätös kuuluu: "ensimmäinen opetus tai muistutus onkin se, että metsäkeskustelu ei suinkaan ole yksi keskustelu, vaan monia, ja metsä tarkoittaa monia asioita." (s. 57.) Saariston toteamus auttaa havainnollistamaan tässä luvussa esitettyä toisenlaista lähestymistapaa eri intressitahojen käymän ympäristökeskustelun tutkimiseen. Työssä lähdetään liikkeelle kulttuurintutkimukselle tyypilliseen tapaan oletuksesta, jonka mukaan ympäristökeskustelua käyvät tahot osallistuvat *samaan yhteiskunnalliseen keskusteluun*, jossa pärjääminen edellyttää nojaamista kulttuurissa vallitsevaan yhteiseen legitiimiin arvopohjaan.

1.3 Tutkimuksen metodologiset perusoletukset

Esitellessäni yllä tässä tutkimuksessa sovellettavaa lähestymistapaa ympäristökiistaan toin esiin jo joitakin tutkimuksen metodologisia piirteitä. Tässä luvussa otan lähempään tarkasteluun ne metodologiset perusoletukset, joihin olen tutkimukseni lähtökohdissa sitoutunut. Konstruktionistinen, todellisuuden ja tiedon tulkinnallisuutta korostava tutkimusote on viime vuosina lisääntynyt liiketaloustieteen laadullisissa tutkimuksissa samoin kuin monilla muilla yhteiskuntatieteen tutkimusaloilla. Ne tavat, joilla yhteiskunnallisen todellisuuden tulkinnallisuutta kulloinkin tutkitaan, kuitenkin vaihtelevat. Tässä tutkimuksessa todellisuus nähdään rakentuvaksi erityisesti kielenkäytön kautta. Sovellan työssäni diskurssianalyysiä, ja analyysimenetelmänä käytän semiotiikan aktanttimallia.

1.3.1 Diskurssianalyysin perusoletukset

Tämän tutkimuksen teoreettis-metodologinen viitekehys ammentaa paljon alunperin brittiläisten sosiaalipsykologien ja sosiologien kehittämästä diskurssianalyttisestä tutkimustraditiosta (esim. Potter & Wetherell 1987; Suoninen 1992; 1997; Jokinen ym. 1993; 1999; Silverman 1993; Potter 1996). Diskurssianalyysi (DA) määrittellään työssäni "kielen käytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimukseksi, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä" (Jokinen ym. 1993, 9-10; Suoninen 1997, 14).

DA:n syntymisen taustalla on kielitieteen piirissä esiin noussut oletus siitä, kuinka *sanoilla* asiantilojen kuvaamisen lisäksi *tehdään asioita* (Austin 1962; ref. Silverman 1993, 120). Tutkiessaan kielen käyttöä tekemisenä DA pyrkii yhdistämään ja kehittelemään luonteeltaan konstruktionistisia metodisia välineitä (Potter & Wetherell 1987; Jokinen ym. 1993; 1999). DA:ä on viime vuosina sovellettu lisääntyvässä määrin niin liiketaloustieteissä kuin monilla muilla yhteiskuntatieteen aloilla. Koska DA:n nimikkeen alla on kuitenkin tehty monin tavoin vaihtelevaa tutkimusta ja koska monien analyysien yhtäläisyydet tässä tutkimuksessa tehtävään analyysiin jäävät vaillinaisiksi, olen katsonut tarpeelliseksi esittää tässä tutkimuksessa sovellettavan DA:n keskeisimmät perusoletukset ja kiinnostuksen kohteet.

Soveltamalla DA:lla on monia lähtökohtaoletuksia, jotka suuntaavat kiinnostukseni ja huomioni työni empiirisessä vaiheessa tiettyihin asioihin. Keskeisimmät oletukset voidaan tiivistää seuraavaan listaan: (1) tutkittavien kielenkäyttö rakentaa sosiaalista todellisuutta, (2) he voivat käyttää sosiaalisen todellisuuden rakentamisessa useita rinnakkaisia ja keskenään kilpailevia diskursseja, (3) maailman merkitysvälitteinen rakentaminen on kontekstisidonnaista, (4) diskurssit eivät rakenna pelkästään sosiaalista todellisuutta, vaan niissä rakentuu myös identiteettejä siinä toimimiselle ja olemiselle ja (5) kielen käytöllä on seurauksia ja siihen sisältyy vallankäyttöä (Jokinen ym. 1993). Seuraavaksi käsittelem näitä lähtökohtaoletuksia hieman yksityiskohtaisemmin.

Ylläolevien lähtökohtaoletusten taustalla on sosiaalisen konstruktionismin traditiosta peräisin oleva ajatus, jonka mukaan tutkimuksen kohteena olevaa sosiaalista toimintaa tarkastellaan kielellisenä, sosiaalista todellisuutta rakentavana prosessina (Burr 1995; Gergen 1994). Ajatuksen vakavasti ottaminen ja soveltaminen tässä tutkimuksessa merkitsee sitä, että en katso tutkittavan tekstiaineiston heijastavan ja kuvaavan kielen ulkopuolista maailmaa. Sen sijaan oletan, että analyysin kohteena olevat kirjoitukset ovat sosiaalisen todellisuuden olennaisia ja erottamattomia osia ja että ne rakentavat aktiivisesti erilaisia versioita tuosta maailmasta (Jokinen 1999; Jokinen ym. 2000). DA:n anti-realistista oletusta kuvattaessa puhutaan usein kielen ei-heijastavuudesta. Sen mukaan kielen tai kielenkäytön ei ajatella heijastavan yksiselitteisellä tavalla niin sanottua ulkoista todellisuutta sen enempää kuin ihmisten sisäistä, psyykkistä todellisuutta. Tutkimusaineistoa analysoitaessa DA tukeutuu referentiaalisen näkökulman sijasta konstruktionistiseen, jossa huomio kiinnitetään kielen kautta tuotettuihin määritelmiin ja asioiden saamiin sisältöihin. (Suoninen 1992, 17; 1997, 14; Jokinen ym. 1999, 41; ks. myös Alasuutari 1996, 21; Hall 1997, 24-28; Silverman 2001, 178-179.)

Yllä esitetyn oletuksen mukaisesti otan työssäni tutkittavaksi todellisuudeksi itse kielenkäytön (tekstin), jota tarkastelen todellisuutta tuottavana ja jäsentävänä aktiivisena toimintana. Kielen ei-heijastavuuden oletus ei kuitenkaan merkitse sitoutumista kielenkäytön riippumattomuuteen kielen ulkopuolisesta niin sanotusta 'oikeasta' todellisuudesta. Sen sijaan oletan, että kielenkäyttö pohjautuu merkityksiin, joita kielen käyttäjät ammentavat todellisuudesta. (Jokinen ym. 1993, 20-22; Alasuutari 1994, 62-64; 1999, 90-124.)

Yksi työni keskeinen analyttinen käsite on diskurssi. Tässä tutkimuksessa otetaan etäisyyttä paitsi tavallisen arkikielen tapaan ymmärtää diskurssi myös moniin tieteen sisällä käytettyihin diskurssin määritelmiin. Soveltamani DA on perinyt paljon ranskalaisen filosofin Michel Foucault'n ajattelusta. Keskeistä Foucault'n (1972) määritelmälle diskurssista on idea "diskursiivisesta muodostumasta". Diskurssi ei sen mukaan koostu vain sanoista tai tietyistä yhdestä lausumasta, vaan useista lausumista, jotka yhdessä muodostavat diskursiivisen muodostuman. Jokainen diskursiivinen muodostuma – tai diskurssi – edustaa

tiettyä tapaa representoida tutkittavaa kohdetta. Diskurssi sekä mahdollistaa kohteen tuottamisen ja näkemisen jollakin tietyllä tavalla että rajoittaa muita tapoja nähdä se. Jokainen diskurssiin kuuluva lausuma osaltaan muovaa ja muuttaa sitä diskursiivista muodostumaa, johon se liittyy. Diskurssit eivät näin ollen ole suljettuja ja staattisia, vaan avoimia ja jatkuvasti muuttuvia muodostumia. Diskurssia voidaan ajatella myös tavaksi, jolla jokin asia, tapahtuma tai muu sosiaalinen käytäntö tuotetaan tietystä näkökulmasta tietynlaiseksi. (ks. esim. Alasuutari 1996; Hall 1999; Fairclough 1997.)

Diskurssille voidaan tämän tutkimuksen ongelmasta käsin nimetä kaksi analyttistä päätehtävää: 1) Erillisinä, autonomisina yksikköinä diskurssit muodostavat tiettyjen ominaisuuksien suhteen *toisistaan poikkeavia kielellisiä konstruktioita*, jotka esiintyvät Enson ja Greenpeacen puheessa (ympäristökirjoituksissa). 2) Kaikki diskurssit yhdessä ajallis-paikallisine vaihteluineen taas kuvaavat eräänlaista *"kulttuurista kokonaisuutta"* (Alasuutari 1996, 20), jonka puitteissa osapuolet ovat käyneet keskustelua ympäristönsuojelusta. Diskurssien avulla tunnistettavista kulttuurisista merkitysolottuvuuksista pyrin tekemään tulkintoja ja päätelmiä käydyn ympäristökeskustelun olemuksesta ja muuttumisesta.

Tulkintani diskursseissa tapahtuvista muutoksista perustuvat laadullisiin muutoksiin. Niitä tunnistaessani olen nähnyt aineistossa jonkun uuden, aikaisemmin esiintymättömän elementin tai huomannut jonkin aikaisemmin esiintyvän elementin kadonneen tai menettäneen sijaa uusille elementeille. Kun väitän keskustelun muuttuneen johonkin suuntaan, en tarkoita sitä, että jokin diskurssi olisi korvannut jonkin toisen diskurssin. Diskurssit ovat jälkiä kulttuurissa vallitsevista arvoista, jotka muuttuvat hitaasti (Alasuutari 2001, 113). Sen sijaan jokin diskurssi on muutoksen tapahtuessa tullut hallitsemammaksi kuin jokin aikaisempi diskurssi.

Konkretisoin hieman sitä, mitä kielenkäytön vaihtelua ja diskursseja tutkiva tarkastelutapa merkitsee käytännön tulkintatyössä. Monista aikaisemmista ympäristökiistojen tutkimuksista poiketen sellaisia käsitteitä kuin esimerkiksi *tieto* ja *vastuu* ei ole työssäni käytetty niin sanottuina tutkijan analyttisinä käsitteinä, joihin sisällytetyillä

etukäteismääritelmillä tai käsitteellisillä jaotteluilla pyrkisin tutkimaan osapuolten käymää ympäristökeskustelua. Sen sijaan tarkastelen näitä käsitteitä sosiaalisina konstruktioina ja siten osana tutkittavaa todellisuutta. Kuten myöhemmin työssäni osoitan, tieto ja vastuu ovat konstruktioita, joita tarvitaan yritysten ja ympäristönsuojelijoiden käymässä ympäristökeskustelussa. Tästä näkökulmasta mielenkiintoiseksi nousevat muun muassa kysymykset siitä, miten näitä käsitteitä on käytetty osapuolten kirjoituksissa, millaisia käsityksiä todellisuudesta niiden kautta on tuotettu ja uusintettu, millaisia funktioita näillä konstruktioilla ylipäätään on osapuolten käymässä keskustelussa. (vrt. Alasuutari 1996, 22; Jokinen ym. 1999; Potter & Wetherell 1987.)

DA:n yhteydessä puhutaan usein myös kielen toimimisesta ideologisesti. Tällöin on haluttu kiinnittää huomiota yhteiskuntajärjestelmissä esiintyviin valtasuhteisiin ja siihen, miten kielen käyttö valtasuhteita tuottamalla ja uusintamalla myötävaikuttaa erilaisten hallinta- ja riistosuhteiden ja ylipäätään eriarvoisuuden ylläpitoon yhteiskunnassa (Fairclough 1997, 23-26, 63-64). Mitä enemmän tutkimuksissa paneudutaan kielenkäytön ja vallankäytön väliseen yhteyteen, sitä kriittisemmästä lähestymistavasta on yleensä kysymys. Vaikka tämän tutkimuksen yleissävy tai pohjavire on enemmän tulkitseva kuin kriittinen, tulen jossakin määrin osoittamaan myös diskurssien "ideologista potenssia". Sitä tapahtuu eniten tutkimuksen viimeisessä luvussa, jossa teen laajempia johtopäätöksiä sitä edeltävästä varsinaisesta diskurssianalyysistä.

Konstruktionismin tradition mukaisesti en usko tavoittavani tutkimuskohteesta lopullista ehdotonta tieteellistä totuutta. DA:lle on ominaista, että analysoitava aineisto on avoin monille erilaisille tulkinnoille. Tutkijan tehtävänä on löytää ehdottoman tieteellisen totuuden sijasta perusteltu tulkinta, joka pohjautuu tutkijan ja aineiston väliseen vuoropuheluun. Pyrkiessäni tulkitsemaan sitä, miten toimijat kielenkäytön kautta tekevät maailmaa ymmärrettäväksi, asetan tutkimustulosten kiinnostavuuden (ja käyttökelpoisuuden) ehdottoman totuuden vaatimuksen edelle. (Itkonen 1988; ref. Summa 1989, 98; Jokinen ym. 1993, 28; Suoninen 1997, 13-14; ks. myös Hall 1997, 42; Alasuutari 2001, 41-45.)

Seuraavaksi tuon esille kaksi DA:n ominaisuutta, jotka ovat tämän tutkimuksen kannalta keskeisiä ja joiden suhteen työni poikkeaa joistakin muista DA:n nimikkeellä tehdyistä tutkimuksista.

Puheen tilannesidonnaisuus

Varsin usein törmää joko diskurssianalyysiä tai muunlaista aineiston laadullista analyysiä soveltaviin tutkimuksiin, joissa tutkija pyrkii – implisiittisesti tai eksplisiittisesti – argumentoimaan tutkimansa aineiston "edustavuutta". Edustavuus viittaa tällöin siihen, kuinka hyvin tutkijan keräämä aineisto edustaa tutkimuskohteena olevaa ilmiötä kokonaisuudessaan ja kuinka perustellusti tutkija voi tästä syystä yleistää aineistonsa analyysin tulokset laajempaan "perusjoukkoon". Tällaista todistelua sisältävä argumentointi on yleensä merkki siitä, että kvalitatiivisen aineiston yhtä keskeistä ominaisuutta ja sen suomia mahdollisuuksia tutkia kohdeilmiötä ei ole kyseisessä tutkimuksessa hyödynnetty.

Alasuutarin (1994, 75-79) tekemä jaottelu fakta- ja näytenäkökulmaan tuo hyvin esille laadullisen aineiston erikoislaatua tilastoaineistoon varrattuna. Hän on korostanut sitä, kuinka kvalitatiivinen aineisto on "pala tutkittavaa maailmaa" ja "näyte tutkimuksen kohteena olevasta kielestä ja kulttuurista" (s. 78). Olennaista analyysissä on se, että aineiston ei ajatella "edustavan" jotakin "perusjoukkoa". Aineiston analyysin anti ei sen vuoksi perustu siihen, että tutkittavasta maailmasta otettua palaa ensin tutkitaan ja sen jälkeen tulokset yleistetään kokonaisuuteen. Alasuutarin sanoin "tutkailun tuloksilla ei ole mitään virkaa niin kauan kuin emme tiedä, miltä kulmalta kyseinen pala on niin sanoaksemme lohkaistu." (s. 78.) Tämä ominaisuus, joka määrittää myös tutkimustulosten yleistettävyyttä ja tapaa suhtautua tuloksiin, antaa kvalitatiivisen aineiston analyysille hyvin toisenlaiset puitteet kuin esimerkiksi lomakeaineiston. Keskeiseksi tulee pikemminkin sen osoittaminen, että jotain on olemassa, kuin että jokin pätee aina tai tietyllä todennäköisyydellä. Näytenäkökulmaa soveltavissa tutkimuksissa yksittäistä kuvauksen tai selityksen kohdetta pidetään ainutkertaisena. Sen katsotaan kuitenkin sisältävän ominaisuuksia ja mekanismeja, jotka tai joiden sukulaiset toistuvat muissa ilmiöissä. Koska maailma ei mahdu valmiisiin luokituksiin, tarvitaan avoimia tiedon muotoja, jotka ovat luovasti sovellettavissa uusiin tilanteisiin. (Kakkuri-Knuutila 1996, 26-27.)

Keskeistä laadullisessa analyysissä on tämän vuoksi sen määrittelemisen mikä on kunkin aineiston "kulttuurinen paikka" (Mäkelä 1990): kun tässä aineistossa tästä asiasta puhutaan näin, mitä siitä voidaan päätellä? Ottaen huomioon tämän kvalitatiivisen aineiston keskeisen ominaispiirteen Alasuutari on todennut kuinka aineiston kulttuurista paikkaa ei tule vain määritelmänomaisesti todeta ennen analyysiin ryhtymistä, vaan kuinka kulttuurinen paikka on olennainen osa itse analyysiä. (Alasuutari 1994, 78-79.) Mikäli tämä laadullisen aineiston erityisyys otetaan tutkimuksessa vakavasti, silloin yhtä tärkeä osa analyysiä kuin näyttenä olevan puheen "sisältö" (ja esimerkiksi puheessa esiintyvät erilaiset tavat puhua asiasta eli diskurssit), on se, missä tilanteessa ja mihin tarkoitukseen tutkittavana oleva aineisto tai aineistokohta on tuotettu. Kiinnostus kohdistuu ennen kaikkea siihen, mitä tutkittavana oleva puhe tekee siinä kontekstissa, missä se on tuotettu.

Laadullisen analyysin tarjoamien hyötyjen ja sen käyttökelpoisuuden on katsottu olevan erityisen suuri sentyyppisissä tutkimuksissa, joissa otetaan mahdollisimman tarkkaan huomioon tutkittavana olevan puheen tilannesidonnaisuus: puhe on aina puhetta tietyssä tilanteessa. Tilannesidonnaisuuden jättämisen analyysin ulkopuolelle on usein nähty olevan niin laadullisen analyysin sisältämän potentiaalin kuin itse aineistonkin vajaakäyttöä. (esim. Alasuutari 1994; Suoninen 1997; Juhila 1999a; Silverman 2001.)

Monia diskurssianalyttisiä tutkimuksia rajoittaa sellainen tapa lukea aineistoa, jossa diskurssien avoimuus, dynaamisuus ja kiinteä yhteys sosiaalisiin käytäntöihin jää paitsioon. Näissä diskurssin ominaisuuksissa on kuitenkin paljon juuri sitä potentiaalia, jolla kiinnostavimmat tulokset saadaan aikaiseksi. On väitetty, että on harvoin kiinnostavaa tutkia "diskursseja sinänsä". Sen sijaan DA:n erityisenä kiinnostuskohteena on se, miten erilaiset diskurssit "aktualisoituvat erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä" (Jokinen ym. 1993, 28). Tämä tarkoittaa sitä, että tutkija pyrkii jäsentämään erityisesti diskurssien tuottamisen prosesseja, niiden käyttötapojen yksityiskohtia. Jokinen ym. ovat korostaneet, että diskurssien "toimintaulottuvuuden" poisjääminen analyyseissä synnyttää diskurssin käsitteestä liian jähmeän mielikuvan "käytännöistä irrallaan elävistä, ihmisten toimintaa ulkoapäin determinoivista, staattisista merkityssysteemeistä" (sama, 28).

Tässä tutkimuksessa puheen tilannesidonnaisuus otetaan empiiristä analyysiä tehtäessä yhdeksi keskeiseksi lähtökohdaksi. Sen mukaisesti Enson ja Greenpeacen kirjoituksissaan tuottamat määritelmät ympäristönsuojelusta eivät ole staattisia, vaan osapuolet tulevat kielenkäytön kautta luoneeksi siitä tilanteittain vaihtelevia määritelmiä. Kulttuurintutkimuksen termein ilmaistuna, määritelmiä on tuotettu, uusintettu ja muokattu tiettyissä aikaan ja paikkaan sidotuissa tilanteissa. Voidaan ajatella, että tiettyssä vuorovaikutuksellisessa, historiallisessa ja kulttuurisessa tilanteessa osapuolten on ollut järkevää tuottaa tietynlaista puhetta ympäristönsuojelusta, jäsentää sitä tiettyjen perusoletusten ja merkitysjärjestelmien varassa. (Jokinen ym. 1993, 29-36; Alasuutari 1996.) Järkevyydellä en tarkoita tässä sitä, että kielen käyttäjät valitsisivat tietyt ilmaisutavat jonkin tietoisien ja tarkoitushakuisen suunnitelman mukaan. Sen sijaan viittaa järkevyydellä diskurssianalyysille ominaiseen tapaan korostaa kielenkäytön luonnollisuutta: tiettyissä tilanteissa tietyt ilmaisutavat tuntuvat kielen käyttäjistä automaattisesti oikeilta ilman sen kummempia problematisointeja (Suoninen 1992, 21).

Diskurssien avoimuus, dynaamisuus ja niiden liittyminen vahvasti sosiaalisiin käytäntöihin korostavat diskurssien tuottamiskontekstin ja aineiston vuorovaikutuksellisuuden merkitystä aineistoa analysoitaessa. Jokinen ym. (1993, 29-36) ovat kuvanneet tapahtumatilanteen eli kontekstin moniulotteisuutta ja sitä, millä eri tavoilla diskurssien tutkija voi analysoida tekijöitä, jotka kontekstualisoivat sanotuksi tullutta. Kontekstin huomioon ottaminen viittaa niihin erilaisiin tapoihin, joilla tutkija tarkastelee analysoitavaa toimintaa tiettyssä ajassa ja paikassa, johon hän pyrkii suhteuttamaan tulkintansa. Tällainen 'aineiston sisäinen' näkökulma kontekstiin poikkeaa monissa tutkimuksissa käytetystä tavasta analysoida aineistosta irrallisesti ja ulkopuolisesti sitä, miten jokin tilanne eli konteksti vaikuttaa tutkittuun asiaan. Tutkimusasetelma ja tutkijan tekstianalyttinen näkökulma määrittävät viime kädessä, mitkä kontekstit ovat relevantimpia aineistoa analysoitaessa ja tulkittaessa (Törrönen 1999, 32).

Tämän tutkimuksen kannalta tärkeimpiä huomioon otettavia konteksteja ovat Jokisen ym. (1993) nimeämät *kulttuurinen konteksti* sekä aineiston tuottamisen *reunaehtokonteksti*. Kulttuurisen kontekstin huomioiminen merkitsee käsillä olevan tutkimusongelman kannalta

sitä, että suhteutan yrity maailman ja ympäristönsuojelijoiden tuottamaa ympäristöpuhetta ympäröivään yhteiskunnalliseen ilmaperiin. Kulttuurisen kontekstin tasolla liikkuvalla diskurssianalytikolle on usein erityisen kiinnostavaa sen analysoiminen ja pohtiminen, miten kielen käyttäjät suhteuttavat lausumansa mahdollisiin vasta-argumentteihin, vaikei niitä olisi keskustelussa julkilausutusti esitettykään (Suoninen 1992, 60-72). Tutkittavan puheessa on näin ollen kiinnostavaa myös se, miten puhuja argumentoi "näkyttömälle yleisölle" ottamalla jo ennakolta huomioon mahdollisesti esitettävän kritiikin. Tässä tutkimuksessa näkyttömän yleisön tietoinen mukaanottaminen tulkintatyöhön oli merkittävä keino sekä löytää kiinnostavia havaintoja että vahvistaa niiden avulla tehtyjen tulkintojen perusteltavuutta.

Reunaehtokonteksti viittaa sellaisiin tekijöihin ja ehtoihin, jotka ovat olleet olennaisia tutkittavan aineiston tuottamisen kannalta. Esimerkiksi haastattelun kautta synnytetty puhe on varsin toisenlainen kuin esimerkiksi tämän tutkimuksen aineistona olevat lehtikirjoitukset ja lehdistötiedotteet. DA:ssä kohteena olevaa tekstiä analysoitaessa on useimmiten tärkeitä suhteuttaa puhe sen tuottamiseksi, olkoonkin, että tällaiset reunaehdot tulevat ainakin jollakin tapaa huomioiduiksi jo aineistoa valittaessa. (Jokinen ym. 1993, 34-35.) Tässä tutkimuksessa reunaehtokontekstin mukaanottaminen analyysiin merkitsee sitä, että tehdessäni tulkintoja pyrin ottamaan huomioon sen, mitä tarkoituksia ja yleisöjä varten tutkittavina olevia ympäristökirjoituksia on kirjoitettu. Käsitelen tutkittavan puheen kontekstualisoimista yksityiskohtaisemmin luvussa 2.1.

Toimija-asema ja identiteetti

Diskurssin lisäksi toinen tälle tutkimukselle tärkeä analyttinen käsite on toimija-asema. Seuraavaksi pyrin valaisemaan sitä, mitä toimija-aseman käsitteellä tässä tutkimuksessa analysoidaan.

Vaikka tutkimuksessa korostuu tutkittavien näkökulma, analyysiyksiköksi ei työssäni oteta yksilöä, tässä tapauksessa yksittäistä artikkelin tai lehdistötiedotteen kirjoittajaa. En siis ole kiinnostunut tutkimaan Enson ja Greenpeacen ympäristönsuojelusta kirjoittavia henkilöitä yksilöinä. En myöskään lähtökohtaisesti pyri korostamaan sitä, että äänessä ovat kahden

erilaisen arvomaailman omaavan organisaation edustajat. DA:lle ominaisesti en pyri erottamaan yksilöä sosiaalisesta ympäristöstään, vaan otan tutkittavaksi kohteeksi kulttuurin, joka on läsnä siellä, missä molemmat osapuolet keskustelevat ja argumentoivat ympäristönsuojelusta. Suorittamani DA:n kohteena ovat yksilön sijasta näin ollen sosiaaliset käytännöt (Fairclough 1992, 65-66; Jokinen ym. 1993; 1999). Sen mukaisesti huomioni kohdistuu ympäristökirjoituksissa esiintyvään tilanteittaiseen kielen käyttöön ja niihin laajempiin merkityssysteemeihin eli diskursseihin, joita kirjoittajat tuottavat käydessään keskustelua metsäteollisuuden ympäristönsuojelusta. Lähtökohtana on oletus, että yhden henkilön kirjoituksessa saattaa esiintyä useita, keskenään ristiriitaisiakin diskursseja.

DA:ssä oletetaan, että tietyn diskurssin käyttö tuottaa tietynlaista toimijuutta eli tiettyjä ominaisuuksia toimijalle. Ihmisiä ei analyysin kautta jaeta erilaisiin ryhmiin, vaan pikemminkin tietyillä sosiaalisilla tilanteilla ja käytännöillä on taipumus herättää henkiin tietynlaisia toimijan ulottuvuuksia eli subjektin asemia. Juuri tämä toimijuuden moninaisuus on keskeinen DA:n kohde. (Jokinen ym. 1993, 37-38; Alasuutari 2001, 133.) Tilanteittain vaihtelevia toimijan ulottuvuuksia on DA:n piirissä usein tarkasteltu identiteetin käsitteen kautta. Identiteetillä ei tällöin kuitenkaan viitata yksilön sisäiseen, olemukselliseen ominaisuuteen. Sen sijaan identiteetti määritellään DA:n piirissä väljemmin tarkoittamaan sellaisia erilaisia ominaisuuksia, oikeuksia ja velvollisuuksia, joita toimijat olettavat itselleen tai toisille toimijoille ja jotka syntyvät ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa (Peräkylä 1990, 22; Suoninen 1997, 93, 124).

Identiteetin käsitteestä on kirjoitettu viime aikoina paljon sen noustua merkittäväksi yhteiskuntatieteen tutkimuskohteeksi. Stuart Hall voidaan mainita yhtenä näkyvimmistä kulttuurisen identiteetin teoretisoijista (Lehtonen 1999). Törrösen (1999, 5) mukaan identiteetin suosion taustalla on yleistynyt käsitys siitä, että vanhat totuudet yksilön yhteisösiteistä ja sosiaaliseen maailmaan asettautumistavoista ovat purkautuneet. Identiteetin on tällaisessa tilanteessa nähty tarjoavan hedelmällisen käsitteellisen linkin yksilön ja yhteiskunnan välille. Tutkimalla identiteetin rakentumista voidaan tarkastella kuinka yksilöt sovittelevat minuuksiensa eri puolia ja osa-alueita nykypäivän odotuksiin.

Diskursianalyysin uudet virtaukset ovat vieneet identiteettitarkastelun perinteisemmästä psykologisesta ja kognitiivisesta kehyksestä kohti sosiologisempaa kehystä, jossa "vuorovaikutustilanteen rakentavien diskurssien synnyttäminen ja niiden välillä sompailu on osa jatkuvaa arkielämän identiteettipeliä" (Alasuutari 2001, 133).

Tässä tutkimuksessa erityisenä kiinnostuksen kohteena on sen tutkiminen, miten osapuolten ympäristökirjoitukset tulevat tuottaneiksi eri tahot toimijoina. Pelkkä toimijoiden nimeäminen ei ole analyysin kannalta kiinnostavaa, vaan se, kuinka toimijoille tuotetut sosiaaliset identiteetit ja keskinäiset suhteet konstruoidaan eri kirjoituksissa. Erityisesti analysoin sitä, miten ja millaiset toimija-asetat Enson ja Greenpeacen kirjoituksissa rakennetaan esimerkiksi ympäristöä suojelevalle tai ympäristöä tuhoavalle taholle missäkin vuorovaikutuksellisessa ja yhteiskunnallisessa tilanteessa. Tutkimukseni kannalta erityisen kiinnostavaa on esimerkiksi se, että joissakin diskursseissa rakentuvat toimija-asetat vahvistavat osapuolten välisiä rintamalinjoja kun taas jotkut diskurssit purkavat niitä. Tällaisen tarkastelukulman kautta huomioni kiinnittyy sellaiseen joustavuuteen ja muuntuvuuteen, jonka mukaan sama toimija voi liikkua hyvin monenlaisissa toiminnallisissa positioissa. Yhden ja yhtenäisen identiteetin sijasta kullekin toimijalle voi siis rakentua monta, eri konteksteissa realisoituvaa identiteettiä (vrt. Jokinen ym. 1993, 37-38).

Yllä kuvatuksen kautta näkökulmani toimijuuteen poikkeaa siitä tavasta, jota on monissa yhteyksissä sovellettu ympäristökysymyksiin. Esimerkiksi Hailan ja Jokisen (2001) toimittamassa ympäristöpolitiikkaa käsittelevässä teoksessa ympäristöpoliittisen toimijuuden tarkastelussa pohditaan sen tyyppisiä kysymyksiä kuin, ketkä esittävät ympäristöä koskevia vaatimuksia ja ketkä vaikuttavat ongelmien ratkaisuun. Toimijuuden tarkasteluun on liittynyt joskus myös eri toimijoiden välinen vuorovaikutus ja vallan tutkiminen. Usein pyrkimyksenä on ollut kartoittaa yhteistoiminnallisuuden mahdollisuuksia ympäristöongelmien ratkaisemiseksi. Pelkistetyimmillään ympäristöpoliittisen toimijuuden tarkastelu johtaa heidän mukaansa pohtimaan, kuka ympäristöongelmat aiheuttaa ja kenellä on mahdollisuus ja vastuu ratkaista ne (s. 100). Tällaisen toimijuustarkastelun sijasta näkökulmani toimijuuteen tulee lähelle Väliiverosen (1996) kuvailemaa konstruktionistista ympäristötoimijuutta. Hän on ympäristötoimijuudesta puhuessaan korostanut toimijoiden

yhteyttä siihen sosiaaliseen ympäristöön, jossa ympäristöongelmien määrittely tapahtuu: "Miten ympäristöongelmat ja määrittelyt liittyvät yhteiskunnan kulttuuriseen ilmastoon, yleisesti hyväksytyihin arvoihin ja muihin yhteiskunnallisiin teemoihin?" (s. 40.)

1.3.2 Semioottisen metodin soveltuvuus

Olen tässä tutkimuksessa yhdistänyt edellä kuvattuun DA:n viitekehykseen tekstinlukuvälineitä, jotka ovat peräisin ranskalaisesta strukturalistisesta semiotiikasta. Analysoin keräämäni aineistoa semiootikko Algirdas J. Greimasin teoriasta lainatun (esim. Greimas 1980; Greimas & Courtés 1982) myyttisen aktanttimallin ja siihen sisältyvien semioottisten käsitteiden avulla. Työssä sovellettavat semioottiset välineet irrotetaan joiltain osin niiden sisältämistä alkuperäisistä oletuksista. Tässä luvussa kerrotaan lyhyesti, miten Greimasin semioottisia välineitä sovelletaan ja miten ne soveltuvat käsillä olevan tutkimuksen viitekehykseen.

Greimasin välineitä on aikaisemmin istutettu hyvinkin erilaisiin ja toisistaan poikkeaviin metodologisiin viitekehyksiin. Greimasin kehittämiä tekstinlukuvälineitä lainaavat tutkijat pitävät tapana todeta, että niitä sovelletaan kyseisessä yhteydessä varsin vapaasti ottamatta mukaan koko Greimasin teoriaa. Tämä toteamus on useimmiten tarpeen jo pelkästään varovaisuussyistä, sillä Greimasin teoria on tunnetusti erittäin laaja ja vaikeatajuinen, ja sen sisältämien metodien "kieliopillisesti oikean" soveltamisen opettelu on jo haaste sinänsä.

Tämä yleisesti käytössä oleva soveltamisperiaate pätee myös tässä työssä: Greimasin kehittelemillä tekstinlukumenetelmillä pyritään tässä työssä toisenlaisiin tavoitteisiin kuin hänen omassa teoriassaan. Niiden tehtävänä on työssäni nostaa Enson (myöhemmin Stora Enson) ja Greenpeacen kirjoituksista esiin teoreettis-metodologisen viitekehykseni väreittämiä havaintoja aineistosta ilman, että otettaisiin käyttöön Greimasin koko teoria ja sen sisältämät metafysiset taustaoletukset tai tavoitteet. Istutan Greimasin kehittelemät analyttiset käsitteet tutkimuksen teoreettis-metodologiseen viitekehykseen, joka noudattaa edellisessä luvussa esitettyjä oletuksia. Toisin sanoen käytän Greimasin semioottisia välineitä diskurssianalyttisen työni apuvälineenä.

Työssäni voidaan tehdä analyttisesti sellainen jako, että semioottisten tekstinlukuvälineiden avulla kiinnitän huomion siihen, miten osapuolten kirjoituksissa tuotetaan eri merkitysrakenteita (kielenkäytön sisällöllinen ulottuvuus), olkoonkin, että teen tätä myös nämä välineet ylittävässä tulkintatyössä. Kielenkäytön sisällöllistä ulottuvuutta analysoidessani huomioni kiinnittyy perusoletuksiin, jotka ovat yleensä niin itsestäänselviä, ettei niiden olemassaoloa välttämättä tiedosteta, mutta niiden kautta selostetaan omaa suhtautumista ympäristönsuojeluun. Tämä osa tulkintaprosessia kertoo etnometodologisesta pyrkimyksestä tunnistaa sosiaalisten tilanteiden itsestäänselviä perusoletuksia ja tulkintasääntöjä, joita tutkittavat arkielämässään noudattavat. (Garfinkel 1967; Alasuutari 1994, 64; 2001, 73; Gubrium & Holstein 1997, 7-8.) Yhdistämällä aktanttimallin avulla tehtävä semioottinen analyysi DA:n viitekehukseen laajennan tarkastelua kielenkäytön funktioihin ja seurauksiin ja samalla kielenkäytön poliittiseen ulottuvuuteen. On syytä selvittää lyhyesti, mitä Greimasin aktanttimallin soveltaminen työssäni merkitsee tietoteoreettisesti.

Greimasin välineitä sovellettaessa diskurssianalysissä korostuu etnometodologinen ote (Juhila 1999b, 203), jossa tutkitaan jokapäiväistä elämää "taitoa vaativana suorituksena" sekä niitä "metodeja", joilla ihmiset tuottavat arkeaan. Se kiinnittää tutkijan huomion niihin taitoihin, joilla ihmiset edistävät ymmärrystä erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. (Silverman 1993, 60; Fairclough 1997, 35.) Tällainen lukutapa Greimasin välineillä edellyttää DA:n viitekehyksessä sitä, että todellisuuden luonteen ei katsota määräytyvän taustalla olevista, ihmisten toimintaan nähden tuonpuoleisista periaatteista, kuten moraalisisista, tiedollisista tai kulttuurisista rakenteista (Peräkylä 1990, 144-145). Seuraavaksi tuon esiin kaksi keskeistä tekijää, jotka tekevät eron Greimasin välineiden alkuperäisen soveltamisyyhteyden ja niiden tässä tutkimuksessa saaman roolin välillä.

Greimasin teorian taustalla on strukturalistinen traditio, jossa pyrkimyksenä on ollut analysoida tietoisten pintailmiöiden alla vaikuttavaa ja hallitsevaa tiedotonta struktuuria. Jonkin ylihistoriallisen rakenteen oletetaan vaikuttavan merkittävästi kulloinkin kysymyksessä olevaan kokonaisuuteen tai sen osiin. Kulttuuria tutkittaessa strukturalismissa lähdetään tyyppillisesti siitä esioletuksesta, että jokaista kulttuuria vastaa

sille ominainen kollektiivisen alitajunnan rakenne, joka on ensisijainen suhteessa ihmisiin ja heidän ajatteluunsa ja mielipiteisiinsä. (Alasuutari 1989, 108.)

Semiootiikan tutkimusperinteen sisällä Greimasin semiotiikka sijoittuu lingvistiseen eli kielitieteelliseen perinteeseen, jossa kieltä tarkastellaan Ferdinand de Saussuren yleiseen kielitieteeseen perustuen suljettuna ja staattisena systeeminä (Tarasti 1990, 5-13; Silverman 1993, 71-80; Jokinen 1999, 48-49). Greimasin teorian edustaman ranskalaisen strukturalismin mukaan strukturaalisen analyysin tulee olla mahdollisimman pitkälle immanenttia eli kielenkäytön sisäistä analyysiä, jossa tutkittavan ilmiön merkityksen tulee perustua sen omaan, suljettuun systeemiin. Tällaisen suljetun kielen tai tekstin merkitystä ei voi määritellä viittaamalla systeemin ulkopuoliseen todellisuuteen, vaan tutkimus pidetään kielen alueen sisäpuolella: merkkejä määritellään vain suhteessa toisiin merkkeihin. (Tarasti 1976, 36.) Tämä merkitsee aineiston analyysin kannalta sitä, että lukiessani Enson ja Greenpeacen ympäristökirjoituksia semioottisten välineiden avulla operoin tiettyssä määrin tekstin sisällä tarkastellen merkkien suhdetta toisiinsa ja niiden rakentumista tekstissä.

Irrottamalla soveltamani Greimasin välineet niiden alkuperäisestä käyttöyhteydestään tulen irrottaneeksi ne osittain myös yllämainituista perusoletuksistaan. Tässä yhteydessä Greimasin kehittämät semioottiset analyysivälineet istutetaan kielen rakenteen sijasta kielen käyttöä korostavaan diskurssianalyttiseen viitekehykseen, jossa huomio nostetaan tekstin tasolta diskurssin tasolle ja joka foucaultlaisen konstruktionismin mukaisesti ottaa merkittäväksi kiinnostuksen kohteeksi kielenkäytön avoimuuden ja merkityksenannon joustavuuden ja historiallisuuden. Käytännössä tämä tarkoittaa ylihistoriallisten rakenteiden tutkimisen sijasta merkitysrakenteiden tilannesidonnaisuuden ja historiallisen ulottuvuuden tarkastelua. (Hall 1997, 6, 42-51.) Näin ollen tässä tutkimuksessa ei noudateta edellä mainittua oletusta merkitysten rakentumisesta pelkästään systeemin sisäisesti suhteessa toisiin merkkeihin.

Metodisten välineiden soveltaminen niiden alkuperäisestä käyttötarkoituksesta poikkeavalla tavalla ei ole harvinaista. Sen hyväksyttävyyys saa perustelunsa siitä, että teorioiden ja

metodien tulee ennen kaikkea avata uusia näkökulmia todellisuuteen. Tämä tavoite on Greimasin teoreettisia välineitä soveltaessani ensisijainen suhteessa esimerkiksi teoreettiseen oikeaoppisuuteen (ks. Alasuutari 1999, 25).

Mitä Greimasin välineiden irrottaminen alkuperäisestä käyttöyhteydestä sitten merkitsee käytännön tulkintatyössä? Se merkitsee sitä, että analyysi ei pyri samaan tarkkuuteen kuin Greimas olisi tehnyt. Myöskään Greimaslainen yleispätevyyden vaatimus ei päde tässä työssä, vaan semioottisten analyysimenetelmien avulla saatujen tulosten nähdään perustuvan tutkijan tekemiin kontekstisidonnaisiin tulkintoihin (vrt. Jokinen 1999, 45). Tieteenfilosofisesti ilmaistuna Greimasin teorialle ja sen sisältämälle näkemykselle rakenteesta annetaan tässä tutkimuksessa vain metodinen rooli eikä niistä pyritä rakentamaan ontologista teoriaa todellisuuden perimmäisestä olemuksesta (vrt. Alasuutari 1989, 109).

Huolimatta siitä, että Greimasin välineet ikäänkuin "alistetaan" diskurssianalyttisen viitekehyksen käyttöön, ne kantavat mukanaan monia käsillä olevan tutkimuksen kannalta hyödyllisiä oletuksia ja ominaisuuksia. Silverman (1993, 75) on C. Wright Millsiin viitaten todennut Proppin ja Greimasin kehittämien strukturalististen tekstinlukumenetelmien voivan merkittävällä tavalla edistää tutkijan "sosiologista mielikuvitusta". Ne ikäänkuin pakottavat tutkijan pitäytymään siinä tärkeässä oletuksessa, että merkitykset eivät koskaan sijaitse yksittäisissä termeissä. Toisaalta ne auttavat tutkijaa näkemään, kuinka narratiivinen struktuuri toimii. Lisäksi ne suuntaavat analyysin väistämättä todellisuuteen, jota teksti kulloinkin tuottaa. Silvermanin mukaan Proppin ja Greimasin kehittämien strukturalististen välineiden hyödyllisyys korostuu ylipäätään tajuttaessa, että suurin osa ihmisten välistä kommunikaatiota – ja siten sosiologista tutkimusaineistoa – esiintyy narratiivisessa muodossa. (sama, 75-76.)

Aineisto ja menetelmät -luvussa esitellään työssä sovellettavat Greimasin semiotiikan välineet. Luvussa keskitytään siihen, miten niiden käyttö hyödyttää tämän tutkimuksen ongelman ratkaisua. Greimasin strukturalistisen semiotiikan laajempi käsittely ei tämän työn puitteissa ole tarkoituksenmukaista.

2 Aineisto ja menetelmät

Tämän tutkimuksen keskeisen oletuksen mukaan tavassa, jolla yritysmaailma ja ympäristönsuojelijat käyvät keskustelua ympäristönsuojelusta, on jotakin kulttuurisesti jaettavaa. Esittäessään argumentteja ympäristön suojelemisen tai hyväksikäytön puolesta molemmat osapuolet tulevat samalla ja väistämättä nojanneiksi tiettyihin kulttuurissa yleisesti hyväksytyihin perusoletuksiin, jotka tuottavat määritelmiä ympäristönsuojelulle. Tässä luvussa kerrotaan mistä ja miten tässä työssä etsitään yritysmaailman edustajien ja ympäristönsuojelijoiden tuottamia ympäristönsuojelun määritelmiä.

2.1 Aineisto

Tutkimuksen kohteena on suomalainen metsien käyttöä koskeva keskustelu ja tässä keskustelussa metsäteollisuusyritys Enson (myöhemmin monikansalliseksi metsäjätiksi yhdistyneen Stora Enson) ja ympäristöjärjestö Greenpeacen omissa ympäristöaiheisissa kirjoituksissaan tuottamat määritelmät ympäristönsuojelusta. Metsäteollisuusyrityksen virallinen nimi on vuosien aikana muuttunut moneen otteeseen. Tutkimus kattaa vuodet 1985-2001, jonka aikana yrityksen nimi on vaihtunut kaksi kertaa: tutkimusajavälin ensimmäisten kymmenen vuoden aikana eli vuoteen 1995 asti yrityksen virallisena nimenä oli Enso-Gutzeit Oy. Vuonna 1996 nimi vaihtui Enso Oy:ksi, ja vuonna 1998 yrityksen fuusioituessa ruotsalaisen Storan kanssa nimi muuttui Stora Ensoksi. Yksinkertaisuuden ja selkeyden vuoksi käytän empiirisessä analyysissä yrityksestä nimeä Enso.⁴

2.1.1 Suomalainen metsäkeskustelu tutkimuskohteena

Metsistä on Suomessa aina riittänyt keskustelua. Esimerkiksi koko 1800-luvun jälkipuoliskon ajan lehdistössä käytiin julkisia kiistoja metsistä. Mukana keskustelussa olivat tällöin muun muassa maan merkittävimmät intellektuellit J.V.Snellmanista lähtien.

---

⁴ Tutkimuksen kohteeksi valituista organisaatioista ja niiden ympäristönsuojeluun liittyvistä toimintatavoista saa kattavan kuvan organisaatioiden omilta internet-sivustoilta. Enson (nykyisin Stora Enson) internet-osoite on: <http://www.storaenso.com/>. Greenpeacesta saa tietoa muun muassa internet-osoitteista: <http://www.greenpeace.org/> ja <http://www.greenpeace.fi/>.

1960-luvun jälkipuoliskolta alkaen keskusteluun metsien hyvinvoinnista ja käytöstä ovat ottaneet keskeisesti osaa ympäristönsuojelijat. (Väliverronen 1996, 30; Michelsen 1995.) Myös avoimet konfliktit suomalaisen metsätalouden edustajien ja ympäristöstä huolestuneiden kansalaisten välillä alkoivat yleistyä 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa, kun huoli teollisuuden aiheuttamista negatiivisista ympäristövaikutuksista alkoi yleistyä maailmanlaajuisesti. Ympäristönsuojelijoiden perusteluissa nousi tällöin esiin myös luonnon ihmisestä riippumaton arvo sitä aikaisempien konfliktien kierryttyä useimmiten kilpailevien ihmiskeskeisten hyötyjen ja intressien ympärille. Kärjekkäimpiä kiistoja käytiin erityisesti 1970- ja 1980-luvun vaihteessa avohakkuista, soiden ojituksesta ja vesakkomyrkytyksistä. 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa esiintyi toinen merkittävä sarja metsäkiistoja, joista suurta julkisuutta saivat muun muassa Kessin, Talaskankaan, Jerisjärven ja Porkkasalon kiistat. Kiistojen aiheena oli usein erämaametsien suojeleminen, mutta myös kloorivalkaisun lopettaminen ja kierrätyskuidun käytön lisääminen olivat merkittäviä metsäkiistojen aiheita. 1990-luvulla konfliktit yritysten ja ympäristönsuojelijoiden välillä voimistuivat monissa maissa ympäristöongelmien noustua merkittäväksi maailmanlaajuiseksi huolen aiheeksi. Myös suomalaiset metsäkiistat paisuivat ja alkoivat saada lisäksi merkittävää kansainvälistä huomiota. Luonnon monimuotoisuuden suojelusta tuli 1990-luvulla laajin metsätalouden ja –teollisuuden ympäristönsuojelun kiistakysymys. (Sinko 1976; Reunala & Heikinheimo 1987; Järvikoski 1991; Rannikko 1991; 1994; Linnanen 1998; Roiko-Jokela 2003.) Metsien monimuotoisuus on jatkunut eniten kiistelyä aiheuttavana metsätalouden ympäristökysymyksenä myös 2000-luvun ensimmäisinä vuosina.

Metsätaloutta ja –teollisuutta koskevan ympäristökeskustelun valitseminen tutkimuskohteeksi on Suomen kontekstissa ymmärrettävää monestakin syystä. Metsävaltaisessa Suomessa 1900-luvulla kehittynyt aineellinen vauraus ja hyvinvointi perustui metsien teolliseen hyväksikäyttöön ja jalostamiseen. Metsäsektorin merkitys Suomen kansantaloudelle on viime vuosina tapahtuneesta tietotekniikka-alan kasvusta ja talouden monipuolistumisesta huolimatta edelleen huomattavan suuri. Suuresta kansantaloudellisesta roolistaan ja alan luonteesta (raskasteollisuus) johtuen metsätaloutta ja –teollisuutta koskeva ympäristökeskustelu on ollut hallitseva suomalaisen ympäristökeskustelun

kentällä. Esimerkiksi yritysmaailman ja ympäristönsuojelijoiden välisiä julkisia yhteenottoja ovat Suomessa aiheuttaneet ennen kaikkea metsäalaa kohdistuneet ympäristönsuojelupaineet, olkoonkin että Suomen metsäkiistoissa merkittävää osapuolta ovat edustaneet myös valtiollisesti tuetut metsätalouden organisaatiot ja etujärjestöt. Voidaan sanoa, että metsäteollisuus ja –talous on ollut maassamme keskeisin ympäristökysymys.

Keskustelu yritysten ympäristönsuojelusta on keskeinen osa niin kutsuttua 'yritysten yhteiskuntavastuuta', joka on erityisesti 2000-luvun alusta lähtien noussut merkittäväksi liikkeenjohdon kysymykseksi ja joka ekologisten tekijöiden lisäksi pitää sisällään myös monia sosiaalisen vastuullisuuden kysymyksiä, kuten ihmisoikeudet ja köyhyys. Metsätaloutta koskevan ympäristökeskustelun valitseminen tutkimuskohteeksi on kiinnostavaa teollisuusalan yhteiskunnallisen aseman muuttumisen vuoksi. Metsäsektorin siirtyminen "kansakunnan kaapin päältä Suomesta maailmantalouteen" on asettanut sen tilanteeseen, jossa alan yhteiskunnalliset hyödyt vähentyvät samalla kun sille esitetään uudenlaisia ja odottamattomia vaatimuksia (Rannikko & Lehtinen 2004, 13). Uusia metsiin kohdistuvia odotuksia ja vaatimuksia on tullut erityisesti kansalaisjärjestöiltä, kuluttajilta ja kansainvälisestä ympäristöpolitiikasta (Donner-Amnell 1995). Ympäristönsuojelun merkityksen lisääntyminen on usein nähty merkittävimpana muutoksena myös suomalaisten metsiin liittyvissä arvoissa (Palo & Hellström 1993, 381).

Suomalaisen metsäkeskustelun analysointi on myös kansainvälisesti kiinnostavaa ja merkittävää, sillä Suomen rooli kansainvälisessä metsätaloudessa ja –politiikassa on tärkeä. Ympäristökysymysten kontekstissa on nähtävissä, että "maailman metsäkriisi on globaaleista ongelmista ainoa, jonka ratkaisemisen tai syvenemisen kannalta Suomi on kiinnostava maa" (Kuvaja ym. 1998b, 11). Suomi ei luonnollisesti ole ainoa maa, jossa on kiistelty metsien suojelusta (esim. Hellström & Reunala 1995; Hellström 2001; Clancy & Sandberg 1997; Paget & Morton 1999; Rossi 1999). Monet aikaisemmat tutkimukset antavat kuitenkin viitteitä siitä, että suomalainen metsien käyttöä koskeva keskustelu on diskurssianalyttisessä mielessä erityisen kiinnostava. Yleisen käsityksen mukaan suomalainen metsäammattikunta on avautunut moniarvoisempaan ajatteluun myöhään ja –

kuten usein väitetään – kivuliaasti. Tämän on katsottu johtuvan metsätalouden historiallisesti vahvasta yhteiskunnallisesta asemasta kansalaisten hyvinvoinnin tuottamisessa (Donner-Amnell 1991) ja tähän asemaan liittyen metsäammattikunnan kyvyttömyydestä lähtee ajoissa mukaan moniarvoisempaan ja perinteiset neuvotteluasetelmat ylittävään keskusteluun (Kuvaja 1996). Metsäteollisuuden yhteiskunnallisen erityisaseman on nähty synnyttäneen Suomessa metsäfundamentalismiksi kutsuttua ideologiaa, jonka mukaan metsäsektorin hyvinvointi hyödyttää suoraan kaikkien suomalaisten hyvinvointia (Raumolin 1987; Donner-Amnell 1991). Historiallisista syistä johtuen metsäammattikunnan ja –järjestöjen on esimerkiksi ollut vaikeata luopua syvälle juurtuneesta metsien tehokkaasta viljelyajattelusta. Ajattelusta, jossa metsätalouden kestävyys mitattiin puunkasvun kautta ja jossa metsätaloudella on ikäänkuin yhteiskunnalta saatu mandaatti huolehtia siitä, että metsässä on mahdollisimman paljon puuta teollista hyödyntämistä varten, on kuitenkin uudenlaisten yhteiskunnallisten vastuiden ja vaatimusten myötä täytynyt siirtyä toisenlaiseen kestävyysajatteluun.

Suomalaisen metsäteollisuuden hitaan reagoinnin uudenlaisten arvojen esiintuloon on nähty olevan syy siihen, miksi Suomessa on käyty kiivaita metsäkiistoja huomattavasti myöhemmin kuin muualla Länsi-Euroopassa (Rannikko 2003, 170). Kansainvälisissä metsäkiistojen vertailuissa on todettu, että suomalaista metsäkulttuuria leimaa vähäinen vuorovaikutus sekä konfliktihakuisuus. Suomen metsäkiistojen on myös todettu kestäneen muiden maiden kiistoja kauemmin, mikä osaltaan kuvaa suomalaisten metsäkiistojen intensiteettiä. (Hellström 2001; Hellström & Reunala 1995.)

Voidaan olettaa, että ympäristökritiikin kansainvälistyminen ja suojelijoiden lisääntynyt markkinatalouden keinojen käyttö on ollut erityisesti Suomen ja Ruotsin metsäteollisuuden toiminta- ja ajattelutapojen muuttumiselle erityisen keskeinen tekijä verrattuna esimerkiksi Pohjois-Amerikan ja Japanin metsäteollisuuden ympäristökäyttämiseen. Pohjoismaissa metsäteollisuus perustuu vahvasti vientiin, jolloin rajojen ulkopuolella sijaitsevien päämarkkinoiden ympäristökäyttämisenellä on merkittävä painoarvo yritysten toiminnan kannalta.

Juuri yllä mainitut tekijät – kiistojen intensiteetti ja rajuus, teollisuuden kivuliaasti tapahtunut asennoitumisen muutos sekä kiistojen kansainvälistyminen – tekevät suomalaisen metsäkeskustelun erityisen kiinnostavaksi analyysin kohteeksi.

2.1.2 Enson ja Greenpeacen ympäristökirjoitukset

Metsäteollisuutta koskevaan ympäristönsuojelukeskusteluun on Suomessa osallistunut monia osapuolia. Ympäristöjärjestöistä tärkeimmät metsäteolliseen suojelukeskusteluun osallistuneet tahot ovat Suomen Luonnonsuojeluliitto, Luonto-Liitto, WWF, Greenpeace sekä Maan ystävät (FoE). Eri järjestöt ovat osallistuneet suojelukeskusteluun kuitenkin eri tavoin. Esimerkiksi WWF on ollut lähestymistavoiltaan maltillinen ja yhteistyöhaluinen kun taas Greenpeace on harjoittanut vahvaa metsätalouden ja –teollisuuden kritiikkiä ja pyrkinyt saamaan kiistakysymyksille julkista huomiota avointen konfliktitilanteiden synnyttämien dramaattisten tapahtumien avulla.

Greenpeace, yksi tunnetuimmista kansainvälisistä ympäristöjärjestöistä, on tämän tutkimuksen kannalta kiinnostava kohde, sillä sen arvostelun kouriin ovat joutuneet viranomaisten ja etujärjestöjen lisäksi erityisesti myös yritysmaailma. Greenpeace on 1980-luvun lopusta lähtien ollut kaikkein näkyvin ja vaikutusvaltaisin suomalaiseen metsäkeskusteluun osallistunut ympäristöjärjestö olkoonkin, että viime vuosina myös muiden ympäristöjärjestöjen rooli on kasvanut. Järjestö ja sen valta vaikuttaa yritysten kansainväliseen markkinaympäristöön pakottivat suomalaisen metsäteollisuuden 1990-luvulla muuttamaan asennoitumistaan ympäristökysymyksiin (esim. Saastamoinen 1996; Rannikko 2003, 169; Väliverronen 1996, 171; Lovio & Halme 2004).

1990-luvulla Greenpeacen toiminnan ensisijaisena kohteena metsiensuojelukysymyksissä oli Enso, jonka laajenevat hakkuut Itä-Suomessa ja Karjalassa herättivät huolta vanhojen metsien tuhoutumisesta. Osapuolten välillä on koko tutkitun ajanjakson ajan ollut näkyviä konflikteja, jotka ovat koskeneet luonnonvarojen hallintaa ja käyttöä. Monet konflikteista ovat olleet paljon esillä mediassa. Enson ja Greenpeacen valitseminen tutkimuskohteeksi antaa mahdollisuuden tutkia sellaista aineistoa, jossa julkisten kiistojen vuoksi osapuolet ovat esittäneet vahvoja kannanottoja kiistellyistä kysymyksistä.

Tutkimukseni primääriaineisto koostuu yhteensä 23:sta Enson omissa yrityslehdissään julkaisemasta ympäristöaiheisesta kirjoituksesta sekä yhteensä 20:stä Greenpeacen julkaisemasta metsäteollisuuden ympäristönsuojelua käsittelevästä kirjoituksesta. Enson ympäristökirjoituksista suurin osa, 21 kirjoitusta, on yrityksen pääasiassa omalle henkilöstölleen kohdistaman henkilöstölehden kirjoitusta. Loput kaksi on erityisesti yrityksen osakkaille, metsäteollisuutta seuraaville analyytikoille ja salkunhoitajille suunnatun lehden kirjoitusta. Greenpeacen metsäteollisuutta käsittelevistä kirjoituksista 13 on järjestön pääasiassa omille tukijäsenilleen kohdistaman jäsenlehden kirjoitusta ja (jäsenlehden lopettamisen jälkeen) 7 kirjoitusta on järjestön julkaisemia lehdistötiedotteita. Ajallisesti aineisto kattaa 16 vuoden ajanjakson Enson kirjoitusten osalta ja 11 vuoden ajanjakson Greenpeacen kirjoitusten osalta. Ero ajanjaksoissa johtuu siitä, että Greenpeacen toimisto perustettiin Suomeen vasta vuonna 1989, ja ensimmäinen metsäteollisuutta käsittelevä jäsenlehden kirjoitus ilmestyi vuoden 1990 ensimmäisessä numerossa. Osapuolten itse tuottamien ja julkaisemien ympäristöaiheisten kirjoitusten valitseminen tutkimusaineistoksi mahdollistaa sen, että jo suhteellisen pienestä mutta argumentoinniltaan ja sen varioinniltaan rikkaasta 'luonnollisesta' aineistosta (engl. naturally occurring data) saadaan diskurssianalyysin keinoin kiinnostavia ja käyttökelpoisia tuloksia.

Valittu aineisto kattaa ajallisesti ja kulttuurisen kontekstinsa suhteen kiinnostavan jakson 1980-luvun puolivälistä 2000-luvun alkupuolelle. 1980-luvun puoliväliä on yleisesti pidetty ajankohtana, jolloin ympäristönsuojelukysymyksiä alettiin käsitellä laajasti sekä julkisella että yksityisellä sektorilla. 1980-luvun puolivälistä alkaen myös julkinen keskustelu ympäristöongelmista niin Suomessa kuin muissa läntisissä teollisuusmaissa voimistui ja laajeni (esim. Heiskala 1993, 98; Suhonen 1994; Rannikko 1995; Väliverronen 1996, 36; Valkonen 2003), ja metsäteollisuus alkoi lisääntyvässä määrin ottaa huomioon markkinoilta tulevia suojelupaineita (esim. Halme 1997a; Kortelainen 2002; Rytteri 2002; Lovio & Kuisma 2004). Merkittävinä tekijöinä tässä prosessissa olivat yhteiskunnassa lisääntyneet ympäristökiistat ja avoimet konfliktit, joiden keskeisinä toimijoina olivat sekä kansalliset että kansainväliset ympäristöjärjestöt ja erilaiset aktivistiryhmittymät.

Koska tutkimus tarkastelee keskustelua erityisesti yritysmaailman argumentoinnissa tapahtuvien vaihteluiden kautta, tutkimuksen tärkeimmän aineiston muodostavat Enson ympäristökirjoitukset. Kaikki muut paitsi kaksi kirjoitusta on kerätty yrityksen sisäistä tietonvälityskanavaa edustavasta Enson henkilöstölehdessä, jonka ensisijaisena kohde-ryhmänä ovat yrityksen työntekijät. Lehden yksityiskohtaisemmista tavoitteista kuvaa antaa sen 2/1990 -numerossa julkaistu kirjoitus, jossa käsitellään niin lehden perustamisen motiiveita kuin henkilöstölehtien vuosien mittaan saamia uusia tehtäviä, jotka lehden aikaisemman numeron (1/1990) pääkirjoituksessa todetaan Enson henkilöstölehden laajentuneeksi tehtäväkentäksi 1990-luvulla. Alla on otteita tuosta kirjoituksesta.

Enso-Gutzeit Osakeyhtiö harjoittaa toimintaansa niin monella alalla eri osissa maata, että suurin osa sen toimihenkilöistä ei tunne yhtiötä enempää kuin mitä siitä kunkin omalta työpaikalta näkyy, vaikka asianomaisen oma halu olisi tuntea enemmänkin sitä laitosta, jota hän palvelee. Yhtiön omankin edun mukaista on, että sen eri toimihenkilöt mahdollisimman hyvin tuntevat yhtiön ja sen toiminnan eri muodot, sillä usein vasta tällainen tunteminen tekee toimihenkilölle mahdolliseksi hoitaa tehtävänsä niin, että se täysin vastaa yhtiön tarkoituksia. ... henkilökuntalehti on meillä ennenkaikkea sosiaalisen työn apuväline. Se on yhdyslehti, jonka tehtävänä on korvata suuryrityksistä puuttuva henkilökohtainen kosketus toisaalta johdon ja työntekijäin, toisaalta eri osastoilla toimivien työntekijäin välillä. ... Henkilöstölehti on ...ehkä ainoa väline, jolla suurikin yritys voi saada sanomansa perille koko väelleen. ... (Henkilöstölehti muuntautunut..., 2/1990)

Vuodesta 1999 lehti muuttui uuden Stora Enson yhtiön syntymän myötä nelikieliseksi Global -nimiseksi henkilöstölehdeksi, jonka ensimmäisessä pääkirjoituksessa päätoimittaja linjaa lehden tehtäviä seuraavin sanoin:

Toimituksessa toivomme, että Stora Enso Globalista tulisi helppolukuinen ja hyvä jatke Enson ja STORAn henkilöstölehtiperinteelle. ... Näin uuden konsernin muotoutumisvaiheessa on tärkeää, että sisäinen tiedonvälitys toimii hyvin. Pyrimme sen vuoksi tekemään Stora Enso Globalista kiinnostavan tietokanavan kaikille Stora Enson työntekijöille. ... Kerromme yrityksen päätapahtumista ja lisäksi toivomme, että Stora Enso Global pystyisi omalta osaltaan edistämään yhteisen Stora Enso -kulttuurin luomista. (Tervetuloa Stora Enso Globalin lukijaksi!, 1/1999)

Enson ympäristökirjoitusten valitseminen primääriaineistoon tapahtui siten, että keräsin ensin Enson henkilöstölehdistä sellaiset kirjoitukset, joissa käsitellään ympäristönsuojelua. Pyrin tästä joukosta valitsemaan primääriaineistoon 1-3 kirjoitusta joka vuodelta. Koska tutkimusongelman kannalta aineistoon oli olennaista kerätä vain rajattu määrä merkitysmaailmaltaan rikkaita ympäristöaiheisia kirjoituksia, pyrin valitsemaan primääriaineistoon luonteeltaan arvioivat ja arvottavat kirjoitukset kun taas faktoja latelevat

ja uutismaisesti raportoivat kirjoitukset luokittelin tukiaineistoksi. Myös sellaiset kirjoitukset, joissa ympäristöasioita käsittelevä osuus oli hyvin lyhyt (vain joitakin palstarivejä), jaottelin tukiaineistoon kuuluviksi. Käytin valintakriteereinä erityisesti kirjoituksen argumentoivaa luonnetta, ja sen sisältämien ympäristökuvausten ja –selitysten rikkautta. Valintakriteerien vuoksi primääriaineistoon kertyi joiltakin vuosilta jopa kolme ja joiltakin vuosilta vain yksi tai ei yhtään kirjoitusta. Vuodet 1986 ja 1987 edustavat aineistossa poikkeuksellisesti kahta peräkkäistä vuosikertaa, joista ei kertynyt yhtään kirjoitusta primääriaineistoon. Kyseisinä vuosina Enson henkilöstölehdessä käsiteltiin ympäristökysymyksiä poikkeuksellisen vähän, jolloin yhtään kriteerit täyttävää kirjoitusta ei löytynyt. Myös muut suomalaisen metsäteollisuuden ympäristökysymyksiä analysoineet tutkijat ovat todenneet vuosien 1986 ja 1987 olleen yritysten ympäristöaiheisten kirjoitusten suhteen hiljaisia vuosia (esim. Mäntylä 1999, 45; Rytteri 2002, 184).

Kävin läpi myös Enson vuonna 1996 lanseeraman ja erityisesti yrityksen osakkaille, metsäteollisuutta seuraaville analyytikoille ja salkunhoitajille kohdistaman Enso Sijoittajan Visio -lehden numerot. Lehden tarkoituksena on "antaa taustat markkinoille virtaaville yhtiötä koskeville yksittäisille uutisille ja siten auttaa sijoittajaa positioimaan Enson oikein metsäyhtiöiden ja muiden pörssiyritysten joukossa." (Visioita sijoittajalle 1996). Tästä lehdestä löysin soveltamieni valintakriteerien kautta kaksi tutkimusongelman kannalta hedelmällistä kirjoitusta. Nämä kirjoitukset olivat myös käsittelemiensä aiheiden kannalta kiinnostavia. Lisäksi ne sopivat ajallisesti täydentämään keräämääni muuta primääriaineistoa. Koska näiden kahden lehden kohdeyleisöt ovat eri, otin analyysiä tehdessäni huomioon sen, mitä yleisöä kukin kirjoitus ensisijaisesti tavoittelee.

Greenpeacen kirjoitusten valinta tapahtui siten, että keräsin ensin järjestön etupäässä jäsenilleen kohdistaman jäsenlehden metsäteollisuutta käsittelevät artikkelit. Tämä kattoi vasta ajanjakson 1989-1997, sillä Greenpeacen Suomen toimisto lakkautettiin vuonna 1997, jolloin myös suomalaisen jäsenlehden julkaisu loppui. Järjestön toimintaa Suomessa alettiin Suomen toimiston lakkauttamisen jälkeen organisoida Greenpeace Pohjolan kautta. Vuosien 1998-2001 osalta keräsin järjestön suomenkielisiä lehdistötiedotteita. Kirjoitusten valinnassa käytin samoja peruskriteereitä kuin Enson kirjoitusten suhteen.

Liitteessä 1 on luettelo niistä Enson ja Greenpeacen kirjoituksista, jotka kuuluvat primääriaineistoon ja joihin sovelletaan systemaattista aineiston analyysimenetelmää. Niiden Enson kirjoitusten osalta, joissa ympäristönsuojeluun liittyviä kysymyksiä käsitellään vain osana jotakin muuta aihekokonaisuutta, esitetään ensin koko artikkelin otsikko ja sen perässä suluissa ne alaotsikot, joiden alla olevat tekstit otetaan mukaan primääriaineistoon. Tukiaineistoon luokittamani Enson kirjoitukset ovat nimensä mukaisesti toimineet tukena tehdessäni tulkintoja primääriaineistoon sovelletusta systemaattisesta analyysistä. Suureksi osaksi tukiaineiston avulla tein tarkistuksia primääriaineiston analyysin pohjalta tehdyille tulkinnoilleni. Sen vuoksi suorat viittaukset näihin kirjoituksiin ovat vähäisiä. Alasuutarin (1994) tekemään laadullisen tutkimuksen eri vaiheiden jaotteluun suhteutettuna keskityin "havaintojen tuottamisen" vaiheessa ainoastaan primääriaineistoon. "Arvoituksen ratkaisemisen" vaiheessa, pyrkiessäni kytkemään primääriaineistosta tekemiäni havaintoja laajempaan kontekstiin, hyödynsin aikaisemman tutkimuksen lisäksi myös tukiaineistoa. Tukiaineistoon kuuluvien Enson kirjoitusten asema on tässä tutkimuksessa sama kuin monien ympäristöaiheisten tutkimusten. Sen vuoksi vain ne tukiaineistoon kuuluvat kirjoitukset, joihin työssä eksplisiittisesti viitataan, on listattu tutkimuksen lähdeluettelossa.

2.1.3 Tutkimusaineiston luonne ja näkökulma aineistoon

Yllä esitelty tutkimusaineisto on luonteeltaan institutionaalista puhetta. Tällä tarkoitan sitä, että tutkittavien puheeseen ovat vaikuttaneet tietyt yhteiskunnalliset tehtävät. Tutkittavat ovat tuottaneet puhetta tietyistä yhteiskunnallisesta ja organisaationaalista asemasta käsin, mikä on vaikuttanut puheen sisältöön. Niillä on näin ollen omat institutionaaliset tuottamisehtonsa ja tavoitteensa (esim. Drew & Heritage 1992; Fairclough 1992; Juhila 1993). Kirjoitukset eivät edusta vain (tai niinkään) kirjoittajiensa henkilökohtaisia näkemyksiä, vaan ne on kirjoitettu palvelemaan erityisesti kirjoittajan edustaman organisaation (voittoa tuottavan yrityksen ja aatteellisen suojelujärjestön) tavoitteita. Puheen institutionaalisuus ilmenee myös kirjoitusten tuotantoprosesseissa, jotka sisältävät institutionaalisia käytäntöjä ja rutiineja. Organisaatioilla on niille ominaisia rutiineja, joilla tekstejä tuotetaan ja joilla ne saatetaan tietyn valintojen tekemisen prosessin läpi. Aineistona on näin ollen editoitu teksti, eikä esimerkiksi haastattelun mahdollistama "vapaa puhe". Lehdillä (tässä erityisesti yrityksen lehdillä) on omat toimittajansa, ja usein niiden

sisältämien kirjoitusten tuottamiseen liittyy kollektiivisuutta eli kirjoitusten yhteisprosessointia: kirjoittamiseen voi osallistua useampia henkilöitä, teksti voi käydä läpi useita editointikierroksia ja jonkun versiota muokkaa tai kommentoi joku toinen henkilö. Primääriaineistoon kuuluville Enson kirjoituksille on ominaista se, että osa niistä on ympäristöasioista vastaavien henkilöiden itse (tai osana yhteisprosessointia) kirjoittamia, kun taas osan niistä ovat kirjoittaneet lehden toimittajat, jotka jutuissaan siteeraavat ympäristökysymysten ja –käytäntöjen parissa työskenteleviä toimihenkilöitä.

Valitsemani tutkimusaineisto edustaa suurimmaksi osaksi sellaista julkista tilaa, jossa yrityksen ja ympäristöjärjestön edustajien puheenvuorot asettautuvat laajemman yleisön luettaviksi ja arvioitaviksi. Näin tutkimani 'ympäristöpuhe' eroaa esimerkiksi organisaatioiden omissa sisäisissä muistioissa tai esimerkiksi epämuodollisemmissa "saunanlaudekeskusteluissa" esiintyvistä ympäristöpuheesta. Voidaan kuitenkin kysyä kuinka julkisia nämä puheenvuorot ovat tilanteessa, jossa lukijakuntana on tavoitellusti ja pääasiassa yrityksen työntekijät ja sijoittajat tai ympäristöjärjestön maksavat tukijäsenet. Koska yllä mainitut lehdet ovat olleet kenen tahansa ulottuvilla (esimerkiksi kirjastoissa), niiden lukijakunta on ollut laajempi kuin niiden ensisijaiset kohdeyleisöt. Valitsemani aineisto koostuu pääosin kirjoituksista, joiden kautta osapuolet ovat tuoneet ajatuksiaan ympäristönsuojelusta julkisuuden areenalle, mutta ensisijaisesti rajatulle lukijakunnalle, ei joukkotiedotusvälineiden kautta julkaistavaksi. Sen vuoksi kyse ei ole esimerkiksi televisiossa tai laajalevikkisissä sanomalehdissä käydystä julkisesta keskustelusta, jota on analysoitu tutkittaessa esimerkiksi Lapin luontopolitiikan (Valkonen 2003) diskursiivista rakentumista. Yleisön laajuuden näkökulmasta Greenpeacen aineiston loppupäätä edustavat lehdistötiedotteet muodostavat tässä mielessä julkisemman aineiston, sillä niiden kautta lehtien toimitukset ovat saattaneet tehdä jutun, jolloin tiedotteiden viestisisällöt ovat voineet päätyä suuren yleisön luettaviksi.

Valitun aineiston voidaan katsoa antavan näytteen seuraavanlaisesta 'ympäristöpuheesta': 1) Kuinka Enson edustajat käyvät keskustelua ympäristönsuojelusta erityisesti yrityksen sisällä ja toisaalta myös yrityksen ulkopuolisten silmissä? 2) Kuinka Greenpeacen edustajat

käyvät keskustelua metsäteollisuuden ympäristönsuojelusta yhtäältä tukijäsentensä keskuudessa ja toisaalta julkisuudessa?

Enson henkilöstölehden kirjoitukset (ja yritysten henkilöstölehdet yleisemminkin) ovat olleet ympäristötutkijoiden suosimaa aineistoa myös aikaisemmin. Esimerkiksi Rytterin tutkimuksessa, joka käsittelee Enson käsityksiä metsien käytön oikeudenmukaisuudesta ja yrityksen yhteiskunnallisesta vastuusta, keskeisen aineiston muodostavat Enson henkilöstölehden kirjoitukset vuosilta 1930-2000 (Rytteri 2002). Aihepiirin sukulaisuudesta ja osittain samasta perusaineistosta johtuen Rytterin tapa lukea ja analysoida Enson kirjoituksia tarjoaa hedelmällisen vertailukohteen eritellä samaan aineistoon soveltamiamme erilaisia lukutapoja. Aineiston erilaisista käyttötavoista johtuen tekemämme tulkinnat esimerkiksi ympäristövastuullisuudesta poikkeavat toisistaan.

Rytterin tutkimuksessa tietyllä aikakaudella julkaistujen kirjoitusten katsottiin edustavan yrityksen tuon aikakauden käsitystä ja ajattelutapaa. Hänen työssään Enson henkilöstölehden kirjoituksia luettiin siitä näkökulmasta, millaisia mielipiteitä ja näkemyksiä artikkeleissa esitetään (*mitä* niissä sanotaan). Esitetyistä näkemyksistä pyrittiin tekemään päätelmiä yrityksen omaksumista käsityksistä ja periaatteista, joiden mukaan yritystä johdetaan. Tutkiessaan kuinka Enso on milloinkin vastannut luonnonsuojelijoiden vaatimukseen Rytteri käytti vertailuaineistona Suomen Luonto -lehden kirjoituksia vuosilta 1966-2000. Hänen realistisempaan tutkimusotteeseen ja pidempään aikaväliin perustuva tutkimus esittää yhtenä keskeisenä tuloksena Enson yritysideohologian muuttumisen, jossa laukaisevana tekijänä ovat olleet nimenomaan ympäristökysymykset.

Rytterin tutkimusasetelma ja sen määrittelemä aineiston status ovat luonteeltaan sellaisia, joissa luotettavien tulosten aikaansaamista vaikeuttaa seuraava kysymys: kuinka pitkälle tutkija voi tehdä päätelmiä siitä, miksi ja millaisin motivaatioin yritys käyttää tiettyjä argumentteja missäkin tilanteessa? Tämän kysymyksen asettaman haasteen kohtaa jokainen, joka tekee päätelmiä puhujien käsityksistä, asenteista ja motiiveista. Ympäristökysymysten yhteydessä tämä kysymys edellyttää kuitenkin erityisen suurta kriittisyyttä, sillä yritysten suhteeseen ympäristökysymyksiin liittyy keskeisesti tarve saada

asiat näyttämään hyviltä ja hyväksyttäviltä. Sen vuoksi se, mitä sanotaan, pyritään monesti pukemaan todellisuutta kauniimpaan asuun. Realistinen tutkimusote ei vapauta tutkijaa ongelmasta, miten erottaa, mikä osa siitä mitä puhuja sanoo sisältää pyrkimystä saada asiat näyttämään hyviltä ja hyväksyttäviltä, mikä osa taas on "oikeasti" sitä mitä tarkoitetaan ja mitä pyritään noudattamaan.

Yllä todettu ympäristötutkimusta hankaloittava tekijä tulee tutkimusraporteissa esille käytännön vaikeutena tehdä päätelmiä toimijan "todellisista" toiminnan motiiveista ja niiden muuttumisesta. Rytterin tutkimuksessa tämä näkyy esimerkiksi turvautumisena 'periaatteessa - käytännössä' -kaltaisiin ilmaisuihin niistä raportoitaessa. Tästä näytteenä ovat seuraavat kaksi suoraa lainausta Rytterin tutkimuksesta. Ensimmäisessä lainauksessa tutkija tekee päätelmiä vuonna 1995 Enson henkilöstölehdessä julkaistusta Enson biodiversiteettistrategiasta:

"Näin Enson ja ympäristöjärjestöjen tavoitteet olivat periaatteessa samat, kun Enso oli hyväksynyt monimuotoisuuden turvaamisen toiminnan erääksi lähtökohdaksi, eikä enää pyrkinyt kyseenalaistamaan koko kysymyksen merkitystä. Asian periaatteellinen tärkeys oli nyt tunnustettu ja biodiversiteetin säilyttämisestä tuli yksi periaatteellinen tavoite. Verrattuna aiempaan oli tässäkin tapauksessa ajattelun suuri muutos. Aiemmin kansainvälinen kilpailukyky oli ainoana päämääränä itseisarvoisessa asemassa ja ympäristönsuojelua voitiin edistää vain, jos tämä tavoite ei ollut uhattuna, eikä ympäristönsuojelun itseisarvoisista tavoitteista puhuttu mitään. Nyt taloudellisten tavoitteiden rinnalle asetettiin muitakin päämääriä." (Rytteri 2002, 133.)

Tämän jatkoksi tutkija tekee päätelmiä ja vertailuja biodiversiteettistrategiaan toisesta saman lehden kirjoituksesta, joka on lyhennelmä yrityksen metsäpäällikön Metsäpäivillä pitämästä puheenvuorosta. Osa Rytterin päätelmistä kuuluu:

"Vaikka biodiversiteettistrategiassa varsin selvänaisesti todettiin tavoitteena olevan lajiston säilyttäminen, ehdollisti metsäpäällikkö Voitto Pölkki samassa lehdessä tämän tavoitteen. ... Periaatteessa biodiversiteetin säilyttäminen oli siis asetettu itseisarvoiseen asemaan, mutta käytännössä tästä tavoitteesta voitiin tinkiä kilpailukyvyn turvaamisen niin vaatiessa. Asioiden tärkeysjärjestys säilyi käytännössä ennallaan, ja puuntuotanto ja kansantaloudellinen hyvinvointi olivat yhä etusijalla. Biodiversiteetin säilyttäminen ei kaikesta huolimatta ollut vielä sellainen arvo, joka saisi uhata metsäteollisuuden kilpailukykyä." (Rytteri 2002, 133-134.)

Tässä tutkimuksessa osittain samaa aineistoa lähestytään kulttuurintutkimuksellisesta ja kielellisestä näkökulmasta puretuen ilmitason viestin "taakse" kielen käytön tasolla

tapahtuvan vaihtelevuuden tutkimiseen. Merkittävänä erona esimerkiksi Rytterin tekemään aineiston analyysiin on se, että tässä työssä kaikkien kirjoitusten (kuten esimerkiksi yllä mainitun kahden vuonna 1995 julkaistun kirjoituksen) ei ajatella edustavan samanlaista, "tasalaatuista" informaatiolähdettä suhteessa tutkittavaan ilmiöön, vaan niitä käsitellään erilaisia puhujan asemia dokumentoivina teksteinä, jotka valottavat tutkittavaa kokonaisuutta eri puolilta (ks. Alasuutari 1994, 40). Analyysissä otetaan keskeisesti huomioon se, millaisesta puhujan positioista käsin ympäristökysymyksiä koskevat näkemykset on milloinkin esitetty. Esimerkiksi sellaista Enson kirjoituksissa ilmenevää ympäristöpuhetta, jossa puhujan pyrkimyksenä on puolustautua julkisuudessa esitetyltä kritiikiltä, analysoidaan "erilaatuisena" puhuntana kuin sellaista ympäristöpuhetta, jossa pyrkimyksenä on peräänkuuluttaa muutoksia yrityksen ympäristönsuojelukäytäntöihin.

Kielellisen lähestymistavan valinnasta seuraa, että analysoin Enson ja Greenpeacen kirjoituksia eri näkökulmasta kuin niitä on ollut tyypillisesti tapana lukea. En ole kiinnostunut pelkästään siitä, mitä kirjoittajat ovat halunneet teksteillään sanoa ja mahdollisesti saada aikaan. Tutkimuksessa ei pyritä tekemään tulkintoja yrityksen mielipiteistä, motiiveista tai asenteista, sillä tarkastelun kohteena ei ole ympäristönsuojelu käytännön toimintana, tapahtumina, tehtyinä päätöksinä ja toimijoiden motiiveina. Sen sijaan päähuomio kohdistuu siihen, *miten* noita tekoja ja tapahtumia eri puheenvuoroissa arvioidaan ja oikeutetaan ja mitä "realiteetteja" toimijoiden katsotaan ottaneen huomioon (vrt. Alasuutari 1996, 156). Pohdin koko tutkimusprosessin aikana sitä, mitä osapuolten teksteillä tullaan tehneeksi, millaista sosiaalista todellisuutta niillä tullaan tuottaneeksi. Kieltä tarkastellaan työssäni tekona. Huomio kiinnittyy moniin sellaisiin Enson ympäristöpuheen sisältämiin yksityiskohtiin, joihin realistisemman aineiston lukutavan kautta ei lainkaan päästäisi käsiksi.

Kirjoituksia voitaisiin kielen käyttöä tutkittaessa lähestyä lukemattomista eri näkökulmista. Tässä tutkimuksessa pyritään selvittämään, miten ympäristön hyväksikäyttöä tai suojelua on osapuolten kirjoituksissa milloinkin perusteltu ja millaisille käsityksille esimerkiksi toimijoiden identiteeteistä ne ovat perustuneet (vrt. Alasuutari 1996). Sen vuoksi kirjoituksia luetaan erityisesti siltä kannalta, miten niissä tehdään tulkintoja

ympäristöongelmista ja niiden ratkaisemisesta, tuotetaan määritelmiä ympäristönsuojelulle ja tietynlaisia asemia ja sosiaalisia identiteettejä eri toimijoille sekä suhteita niiden välille.

2.1.4 Aineiston edut ja rajoitukset

Valitsemallani tutkimusaineistollani on DA:n kannalta monia etuja. Aineiston merkittävänä etuna on se, että etenkin tarkempaan analyysiin valitut kirjoitukset ovat voimakkaita mielipidekirjoituksia. Diskurssianalyyseissä aineiston vuorovaikutuksellisuutta pidetään erityisenä rikkautena (esim. Suoninen 1997, 67). Mielipidekirjoitusten vuorovaikutuksellisuus syntyy siitä, että niissä pyritään vaikuttamaan kohdeyleisön mielipiteisiin ja suhtautumiseen. Kuten luvussa 3 tullaan näkemään, erityisesti Enson kirjoituksissa erilaisilla kirjoituksilla pyritään ympäristökysymysten suhteen erilaisiin vuorovaikutuksellisiin tavoitteisiin.

Koska valittu aineisto koostuu lehtiartikkeleista ja lehdistötiedotteista, niissä esiintyvä käytäntö on jo varsin "realiteettimainen" (Suoninen 1999, 30). Esitetyt asiat ovat ajateltuja eikä vain ohimennen heiteltyjä. Myös kirjoitusten muoto on tutkijan kannalta sikäli mielekäs, että se noudattaa loogisesti etenevää argumentointia, ei hyppelehti ja on tekstimäärältään suppea. Diskurssianalyysi suosii pieniä aineistoja, koska tutkimuksen tavoitteena on pyrkiä sanomaan "vähästä paljon" ja koska aineiston analysointi on erityisen työlästä ja aikaavievää. Pienessä aineistossa pitäytyminen on järkevää paitsi resurssien käytön suuntaamisen myös sisällöllisen riittävyyden kannalta, sillä aineistosta on useimmiten löydettävissä suuri joukko diskurssianalyysin kannalta hedelmällisiä kielellisiä malleja. (Potter & Wetherell 1987, 161-162; Suoninen 1992, 11; 1997, 28; Silverman 1993, 3; 2001, 5; Jokinen 1999, 43.) Valitsemalla aineistoksi Enson ja Greenpeacen itse tuottamat ja julkaisemat ympäristökirjoitukset sain kerätyksi varsin vaivattomasti ja nopeasti tekstimäärältään suppean mutta merkitysmaailmaltaan rikkaan aineiston, jossa osapuolet puhuvat ympäristönsuojelusta omin sanoin, ja joka on olemassa tutkimuksen tekemisestä ja tekijästä riippumatta (naturally occurring data). Valitun lähestymistavan suhteen tämäntyyppisen aineiston hyvänä puolena on se, että tutkija välttyy tekemästä tiettyihin ennako-oletuksiin perustuvaa käsitteellistä interventiota tutkimuskohteeseensa. Diskurssianalyyseissä suositaan tutkimuksen tekemisestä riippumattomia aineistoja usein

sen vuoksi, että tutkijan itsensä aikaansaamien aineistojen kautta ei päästä käsiksi luonnollisten tilanteiden tapahtumiin kaikessa rikkaudessaan. Lisäksi tutkimuksen tekemisestä riippumattoman aineiston institutionaalinen konteksti on tiedossa, jolloin välttään tarpeelta päätellä epäsuorasti, mikä on diskurssien ja vuorovaikutustilanteiden suhde muuhun todellisuuteen (Alasuutari 2001, 156). Kulttuurintutkimuksen kentällä erityisesti etnometodologit ovat voimakkaasti puhuneet naturalististen menetelmien puolesta, joiden eduksi on katsottu nimenomaan sosiaalisen luonnollisuuden saavuttaminen, mikä on eri asia kuin autenttisuus sanan psykologisessa merkityksessä. (Alasuutari 1994, 72-78; Coulon 1995, 6-7; Mäkelä 1990, 50; Juhila & Suoninen 1999, 236-237.)

Osapuolten ympäristökirjoituksilla on monien etujen lisäksi myös tiettyjä rajoituksia, joista on syytä olla tietoinen. Artikkeliteksteille on ominaista, että ne pyrkivät olemaan loogisia ja tekstimäärältään suppeita esityksiä jostakin ajankohtaisesta kysymyksestä. Monia toimintaan kuuluvia mahdollisia epäloogisuuksia ei niissä käsitellä, vaan pääasiallisena tavoitteena on esittää asiat loogisesti ja rationaalisesti. Tämän tutkimuksen kannalta keskeisin rajoitus koskee juuri artikkelitekstille tyypillistä tuottamistapaa: siitä on kirjoitus- ja editointiprosessin aikana poistettu mahdollisia ristiriitoja ja epäjohdonmukaisuuksia, jotka sinänsä saattaisivat tuottaa mielenkiintoisia havaintoja ja tulkintoja osapuolten tuottamista ympäristönsuojelun määritelmistä.

Olisin voinut tutkia Enson ja Greenpeacen käymää ympäristökeskustelua laajemminkin ottamalla mukaan esimerkiksi julkista keskustelua tai vaikkapa haastattelemalla organisaatioiden edustajia. Tässä tutkimuksessa ongelman fokuoimisessa on kuitenkin pyritty diskurssianalyysin tavoin siihen, että pyritään sanomaan vähästä paljon (Silverman 2001, 5; Jokinen 1999, 43). Kielen analysoimiselle on ylipäätään luonteenomaista muutamien tekstipätkien yksityiskohtainen erittely, jolloin pieni aineisto on pikemminkin edellytys kuin riittävyyden aikaansaama tilanne.

Haastattelujen avulla olisi voitu kerätä joiltakin osin sängen mielenkiintoista tutkimusmateriaalia. Sillä en olisi kuitenkaan voinut saada aikaan ajallista ulottuvuutta (vv. 1985-2001) ja sitä kautta kahden ympäristökeskustelua käyvän osapuolen tuottaman

puheen pitkittäistä tarkastelua. Koska aineisto pienuudestaan huolimatta kattaa suhteellisen pitkän aikavälin, analyysissä kiinnitettiin erityistä huomiota aineiston yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen paikkaan. Tulkintoja tehtäessä otettiin huomioon se, että 1980-luvun puolivälin ympäristökirjoitukset on kirjoitettu erilaisessa kulttuurisessa ilmapiirissä kuin 2000-luvun alussa tuotetut kirjoitukset (ks. Mäkelä 1990, 47-49). Haastattelun huonona puolena on työläyden lisäksi muun muassa se, että haastatteliija tulee vaikuttaneeksi siihen, mitä osapuolet sanovat, olkoonkin, että taitava, hyvin suunniteltu ja tehty haastattelu voi minimoida siitä aiheutuvat tutkimukselliset ongelmat.

Osapuolten tuottamat mielipidekirjoitukset ovat haastatteluihin verrattuna toisenlaista materiaalia myös siltä osin, että kirjoituksilla pyritään vaikuttamaan niiden varsin laajaan lukijakuntaan. Tämä ominaisuus tekee mielipidekirjoitukset erityisen sopiviksi tämän tutkimuksen ongelmanasettelulle. Vaikuttamisessa tarvittavien argumenttien voima ja vetoavuus ovat riippuvaisia kunkin puhetilanteen (kirjoitustilanteen) sisältämistä kulttuurisista taustaehdoista. Pyrkimys vaikuttaa on yleensä tietoista. Saadakseen argumentteilleen voimaa kukin kirjoittaja tulee kuitenkin väistämättä ja usein myös tiedostamattaan nojanneeksi sellaisiin kulttuuriin arvoihin ja perusoletuksiin, jotka hän jakaa kulttuurinsa jäsenenä. (vrt. Valkonen 2003, 44.)

Perustelen aineiston valintaani myös sillä, että pyrin työssäni erittelemään sellaisia perusoletuksia, joihin *osapuolet nojaavat* esittäessään argumentteja metsäteollisuuden ympäristönsuojelusta. Uutisaineisto koostuu teksteistä, jossa tiedotusvälineen edustaja kirjoittaa jutun, jossa se voi haastatella ja ottaa mukaan suoria lainauksia osapuolten edustajien puheesta. Teksteihin vaikuttavia tekijöitä on paljon. Sellaisia ovat esimerkiksi lehtien omistussuhteet, toimituspoliittiset tekijät sekä erilaiset toimitukselliset tekijät.

Diskurssianalyttisen lähestymistavan soveltaminen merkitsee sitä, että tutkimusaineistolla on huomattava asema. Aineiston merkitystä nostaa ensinnäkin se, että osapuolten ympäristökirjoitukset (eli puhe ympäristönsuojelusta) ovat tutkimuskohdetta itseään eikä tutkimuskohteesta kertovaa kuvausta. Toiseksi, aineiston analyysissä ei lähdetä liikkeelle

ilmiötä selittävästä aikaisemmista teorioista, vaan sitä tutkitaan mahdollisimman avoimin mielin. (Suoninen 1997, 67; Juhila & Suoninen 1999, 246-249.)

2.2 Analyysimenetelmä

Tässä tutkimuksessa sovelletaan hermeneuttista lähestymistapaa, jossa esiintyvä päättely on rakenteeltaan samankaltaista kuin perustavassa tieteellisessä metodissa, hypoteettis-deduktiivisessa menetelmässä. Hermeneuttisessa kehässä tutkija hypoteesien avulla vähitellen lähestyy perusteltua tulkintaa. Alkuhypoteesin oikeellisuudella ei ole suurta merkitystä, sillä se voidaan korjata hermeneuttisen kehän edetessä oletusten ja niiden koetteluun vuorovetona. Lopulta tutkija päätyy hypoteesiin, joka saa tukea: näin itse asiassa vain ensimmäinen hypoteesi perustuu aineistosta riippumattomaan intuition ja viimeinen onkin lopulta jo tulkinta. (Ehrnrooth 1990, 36-37; ks. myös Alasuutari 2001, 38-39.)

Kvalitatiivinen tutkimusote haastaa tutkijan tekemään perusteltuja tulkintoja aineistosta, joka on periaatteessa avoin lukemattomille tulkinnoille. Diskurssianalyttisessä tutkimuksessa tuotettujen "tulkintojen perusteltavuutta ei ole mahdollista todentaa muulla tavoin, kuin seurustelemalla aineistonsa kanssa riittävän tiiviisti ja raportoimalla seurustelun kuluessa kehkeytyneet havaintonsa. Tärkein osa työskentelyä onkin työlästä tulkintoja kehittävästä uurastuksesta aineiston kimpussa." (Jokinen ym. 1993, 13.) Perusteltujen tulkintojen tekemistä edesauttaa se, että aineistoa tarkastellaan tietystä rajatusta näkökulmasta käsin ja tietynlaista metodia hyväksikäyttäen. Tulkintoja tehdessään tutkijan on tärkeitä kyetä paitsi tunnistamaan merkittävät havainnot yksittäisistä aineiston osista myös systemaattisesti testaamaan mitkä tulkinnoista saavat tukea muusta aineistosta, mitkä eivät. Tähän tutkija tarvitsee metodisia työvälineitä. Diskurssianalyttiselle tutkimukselle on ominaista, että tutkijat kehittävät omia menetelmällisiä sovelluksia omista tutkimuksellisista lähtökohdistaan käsin. (Jokinen ym. 1993; 1999; Alasuutari 1994.) Tyypillisesti aineiston analyysimenetelmän kehittäminen ja lopullinen hionta tapahtuu "aineistovetoisesti tutkimusprosessin kuluessa" (Suoninen 1992, 123).

Tässä luvussa pyrin kuvaamaan valitsemani ja kehittämäni aineiston analyysimenetelmää ja sitä analyysiprosessia, jolla tekemäni tulkinnot ovat syntyneet. Olen yhdistänyt

diskurssianalyysin viitekehukseen tekstinlukuvälineitä, jotka ovat peräisin ranskalaisesta strukturalistisesta semiotiikasta. Soveltamani tekstinlukuvälineet ovat merkittävällä tavalla systematisoineet ja yhdenmukaistaneet tutkittavina olevien kirjoitusten analyysiä, sillä niiden avulla olen (osana analyysiprosessia) voinut lukea kirjoituksia samoja kriteerejä käyttäen. On kuitenkin korostettava, että aineiston analyysi ei ole rajoittunut pelkästään niiden soveltamiseen, vaan tulkintaa on tehty myös niiden "ulkopuolella". Semioottiset tekstinlukuvälineet ovat myös edistäneet kiinnostavien havaintojen löytämistä aineistosta. Ne ovat tarjonneet mahdollisuuden päästä sisälle tekstin sisältämiin merkitysmaailmoihin tavalla, joka ei muuten olisi mahdollista.

Systemaattisen aineistonlukumenetelmän käytöstä koituva yleinen hyöty laadullisessa analyysissä on se, että menetelmä kurinalaistaa tutkijan tulkintatyötä. Sen seurauksena voidaan välttää tutkijaa helposti kiusaava houkutus hypätä niin sanottuihin "helppoihin johtopäätöksiin" (Silverman 1993, 144). Systemaattisen aineistonlukumenetelmän ja muunlaisten näkökykyä avartavien välineiden ja toimenpiteiden rooli on korostuneempi tutkittaessa kulttuuria, jossa tutkija itse elää (Alasuutari 1994, 190). Törrönen (1999, 29-31) on tekstianalyttisten välineiden tärkeyttä korostaessaan puhunut kahdenlaisen reduktion tuottamista vaaroista, jotka väijyvät tutkijaa alituisesti ja samalla uhkaavat aineiston itsenäisyyttä. Psykologisessa reduktiossa tutkija voi helposti päätyä lukemaan tutkittavia tekstejä oman tutkimuksensa arvolähtökohtia vahvistavasti. Ideologinen (tai sosiologinen) reduktio puolestaan viittaa toimintaan, jossa tutkija lähestyy aineistoa "deduktiivisesti" olematta herkkä aineiston sisäisille merkityssuhteille. Hän poimii valikoivasti sellaisia aineistokohtia, jotka esimerkillistävät, puolustavat tai todistavat hänen käyttämiensä teorioiden relevanttiuden. Törrösen mukaan tutkija tarvitsee eksplisiittisesti muotoiltuja tekstianalyttisiä välineitä, joiden avulla hän viivyttää tulkinnan liian varhaista lukkoon saumautumista lähestymällä aineistoa kuin antropologi vierasta kulttuuria.

2.2.1 Semiotikka liiketaloustieteissä

Olen valinnut alunperin Algirdas J. Greimasin kehittämiä semioottisia välineitä metodiseksi apuvälineeksi, jonka avulla tarkastelen Enson ja Greenpeacen ympäristökirjoitusten sisältämiä merkitysulottuvuuksia sekä niiden keskinäisiä jännitteitä.

Semiotiikkaa eli yleistä merkkitiedettä on liiketaloustieteissä sovellettu toistaiseksi melko vähän. Markkinoinnin ja sen sisällä erityisesti mainonnan tutkimuksen ja niin sanotun symbolisen kulutustutkimuksen piirissä semiotiikkaa lienee tähän mennessä sovellettu eniten. Vaikka semiootikkoja on työskennellyt markkinoinnin alalla jo 1960-luvulta lähtien, semioottiset käsitteet ja lähestymistavat alkoivat saada laajaa kansainvälistä huomiota vasta 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa. Semioottisia välineitä on käytetty apuna esimerkiksi mainoskampanjoiden, hypermarkettien, logojen ja pakkausten suunnittelun, teollisuusmuotoilun sekä kulttuurituotteiden kulutuksen analysoinnissa. (Leiss ym. 1986; Mick 1986; 1997; Umiker-Sebeok 1987; 1992; Bertrand 1988; Floch 1988; Kehret-Ward 1988; Noth 1988; Solomon 1988; Larsen ym. 1991; Uusitalo 1995; Pinson 1998; Kauppinen 2004.)

Liiketaloustieteellisen organisaatiotutkimuksen piirissä kiinnostus semiotiikkaa kohtaan kasvoi 1970-luvun loppupuolella. Tällöin semiotiikan tarjoamat mahdollisuudet organisaatioiden ja johtamisen tutkimiseen oivallettiin myös Suomessa (Broms & Gahmberg 1982; 1983). Semiotiikan laaja-alaisuudesta johtuen tässä yhteydessä ei ole tarkoituksenmukaista käydä läpi, kuinka semiotiikan piirissä kehiteltyjä käsitteellisiä välineitä on hyödynnetty tutkittaessa liiketaloustieteellisen organisaatiotutkimuksen erilaisia ilmiöitä. Sen sijaan on syytä mainita joitakin aikaisempia tutkimuksia, joissa on tämän tutkimuksen tapaan sovellettu A.J.Greimasin edustaman ranskalaisen strukturalistisen semiotiikan käsitteitä.

Suomalaisen liiketaloustieteellisen organisaatiotutkimuksen piirissä Greimasin teoriaa on sovellettu keskeisenä aineiston analyysivälineenä esimerkiksi strategiseen johtoon kuuluvien yritysjohtajien arvojen (Gahmberg 1986) sekä lukiolaisten johtamisajattelun (Aaltonen 1997) tutkimiseksi. Greimasin teoriaa on voitu soveltaa myös osana muuhun lähestymistapaan nojaavaa empiiristä analyysiä, kuten esimerkiksi Vaaran (1999; 2002) yritysfuusioita ja -ostoja koskevassa narratiivisessa analyysissä. Viime vuosina yleistynyt diskurssianalyysin ja muiden kielen käyttöä tekemisenä tarkastelevien lähestymistapojen soveltaminen esimerkiksi liikkeenjohdon ja yritysstrategioiden (esim. Peltonen 1998; Eriksson & Lehtimäki 1998; Vaara ym. 2004), osaamisen ja yrittäjyyden (Keso 1999; Pietiläinen 2002), vihreän kulutuksen (Moisander 2001) ja tiedotusvälineiden

'talouspuheen' (esim. Tienari ym. 1999; Pietiläinen 2002; Vaara & Tienari 2002; Vaara ym. 2003; Kuronen ym. 2005) tutkimiseksi on lisännyt kiinnostusta myös A.J. Greimasin teoriaan ja muihin semioottisiin tekstinlukuvälineisiin.

Liiketaloustieteen ulkopuolella semiotiikka on Suomessa herättänyt varsin paljon kiinnostusta, ja Suomessa tehty semioottinen tutkimus on saanut myös laajaa kansainvälistä arvostusta esimerkiksi musiikkitieteilijä Eero Tarastin töiden kautta. Greimasin semiotiikkaa keskeisesti soveltaneita suomalaisia väitöskirjoja on yhteiskuntatieteissä useita (esim. Ahonen 1983; Silvo 1988; Salosaari 1989; Törrönen 1999).

Semiotiikka tarjoaa käsillä olevan tutkimusongelman ratkaisuun hedelmällisiä välineitä. Tutkimuksessa pyritään analysoimaan niitä yhteisiä arvoja ja merkityksiä, joita osapuolet toistuvasti tuottavat esittäessään argumentteja metsäteollisuuden ympäristönsuojelusta. Semiotiikassa merkitysten nähdään muodostuvan merkkien välisissä suhteissa, ja sen avulla voidaan tulkita yritysten ja ympäristönsuojelijoiden symbolisesti välittyntä todellisuutta. Samalla kykenen viemään ympäristökiistoja koskevan tarkastelun arkikokemuksesta irtautuneen "metakielen" ulottuvuudelle, joka auttaa paljastamaan analyysin kohteesta uusia näkökulmia. (Tarasti 1990; 1996.) Huolimatta siitä, että sovellan joitakin aiemmin kehitettyjä metodisia välineitä, kehitän työssäni myös omia menetelmällisiä ratkaisuja. Tämä on tyypillistä diskurssianalyttiselle tutkimukselle.

Seuraavissa alaluvuissa pyrin kuvaamaan sitä menetelmää, jolla olen pyrkinyt tuottamaan aineistosta havaintoja systemaattisella tavalla.

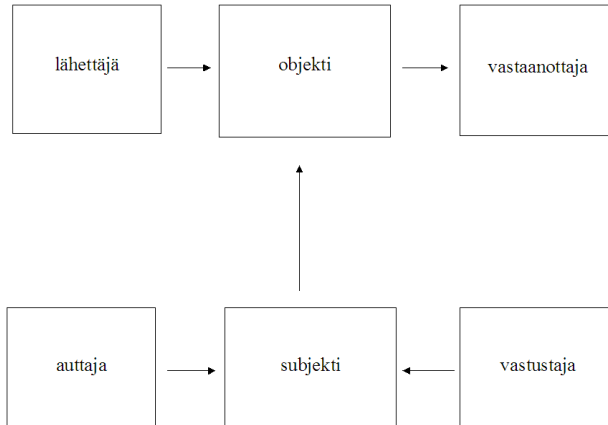
2.2.2 Greimasin aktanttimalli

Tässä luvussa kuvaan lyhyesti millä tavalla olen soveltanut Greimasin aktanttimallia primääriaineistoon kuuluvien ympäristökirjoitusten analysointiin. Aktanttimallin avulla tutkittavia tekstejä tarkastellaan merkityksiä luovina kertomuksina (Silvo 1988). Aktanttimallia hyödyntävän tekstianalyysini lähtökohtana on ajatus, että tuodessaan esiin mielipiteitä ja näkemyksiä metsäteollisuuden ympäristökysymyksestä jokainen kirjoittaja tekee sen tarinana, eräänlaisena yksinkertaisena pienoisenäytelmänä, jota havainnollistaa

myyttinen aktanttimalli (Greimas 1980). Tämä tarina ei kulje tekstin manifestilla pintatasolla (eli ilmikerronnassa) vaan ikäänkuin sen "takana", tai siltä piilossa, jäsentämässä pintatason kerrontaa. Aktanttimallin taustalla on venäläisen kansansatujen tutkijan Vladimir Proppin (1975) tunnettu 'funktionaalinen' analyysitapa paloitella sadut erillisiin toimintoihin eli funktioihin. Greimasin aktanttimallissa toimintojen lista on supistetumpi, ja se sijoittuu yleisemmälle tasolle (Hawkes 1977; Greimas 1980; Tarasti 1979; 2000; Apo 1986).

Greimasin aktanttimallin puitteissa tapahtuva analyysi on näin ollen luonteeltaan narratologista eli kertomusteoreettista, jossa tutkijan huomio kohdistuu tarinan muotoon kudottujen asioiden ja tapahtumien jäsennostapoihin, niiden tuottamiseen erilaisissa kielellisissä käytännöissä sekä niiden seuraamuksiin toimijoiden identiteetin ja toimijuuden kannalta (Riessman 1993; Jokinen ym. 2000, 20). Jokaisesta primääriaineistoon kuuluvasta kirjoituksesta nostetaan esiin tarinan (usein henkilöityneitä) hahmoja, joilla kullakin on tietty rooli kertomuksen kuluessa. Aktanttimalliin perustuva jäsennostus esiintyy kaikissa tutkittavissa ympäristökirjoituksissa eri variaatioina. Kyse on tutkittavana olevien kirjoitusten yhteisten rakennepiirteiden etsinnästä. (Alasuutari 1994, 107-121; Eskola & Suoranta 1998, 23-24.)

Aktanttimalli sisältää tiettyjä toimijoita ja toiminnan kohteita eli aktantteja. Perusrakenteeltaan aktanttimallin määrittely sisältää kuusi eri tarinan 'roolia' eli aktanttia: *subjekti, objekti, lähettäjä, vastaanottaja* sekä niin sanotut sivuaktantit *auttaja* ja *vastustaja* (ks. kuva 1). Nämä niin sanotut perusaktantit ovat yleensä luettavissa kirjoituksista, mutta ne voivat olla jakautuneena useammille kertomuksen hahmoille tai yhdistyneenä samoiksi hahmoiksi. Aktanttina voi olla periaatteessa mikä tahansa (olio): ihminen, eliö, esine, idea tai muu abstrakti käsite. Jonkin aktantiaalisien roolin miehittäjätahoa kutsutaan Greimasin teoriassa aktoriksi.

Kuva 1. Greimasin aktanttimalli (Greimas 1980).

Aktanttimallin kuvaamassa tarinassa toiminnan ja jokaisen tarinan lähtökohtatilanne on subjektin etäisyys sen tavoittelemasta arvo-objektista. Aktanttitarinan ydin muodostuu subjektin aikomuksesta ottaa haltuunsa tuo objekti. Subjekti on siis eräänlainen tehtävän suorittaja ja objekti toiminnan tavoiteltava kohde. Lähettäjä kuvaa tehtävän antajaa ja taho, joka asettaa subjektin tehtävän äärelle. Samalla lähettäjä määrittää toiminnan arvopäämäärät ja toimii subjektin toiminnan oikeuttajana ja motivoijana. Vastaanottaja puolestaan on taho, joka arvioi subjektin toiminnan onnistumista palkitsemalla tai rankaisemalla kertomuksen osallisia tehtävän lopussa. Lisäksi aktanttimalli sisältää niin sanotut sivuaktantit auttaja ja vastustaja. Auttaja edistää subjektin kykyä suorittaa tehtävänsä. Vastustajan roolin tärkeys korostuu sen ilmentäessä sitä vastavoimaa, joka subjektin on voitettava saavuttaakseen tavoittelemansa määränpään. Samalla se tuo esille niitä tapoja, jotka tekstin kuvaamassa todellisuudessa ovat kiellettyjä tai vähemmän arvostettuja. (Greimas 1980; Ahonen 1984; Gahmberg 1986; Salosaari 1988a; Tarasti 1990; Korhonen & Oksanen 1997; Pikkarainen 1997; Törrönen 2000.)

Niin sanotussa aktantiaalisessa lukemisessa tutkija pyrkii tunnistamaan analysoitavasta tekstistä seuraavanlaisia asioita: Kuka on tarinan (käsiteltävän kysymyksen) päähenkilö

(subjekti)? Mitä päähenkilö tavoittelee (objekti)? Kuka määrittää subjektille veloitteen tavoitella tai oikeuttaa ja motivoi subjektin tavoittelemaan objektia (lähettäjä)? Kuka auttaa subjektia tehtävän suorittamisessa (auttaja)? Kuka vastustaa subjektia objektin saavuttamisessa (vastustaja)? Kenen hyödyksi/vahingoksi subjekti toimii (vastaanottaja)? (Salosaari 1988a; 2000-2002.)

Olen eräässä aikaisemmassa yhteydessä tehnyt luentaa Enson ja Greenpeacen ympäristökirjoituksista sellaisen aktanttimallin avulla, jossa mukana on myös vastasubjektia-aktantti (Joutsenvirta 2000). Sen rooli tarinassa on estää subjektia saavuttamasta objektia. Tällöin vastustaja-aktantin kerronnallisena tehtävänä on auttaa vastasubjektia tässä estämistehtävässä (Salosaari 1988a; 2000-2002). Tässä tutkimuksessa sovelletaan kuitenkin alkuperäisempää aktanttimallia, joka ei sisällä vastasubjektia.

Tässä tutkimuksessa olen ottanut analyysityöhön mukaan semiootikko Eero Tarastin (1996, 178) kehittämän lisävälineen tekstien lukemiseen. Kyseessä on aktanttikaavioon lisättävä yksi lisälaatikko, joka esittää 'apuobjektia'. Apuobjektin avulla tai välityksellä subjektin on mahdollista saada haltuunsa varsinainen arvo-objekti. Tarasti on perustellut apuobjektin lisäystä sillä, että monissa tarinoissa tällainen apu- tai sivuobjekti on kerronnan pintatasolla tärkeämpi kuin varsinainen objekti. Lukiessani erityisesti Enson ympäristökirjoituksista esiin aktanttimallin mukaisia tarinoita huomasin, että tämän tutkimuksen sisältämälle tekstianalyysille on hyödyllistä tällaisen apuobjektin tunnistaminen kirjoituksista.

Lukijalle voi tässä vaiheessa herätä kysymys siitä, mitä todellista hyötyä aktanttimallin soveltamisesta on tekstinlukuun. Erästä kaupallista mainosta Greimasin teorian avulla analysoinut Tarasti (1996) on vastannut teoreettisten välineiden hyödyllisyyskysymykseen asiantuntevan semiootikon varmuudella. Hänen mukaansa tekstissä ilmenevien eri viestisisältöjen yhteyksien objektiivinen analysointi edellyttää, että ne ilmaistaan arkikokemuksesta irtaantuneella "neutraalilla" metakielellä, joka siirtää tutkijan ilmiötä koskevasta (tässä tutkimuksessa ympäristönsuojelun) diskurssista semioottisen analyysin "puolueettomalle" maaperälle, jossa käsitteillä on aivan eri kytkennät. Juuri nämä uudet teoreettisessa metakielessä määritellyt kytkennät paljastavat viime kädessä myös itse

analyysikohteesta "kokonaan uusia, naiivin tarkastelutavan ulottumattomissa olevia aspekteja." (s. 178.)

Toisin kuin joskus kuvitellaan aktanttimalli ei ole mikään mekaaninen muotti, joka voidaan istuttaa suhteellisen vähäisellä tulkintatyöllä tutkittavaan tekstiin. Vaikka käytän kehikkona Greimasin kehittelemää tapaa lukea kirjoitukset aktanttitarinoina, olen joutunut itse rakentamaan aktanttimallin mukaisen tarinan kirjoituksissa esiintyvien "palojen" kautta. Jokaisen tarinan hahmon tunnistaminen vaatii useita lukukertoja. Tein aktanttimallin uudelleenmuokkauksia ja tarkennuksia aivan analyysityön loppuun asti. Näin ollen vaikka aktanttimalli tuo aineiston lukuun tietyn ulkokohtaisen kriteeristön, lopulliseen tulokseen ei voida päästä ilman tutkijan subjektiivista arviointia. Tämä voi osalle lukijoista olla itsestäänselvää, mutta se on hyvä kuitenkin tuoda tässä esille.

Greimasin aktanttimallin hyväksikäyttämiseksi Enson ja Greenpeacen käymän ympäristökeskustelun analysoimisessa on monia syitä. Ensinnäkin aktanttimalli tarjoaa hyvän välineen päästä käsiksi osapuolten ympäristökirjoitusten sisältämiin luonnollistuneisiin ja useimmiten itsestään selvänä pidettyihin merkityksenantoihin ja määritelmiin. Aktanttimallin mukainen tarinamuoto nostaa esiin kirjoituksessa esiintyvän draamallisen ulottuvuuden, joka auttaa tunnistamaan jokaisen kirjoituksen keskeisen ongelmanmäärittelyn ulottuvuudet ja sen toimija-asetelmat. Aktanttimallin avulla erittelen erityisesti aktanttitarinoiden subjektien ja niiden vastustajien (joita usein nimitetään tarinan sankareiksi ja konniksi) symbolisen tason toimintaa. Näin kirjoitusten "pinnalla" näkyvät vastakkaisuudet usein (muttei aina) juuri teollisuuden ja suojelijoiden välillä voidaan aktanttimallin avulla analysoida systemaattisesti yksityiskohtaisemmin tuomalla esiin vastakkainasettelujen "symbolista" ulottuvuutta. (Törrönen 1999, 188-194.) Malli on hyvä analyttinen apuväline tuomaan esille kirjoitusten sisältämiä, ilmitasoa syvempiä vastakkainasetteluja, jotka eivät jää esimerkiksi taloudellisten arvojen ja luonnonsuojeluarvojen välisen vastakohtaisuuden tasolle.

Yllä kuvattu kaavio antaa vasta eräänlaiset 'peruspuitteet' semioottiselle analyysille. Aktanttimallia sovellettaessa eri aktoreiden tunnistamisen ja nimeämisen sijasta

kiinnostavampaa on yleensä se, millaisia nämä aktorit ovat luonteeltaan ja miten ne kertomuksen kuluessa toimivat. Sen vuoksi aktoreille etsitään ominaisuuksia (attribuutteja). Subjektin ominaisuuksia kuvattaessa puhutaan subjektin kompetensista, joka viittaa subjektin kykyyn toimia ja ottaa haltuunsa objekti. (Pikkarainen 1997; ks. myös Gahmberg 1986.) Subjektin ja vastustajan välinen taistelu muodostaa useimpien kirjoitusten sisältämien tarinoiden perusjännitteen, ja tehtävässä semioottisessa analyysissä tarkastelen erityisesti juuri näitä aktantteja tarinan arvo-objektin lisäksi. Subjekti edustaessaan kertomuksen hyväksytyjä arvoja tuo usein esiin niitä yhteisiä kulttuurisia arvoja, joihin Enso ja Greenpeace kirjoituksissaan nojaavat. Vastustaja puolestaan ilmentää ei-hyväksytyjä arvoja, joten myös niitä tutkimalla päästään negaation kautta käsiksi yhteisiin kulttuurisiin arvoihin.

Kaiken kaikkiaan aktanttimalli tarjoaa hyvän välineen analysoida kaikki kirjoitukset systemaattisesti käyttäen niiden lukemisessa samoja ennaltamäärättyjä kriteereitä. Sen avulla huomio kiinnittyy kirjoituksissa toistuviin pääjännitteisiin sekä saadaan esiin keskustelun käännekohdat ja niiden eri ulottuvuudet perustuen siihen missä aktanttimallin osista muutos on tapahtunut.

Luvussa 2.3.2 tuon esiin, kuinka "aktantiaalinen lukeminen" käytännössä tapahtui. Tämän tutkimuksen puitteissa ei ole tarkoituksenmukaista käsitellä Greimasin laajaa teoriaa ja käsitteitä tätä laajemmin. Greimasin teoriasta kiinnostunut lukija voi hänen omien teostensa lisäksi perehtyä esimerkiksi aikaisempiin Greimasin analytyttisiä välineitä soveltaneisiin suomenkielisiin väitöskirjoihin (esim. Ahonen 1983; Gahmberg 1986; Silvo 1988; Salosaari 1989; Törrönen 1999) sekä muihin Greimasin teoriaa käsitteleviin ja soveltaviin julkaisuihin (esim. Tarasti 1979; 1990; 1996; Ahonen 1984; Arminen 1989; Sulkunen & Törrönen 1997a).

2.2.3 Aktanttimallin soveltaminen

Yllä on kerrottu, kuinka kirjoituksista muodostetut aktanttimallit auttavat näkemään kirjoituksissa tuotettujen todellisuuskuvien yhteisiä ja erottavia piirteitä ja kuinka malli samalla systematisoi ja yhdenmukaistaa analyysiä. Vaikka Enson ja Greenpeacen

kirjoitusten sisältämiä rakennepiirteitä tietyssä mielessä "pakotetaan" Greimasin aktanttimallin edustamaan kehikkoon (Alasuutari 1994, 118-119), mallin soveltamiselle on tässä työssä löydettävissä selvästi enemmän hyötyjä kuin rajoitteita. Osa hyödyistä esitettiin jo yllä. Tässä luvussa tuon esille muita perusteluja mallin soveltuvuudelle työssäni.

Joillekin, etenkin kulttuurintutkimuksen lähestymistapaa vähemmän tunteville lukijoille saattaa nousta mieleen kysymys, antaako vastakkainasetteluun perustuvan aktanttimallin soveltaminen mahdollisuuden ylittää ympäristökiistan osapuolten välinen arvo- ja intressiristiriita, mikä asetettiin tämän työn yhdeksi päätavoitteeksi. Kriittisemmin ilmaistuna, eikö vastakkainasetteluun perustuva analyttinen malli ole ristiriidassa työlle asetetun tavoitteen kanssa? Vastaan tähän kysymykseen kieltävästi, ja perustelen vastaustani kahdella tapaa. Ensinnäkin tutkimuksen alussa tehtiin ero tutkittavien tavoitteellisella toiminnallaan (tarkoitushakuisesti) edistämien arvojen ja kulttuuristen arvostusten välillä. Kuten taulukossa 1 nähtiin, Enson ja Greenpeacen kirjoituksissa tulee esille teollisuuden ja suojelijoiden toiminnallaan edistämien arvojen ja intressien vastakkaisuus. Aktanttimalliin perustuva analyysi ei kuitenkaan liiku tällä ilmitason kerronnan tasolla, vaan merkkien ja merkitysten tasolla.

Greimasin aktanttimalli, joka ammentaa yhteiskuntatieteiden kielelliseen käänteeseen merkittävästi vaikuttaneiden tutkijoiden Claude Levi-Straussin ja Ferdinand de Saussuren ajatuksista, perustuu ajatukseen, että itsestäänselvyyksien taakse päästään erotteluiden ja vastakkainasettamisten kautta. Työssä lähdetään olettamuksesta, että osapuolten vastakkainasettelu on tietyllä tasolla olemassa ja että on kiinnostavaa tutkia millaisista perusolettamuksista (kulttuurisista arvoista) käsin osapuolet arvioivat oman toimintansa hyväksyttävyyttä ja paremmuutta vastapuoleen verrattuna. Toiseksi, aktanttimalli ei suoraan tuota tulkintoja, vaan mallin avulla paljastuvien kielellisten jäsenysten kautta tehdään arvauksia ja oletuksia kirjoituksissa esiintyvistä merkityksistä ja merkitysjärjestelmistä, joita sen jälkeen testataan.

Sen sijaan, että aktanttimalli olisi ristiriidassa tutkimuksen ongelmanasettelun kanssa, mallin soveltaminen aineiston analyysissä auttaa sen tutkimista, millaisten yhteisten

oletusten ja arvostusten kautta teollisuuden ja suojelijoiden välistä vastakkainasettelua tuotetaan ja pyritään tekemään hyväksyttäväksi. Malli auttaa näkemään millaisiin perusoletuksiin ja arvostuksiin nojaten Enson ja Greenpeacen kirjoituksissa tuodaan esille oman toiminnan hyvyttä ja vastapuolen ei-hyväksyttävyyttä. Tutkimusongelman kannalta erityisen mielenkiintoisia ovat sellaiset kirjoitukset ja niistä muodostetut aktanttimallit, joissa tämä teollisuuden ja suojelijoiden välinen vastakkainasettelu on olemassa. Kiinnostavia ovat kuitenkin myös muunlaiset, etupäässä Enson kirjoituksissa esiinnousevat aktanttimallit.

Greimasin aktanttimallin soveltuvuutta käsillä olevan tutkimusongelman ratkaisemiseen voidaan kuvata parhaiten erittelemällä sitä, kuinka kirjoitusten lukeminen aktanttitarinoiksi käytännössä auttoi näkemään aineistosta tutkimusongelman kannalta olennaisia asioita. Aluksi analyysityön tavoitteeksi tuli Greimasin aktanttimallin avulla jäljittää systemaattisesti osapuolten ympäristökirjoitusten tuottamien todellisuuskuvien ja niiden sisältämien merkitysmallmoiden perusjännitteet. Aktanttimallien muodostaminen oli eritoten Enson kirjoitusten kohdalla haasteellista ja jopa hankalaa siitä huolimatta, että en malleja tehdessäni pyrkinyt greimaslaiseen tarkkuuteen ja oikeaoppisuuteen. Analyysin edetessä huomasin, että Enson kirjoitusten sovittaminen yhteen tai joissakin tapauksissa kahteen aktanttimalliin ja sen jälkeen keskittyminen niihin jättäisi tutkimusongelman kannalta mielenkiintoisia ja tärkeitä yksityiskohtia teksteistä analyysin ulkopuolelle. Tämä johtui erityisesti siitä, että yhdessä ja samassa Enson kirjoituksessa tuodaan usein esille hyvin vaihtelevia – jopa ristiriitaisia vaikutelmia tuottavia – näkemyksiä ympäristönsuojeluun.

Jouduin analyysin kuluessa useampaan kertaan pohtimaan sitä, millaisia analyttisiä tehtäviä annan aktanttimallille ja milloin on syytä ulottaa analyysi myös aktanttimallin ulkopuolisiin lausumiin. Analyysin kuluessa kävi vähitellen ilmeiseksi, että juuri monet sellaisista kirjoituksista, jotka oli vaikea istuttaa yhteen aktanttimalliin, ovat tutkimusongelman kannalta erityisen kiinnostavia. Alkuperäinen ajatukseni siitä, että pitäytyisin analyysissäni vain pääasiallisen argumentointilogiikan puitteissa sen johdosta muuttui. Sen sijaan, että olisin yrittänyt saada kunkin kirjoituksen redusoitua yhteen

aktanttimalliin ja pitäytynyt sen jälkeen niiden analysoimisessa, mallin yhdeksi tärkeäksi tehtäväksi tuli auttaa löytämään sellaisia aktanttitarinan ulkopuolelle jääviä kohtia aineistosta, jotka antoivat viitteitä puhunnan ristiriitaisuuksista. Analyysin olennaiseksi osaksi muodostui näin ollen myös aktanttimallin kuvaamaan tarinaan kuulumattomien lausumien tarkastelu. Greimasin aktanttimallin soveltuvuus ei tapahtuneesta roolin muutoksesta kuitenkaan kyseenalaistunut. Pikemminkin päinvastoin. Malli ei auttanut yksinomaan lukemaan aineistoa symbolisella tasolla vaan myös löytämään tutkimusongelman ratkaisun kannalta erityisen kriittisiä aineistokohtia.

Greimasin aktanttimallia soveltamalla pääsin kaiken kaikkiaan kiinnostavasti ja hedelmällisesti käsiksi ympäristökiistojen "takana" olevaan symboliseen ulottuvuuteen. Malli auttoi pääsemään kiistaa aiheuttavien arvo- ja intressiristiriitojen syvemmmälle, kulttuurintutkimuksellisesti mielenkiintoiselle tasolle: "kulttuurin taustalla olevaan merkitysten kudokseen" (Alasuutari 2001, 75).

2.3 Analyysiprosessi

Tässä luvussa kuvaan lyhyesti aineiston analyysiprosessia. Tieteellisen tiedon tuottamiseen mukaan luettuna aineiston analyysi liittyy käytännössä niin suuri määrä erilaisia vaiheita ja prosesseja (ks. esim. Venkula 1994), että niiden kuvaaminen tyhjentävästi on mahdoton tehtävä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa, jossa tutkimusongelman tarkentuminen on osa tutkimusprosessia, prosessin kuvaaminen on erityisen haastavaa. Jos pyrkisi tekemään listaa kaikista niistä tekijöistä, jotka ovat toimineet tai voineet toimia sytykkeenä tai impulssina uuden tutkimuksellisen tai aineistonluvullisen idean saamiseen, listasta tulisi jotakuinkin loputon. Tutkijan ollessa väline, joka aktiivisesti tuottaa tulkintoja tutkimastaan ilmiöstä, mitä moninaisemmat asiat niin varsinaisen tutkimuksenteon aikana kuin sen ulkopuolellakin ovat voineet vaikuttaa tulkitsemisprosessiin, osa tietoisemmin, osa tiedostamatta.

Yllä sanottu ei kuitenkaan johda siihen, että tutkimusprosessin kuvaus voitaisiin jättää tekemättä tai käsitellä summittaisesti. Tutkimuksen päämääränä olevan perustellun

tulkinnan esittäminen on mahdollista ainoastaan sitä kautta, että analyysin ja tulkintatyön pyrkii tekemään lukijalle mahdollisimman läpinäkyväksi (Kirk & Miller 1986; Mäkelä 1990; Alasuutari 1994; Silverman 2000; 2001). Tätä tehtävää helpottamaan esitän tässä luvussa joitakin peruseriaatteita, joita olen tutkimusta tehdessäni noudattanut.

2.3.1 Analyysin aineistolähtöisyys

Tutkimusongelmani ratkaisu edellyttää aineistolähtöistä merkitysanalyysiä. Mitä aineistolähtöisyys eli liikkeelle lähteminen empiriasta käsin tässä tutkimuksessa sitten tarkoittaa? Jako "teoriaan" ja "empiriaan" on analyyttinen ja keinotekoinen, sillä käytännön tutkimustyössä ne kietoutuvat monella tapaa toisiinsa. Esimerkiksi jo tutkimusvaiheen valinnassa olen saanut inspiraatiota sekä teoriasta että empiriasta. Tämä tieteen sisällä yleisesti käytetty jaottelu auttaa kuitenkin selvittämään aineiston analyysiin vaikuttaneita tekijöitä.

Peräkylä (1995) on tuonut kiinnostavasti esille sitä, miten teoriaa käytetään sosiaalista vuorovaikutusta erittelevässä kvalitatiivisessa tutkimuksessa. Hänen mukaansa tutkimuksella on tutkimusprosessin eri vaiheissa hyvin erilainen suhde teoriaan. Luonnollisen vuorovaikutuksen tutkimukselle hän tunnistaa ainakin seuraavat kolme erilaista suhdetta: 1) Tutkimusprosessin alussa teoria auttaa tutkijan tieteellisen havainnoitsemisen alkuun. 2) Tutkimusprosessin kestäessä, havaintoja tehdessä ja työstäessä tutkijan tulee kuitenkin määrättyllä tavalla unohtaa teoria. 3) Viimein havaintojen työstämisen jälkeen teoria tulee uudelleen relevantiksi, päämääränä jota kohden tutkimustyö viime kädessä ponnistaa. Tämä Peräkylän tekemä jaottelu teorian erilaisiin rooleihin tutkimuksen eri vaiheissa kuvastaa tämän tutkimuksen suhdetta teoriaan yleisellä tasolla. On kuitenkin syytä hieman täsmentää sitä prosessia, jolla teorit ja aikaisempi kirjallisuus ovat konkreettisesti vaikuttaneet havaintojen tuottamiseen ja tulkintojen tekemiseen.

Työni voidaan ajatella empirialähtöiseksi siinä mielessä, että lähdin analysoimaan keräämääni aineistoa ilman aineiston ulkopuolista tulkintakehikkoa ja "käsitekarttaa", joihin olisin hakenut vastaavuuksia aineistosta. Sen sijaan että olisin lähtenyt liikkeelle

ilmiötä 'ulkopuolelta' selittävistä teorioista, olen pyrkinyt tekemään tulkintoja mahdollisimman avoimin mielin. Näin ajatellen tunnistamani diskurssit ovat syntyneet aineistolähtöisesti, joskaan ei ilman teoriaa (Juhila & Suoninen 1999; Jokinen ym. 2000, 18). Aineistolähtöisyys ei työssäni merkitse sitä, että tekemäni tulkinnat olisivat nousseet aineistosta puhtaan induktiivisesti ilman minkäänlaisia ennako-oletuksia. Kirjoitukset sisältävät lukuisia erilaisia merkityspotentiaaleja, joista analyysilläni herätän henkiin vain osan. Teoria on ollut mukana koko empirialähtöisen analyysiprosessin ajan, koska jokin ennaltamäärittynyt tieto on auttanut minua kiinnittämään huomiota asioihin, joita en muuten huomaisi. Aikaisemman tiedon tarkoituksena on ollut avartaa näkökykyäni ja saada minut huomaamaan aineistosta sellaisia piirteitä ja asioita, jotka esimerkiksi itsestänselvyyksinä jäisivät muuten huomaamatta. (Alasuutari 2001, 72-77, 134-135; ks. myös Silverman 2000, 75-86.)

Luvussa 1.3.1 käsillä oleva tutkimus asemoitiin aikaisempaan tieteelliseen keskusteluun ympäristökiistoista. Monet luvussa esitetyt tutkimukset ja julkisuudessa käyty keskustelu ympäristökiistoista ja ympäristökysymyksistä yleensä ovat vaikuttaneet tekemiini tulkintoihin. Niitä lukemalla mieleeni nousi kysymyksiä koskien omaa aineistoa. Toisaalta hyväksikäytin aikaisempaa kirjallisuutta analyysissäni myös tavallaan toisinpäin. Huomattuani jonkin asian nousevan aineistosta ryhdyin lukemaan siitä kertovaa kirjallisuutta, josta saatoin saada analyttisiä ideoita analyysin eteenpäin viemiseen. Esimerkiksi tiedon diskurssin tunnistamisen yhteydessä luin Ilkka Niiniluodon filosofista pohdintaa tiedon ja osaamisen olemuksesta sekä yhdistin näitä ajatuksia Greimasin modaliteettiteorian tekemään jakoon 'kykeneminen' ja 'osaaminen', mikä antoi ideoita aineiston analyysiin. Joissakin tapauksissa käytin aikaisempia tutkimuksia hyväkseni testatakseni jotakin ideaani tai löytääkseni jonkin "miksi" -kysymyksen (Alasuutari 1994). Näitä molempia kautta tapahtunut aikaisemman kirjallisuuden hyväksikäyttö analyysityössä näkyy analyysilukujen teksteissä viittauksina muiden tutkijoiden kirjallisuuteen.

Aineistosta tekemiini tulkintoihin ovat siis vaikuttaneet erityisesti laadullista tutkimusta sekä tutkimusaihettani käsittelevä kirjallisuus. Koska tämäntyyppisessä tutkimuksessa tutkijan rooli tulkintojen tekemisessä on suuri, löytämäni diskurssit ovat sidoksissa

kysymyksiin, joihin olen hakenut aineistosta vastauksia. Esimerkiksi kiinnostukseni yhteisten diskurssien löytämiseen on vaikuttanut neljän päädiskurssin nimeämiseen. Monet löytämästäni diskursseista ovat minulle entuudestaan tuttuja monestakin yhteydestä, kuten esimerkiksi ympäristöjohtamisen kirjallisuudesta ja julkisesta keskustelusta (vrt. esim. Juhila 1999b, 212-219). Kaikki nämä seikat ovat vaikuttaneet siihen, että olen nähnyt aineistossa tiettyjä asioita.

2.3.2 Analyysin eteneminen ja diskurssien tunnistaminen

Tutkimuksen tavoitteena on tunnistaa Enson ja Greenpeacen ympäristöpuheesta yhteisiä diskursseja. Tässä luvussa kuvaan lyhyesti sitä, kuinka analyysi käytännössä tapahtui. Analyysin ensimmäisessä vaiheessa kaikista primääriaineistoon kuuluvista kirjoituksista muodostettiin greimaslainen juonitiivistelmä, jossa kirjoitusten eri osat ovat liittyneinä toisiinsa ja muodostavat loogisen kokonaisuuden. Tärkeintä tässä vaiheessa oli, että kaikkien kirjoitusten tiivistelmät tehdään samalla tarkkuudella ja abstraktiotasolla (Apo 1990). Analyysiyksikköinä olivat ne kohdat artikkeleista ja tiedotteista, joissa argumentoidaan metsäteollisuuden ympäristönsuojelusta. Tässä analyysin kurinalaisessa vaiheessa pitäydyin vahvasti kirjoituksissa ja osapuolten itse tuottamien jäsenysten etsimisessä tiettyä metodia (aktanttimalli) käyttäen. Tässä vaiheessa pyrin pitkittämään aktanttimalleja pidemmälle menevien tulkintojen tekemistä (vrt. Juhila 1999b, 203-212).

Seuraavaksi etsin juonitiivistelmistä yhteisiä nimittäjiä (Apo 1990), joiden avulla nimesin tutkimuksen päädiskurssit. Yhteisten diskurssien tunnistaminen Enson ja Greenpeacen ympäristökirjoituksista tapahtui tarkastelemalla kirjoituksista laatimiani aktanttimalleja ja erityisesti niiden subjekti- ja vastustaja-aktanttien miehittäjätahoja. Systematisoin diskurssien tunnistamista etsimällä toistuvia yhteisiä ominaisuuksia niille aktoreille, jotka esiintyvät molempien kirjoitusten sisältämien aktanttitarinoiden subjekteina ja vastustajina. Tunnistaminen ei tapahtunut suoraviivaisesti siten, että olisin etsinyt kirjoituksista aktoreita kuvaavia samoja tai samaa piirrettä ilmaisevia termejä ja nimennyt diskurssit sitä kautta. Sen sijaan kartoitin sellaisia, usein epäsuorissa ilmaisuissa manifestoituvia subjektien ja vastustajien ominaisuuksia, joissa on jälkiä jostakin yleisemmän tason yhteisestä merkitysulottuvuudesta. Tällä tavoin pääsin kiinni kirjoituksista esiinnosevaan yhteiseen

kulttuuriseen merkitysmaailmaan ja tuon maailman sisältämiin merkitysulottuvuuksiin eli diskursseihin. Tunnistaessani aktanttimalleista yhteisiä ja erottavia piirteitä subjektiivinen tulkinta sai analyysissäni lisää sijaa.

Ylläkuvattua tunnistamisstrategiaa soveltamalla aineistosta hahmottui neljä päädiskurssia, joiden varassa sekä Enso että Greenpeace ovat käyneet keskustelua ympäristönsuojelusta ja jotka tuovat esiin osapuolten jakamia yhteisiä kulttuurisia arvostuksia. Nimesin nämä päädiskurssit seuraavasti: 1) *tiedon diskurssi*, 2) *vastuun diskurssi*, 3) *avoimuuden diskurssi* sekä 4) *markkinadiskurssi*, jotka selostetaan tarkemmin seuraavissa luvuissa. Näiden päädiskurssien tunnistamisen lisäksi tutkimukseni tavoitteena oli eritellä sitä, millaisia erilaisia sisältöjä yhteisiä arvostuksia kuvaavat diskurssit saavat Enson ja Greenpeacen ympäristökirjoituksissa. Miten esimerkiksi tieto kirjoituksissa määrittyy ja miten eri tavoin sitä rajataan? Tunnistin siten päädiskurssien aladiskursseja. Tietyn päädiskurssin jakautuminen eri aladiskursseihin koskee sitä tapaa, jolla kirjoituksissa tuotetaan kyseistä diskurssia. Tutkiessani esimerkiksi tiedon diskurssin jakautumista aladiskursseihin huomioni kiinnittyi tietoa ja asiantuntemusta koskeviin erilaisiin säännönmukaisuuksiin. Pyrkimyksenä oli tuoda esiin, *millainen* tieto ja asiantuntemus tuotetaan aktanttitarinoiden subjektien ominaisuuden kautta hyväksyttävänä ja toivottavana ja vastaavasti millainen tieto ja asiantuntemus vastustajan ominaisuuden kautta ei-hyväksyttävänä ja ei-toivottavana. Markkinadiskurssi oli ainoa päädiskurssi, jota en katsonut aiheelliseksi jakaa aladiskursseihin.

Miten sitten tiedon, avoimuuden ja vastuun aladiskurssien tunnistaminen käytännössä tapahtui? Aloitin niiden tunnistamisen poimimalla koko primääriaineistostani kaikki sellaiset tekstikohdat, joissa tuotettiin jotakin näistä päädiskursseista. Koottuani yhteen tiettyä päädiskurssia käsittelevät tekstikohdat, ryhdyin lukemaan ja analysoimaan niitä syvällisemmin. Analyysiä tehdessäni mielessäni oli kaksi oletusta. Ensinnäkin oletin, ettei jokainen tekstikohta olisi täysin ainutlaatuinen, vaan tekstikohtien välillä olisi löydettävissä yhteneväisyyksiä. Toisaalta oletin aikaisemman havaintoni perusteella, että kaikissa tekstikohdissa ei tuotettaisi samanlaista käsitystä tietyn kulttuurisen arvon toteutumisesta.

Tekstikohtien analyysissä otin huomioon niiden kirjoituskontekstit, minkä vuoksi pidin osapuolten ympäristökirjoituksia koko ajan käsillä, jotta saatoin tarvittaessa palata niihin.

Kun olin mielestäni tunnistanut jonkin aladiskurssin, luin sen jälkeen vielä koko primääriaineiston yksityiskohtaisesti läpi muutamaa kertaa ja katsoin, ettei alkuperäisestä päädiskurssitason luennasta ja lausumien poiminnasta ollut siinä vaiheessa jäänyt pois jotakin tiettyyn aladiskurssiin kuuluvaa selontekokohtaa.⁵ Katsoin tämän erityisen välttämättömäksi sellaisten aladiskurssien kohdalla, joiden esiintyminen oli tyypillisempää toisen osapuolen ympäristökirjoituksissa. Tämä sen vuoksi, että aikaisemman kulttuurisen tietämykseni ja aihepiirin lukeneisuuteni perusteella voisin helposti sokeutua näkemään tiettyjä piirteitä aineistosta.

Aladiskurssien luennassa tein poistumista aktanttimallin "pakottavasta otteesta" (ks. Alasuutari 1994, 117-118) siten, että päädiskurssit nimettyäni luin aineistoa ilman aktanttimallia poimien siten tarkempaan analyysiin myös aktanttimallien ulkopuoliset lausumat, joissa käsiteltiin jonkin päädiskurssin teemaa (tietäminen, avoimuus, vastuu, markkinat) tai jotka olivat ristiriitaisia päätarinaan nähden. Näin pystyin analysoimaan myös pääjuonen ulkopuoliset sivujuonet, joille muodostui monissa yhteyksissä merkittävä rooli tutkimusongelman ratkaisemisessa.

Päätyminen neljään päädiskurssiin ja niiden aladiskursseihin vaati aineiston kymmeniä lukukertoja. Analyysin alkuvaiheessa aineiston luentani oli kokonaisvaltaisempaa. Loppua kohden mentäessä luentani keskittyivät jonkin tietyn "työhypoteesin" testaamiseen. Työhypoteesin testaamisella viitataan prosessiin, jossa jotakin aineistosta esiinnoussutta havaintoa testataan laajempaan aineistomäärään. Tavoitteena on tarkastella löytyykö tälle havainnolle tukea vai löytyykö jostain aineistokohdasta kenties poikkeama, joka antaisi aihetta lisäkysymyksille ja uusien työhypoteesien testaamiselle. Tavoitteenani diskurssien identifioinnissa sekä niiden funktioiden ja seurausten tutkimisessa oli löytää mahdollisimman kiinnostava tulkinta. Mittarina käytin sitä, kuinka yllättävä ja vähemmän

---

⁵ Diskurssianalyysin piirissä analyysin kohteena olevia kuvauksia nimitetään usein selonteoiksi (engl. account). Nimityksellä tehdään ero sellaiseen lähestymistapaan, jossa tekstiä (aineistoa) luetaan kuvauksena sen ulkopuolisesta todellisuudesta (Suoninen 1999, 20).

ilmiselvä ja tuore tulkinta on (vrt. Suoninen 1997, 92; Alasuutari 1994, 240-247). Yksi käyttämäni tapa välttää satunnaisuutta tulkintojen tekemisessä oli taulukointi, mikä auttoi analyysin systematisoinnin lisäksi uusien hypoteesien etsinnässä.

Erityiseksi haasteeksi koin analyysiä tehdessäni sen, miten pitää analyysi tarpeeksi systemaattisena ja kurinalaisena ja samaan aikaan tarpeeksi luovana ja vapaana näkemään aineistosta nousevia mahdollisia mielenkiintoisia ja merkittäviä havaintoja? Nuo kaksi asiaa eivät lähtökohtaisesti ole ristiriidassa. Haaste on pikemminkin se, että pystyy analyysin kuluessa jatkuvasti pitämään näkökentän niin avarana kuin on mahdollista sen metodin puitteissa, jota soveltaa.

Entä kuinka "kieliopillisesti oikean" lukemisen kautta olen soveltanut Greimasin aktanttimallia? Tämä kysymys on relevantti minkä tahansa erityisiä taitoja vaativan analyysimenetelmän kohdalla, ja Greimasin teoria on tunnetusti vaikeatajuinen. Oikeellisuuskysymykseen ei liene kovin yksinkertaista vastata kenenkään Greimasin metodisia välineitä soveltavan tutkijan. Aiemmin toin esille monia aktanttimallin soveltamisessa tekemiäni valintoja. Saadakseni tietyt välttämättömät perustiedot ja -taidot aktanttimallin käyttöä varten ja pystyäkseen soveltamaan sitä tutkimusongelmani kannalta mahdollisimman hedelmällisesti perehdyin kahden lukuvuoden ajan Greimasin teoriaan Helsingin yliopiston opintopiirissä Pariisin koulukunnan semiotiikkaan perusteellisesti perehtyneen ja sitä edelleen kehitelleen asiantuntijan johdolla (Salosaari 2000-2002). Opintopiirissä tapahtunut työskentely antoi itsenäiseen opiskeluun verrattuna selvästi paremmat mahdollisuudet oppia perustaidot aktanttimallin soveltamista varten.

Metodisten välineiden soveltaminen niiden alkuperäisestä käyttötarkoituksesta poikkeavalla tavalla ei ole harvinaista. Sen hyväksyttävyyys saa perustelunsa siitä, että teorioiden ja metodien tulee ennen kaikkea avata uusia näkökulmia todellisuuteen. Tämä tavoite on Greimasin teoreettisia välineitä soveltaessani ollut ensisijainen suhteessa esimerkiksi teoreettiseen oikeaoppisuuteen (ks. Alasuutari 1999, 25).

3 Teollisuuden ja suojeleijoiden ympäristöpuheen tyypit ja yhteiset diskurssit

3.1 Johdanto

Tässä luvussa käydään empiirisesti käsiksi metsäteollisuusyritys Enson ja ympäristöjärjestö Greenpeacen ympäristökirjoituksiin. Luvulla on kolme päätavoitetta. Ensinnäkin luvun tavoitteena on luoda katsaus Enson ja Greenpeacen ympäristöpuheen kirjoon. Molempien osapuolten kirjoituksissa käsitellään ympäristökysymyksiä erilaisista näkökulmista ja 'puhujan asemista' käsin. Tässä luvussa kuvataan kirjoitusten yleistä argumentatiivista rakentumista ja siinä tapahtuvaa variaatiota sekä tunnistetaan erilaisia ympäristöpuheen tyyppejä. Argumentoinnissa esiintyvää vaihtelua analysoidaan ottamalla lähilukuun joitakin primääriaineistoon kuuluvia kirjoituksia ja lukemalla esiin niiden sisältämät aktanttitarinat.

Toinen tavoite koskee yhteisiä kulttuurisia arvoja, joihin nojaten Enso ja Greenpeace ovat käyneet keskustelua metsäteollisuuden ympäristönsuojelusta vuosina 1985-2001. Osapuolten erilaisista tarinankuluista ja toimijajaoista huolimatta kirjoitusten argumentoinnista voidaan lähiluvun avulla löytää monia yhteisiä tapoja jäsentää ympäristönsuojelua. Kyse on yhteisistä merkitysulottuvuuksista, joiden kautta molemmat osapuolet esittävät näkemyksiään ja perusteluja metsäteollisuuden ympäristönsuojelusta ja joihin päästään käsiksi kirjoitusten sisältämien aktanttitarinoiden subjektien ja vastustajien olemusten kautta. Subjektit tuovat esiin kirjoitusten esittämissä todellisuuksissa hyväksytyjä ja arvostettuja asioita. Vastaavasti ei-hyväksyttäviä ja ei-arvostettuja asioita heijastavat vastustajien ominaisuudet. Kulttuurisia arvoja tutkitaan työssä diskurssin käsitteen avulla. Tunnistin aineistosta neljä päädiskurssia, joiden kautta Enso ja Greenpeace ovat esittäneet argumentteja ympäristönsuojelusta: tiedon, vastuun ja avoimuuden diskurssit sekä markkinadiskurssi. Neljän päädiskurssin lisäksi tunnistin aladiskursseja, joiden avulla pyrin kuvaamaan sitä, millaisia eri variaatioita tiedosta, vastuusta ja avoimuudesta tuotetaan osapuolten kirjoituksissa. Tiedon ja vastuun diskurssit jakaantuvat

työssäni kolmeen aladiskurssiin ja avoimuuden diskurssi puolestaan kahteen aladiskurssiin. Markkinadiskurssi oli ainoa päädiskurssi, jolle en nimennyt aladiskursseja.

Luvun kolmantena tavoitteena on esitellä Enson ympäristökirjoitusten luokittelu, jonka avulla aineistosta voidaan tuottaa diskurssianalyysin kannalta hedelmällisiä havaintoja ja jota käytetään hyväksi luvuissa 4, 5 ja 6 tapahtuvassa diskurssien tilannesidonnaisessa ja historiallisessa tarkastelussa.

Luku rakentuu siten, että ensin esitellään kaksi Greenpeacen ympäristöpuheen tyyppiä. Sen jälkeen siirrytään tarkastelemaan Enson ympäristökirjoituksiin sisältyvää selvästi suurempaa argumentatiivista variaatiota. Enson ympäristöpuheen kirjon tarkastelun yhteydessä esitellään Enson ja Greenpeacen yhteiset diskurssit ja niitä käytettäessä muodostuvat toimija-asetat. Se, että kyse on osapuolille yhteisistä diskursseista, osoitetaan tuomalla esiin useita suoria otteita molempien kirjoituksista. Enson ympäristöpuheen tyyppien käsittelyn jälkeen esitetään Enson ympäristökirjoitusten luokittelu. Viimeiseksi vedetään yhteen kaikki aineistosta tunnistetut diskurssit.

3.2 Greenpeacen ympäristöpuheen tyypit

Greenpeacen argumentoinnin yleinen rakentuminen kerätyssä aineistossa noudattaa varsin suurta yhdenmukaisuutta koko tutkitun ajanjakson ajan: perusrakenteeltaan samantyyppinen aktanttitarina toistuu vuodesta toiseen. Jotkut elementit ja ulottuvuudet voivat heiketä ja jotkut puolestaan voimistua, mutta tietyt rakenteelliset peruspiirteet säilyvät. Greenpeacen ympäristökirjoituksissa toistuu pelkistetysti seuraavanlainen aktanttitarina: *luonnonsuojelu* (lähettäjä) oikeuttaa ja motivoi *Greenpeacea* (subjekti) tavoittelemaan *luonnon puhtautta ja terveyttä* (arvo-objekti) luontoympäristön tai koko *luomakunnan* (vastaanottaja) hyödyksi. Subjektin tehtävää hankaloittamassa on *teollisuus* tai *teollistuneiden yhteiskuntien tuotantotavat ja kulutustottumukset* (vastustaja), joita vastaan taistellessaan Greenpeace saa apua eri tahoilta: *media*, *muut painostusryhmät*, *kuluttajat*, *tutkimus* ja *markkinat* (auttajia).

Astetta hienojakoisemmalla katseella luettuna Greenpeacen ympäristökirjoitusten sisältämä puhe voidaan luokitella kahteen päätyyppiin. Suurin osa (17 kpl) primääriaineistoon kuuluvasta 20 kirjoituksesta kuvaa Greenpeacen kampanjontia suomalaista metsäteollisuutta vastaan. Koska näissä kirjoituksissa kritisoidaan metsäteollisuuden toimintaa ja esitetään sille vaatimuksia ympäristönsuojelun edistämiseksi, olen nimennyt tällaisen puheen *hyökkäyspuheeksi*. Kolmessa kirjoituksessa kerrotaan Greenpeacen toiminnasta yleisemmällä, periaatteellisemmalla tasolla, ja niissä tulee esille esimerkiksi järjestön kritiikki yhteiskunnassa vallitsevaa tuotanto- ja kulutuskeskeisyyttä kohtaan. Tällöin joidenkin aktanttien miehittäjiksi tulee hieman toisenlaisia tahoja. Tällaiselle puheelle olen antanut nimen *periaatepuhe*. Seuraavaksi esittelen lyhyesti nämä kaksi Greenpeacen ympäristöpuheen tyyppiä lähtien liikkeelle periaatepuheesta.

3.2.1 Greenpeacen periaatepuhe

Kolmessa Greenpeacen jäsenlehden kirjoituksessa kuvataan järjestön metsien suojeluun liittyvää toimintaa tai tavoitteita yleisellä, periaatteellisella tasolla. Näitä kirjoituksia ovat:

GP 1993a: Metsiemme lajien uhanalaisuus vaivihkaa etenevä katastrofi

GP 1993b: Metsät – elämän kehto

GP 1994a: Greenpeacen metsien käytön periaatteet vaativat uudenlaista suhtautumista metsiin

Kuvaan periaatepuheen rakentumista lukemalla esiin GP 1994a -kirjoituksen sisältämän aktanttitarinan. Artikkelissa kerrotaan, millaista on ekologisesti vastuuntuntoinen metsien hoito ja käyttö. Kirjoituksen ingressissä tarinan subjekti, Greenpeace, ja subjektin tavoitteleva arvo-objekti, metsät, ovat pääosassa:

- 3.1 Greenpeace on mukana kehittämässä ekologisesti kestävän ja vastuuntuntoisen metsien käytön kriteereitä erilaisissa kansainvälisissä ja kansallisissa yhteyksissä. Osana tätä prosessia sekä vastatakseen järjestön metsäkampanjaan kohdistuvaan kasvavaan kiinnostukseen Greenpeace julkaisi näkemyksensä ekologisesti vastuuntuntoisesta metsien käytöstä maaliskuussa 1994. Metsien käytön periaatteet pyrkivät olemaan yleisesti sovellettavissa eri puolilla maailmaa. Näiden periaatteiden lisäksi järjestö valmistelee yksityiskohtaisempia metsäraportteja eri metsäalueille.

Varsinainen artikkeliteksti jatkuu subjektia auttavien tahojen (ympäristötietoiset kansalaiset, taiteilijat, yhteiskuntatieteilijät) kuvauksella:

- 3.2 Ihmiset eri puolilla maailmaa ovat yhä tietoisempia metsiin kohdistuvista uhkatekijöistä. Myös Suomessa metsien käyttöä ja metsiin liittyviä arvoja koskeva keskustelu käy kiivaana ja on herättänyt myös perinteisen metsäsektorin ulkopuoliset tahot – mm. taiteilijoita ja yhteiskuntatieteilijöitä – esittämään omia, virkistäviä ja keskustelua rikastavia näkemyksiään.

Tätä seuraavan kappaleen kerronta vaihtuu subjektin toimintaa uhkaavaksi, kun kuvaan astuu aktanttitarinan vastustaja (teollistuneiden yhteiskuntien tuotantotavat ja kulutustottumukset). Samassa lausumassa subjektin yhdeksi auttajaksi kuvataan ympäristö- ja ihmisoikeusliikkeet, joiden tuottama tieto antaa subjektille sen tehtävässään tarvitsemaa asiantuntemusta.

- 3.3 Ympäristö- ja ihmisoikeusliikkeet ovat osoittaneet, että sekä trooppisten että lauhkean ja pohjoisen vyöhykkeen metsien häviämisen syynä on ennen kaikkea teollisuus- ja teollistuvien maiden kasvava puusta valmistettujen tuotteiden kulutus.

Samana kappaleen lopussa näyttämölle astuvat tärkeät auttaja-tahot: ekologisesti vastuuntuntoiset yritykset, hallitukset ja kuluttajat:

- 3.4 Monet yksityiset kansalaiset, mutta myös yritykset ja hallitukset ovat puutuotteiden kuluttajina tiedostaneet vastuunsa metsien häviämisestä. Jotkut pyrkivät jo aktiivisesti eroon tästä kielteisestä roolista ja siirtyvät ekologisesti vastuuntuntoisempiin toimintatapoihin. Kuluttajien eettisillä näkemyksillä ja valinnoilla on yhä suurempi vaikutus kansainvälisillä markkinoilla.

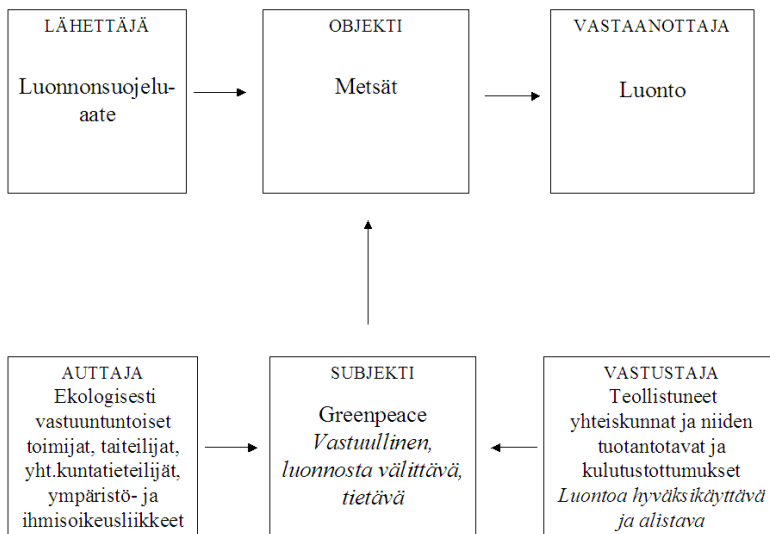
Aktanttitarinaan rakentuu otteiden 3.3 ja 3.4 perusteella kiinnostava ristiriitaa tuottava asetelma. Subjektin sekä vastustajaksi että auttajaksi tuotetaan kulutusta edustava taho. Vastustajan roolissa kulutus viittaa länsimaisen elämäntavan sisältämiin yleisiin kulutustottumuksiin. Auttajan asemaan kirjoittaja sen sijaan asettaa kaikkien kuluttajien "massasta" erotetun kuluttajien ryhmän: ekologisesti vastuuntuntoiset kuluttajat, jotka tekevät markkinoilla valintoja eettisin perustein.

Vastustaja esiintyy tarinassa luontoa hyväksikäyttävän ja alistavan asussa. Samalla syntyy kuva subjektista, joka puolestaan on vastuuntuntoinen ja luonnosta välittävä. Subjekti ei ainoastaan pyri voittamaan vastustajaa vaan tehtävän menestyksekkäs suorittaminen on riippuvainen vastustajan muuttumisesta.

- 3.5 Greenpeacen näkemyksen mukaan erityisesti teollistuneiden yhteiskuntien on määriteltävä suhteensa metsäekosysteemeihin uudelleen. Hyväksikäyttävän metsäsuhteen sijaan Greenpeace vaatii vastuuntuntoista ja arvostavaa suhtautumista metsiin.

Tuotantotavat ja kulutustottumukset on sopeutettava tasolle, joka ei uhkaa metsäekosysteemien biologista monimuotoisuutta tai ekologista kestävyyttä.

Yllä kuvattu tarina voidaan esittää seuraavanlaisena aktanttimallina:

Kuva 2. GP 1994a -kirjoituksen sisältämä aktanttitarina.

Tarinan subjektille ja vastustajalle tuotettujen ominaisuuksien perusteella niiden välinen taisto muodostuu ensisijaisesti moraaliseksi vastuutaistoksi, vaikka Greenpeace tuotetaan kirjoituksessa myös asiantuntevana ja tietävänä hahmona. Järjestön periaatepuheen moraalisuus tuntuu luonnolliselta, sillä ympäristönsuojelijat pyrkivät tarjoamaan vaihtoehtoa usein juuri moraalisiin perustein. Ympäristönsuojelijoita on moniin muihin yhteiskunnallisiin tahoihin nähden pidetty "aidosti moraalisin toimijoina", joiden preferenssit ja käyttäytyminen ovat sopusoinnussa ja joiden sitoutuminen ihanteisiinsa on vahvaa (Uusitalo 1991, 43-44). Suojelijoita onkin luonnehdittu kansalaisyhteiskunnan tasolla vaikuttaviksi poliittis-moraalisiksi toimijoiksi, joilla on taipumus vedota moraalisiin kysymyksiin. Pohjimmiltaan niiden toiminnassa on ollut kyse samasta eettisestä perusongelmasta eli siitä, mitä ihmiset voivat tehdä luonnolle (Järvelä 1992, 2; Rannikko 2003, 167-175).

3.2.2 Greenpeacen hyökkäyspuhe

Kaikki muut primääriaineistoon kuuluvista Greenpeacen ympäristökirjoituksista (ks. Liite 1) rakentuvat hyökkäyspuheen varaan, joka kritisoi metsäteollisuuden toimintaa ja jossa kerrotaan järjestön metsäteollisuuteen kohdistamasta kampanjoinnista ja painostuksesta.

Hyökkäyspuheen rakentumista kuvaan GP 1991a -kirjoituksesta redusoidun aktanttitarinan avulla. Artikkelin otsikkona on 'Sellu- ja paperikampanjan ensi vaihe: kuusi kuukautta kloorivalkaisua'. Siinä kerrotaan Greenpeacen paperin kloorivalkaisun lopettamiseen tähtäävästä kampanjasta ja sen etenemisestä. Kampanjan tavoitteena on painostaa Suomen metsäteollisuutta etsimään korvaavia valkaisu menetelmiä ja ottamaan ne käyttöön mahdollisimman nopeasti. Tämän tavoitteen saavuttamisessa järjestö käyttää hyväkseen julkisuutta ja on saanut ainakin kampanjan alussa aikaan onnistuneita tuloksia. Kirjoituksen sisältämän aktanttitarinan ydin muodostuu luonnonsuojeluaatteen (lähettäjä) motivoiman Greenpeacen (subjekti) halusta tavoitella klooritonta selluntuotantoa (objekti):

- 3.6 Kun Suomen Greenpeacen hallitus lokakuussa 1990 virallisesti hyväksyi sellu- ja paperikampanjan osaksi Suomen Greenpeacen toimintaohjelmaa, päätettiin kampanjan alkuvaiheessa keskittyä sellun kloorivalkaisuun ja kloorivalkaistusta sellusta valmistettuihin papereihin.

Subjektin pyrkimystä on estämässä Suomen metsätalous ja -teollisuus (vastustaja), joka esiintyy tarinassa sulkeutuneen ja tietoa suurelta yleisöltä salaavan asussa:

- 3.7 Selluloosan kloorivalkaisu, sen haitat ja tekniset vaihtoehdot eivät toki ole olleet tuntematon asia Suomessa, Suomen metsäteollisuudessa tai alan tutkimuslaitoksissa, mutta asiaa koskevaa keskustelua on ilmeisesti käyty lähinnä alan sisällä pienessä piirissä. Suurella yleisöllä ei ole ollut mahdollisuutta osallistua tähän keskusteluun...

Tarinan subjekti puolestaan kuvataan sekä (sisäpiiri)tietoa paljastavaksi ja avointa keskustelua edistäväksi että asiantuntevaksi ja oikean tiedon omaavaksi luotettavaksi tahoksi. Näillä ominaisuuksilla subjekti käy taistelua vastustajan kanssa, joka saa tarinan kuluessa myös epärehellisen ja epäluotettavan hahmon.

- 3.8 Jotta keskustelua syntyisi, Greenpeace päätti julkaista näkemyksensä kloorivalkaisusta esitteiden muodossa. Toinen esite on tarkoitettu tavalliselle kuluttajalle, joka haluaa tietoa kloorivalkaisun ympäristöriskeistä ... Toinen esite on tarkoitettu ennen kaikkea paperin suurkuluttajalle... Uraaurtavaa esitteessä on se, että kloorivalkaisematonta paperi on suurimmaksi osaksi kloorivalkaisematonta sulfaattisellua, sellua, jonka valkaisu tapahtuu ilman kloorikemikaaleja teollisuus on väittänyt ja yrittää vieläkin väittää mahdottomaksi.

Subjektia avustavan roolin kirjoituksen kuvaamassa todellisuudessa saavat media eli sanomalehdet, radio ja televisio sekä paperin kuluttajat (auttajat):

3.9 Tiedotustilaisuus kiinnosti lehdistöä, ja tilaisuuden jälkeen Greenpeacen kampanjasta, kampanjan tavoitteista ja kloorivalkaisusta yleensä kirjoitettiin kaikissa tärkeimmissä kansallisissa ja alueellisissa sanomalehdissä. Radio ja televisio ovat myös tehneet ohjelmia kloorivalkaisusta ja sen vaihtoehdoista sekä Greenpeacen kampanjasta. ... Esitteen saama vastaanotto paperin suurkuluttajien joukossa on ollut positiivinen, innostunut ja ennen kaikkea rohkaiseva. ... soittajat haluavat lisätietoja, mainostoimistot tilaavat lisää esitteitä, halutaan tietoja kloorivalkaisemattomista papereista, kiitetään asian esille ottamisesta.

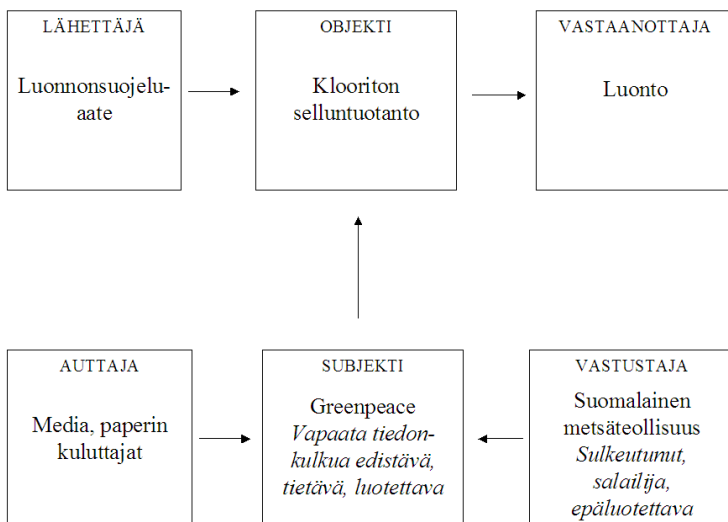
Tarinan subjekti näyttäytyy taistelussa menestyvänä, ja tarina saa siitä optimistisen sävyn:

3.10 Näyttää siis siltä, että keskustelu kloorivalkaisusta ja sen lopettamisesta on saanut kunnan potkun Greenpeacen tekemien aloitteiden johdosta. Teollisuus on tullut ulos kuorestaan esittäen oman näkökulmansa asiaan, tiedotusvälineet tekevät omia raporttejaan ja tavalliset ihmiset sekä paperin suurkuluttajat ovat alkaneet kysellä vaihtoehtojen perään.

Kirjoituksen loppuosassa esittäytyy vielä tarinan vastaanottaja (luontoympäristö).

3.11 Kampanjan onnistuneen eteenpäinmenon varmistamiseksi Greenpeace tarvitsee jokaista paperin käyttäjää. ... Päätöksesi on päätös joko ympäristön puolesta tai sitä vastaan. Yhdessä vaikutamme.

Yllä kuvattu tarina voidaan esittää seuraavanlaisena aktanttimallina:

Kuva 3. GP 1991a -kirjoituksen sisältämä aktanttitarina.

Tähän mennessä olen esitellyt Greenpeacen ympäristökirjoituksista tunnistettavissa olevat kaksi erilaista puhetyyppiä. Seuraavaksi siirrytään tarkastelemaan Enson ympäristöargumenteissa esiintyvää selvästi suurempaa variaatiota. Tämän tarkastelun yhteydessä esittelen myös Enson ja Greenpeacen yhteiset diskurssit.

3.3 Enson ympäristöpuheen tyypit ja diskurssien kuvaus

Ympäristönsuojelu on tutkittavan ajanjakson aikana näyttäytynyt Ensolle kysymyksenä, jonka suhteen on ollut edullista tai jopa välttämätöntä esittää argumentteja monesta eri näkökulmasta tai diskurssianalyysin termiä käyttäen 'puhujan positiosta' käsin. Tämä on luonnollista ajatellen sitä murrosta, joka suomalaisessa metsäteollisuudessa on tutkimusten mukaan tapahtunut tutkitun ajanjakson aikana suhteessa ympäristökysymyksiin ja johon myös tässä työssä tuodaan lisää valaisua.

Yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta ja julkisuudessa viime vuosikymmeninä käytyä ympäristökeskustelua seuranneelle on tuttu näkemys, että yritysmaailman suhtautuminen ympäristönsuojeluun on muuttunut 1980-luvun puolivälistä tähän päivään. Pitkälle teollistuneissa yhteiskunnissa tapahtunut ympäristöherätys ja sen vaikutus niin yritysmaailman kuin muiden yhteiskunnallisten tahojen toimintaan on ollut huomiota herättävän voimakas ja "kaiken läpäisevä". On vaikea löytää sektoria, jonka toimintaa ei olisi viimeistään 1990-luvun aikana alettu sopeuttaa ympäristökysymykset paremmin huomioonottavaksi.

Ympäristösosiologian kirjallisuudessa tätä yhteiskunnallista muutosprosessia kuvattaessa käytetään usein termiä ympäristökysymysten institutionalisoituminen (engl. 'environmentalization') erilaisiin käytäntöihin. Termillä on viitattu niihin monella toiminnan tasolla esiintyviin konkreettisiin tapahtumiin, joissa lisääntynyt ympäristötietoisuus välittyy poliittiseen ja taloudelliseen päätöksentekoon sekä koulutuksen ja tieteen piiriin (Buttel 1992; Kamppinen ym. 1995, 130). Yritysten ympäristökäyttäytymistä tutkivan liiketaloustieteellisen ympäristöjohtamisen piirissä tästä muutosprosessista yrityksissä on käytetty usein nimitystä yritysten 'vihertyminen' (engl. 'greening') (esim. Halme 1997a, 15; Heiskanen 2004, 15).

Suomalaisen metsäteollisuuden muuttuneesta suhtautumisesta ympäristökysymyksiin on käyty paljon keskustelua. Monet liiketaloustieteellisen ympäristötutkimuksen piirissä tehdyt empiiriset kuvaukset ja analyysit ovat osoittaneet miten suomalaisessa metsäteollisuudessa on lainsäätäjien, ympäristönsuojelijoiden, asiakkaiden ja muiden sidosryhmien painostuksen vuoksi jouduttu muuttamaan ympäristönsuojeluun liittyviä toiminta- ja ajattelutapoja (esim. Halme 1997a; 1997b; Leskinen 1998; Mäntylä 1999; Lahti-Nuutila 2000; Kuisma 2004). Ympäristöasioiden painoarvo suomalaisen metsäteollisuuden liiketoiminnassa kuten yritysmaailmassa yleensäkin alkoi lisääntyä merkittävästi 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa. Noin puolella suomalaisista suuryrityksistä oli laadittuna oma ympäristöohjelma 1990-luvun puoliväliin mennessä. (Lovio ym. 1994; Lovio 1995.) Suomalaisen metsäteollisuuden murrosvaiheena on pidetty erityisesti vuosia 1993-94, jonka jälkeen teollisuuden suhtautuminen suojelukysymyksiin muuttui (Donner-Amnell 1995; Rannikko 2003, 170).

Ympäristönsuojelijoiden julkiset mielenosoitukset ja niistä syntyneet monet erimielisyydet ja avoimet konfliktit ovat olleet merkittävänä tekijänä synnyttämässä ympäristökeskustelua yrityksissä ja muissa yhteiskunnallisissa toimijoissa (esim. Välvirronen 1996, 46-54; Haila 2001b; Joutsenvirta 2004). Suomalaisen metsäteollisuuden suhteen etenkin ympäristöjärjestö Greenpeace on ollut toiminnan vihertymiseen merkittävästi vaikuttanut taho. 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa Suomen Greenpeacen aloittama sellu- ja paperikampanja pyrki painostamaan suomalaista metsäteollisuutta lopettamaan paperin kloorivalkaisun ja puolestaan lisäämään kierrätystä eli uusiomassan valmistusta ja käyttöä paperinvalmistuksessa. Pian sellu- ja paperikampanjan käynnistämisen jälkeen huoli metsien biologisen monimuotoisuuden vähenemisestä siirsi järjestön huomiota yhä enemmän metsien käsittelytapoihin ja vanhojen metsien suojeluun. Greenpeace valitsi toimintansa ensisijaiseksi kohteeksi silloisen valtionyhtiön Enson, jonka laajenevat hakkuut Itä-Suomessa ja Karjalassa herättivät huolta vanhojen metsien tuhoutumisesta. Järjestö käytti menestyksellisesti hyväkseen julkisuutta ja metsäteollisuuden kansainvälisillä markkinoilla virinnyttä ympäristötietoisuutta. Rannikon (1995, 75) mukaan Greenpeace pystyi juuri taitavan julkisuudenkäytön ja kansainvälisten suhteittensa avulla muuttamaan suomalaisen metsäteollisuuden suhtautumista ympäristökysymyksiin.

On luonnollista, että suomalaisessa metsäteollisuudessa tapahtunut 'ympäristömurros' ei näy ainoastaan toiminta- ja ajattelutapojen muutoksena, vaan myös siinä tavassa, miten ympäristönsuojelusta on milloinkin puhuttu ja argumentoitu. Juuri tämä tapa puhua ja argumentoida ja siinä tapahtuneet laadulliset muutokset tai siirtymät ovat tämän tutkimuksen keskiössä. Tässä luvussa esitellään Enson ympäristökirjoitusten yleinen argumentatiivinen kirjo. Lukiessani Enson henkilöstölehden ympäristökirjoituksia tunnistin niistä kolme erilaista näkökulmaa (puhujan positiota), joiden perusteella jaottelen Enson ympäristöpuheen kolmeen eri tyyppiin: *puolustavaan puheeseen, muutospuheeseen ja kilpailukykypuheeseen*. Nämä kolme ympäristöpuheen tyyppiä esitellään lukemalla esiin kolmen Enson ympäristökirjoituksen aktanttitarinat sekä niissä erityisesti subjektin tehtävässään menestyäkseen tarvitsemat erilaiset ominaisuudet ja kompetenssit. Yksittäisistä ympäristökirjoituksista esiin nousevien aktanttitarinoiden henkilöahmot ovat tyypillisesti moniulotteisia. Tämä tarkoittaa sitä, että tarinoiden hyväksytyjä arvoja esiintuovat subjektit ja ei-hyväksytyjä arvoja ilmentävät vastustajat saavat yhdessä ja samassa tarinassa useita ominaisuuksia.

Enson ympäristöpuheen kirjon tarkastelun yhteydessä esitellään myös ne erilaiset tavat (diskurssit), joilla kirjoituksissa tuotetaan tietoon (ja/tai asiantuntemukseen), vastuuseen, avoimuuteen tai markkinoihin liittyvää arvostusta. Arvostuksen tuottaminen tapahtuu, kun jokin tietoa, vastuuta, avoimuutta tai markkinoita ilmentävä asia esitetään kirjoituksessa subjektin kautta oikeana ja hyväksyttävänä tai vastustajan kautta vääränä ja ei-hyväksyttävänä. Enson ympäristöpuheen eri tyyppisiä erottaa osittain niiden sisältämien tarinoiden ja vastustajien saamat ominaisuudet. Sen vuoksi eri ympäristöpuheen tyypeille on ominaista nojautua joiltain osin eri diskursseihin. Useimmat (muttei kaikki) diskursseista esitetään sen ympäristöpuhetyyppin yhteydessä, jolla on taipumus tuottaa kyseistä diskurssia. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö kyseinen diskurssi voi esiintyä myös muissa puhetyypeissä. Kaikki diskurssit esiintyvät useammassa kuin yhdessä ympäristöpuheessa, monet jopa kaikissa kolmessa. Jokaisen diskurssin kuvauksen yhteydessä esitetään otteita Enson ja Greenpeacen kirjoituksista, joissa kyseessä olevan diskurssin tuottamista tapahtuu. Valitsen lainauksia useammista kirjoituksista osoittaakseni sitä, ettei kyse ole satunnaisista tai poikkeuksellisista kielellisistä teoista, vaan toistuvista ja kirjoituksia yhdistävistä piirteistä.

Diskurssien kuvaamisen yhteydessä analysoidaan myös Enson ja Greenpeacen ympäristökirjoituksissa tuotettuja toimija-asemia ja niihin läheisesti liittyviä identiteettejä.

3.3.1 Puolustava puhe

Monissa Enson kirjoituksissa esiintyvälle ympäristöpuheelle on ominaista argumentoida sellaisesta näkökulmasta käsin, jossa puolustaudutaan yrityksen saamaa julkista kritiikkiä vastaan ja jossa yrityksen nykyinen toiminta nähdään ympäristökysymykset jo tarpeeksi huomioon ottavana. Tällaisen ympäristöpuheen tyyppin nimeän *puolustavaksi puheeksi*. Jotkut Enson kirjoituksista rakentuvat kokonaan puolustavan puheen varaan. Monissa kirjoituksissa puolustavaa puhetta esiintyy jonkun toisen puhetyypin kanssa rinnan. Seuraavaksi luen esiin yhden puolustavan puheen varaan rakentuvan Enson ympäristökirjoituksen aktanttitarinan.

Kyseessä on aineiston ajallisesti vanhin kirjoitus Enso 1985a. Artikkelissa yrityksen metsäpääällikkö kirjoittaa senhetkisestä julkisesta metsäkeskustelusta, jossa ympäristönsuojelijat ovat esittäneet metsätaloutta kohtaan syytöksiä liian tehokkaiden ja raskaiden metsien uudistamismenetelmien käytöstä. Hän tuomitsee kritiikin ja kieltää ongelmien olemassaolon sekä vakuuttelee tämänhetkisten metsien käsittelytapojen kunnossaoloa ja niiden käytön välttämättömyyttä. Kirjoitus on otsikoitu "Pääasiat unohdettu metsäkeskustelussa".

Kirjoituksen sisältämän aktanttitarinan ydin muodostuu *suomalaisen yhteiskunnan ja kansantalouden* (lähettäjä) motivoiman suomalaisen *metsäteollisuuden* (subjekti) halusta tavoitella *metsiä* (objekti), joiden teollisen hyväksikäytön katsotaan koituvan kaikkien *suomalaisten* (vastaanottaja) eduksi ja hyvinvoinniksi:

3.12 Suomi elää metsästä. Metsä on edelleen Suomen talouden selkäranka, sillä lähes 50 % nettovientituloistamme saadaan metsäteollisuudesta. Siitä kuinka tehokkaasti, taloudellisesti, tuottavasti ja kilpailukykyisesti metsäteollisuus ja –talous toimivat riippuu pitkälti kaikkien meidän hyvinvointi.

Subjektin tavoitteen esteenä olevaa vastustaja-aktoria ei kirjoituksessa nimetä suoraan, mutta asiayhteyden perusteella vastustajiksi asettautuvat ympäristönsuojelijat (ja artikkelin

kirjoittamishetkellä mahdollisesti muut teollisuutta arvostelevat tahot). Vastustaja esiintyy kerronnassa asiantuntemattoman, epäuskottavan ja todistuskyvyttömän hahmossa:

- 3.13 Viimeaikaisessa julkisessa keskustelussa on syytetty metsätaloutta liian tehokkaiden ja järeiden menetelmien käytöstä. On vaadittu paluuta luontaisten uudistusmenetelmien käyttöön ja pehmeään teknologiaan siirtymistä. On arvosteltu maanmuokkausta ja syytetty viljelyn epäonnistumisesta. ... On väitetty Suomen metsien loppuvan humpuukisatelliittikuvilla todistellen. ...Vaaditaan yhä laajenevia alueita suojelu- ja virkistyskäyttöön eli metsien museoimista ts. sulkemista metsätaloudellisen käytön ulkopuolelle jne. jne. Monet edellä mainituista väitteistä ja vaatimuksista perustuvat yksittäisten henkilöiden yksittäisiin havaintoihin ja riittämättömiin taustatietoihin sekä kokonaisuuksien riittämättömään tuntemiseen.

Entä millaisessa asussa esiintyy metsäteollisuus? Seuraavaan otteeseen on koottu lausumia, joissa kuvataan kertomuksen subjektisankaria.

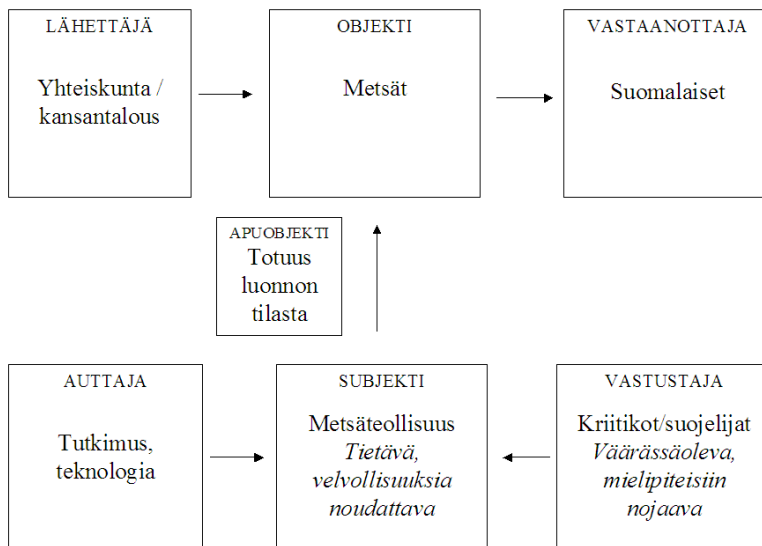
- 3.14 Käytännössä siis monet julkisuudessa esitetyt vaatimukset ovat täysin ristiriidassa niiden perusvaatimusten kanssa, joita metsätaloudella on yhteiskunnalliselta kannalta eli kilpailukykyisyys, tuottavuus ja taloudellisuus. ... Oheisessa kuvassa nähdään, että metsiemme kasvu on lisääntynyt voimakkaasti viimeisen kymmenen vuoden kuluessa. ... Metsiemme kasvu ja puuvarojen lisääntyminen ovat selvä osoitus onnistuneista metsienkäsittely- ja hoitotoimenpiteistä. ...Metsätaloudelliset toimenpiteet rajoittavat tosiasiallisesti varsin harvoin metsien moninaiskäyttöä. ...Metsäkeskustelussa tulisikin nyt keskittyä pääasioihin ja sen tulisi perustua tosiasioihin – ei mielipiteisiin.

Metsäteollisuus kuvataan yllä ensin yhteiskunnan sille antaman kansantaloudellisen velvollisuuden noudattajana. Otteen loppuosassa subjekti esiintyy asiantuntevana tahona, joka "faktoilla" todistelun kautta pyrkii osoittamaan vastustajan väärässäoloa ja itsensä oikeassaoloa metsienkäsittelyä koskevassa kiistakysymyksessä. Subjektia auttavat tarinassa tutkimuksen lisäksi moderni teknologia.

- 3.15 Eräs metsätaloutemme merkittävä perusedellytys on pitkälle kehittyneet ja kansainvälisesti varsin kilpailukykyiset korjuu- ja kuljetusjärjestelmät. Tähän teknologiaan kuuluvista metsäkoneista ja laitteista on tullut melkoinen vientiartikkeli maamme metalliteollisuudelle, mikä osaltaan todistaa teknologiamme kilpailukykyisyyttä.

Yllä kuvattu tarina voidaan redusoida seuraavanlaiseksi aktanttimalliksi.

YMPÄRISTÖPUHEEN TYYPIT JA YHTEISET DISKURSSIT

Kuva 4. Enso 1985a -kirjoituksen sisältämä aktanttitarina.

Kuten edellä on todettu, erityisen huomion kohteena tässä tutkimuksessa on jokaisesta kirjoituksesta muodostetun aktanttitarinan ydin eli subjektin halu tavoitella objektia ja siihen liittyen erityisesti subjektin kompetenssi, jolla se pyrkii voittamaan vastustajan ja saamaan haltuunsa objektin. Metsistä taistellessaan subjekti ja vastustaja käyvät ylläkuvatussa tarinassa totuustaistelua, jossa vastustaja esiintyy todistuskyyttömänä ja subjekti todistuskyykyisenä toimijana. Aktanttimallissa tämä näkyy apuobjektin nimeämisenä 'totuus luonnon tilasta'. Kirjoitus luo kuvaa subjektista, jolla on faktat 1. "tosiasiat" hallussa ja joka niihin nojautuen esiintyy paremmin tietäjänä. Lisäksi kirjoituksessa on läsnä teollisuus, joka noudattaa sille annettuja yhteiskunnallisia velvollisuuksia huolehtia kansalaisten taloudellisesta hyvinvoinnista.

Tekemäni tulkinnan mukaan subjektin ominaisuudet tuotetaan Enso 1985a -kirjoituksessa kahden eri diskurssin kautta, joista toinen on tiedon ja toinen vastuun aladiskurssi. Seuraavaksi esittelen nämä kaksi diskurssia aloittaen tiedon aladiskurssista. Ennen vastuun aladiskurssin kuvaamista esittelen myös toisen tiedon aladiskurssin, sillä se liittyy läheisesti

ensimmäiseksi kuvattuun ja sille on myös tyypillistä esiintyä Enson puolustavassa puheessa.

Tiedon aladiskurssi: tositedon diskurssi

Tuottaessaan vahvasti kuvaa faktojen kautta saavutettavan totuuden olemassaolosta ja sen tavoittelun tärkeydestä kirjoitus nojaa yhteen tiedon aladiskursseista, jonka olen nimennyt tositedon diskurssiksi. Sen puitteissa esitetyt argumentit nojaavat piiloiseen oletukseen, että tiedon tarkoituksena on antaa *todellinen* (totuudenmukainen) kuva asioista, ja samalla korjata mahdolliset väärät näkemykset oikeiksi.

Seuraavaksi esitän joitakin tositedon diskurssia sisältäviä otteita sekä Enson että Greenpeacen kirjoituksista.

- 3.16 Täällä Keski-Euroopassa ihmisillä on aivan väärä käsitys: ekologit ovat saaneet ihmisten päähän, että jos he käyttävät paperia, he tappavat kauniita metsiä. - Olen...pyytänyt, että... Suomen metsäteollisuus, tai Suomi ja Ruotsi yhdessä, lähtisivät tehokkaaseen vastahyökkäykseen, kampanjaan, jolla kerrottaisiin mahdollisimman monille ihmisille miten hyvin metsiämme Pohjoismaissa hoidetaan. ... Ekologit ... heillä on hyvin vähän asiantuntemusta. ...heihin liittyy paljon idealisteja. (Enso 1993a)
- 3.17 Silti julkinen kritiikki ei vain ota laantuakseen. Härmälä arveli, että Suomen metsäsektorin maineen ja myös koko Suomi -kuvan perusongelma on maamme huono tunnettuus maailmalla jopa muihin Pohjoismaihin verrattuna. "Kun ulkomailla suomalainen metsäkäytäntö hätkähdyttävästi silloin tällöin rinnastetaan sademetsien käsittelyyn, perussyy on Euroopan Unionin koillisen kolkan olojen puutteellinen tuntemus, jolloin mielikuvituksen lennolle jää tilaa", hän arvioi. (Enso 1996b)
- 3.18 Karjalan puolella Vuokkiniemessä suomalaiset metsäyhtiöt hakkaavat parhaillaan 90 hehtaarin aluetta, joka on yksiselitteisesti aarniometsää. ... Samaan aikaan torstaisen tempauksen kanssa järjestettiin Helsingissä tiedotustilaisuus, jossa paljastettiin Greenpeacen keräämät todisteet Enson hakkuista. ... Lehdistölle jaetussa materiaalissa oli myös Venäjän luonnonvarainministeriön ympäristöosaston tutkijan Mihail Kreindlin lausunto, jossa hän totesi Vuokkiniemen kuuluvan yksiselitteisesti vanhojen metsien alueeseen. ... Vuokkiniemen alueen oli tutkinut myös kokenut aarniometsäkartoittaja Maiju Pasanen. (GP 1996b)
- 3.19 Ympäristöjärjestöjen tutkimus osoittaa, ettei suomalainen metsäsertifiointi ole parantanut metsäluonnon monimuotoisuuden huomioonottamista. ... Tutkijoiden mukaan maassamme ei ole riittävästi suojeltuja metsiä monimuotoisuuden turvaamiseksi. Arvostetut ekologit varoittavat metsälajeja uhkaavasta sukupuuttoaallostasta. ... "Anything goes" -raportissa listataan kymmeniä vanhojen metsien ja uhanalaisten lajien elinympäristöjen hakkuita. (GP 2001a)

Yllä olevissa lainauksissa käydään tavalla tai toisella kamppailua tiedon oikeellisuudesta. Enso ja Greenpeace esittävät eriäviä näkemyksiä ja mielipiteitä ympäristönsuojelusta, mutta perustelevat niitä yhteisen tositedon diskurssin sisältämän perusoletuksen kautta: molemmat nojaavat oletukseen, jonka mukaan on olemassa totuus, johon päästään käsiksi oikean tiedon avulla. Enson otteissa oikean tiedon hallussapitäjä on yritys itse tai suomalainen metsäteollisuus kun taas Greenpeacen hyökkäyspuheessa oikea tieto on järjestö(i)llä. Lainauksista nähdään, että kirjoittajien esittämät väitteet pyritään esittämään varmana ja luotettavana. Usein väitettä perustellaan jollakin objektiivisella faktalla, joka on usein lähtöisin tutkimuksesta tai asiantuntijoiden suusta.

Tositiedon diskurssin tuottaman tietokäsityksen taustalla on niin sanottu tiedon totuudellisuuden ideaali. Tositedon diskurssin puitteissa esitettävät argumentit nojaavat oletukseen, että on olemassa jokin objektiivinen totuus, jota tulee tavoitella. Totuutta pyritään etsimään nimenomaan tosiasioiden kautta, ja tueksi esitetään perusteluita. Tämä tietokäsitys perustuu pohjimmiltaan klassiseen länsimaisten filosofien määritelmään tiedosta, jonka mukaan tieto on hyvinperusteltu tosi uskomus. Tällainen esineellinen tiedon määritelmä palvelee tiedon erottamista luulosta, erehdyksestä ja arvauksesta, ja se on juurtunut syvälle länsimaiseen yhteiskuntaan. Varman tiedon kerääminen ja hallussapito on yhteiskunnassamme arvostettua. Arvostus näkyy muun muassa siinä, että aikuiset kantavat vastuuta lasten tiedollisesta kehityksestä ja että maailmankuvaa rakennetaan yleisesti tieteellisen tiedon varaan. (Niiniluoto 1989, 16-17.) Tiede, jonka perinteinen tietoteoreettinen näkemys on pohjautunut tässä esiteltyyn tiedon määritelmään, pyrkii antamaan maailmasta järjestelmälliseen tutkimukseen perustuvan "tieteellisen kuvan", joka korjaa arkitietoon sisältyvää "ilmikuvaa" (Niiniluoto 1989, 60).

Yritysmaailman ja ympäristönsuojelijoiden välisissä konfliktitilanteissa osapuolten pyrkimykset osoittaa omien väitteiden oikeellisuus ja vastaavasti vastapuolen väitteiden vääräisyys tuntuu jo pelkän arkikokemuksen kautta hyvin luonnolliselta. Tiedon totuudenmukaisuuteen liittyvät vetoamukset tuntuvat näistä lähtökohdista siis ymmärrettäviltä ja jopa itsestäänselviltä. Molempien osapuolten vetoamiset tietoon ja asiantuntemukseen saavat tukea myös ympäristökiistoja koskevasta aikaisemmasta

tutkimuksesta. Vetoaminen tiedon totuudellisuuteen ja vastapuolen leimaaminen tietämättömäksi ja tunteelliseksi on ollut tyypillistä monissa ympäristökamppailuissa. Kiistely asiantuntemuksesta on nähty keskeisenä ympäristökiistojen piirteenä (esim. Väliverronen 1991; 1996; Litmanen 1999; Saaristo 2000; Peuhkuri 2000; 2004; Åkerman 2001; Oksanen 2003).

Tositiedon diskurssia käyttämällä sekä Enson että Greenpeacen kirjoitukset tuottavat eri toimijoille tietynlaisia toimija-asemia ja identiteettejä. Toimija, jolla on hallussaan totuus eli oikea tieto asiasta, tuotetaan tietäjäksi ja asiantuntijaksi. Tämän toimija-aseman saa molempien osapuolten kirjoituksissa useimmiten kirjoittava taho itse. Toimija, jolla on väärä tieto asiasta, rakentuu puolestaan tietämättömäksi ja asiantuntemattomaksi. Tämän toimija-aseman saa Enson puolustavassa puheessa yleensä suojelijat ja Greenpeacen hyökkäyspuheessa metsäteollisuus.

Tositiedon diskurssin sisältämän tietokäsityksen kautta tuotetaan usein sellaista subjektiviteettia, joka pitää sisällään pyrkimyksen omata paljon sellaista erityistietoa, joka puuttuu muilta. Tähän pyrkimykseen liittyy läheisesti valta ja pyrkimys kontrolloida asioita. Tällaiselle tiedolle on ollut tyypillistä myös irrallisuus. Tieto perustuu johonkin omaan spesialisaatioon liittyvään ongelmaan ja pyrkimykseen olla rationaalisen tehokas tuon ongelman ratkaisussa. (Pirttilä 1992; Saaristo 2000, 32-33). Tällaista tietoa on nykykirjallisuudessa nimitetty usein asiantuntijatiedoksi tai tosiasiatiedoksi (l. faktatiedoksi), ja sitä on tutkittu paljon sosiologian ja muiden tieteenalojen piirissä professiotutkimuksen nimikkeen alla (esim. Pirttilä 1992; Konttinen 1997a). Tositietoon liittyvää asiantuntijuutta kutsutaan tässä työssä professionaaliseksi asiantuntijuudeksi tai ekspertiisiksi. Nämä termit ovat peräisin samasta professiotutkimuksen kirjallisuudesta.

Joissakin Enson kirjoituksissa vastapuolta pyritään tuottamaan tunteelliseksi, mikä liittyy yleiseen länsimaiseen dualistiseen ajatteluun, jossa järjen vastakohtana on tunne. Järki ja tunne ovat siinä mielessä toisensa poissulkevia vastakohtia, että kun tunteet ovat mukana, järki jää yleensä vähemmälle. Tähän samaan dualismiin liittyy myös se, että järjen käyttö on yhteiskunnassamme perustavampaa laatua ja arvostetumpaa. Tämä näkyy joissakin

Enson kirjoituksissa siten, että yhdistettäessä ongelma tunnepohjaisuuteen siihen liitetään samalla alempiarvoisuuden leima.

Vastapuolen tuottamista tiedollisesti alempiarvoisena tehdään Enson kirjoituksissa myös toisella tavalla, joskin ajallisesti harventuen. Enso 1985a -kirjoituksessa teollisuuden ja suojelijoiden välinen suhde määrittyy myös asiantuntija–maallikko akselilla. Tämä tulee esille siinä tavassa, jolla suojelijoiden tiedot kyseenalaistetaan ("monet ...väitteistä ja vaatimuksista perustuvat ... riittämättömiin taustatietoihin sekä kokonaisuuksien riittämättömään tuntemiseen"). Mihin asiantuntija–maallikko -jaottelu ja sen tuottama hierarkkinen asetelma sitten perustuu? Väliiverrosen (1991, 12) mukaan asiantuntijakulttuureille on tyypillistä tuottaa itselleen vastapooli, niin sanottu maallikkoyleisö, joka toimii asiantuntijoiden tuottaman tiedon tai palvelusten kuluttajana. Tämän jaon ylläpitäminen on osa asiantuntijoiden "uskottavuusretoriikkaa". Asiantuntija–maallikko jaottelu perustuu siihen, että asiantuntija tekee päätelmiään rationaalisesti tieteellisen tiedon pohjalta kun taas maallikot toimivat uskomustensa ja ennakkoluulojensa varassa. Jaottelun tavoitteena on vahvistaa sitä symbolista pääomaa, jolle oma tai profession toiminta, julkinen arvostus ja autonomia perustuvat.

Asiantuntija–maallikko -jaon taustalla on ajatus institutionaalisesti määrittyvästä asiantuntijuudesta siten, että asiantuntijan nähdään toimivan jonkun instituution antaman arvovallan suojissa. Jako asiantuntijaan ja maallikkoon korostaa näin ollen sitä, kenen tiedolle annetaan mitenkään suuri arvo. Voidaan ajatella, että kyse on *yhteiskunnalliseen asemaan* perustuvasta auktoriteettijäsennyksestä. Muun muassa Enso 1985a -kirjoituksessa tuotettu toimijajako kielii näin ollen jonkinasteisesta yhteiskunnallisesta elitismistä.

Tositiedon diskurssin tuottaman tietokäsityksen lisäksi tutkittavana olevassa aineistossa tuotetaan myös siitä poikkeavia käsityksiä tiedosta ja asiantuntemuksesta. Esitän seuraavaksi toisen tiedon aladiskurssin, joka on läheisessä yhteydessä tositiedon diskurssiin. Yllä todettiin tositiedon diskurssille olevan ominaista tuottaa sellaista subjektiviteettia, jossa pyritään omaamaan jotakin erityistietoa, joka puuttuu muilta. Tämänlaatuiseen valtapyrkimykseen sisältyy usein myös pyrkimys salata tietoa, jotta oma

valta-asema säilyy. Jos tieto tulee kaikkien saataville, oma asiantuntijuus katoaa. (Pirttilä 1992.) Tämä näkemys asiantuntijatiedosta tuo lähelle toista tunnistamaani tiedon aladiskurssia.

Tiedon aladiskurssi: totuuden moraalidiskurssi

Olen nimennyt toisen tiedon aladiskurssin totuuden moraalidiskurssiksi. Alla on otteita kahdesta Enson puolustavan puheen tuottamiskohdasta ja kahdesta Greenpeacen hyökkäyspuheesta, joissa tuotetaan tätä diskurssia.

- 3.20 Vaikka peltojen viljely hyväksytään ravinnon saamiseksi, ei metsien viljelyä tohdita hyväksyä raaka-aineen saamiseksi metsäteollisuudelle. Samalla yritetään sekoittaa trooppisten metsien poltto ja hakkuut uudistettaviin talousmetsiimme. (Enso 1992)
- 3.21 Useatkin painostusryhmät pyrkivät mustaamaan mainettamme Saksassa. Tässä on onnistuttu niin, että osa tuotteen loppukäyttäjistä uskoo, että pohjoismainen metsäteollisuus turmelee maansa metsiä. Tämä toistaiseksi pieni, "valistunut" kuluttajajoukko ei tietenkään halua ostaa tuotetta, jonka valmistamisen uskovat vahingoittavan luontoa. (Enso 1993b)
- 3.22 ...ovat kaikki ilmoittaneet, etteivät osta puuta arvokkaista vanhoista metsistä. ... Kysyessäni firmoilta, miten he voivat osoittaa sen, etteivät osta, sain vastaukseksi, että ne ovat juuri nuo kaksi muuta metsäyhtiötä, jotka itseasiassa ostavat kaiken Kuusamon puun. Ainoa puu, jota firmat todellisuudessa hyljeksivät... Veitsiluodon oma kirje yhteismetsälle myöntää, että ... Greenpeace vaatii yhtiöitä todistamaan lupauksensa todeksi osoittamalla puunsa alkuperän. (GP 1995a)
- 3.23 Greenpeace todisti UPM-Kymmenen Kajaanin tehtaan käyttävän aarniometsähakkuulta peräisin olevaa kuusipuuta tehtaallaan. Yhtyneet on aiemmin luvannut jättää inventoinneissa olevat aarniometsät rauhaan myös valtionmailla. ... Enson ja UPM-Kymmenen toiminta osoittaa, että paperinostaja, joka haluaa omalta osaltaan turvata biodiversiteetin säilymisen, voi luottaa ainoastaan luotettavasti valvotuista riippumattomalla ekomerkillä sertifioiduista metsistä saataviin tuotteisiin. (GP 1995b)

Ylläolevissa lainauksissa ollaan myös vahvasti tekemisissä sekä tiedon totuudellisuuden että esineellisyden kanssa, mutta nyt siihen yhdistyy moraalinen ulottuvuus: kaikissa niissä tuotetaan käsitystä siitä, että jokin (vastustaja)taho käyttää tietoa tarkoituksella väärin. Erona yllämainittuun tositetiedon diskurssiin on se, että totuuden moraalidiskurssissa totuus ei perustu tutkimuksen tai kokemuksen kautta saavutettaviin objektiivisiin tosiasioihin. Sen sijaan tiedon totuudellisuutta arvioidaan sen mukaan, onko tieto salattua, tarkoituksella vääristeltyä tai valehdeltua. Kritisoitavaksi nousee väitteen esittäjän

rehellisyys asiantuntevuuden sijasta. Periaate, joka oletetaan yleisön kanssa jaetuksi arvostukseksi ja jonka pohjalta toimintaa arvioidaan, on totuuden 'kertominen' sen objektiivisesti oikeaksi 'todistamisen' sijasta. Asiantuntijuus ei liity tämän tiedon diskurssin piiriin, vaan pikemminkin toimijan moraaliksi. Tämä Greenpeacen ympäristökirjoituksissa voimakkaammin esiintuleva diskurssi antaa tiedolle siis vahvan moraalisen latauksen.

Jos ajatellaan toimijoita tekojen suorittajina, tosítiedon diskurssissa oletetaan, että toimija voi erehtyä (omata väärän tiedon). Se on tekona toisenlainen kuin totuuden moraalidiskurssin oletus siitä, että toimija voi tarkoituksellisesti johtaa harhaan tai valehdella. Näiden kahden diskurssin tuottamia toimijoita ohjaavat näin ollen eri perusteet: siinä missä tietäjä nojaa pyrkimykseen saavuttaa asiassa oikea tieto, totuuden kertoja toimii, koska se on (moraalisesti) oikein ja hyväksyttävää. Tästä myös antamani nimi diskurssille.

Palataan takaisin Enso 1985a -kirjoituksen tarinaan. Toinen ominaisuus, jonka tarinan subjekti saa, liittyy toimijan vastuullisuuteen.

Vastuun aladiskurssi: talousdiskurssi

Vastuun eri aladiskurssien lausumissa oletetaan, että yhteiskunnan toimijan (joko yksilö tai yhteisö) on pyrittävä edistämään tietyn itsensä ulkopuolisen tahon *hyvinvointia* ollakseen "kelvollinen" yhteisön jäsen. Vastuun aladiskurssiin tukeutuvat kuvaukset tarinoiden subjektisankareista piirtävät kuvaa *moraalisesta subjektista*, joka perustaa toimintansa moraaliseen harkintaan (ks. Wiberg 1989, 257). Tuottaessaan kuvaa metsäteollisuudesta, joka metsiä hyödyntämällä noudattaa yhteiskunnalta saamaansa mandaattia huolehtia kansantalouden ja sitä kautta kaikkien suomalaisten taloudellisesta hyvinvoinnista, Enso 1985a -kirjoitus nojaa yhteen vastuun aladiskursseista, jonka olen nimennyt talousdiskurssiksi. Sille on ominaista tuottaa vastuullisuutta nimenomaan taloudellisista kriteereistä käsin.

Talousdiskurssi implikoi sellaista kulttuurin sisältämää sääntöä, että mikäli jollakin yksilöllä tai taholla ei ole ulkoa tulleiden "pakkojen" vuoksi mahdollisuutta valita, häntä ei voi katsoa vastuuttomaksi. Asiat näyttäytyvät vaihtoehdottomilta, ja yksilöiden vapaalle

valinnalle ei jää paljon tilaa. Samalla vastuu rakentuu ikäänkuin ulkoapäin annetuksi, toimijoiden oman kontrollin ulkopuoliseksi ja pakottavan luonteen omaavaksi velvollisuudeksi. Tuosta ominaisuudesta kumpuaa osittain siihen nojautuvan teon moraalinen hyväksyttävyyys. Alla on otteita kahdesta muusta Enson kirjoituksesta, joissa tuotetaan talousdiskurssia.

- 3.24 Metsät ovat suomalaisten hyvinvoinnin perusta. Jos Suomessa aiotaan ylläpitää saatikka kasvattaa kansalaisten aineellista ja henkistä hyvinvointia, on välttämätöntä hyödyntää keskeistä luonnonvaraamme, metsää. (Enso 1995)
- 3.25 Nykymenolla vahingoitetaan koko suomalaista elämänmuotoa, elämisen tasoa ja laatua. Metsäasioissa pitää löytää kansallinen konsensus, sillä metsäteollisuus on suomalaisen teollisuuden selkäranka, jota ei saa murtaa. (Enso 1996b)

Talousdiskurssin tuottama kuva todellisuudesta on kiinnostava ainakin kahdella tapaa. Ensinnäkin tuottaessaan subjektista epäitsenäisen ja ei-vapaan toimijan, joka tottelee ylempää sille annettuja velvoitteita, talousdiskurssi ei anna tilaa ihmisten taloudellisen hyvinvoinnin ylimenevälle subjektin eettiselle pohdinnalle. Toiseksi, koska talousdiskurssi käsitteellistää kysymyksen vastuullisuudesta taloudellisen hyvinvoinnin kautta, huolenpito luontoympäristöstä rajautuu toiminnan ulkopuolelle. Talousdiskurssin käyttö implikoi sellaista yhteiskunnallista luontosuhdetta, jossa ihmisen suhde luontoon on utilistinen: luonto on erilaisten tuotteiden valmistamiseen tarvittava aineellinen resurssi (energia- ja raaka-ainevarasto), jota hyödyntämällä voidaan parantaa ihmisten hyvinvointia (esim. Pietarinen 1992). Näin vastuu luonnosta tuotetaan alistaiseksi taloudellisille kriteereille ja tavoitteille.

Talousdiskurssi on ainoa tämän tutkimuksen puitteissa nimetyistä diskursseista, jonka sisältämän arvostuksen toinen keskustelijoista ainakin osin kyseenalaistaa. Alla on otteita Greenpeacen kirjoituksista, joissa esiintyy talousdiskurssi. Toisin kuin Enson kirjoituksissa näissä otteissa metsien hyväksikäyttö kansantalouden hyvinvoinnin edistämiseksi kyseenalaistetaan.

- 3.26 Metsän monet kasvat on supistettu puuntuotantoon tehokkaalla ja kontrolloidulla hoidolla - tähän on ainakin kaikin tavoin pyritty erityisesti modernin metsätalouden maissa, kuten Suomessa ja Ruotsissa. ... Myös metsäpolitiikassa kansalliset ja kansainväliset intressit ja lähtökohdat joutuvat vertailun ja monien eri tahojen arvioinnin kohteiksi. (GP 1993b)

- 3.27 Hyväksikäyttävän metsäsuhteen sijaan Greenpeace vaatii vastuuntuntoista ja arvostavaa suhtautumista metsiin. Tuotantotavat ja kulutustottumukset on sopeutettava tasolle, joka ei uhkaa metsäekosysteemien biologista monimuotoisuutta tai ekologista kestävyyttä. (GP 1994a)

Seuraavaksi siirrytään toisen Enson kirjoituksissa esiintyvän ympäristöpuheen tyyppin tarkasteluun.

3.3.2 Muutospuhe

Enson kirjoituksissa argumentoidaan puolustavaan puheeseen nähden myös hyvin toisenlaisesta ja jopa sille vastakkaisesta näkökulmasta käsin. Metsäteollisuuden nykyisen toiminnan ongelmattomuutta korostavan argumentoinnin lisäksi Enson kirjoituksissa argumentoidaan myös sen näkemyksen puolesta, että yrityksen on parannettava ympäristönsuojelua koskevia käytäntöjään ja/tai suhtautumistaan ympäristökysymyksiin. Tällaista ympäristöpuheen tyyppiä kutsun nimellä *muutospuhe*. Pelkästään muutospuheen varaan rakentuvia ympäristökirjoituksia on primääriaineistossa vain kolme kappaletta. Useimmiten muutospuhe esiintyy rinnan puolustavan puheen kanssa.

Muutospuheen kuvaamiseksi analysoin Enso 1990b -kirjoituksen, joka lyhyen puolustavan puheen osuuden lisäksi rakentuu pääosin muutospuheen varaan ja joka sisältää edellisen luvun kerrontaan verrattuna hyvin toisentyyppisen tarinan. Enso 1990b -kirjoitus perustuu yrityksen uuden ympäristönsuojelujohtajan haastatteluun, ja sen pääviestinä on peräänkuuluttaa muutosta suhtautumisessa ympäristökysymyksiin. Kirjoitus alkaa kuvauksella julkisesta ympäristönsuojelukeskustelusta:

- 3.28 Ihmiset ovat ympäristöstä aidosti huolestuneita. Elinympäristömme tilasta käytävä keskustelu on nyt vilkkaimmillaan. Ympäristönsuojelusta käytävän keskustelun taso ei ole kovin korkea. Asioita sotketaan keskenään eikä keskustelua pystytä jäsentämään. Tietoisuutta on enemmän kuin tietoa. Kun näin on, se johtaa hyvin helposti maailmanlopun tunnelmiin. Ympäristönsuojelussa asiat ovat hyvin monimutkaisia. On asioita, joihin ei ole selviä kyllä- tai ei- ratkaisuja. Täytyy elää toivossa, että asiat ja ongelmat ratkaistaan. ... - Suomalainen metsäteollisuus saa ryöpytystä ympäristönsuojeluasioissa vanhojen syntien takia.

Tämän osan kirjoitusta olen tyypitellyt puolustavaksi puheeksi, ja siinä nojataan edellisessä luvussa kuvattuun tositedon diskurssiin. Kuvaus tuottaa vastustajaksi julkisen keskustelun, viitaten implisiittisesti ympäristönsuojelijoihin, jotka kritisoivat teollisuutta väärin (tällä

kertaa vanhentuneisiin) tietoihin vedoten. Heti otteen 3.28 jälkeinen teksti vaihtuu muutospuheeksi. Alla kuvataan sekä tarinan subjektia että toista vastustajaa:

3.29 Maine on niin alhaalla, ettei ole muuta mahdollisuutta kuin ylöspäin. Maineen kohentamiseen on tuskin muuta tietä kuin jatkaa määrätietoista työskentelyä ympäristöongelmien parissa ja tietenkin kertoa avoimesti, mitä tehdään ja mitä on saatu aikaan. Menneinä vuosikymmeninä metsäteollisuus ei ympäristöasioissa ole ollut kauhean hyvä keskustelija, Airanne toteaa. Varmasti noteeraus on parempi, kun kerrotaan, miten asiat ovat. Se ei todellisuutta välttämättä muuta. Jos metsäteollisuus ei ratkaise ympäristönsuojelukysymyksiään, ala kohtaa uhkatekijöitä, jotka vaarantavat sen tulevaisuuden.

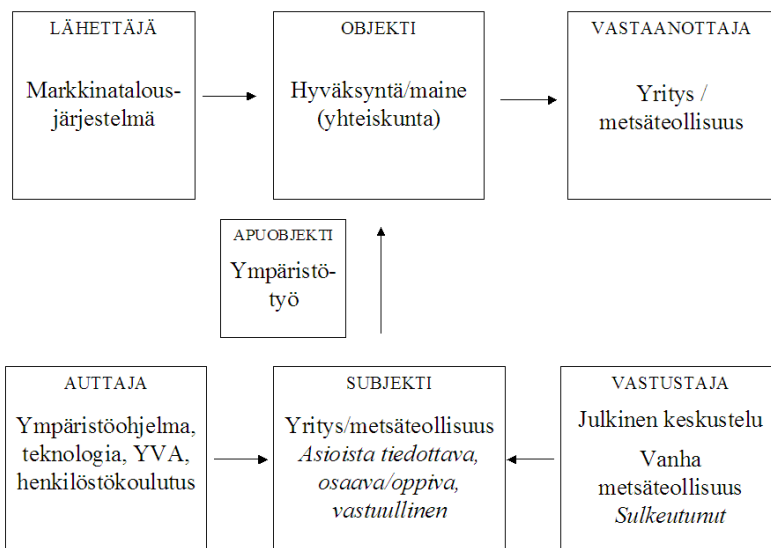
Tarinan molemmat 'pääroolit' miehittää sama aktori: metsäteollisuus itse. Vastustajan asemaan asettuu vanha metsäteollisuus, joka tuotetaan sulkeutuneeksi ja huonoksi keskustelijaksi. Subjektisankariksi piirtyy nykyinen ja tulevaisuuden metsäteollisuus, joka pyrkii ylläpitämään mainettaan. Pelkkä asioista kertominen ei kuitenkaan riitä subjektin menestymiseen tarinan kuvaamassa todellisuudessa, ja maine ei ole ainoa objekti, jota subjekti tarinassa tavoittelee. Seuraavissa lainauksissa tuodaan esille muita subjektin ominaisuuksia sekä toinen arvo-objekti, jonka saavuttamiseksi subjekti noita kerronnallisia ominaisuuksia tarvitsee.

3.30 Ympäristökysymysten huomioon ottaminen ja hoitaminen vaatii tulevaisuudessa vielä nykyistä enemmän voimavaroja. Aineellisten voimavarojen lisäämisen ohella korostuu yritysten koko toiminnan niveltäminen niin sanotun kestäväen kehityksen suuntaan. Kun pystymme huolehtimaan siitä, että koko valmistusketju voidaan hoitaa ympäristön kannalta edullisemmin tai vähintään samalla tavalla kuin muualla, toiminnan jatkamisen ja kehittämisen oikeutus on olemassa, Airanne toteaa.

3.31 .. Ympäristöasiat on systemaattisesti integroitava kaikkiin toimintoihin. Tämä edellyttää ympäristöasioiden sisällyttämistä johtamisjärjestelmiin, suunnitteluohjeisiin, henkilöstön koulutukseen, palkitsemisjärjestelmiin yms. ... Ammattitaidollaan ihminen voi paljon säädellä ympäristöön vaikuttavia tekijöitä. Edellytyksenä tietenkin on, että on riittävästi tietoa. Tulee tietää, miten työ vaikuttaa ympäristöön. Ensossa kaikki henkilöstöryhmät ovat hyvin kiinnostuneita ympäristöasioista ja alan koulutus on saanut myönteistä vastakaikua.

Otteessa 3.30 subjekti pyrkii tavoittelemaan yhteiskunnan hyväksyntää ("toiminnan jatkamisen ja kehittämisen oikeutus"), mikä voidaan nimetä tarinan toiseksi arvo-objektiksi. Ne ominaisuudet, joita subjekti tarvitsee tuon objektin saavuttamiseksi, ovat taloudellista vastuuta laajempi yhteiskunnallinen vastuullisuus sekä yrityksellä oleva riittävä tieto-taito ja osaaminen, mikä saavutetaan oppimisen kautta.

Yllä kuvattu aktanttitarina voidaan esittää seuraavanlaisena aktanttimallina.

Kuva 5. Enso 1990b -kirjoituksen sisältämä aktanttitarina.

Useimmissa Enson ympäristökirjoituksissa metsäteollisuus ja/tai yritys ottaa aktanttitarinassa sekä subjektin että vastaanottajan aktanttiroolit. Tämä on ominaista yritysten toiminnan kuvaamisessa yleensäkin. Greimas itse on analysoinut yrityksen johtajan puhetta, jossa sankarisubjektina on yrityksen johtaja, objektina yrityksen menestys ja vastaanottajana yritys itse palkinnon ollessa yrityksen voitto (Tarasti 1990, 75). Enso 1990b -kirjoituksen sisältämässä tarinassa yritys/metsäteollisuus ottaa kolme roolia: subjekti, vastaanottaja ja vastustaja. Se, että ylläolevassa tarinassa yritys on mukana kolmen eri aktanttiroolin miehittämisessä, korostaa sen tarinallista roolia. Lisäksi se, että yritys on sekä toiminnan hyväksyttyjä arvoja kantavan subjektin että ei-hyväksyttyjä arvoja ilmentävän vastustajan roolissa, implikoi Greimasin teorian mukaan sisäisesti ristiriitaista, itsensä kanssa taistelevaa subjektia (Salosaari 1988a). Seuraavaksi kuvataan kolme diskurssia, joiden kautta tarinan subjektin kompetenssi rakentuu.

Avoimuuden aladiskurssi: läpinäkyvyyden diskurssi

Tuottaessaan hyväksyttävänä ja toivottavana sellaisen ympäristötoimijuuden, jossa yritys kertoo sen ulkopuolisille tahoille ympäristökäytännöistään Enso 1990b -kirjoitus nojaa yhteen avoimuuden diskursseista, jonka olen nimennyt läpinäkyvyyden diskurssiksi. Sitä tuottaessa nojataan oletukseen, jonka mukaan tiedon esille tuonti ja antaminen kaikille asianosaisille ja siitä kiinnostuneille on oikea ja hyväksytty tapa toimia. Alla on joitakin Enson ja Greenpeacen kirjoitusten lainauksia, joissa esiintyy läpinäkyvyyden diskurssi.

- 3.32 Avoin keskustelu ja aktiivinen, totuudenmukainen tiedottaminen ovat suomalaisen metsäteollisuuden varimmat aseet Keski-Euroopassa riehuvassa metsätaistossa. ... Tiedonkulun katkopaikat on kartoitettava ja kerrottava avoimesti omista metsänkäsittelymenetelmistä ja ympäristöhoidon tilasta. Sen pitäisi terveen järjen mukaan olla oikea tapa toimia: Ensolla ei ole näissä asioissa mitään salattavaa. (Enso 1994a)
- 3.33 "Me pyrimme osallistumaan aktiivisesti keskusteluun täällä ja pidämme asiakkaat hyvin ajan tasalla siitä, mitä Enso näissä asioissa todella on tehnyt ja tekee. " ... "Avoin keskustelu ja tiedottaminen ympäristöasioista on tämän päivän todellisuutta. Keskustelussa on oltava mukana, mutta sen soisi pysyvän asiallisella pohjalla", ... (Enso 1996b)
- 3.34 Tiedusteluistaan huolimatta Greenpeace ei kuitenkaan saanut selkeitä vastauksia siihen, miten yhtiö aikoo jatkossa reagoida alenevaan ja vähitellen lakkaavaan kloorin tarpeeseen. Siksi Greenpeace päätti siirtää keskustelut seisovaan neuvottelupöytään... (GP 1992)
- 3.35 Greenpeace paljasti marraskuun alussa UPM-Kymmene ja Enson ostavan puuta metsistä, joita ei Metsähallituksesta annetun lain mukaan pitäisi hakata lainkaan. ... Greenpeace selvitteli näitä ja muita ajankohtaisia metsäkysymyksiä tiedotusvälineille metsälain luovutuspäivänä pidetyssä tiedotustilaisuudessa. (GP 1995b)

Molemmat Enson otteet ovat puolustavasta puheesta, jossa läpinäkyvyyden diskurssi esiintyy kaikkein tyypillisimmin. Kun Enson kirjoituksessa siihen nojaten kuvataan vain subjektia, Greenpeacen kirjoituksissa läpinäkyvyyden diskurssin kautta kuvataan toistuvasti sekä subjektia että vastustajaa. Toimija-asema, jota tämän diskurssin puitteissa tuotetaan sekä Enson että Greenpeacen tarinoiden subjekteille on *avoin tiedottaja*. Vastustajalle tuotettu toimija-asema on tämän diskurssin puitteissa *tiedon pidättäjä* tai *salaaja*.

Tiedon aladiskurssi: oppimisen diskurssi

Asioista avoimesti tiedottavan lisäksi Enso 1990b -kirjoituksessa kuvataan metsäteollisuutta myös tahoksi, joka osaa ja hallitsee sellaisia taitoja, joita yritys tarvitsee menestyäkseen ympäristötyössään. Tällaisen arvostaminen sisältyy oppimisen diskurssiksi nimeämäni tiedon aladiskurssin oletuksiin. Oppimisen diskurssi sisältää tositiedon diskurssiin ja totuuden moraalidiskurssiin verrattuna hyvin toisenlaisen käsityksen tiedosta. Periaate, jonka puitteissa argumentoidaan ympäristönsuojelusta, ei liity lainkaan totuudellisuuden kautta perusteltuun tietoon. Samalla diskurssi tuottaa professionaalista ekspertiisistä poikkeavaa käsitystä asiantuntijuudesta. Alla on joitakin oppimisen diskurssin esiintymisiä aineistossa:

- 3.36 Kauppa ei kuitenkaan käy, ellei tuotetta osata tehdä ekologisesti oikein. Etulyöntiasema on sillä, joka osaa. ... Enso on tässä suhteessa hyvissä asemissa... (Enso 1990a)
- 3.37 Hän totesi ympäristökysymysten muodostavan tänä päivänä testin, joka kertoo metsäyhtiöiden reagointi- ja muuntautumiskyvyistä, kommunikaatiotaidoista ja oman organisaation hallitsemisesta sekä kyvystä toisaalta hakea tietoa ja toisaalta levittää omia näkemyksiä. ... (Enso 1996c)
- 3.38 ...sen tiedämme, että Metsä-Botnian prosessi perustuu happidelignifioinnin, entsyymivalkaisun ja vetyperoksidin yhdistelmään. Entsyymivalkaisua on kehitetty etenkin Suomessa, mutta myös muissa maissa. Entsyymeille odotetaan kasvavia markkinoita, kun kloorille etsitään korvaavia valkaisumenetelmiä. On nostettava esiin kysymys siitä, onko entsyymivalkaisu osana bioteknologian kehittymistä paras tapa hoitaa ympäristöongelmia. (GP 1991c)
- 3.39 "Greenpeace on mukana kehittämässä ekologisesti kestävän ja vastuuntuntoisen metsien käytön kriteereitä erilaisissa kansainvälisissä ja kansallisissa yhteyksissä." (GP 1994a)

Oppimisen diskurssin ilmauksissa tieto ei ole esineenkaltainen entiteetti, vaan se saa prosessinomaisen olemuksen: tieto on jotakin, joka muodostuu tai syntyy subjektissa tai subjektin toiminnan tuloksena. Subjekti voi tässä yhteydessä olla joko yksilö tai yhteisö. Joissakin tapauksissa kyse on subjektin sisäistämästä tiedosta, johon usein liittyy kokemuksellisuus: tieto kasaantuu kokemuksen kautta. Tämentyypisistä tiedosta käytetään usein nimitystä osaaminen tai taito (Niiniluoto 1989, 49-54).

Semioottisessa modaliteettiteoriassa osaaminen edustaa yhtä toiminnan modaalista perusarvoa, jonka kuvaaminen tapahtuu usein suhteuttamalla sitä käsitteellisesti voimisen

(eli kykenemisen) modaliteettiin. Kun subjekti on tilanteessa, jossa toimiminen vaatii subjektilta *kykyä* tehdä jotakin, hänen toiminnassaan onnistumista mittaa erityisesti tilannekohtaisen vallan määrä. Tositiedon diskurssin puitteissa tapahtuvassa totuustaistelussa subjektin tarvitsema kompetenssi syntyy kykenemisen modaliteetin kautta, sillä subjektin asiantuntemus rakentuu pitkälti sen ulkopuolelta saamiensa tietojen ja faktojen (esim. tutkimus ja eri asiantuntijatahot) avulla. Sen sijaan tilanteessa, jossa toiminta edellyttää subjektilta *osaamista*, hänen menestymistään mittaa vallan sijasta riittävyys: subjektilla tulee olla riittävä taito tehdä jotakin asiaa. Kykeneminen luokitellaan semioottisessa modaliteettiteoriassa eksotaktiseksi modaliteetiksi, jossa subjektin tarvitsema ominaisuus on lähtöisin subjektin ulkopuolelta. Sen sijaan osaaminen on luonteeltaan endotaktista: se syntyy subjektissa itsessään. (Salosaari 1988b; Salosaari 1989; Tarasti 1990.) Semioottisia osaamisen ja kykenemisen modaliteetteja vertailtaessa voidaan tehdä myös sellainen ero, että osaamisessa on kyse subjektin pysyvistä, usein hankitusta ominaisuudesta, kun taas kyky viittaa tilannekohtaisiin tekijöihin (Sulkunen & Törrönen 1997b, 88-89). Veijola (1997, 142) on punninnut semioottisia modaliteetteja siitä näkökulmasta, kuinka vahvaa subjektiutta kukin niistä tuottaa. Ulkoa määrittyvä modaalisuus, kuten kykeneminen, muodostaa heikkoa subjektiutta, kun taas sisältä päin määrittyvä modaalisuus, jota osaaminen edustaa, muodostaa vahvaa subjektiutta.

Osaamisen edellyttämää vahvaa subjektiutta tukee se, että tiedon ollessa luonteeltaan osaamista ja taitoa tiedon paremmuuden mittaamisessa subjektin oma toiminta, kuten harjoittelu ja oppiminen, saa totuudellisuuden ja todistelun sijasta suuremman roolin: "Mitä harjaantuneempi ja hiotumpi suoritustaito on kyseessä, sitä suurempaa taitavuutta (engl. skill) se ilmentää. Kun tällaisesta taitavuudesta tulee harjoittajansa elinkeino, puhumme ammattitaidosta." (Niiniluoto 1989, 50), mikä näkyy esimerkiksi Enso 1990b -kirjoituksesta otetussa lainauksessa 3.31. Totuudellisuuteen perustuvan tiedon ja taidon täydellinen erottaminen toisistaan on keinotekoista ja tässäkin yhteydessä vain analyysin avuksi tehty väline, sillä ne sekoittuvat käytännön toiminnassa useimmiten toisiinsa. Moniin taitoihin tarvitaan enemmän tai vähemmän myös taidon harjoittamiseen liittyvää käsittämistä. Esimerkiksi talonrakennuksessa tarvitaan harjoittelun lisäksi suhteessa enemmän laskemista ja mittaamista kuin esimerkiksi pianonsoitossa. (Niiniluoto 1989, 51-52.)

Monet Greenpeacen kirjoituksissa esiintyvät tavat tuottaa yllä kuvattua tiedon lajia antavat viitteitä siitä, että Greenpeacen ympäristöpuheessa sitä koskevat lausumat liittyvät usein "päänsisäiseen" oppimiseen, asioiden tajuamiseen ja tiedostamiseen. Tieto on tässäkin prosessi, joka liittyy toimintaan. Tässä tapauksessa toiminta tapahtuu kuitenkin ennenkaikkea ihmisen pään sisällä. Kyse voi olla esimerkiksi sellaisista valaisevista kokemuksista, joissa ihmiselle paljastuu jonkun ilmiön tai tapahtuman syvempi olemus tai logiikka ja joiden seurauksena ihmisen koko normatiivinen perusjärjestys voi muuttua (Littunen & Lähde 2001, 231).

- 3.40 Otsonikato, kasvihuoneilmiö... ovat maailmanlaajuisina uhkina läpäisseet tiedotusvälineiden uutiskynnyksen ja ihmisten tietoisuuden. Eräs mittasuhteiltaan aivan yhtä huolestuttava uhkatekijä on jäänyt monilta huomaamatta... Tuhot huomataan vasta sitten, kun on jo liian myöhäistä tehdä mitään niiden estämiseksi. ... Tehometsänhoitoa voitaisiin kuvata esimerkiksi sanomalla, että ihminen luuli tietävänsä metsää paremmin, miten puita kasvatetaan. (GP 1993a)
- 3.41 Taustalla on ihmisen ahneus. Mutta ymmärrys hoi: tuhoamalla metsiä, köyhdyttämällä metsäluontoa köyhdyimme itsekkin. (GP 1993b)

Vastuun aladiskurssi: sosiaalisen vastuun diskurssi

Enso 1990b -kirjoituksessa tarinan hyväksytyjä arvoja edustavaa subjektiä tuotetaan myös tavalla, jossa toimijan tulee kantaa yhteiskunnan jäsenenä sille kuuluvaa laajempaa kuin taloudellisten kriteerien puitteissa määrittyvää yhteiskunnallista vastuuta. Olen nimennyt tällaiseen oletukseen perustuvan puhettavan sosiaalisen vastuun diskurssiksi. Alla on otteita kahdesta muusta Enson kirjoituksesta sekä kahdesta Greenpeacen kirjoituksesta, joissa tuotetaan tätä diskurssia.

- 3.42 "Enso-Gutzeit on ympäristöasioissa tosissaan. ... Kierrätyksen järjestäminen on kaikkien yhteinen asia, ja kun paperiteollisuus on mukana sen järjestämisessä, sillä turvataan paperin hyväksyttävyyden tuotteenä. Meillä Suomessa toimivilla paperintuottajilla on tavallaan moraalinen velvollisuus olla mukana löytämässä ratkaisuja keskieuropalaiseen jäteongelmaan." (Enso 1994b)
- 3.43 "Ympäristötyön sisältö muuttuu edelleen, ja käsittää nykyisin myös eettisen ja sosiaalisen vastuun, joiden ei aiemmin katsottu kuuluvan ympäristötyön piiriin. ... Stora Enson ympäristöpolitiikka on ilmaus avoimuudesta uusille näkemyksille. Poliitiikka on myös viesti koko maailman huomioonottamisesta. Tämä merkitsee sitä, että me olemme sitoutuneet kunnioittamaan myös muita kulttuureja ja arvoja." (Enso 2000b)

- 3.44 Keskusteluun tulee moraalinen ulottuvuus: kenellä on oikeus tuhota yhteistä ympäristöämme ja jättää jälkipolville perinnöksi pelkkiä ratkaisemattomia ongelmia? Jokaisella on oikeus ja velvollisuus asettaa asioita kyseenalaisiksi. (GP 1991b)
- 3.45 Metsäyhtiöt ovat väistelleet vastuutaan puunhankinnasta viittaamalla uudistettavana olevaan lakiin. ... Enson Uimaharjun Enocell käyttää koivu- ja mäntykuitupuun tästäkin hakkuusta ja aikoo edelleen ostaa kaiken Metsähallituksen toimittaman puun Pohjois-Karjalan aarniometsistä. ... Yhtiöiden puunhankinnassa ei haluta itse ottaa selvää puun alkuperästä. (GP 1995b)

Sosiaalisen vastuun diskurssin "henki" on hyvin humanistinen. Se perustuu sellaiseen käsitykseen ihmisestä tai institutionaalisesta toimijasta, joka huolehtii muiden ihmisten hyvinvoinnista. Huomionarvoinen havainto on se, että kun talousdiskurssi konstruoi kuvaa valtiosta yrityksen yläpuolisena ja sitä velvoittavana oliona, sosiaalisen vastuun diskurssi mahdollistaa vahvan kriittisen asennoitumisen vallitsevaa yhteiskunnallista järjestelmää kohtaan.

3.3.3 Kilpailukykypuhe

Puolustavan puheen ja muutospuheen lisäksi Enson ympäristökirjoituksissa esiintyy argumentointia myös sellaisesta näkökulmasta, jossa ympäristönsuojelu nähdään ensisijaisesti mahdollisuutena edistää yrityksen (eko)kilpailukykyä ja liiketoiminnallista kannattavuutta. Nimeän tämän ympäristöpuheen tyypin *kilpailukykypuheeksi*. Ilmikerronnassa kilpailukykypuheen tunnistaa usein siitä, että se korostaa asiakkaiden vaatimusten keskeisyyttä yrityksen ympäristökäytännöistä puhuttaessa ja että se tuo esiin tavoitetta olla paras suhteessa kilpailijoihin.

Kokonaan kilpailukykypuheen varaan rakentuvaa kirjoitusta edustaa muun muassa Enso 1999a -kirjoitus, jonka otsikko kuuluu "Ehdimme ensin Kanadassa". Kirjoituksessa kerrotaan Stora Enson Kanadassa sijaitsevan yksikön saamasta ISO 14001 -ympäristösertifikaatista. Artikkelin abstrakti kuuluu seuraavasti:

- 3.46 Se ei kuulunut suunnitelmiin, mutta Russ Waycottilla ja Chalmers MacLeodilla ei ollut mitään sitä vastaan - että he yhdessä henkilöstönsä kanssa saivat ensimmäisenä kanadalaisena ja toisena pohjoisamerikkalaisena metsäteollisuusyrityksenä ISO 14001 -sertifikaatin. Todiste näkyy kuvassa. -Tavoitteenamme ei ollut ehtiä ensimmäiseksi, mutta ihan hyvä, että niin kävi, sanoo Russ Waycott, joka on Stora Enso Metsän johtaja Port Hawkesburyssä, Nova Scotian niemimaalla.

Seuraavassa lainauksessa tulee esiin tarinan ydin eli subjektin halu tavoitella tiettyä arvoobjektia. Lisäksi siinä esiintyy subjektin ominaisuuksia sekä sille tärkeä auttaja, jotka edistävät subjektin tehtävän menestyksellistä suorittamista.

- 3.47 - Meillä on nyt vankka pohja, jonka varaan on hyvä rakentaa. Kehitysmahdollisuutemme ovat hyvät ja järjestelmä kannustaa meitä jatkuviin parannuksiin kestävän metsätalouden periaatteiden rajoissa. Se voi jatkossa johtaa siihen, että saamme Canadian Standards Association (CSA) - tai FSC-sertifioinnin, ... Hänellä on sellainen käsitys, etteivät asiakkaat vaadi yrityksiä käyttämään jotain tiettyä ympäristöjohtamisjärjestelmää. - He vaativat kuitenkin, että meillä on järjestelmä, joka edellyttää, että otamme suuren vastuun ympäristöstä. ... -Olemme sitoutuneet vastaamaan veden ja maaperän laadusta suorittamiemme hakkuutöiden yhteydessä.

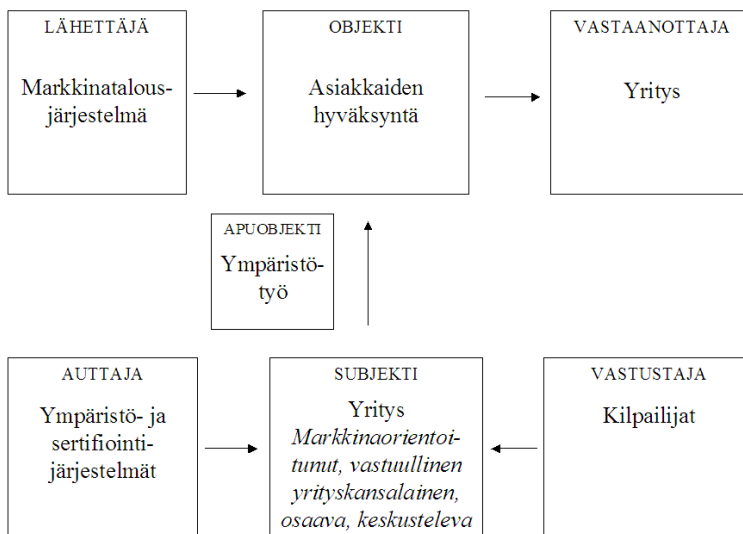
Subjektina, kuten myös tarinan hyödynsaajana eli vastaanottajana, on yritys itse. Arvoobjekti, jota subjekti tarinassa tavoittelee on asiakkaiden hyväksyntä. Sen saavuttaakseen tarinan subjekti on suuntautunut ennen kaikkea asiakkaiden odotusten ja vaatimusten kuuntelijaksi. Lisäksi asiakkaiden hyväksynnän saavuttamiseksi subjektin tulee edellisen muutoskirjoituksen tapaan ottaa vastuuta ympäristöstä ja omata riittävä osaaminen ympäristöasioissa. Subjektin auttajaksi kuvataan ympäristö- ja sertifiointijärjestelmät. Kirjoituksessa esiin nousevan tarinan vastustaja jää hyvin ohueksi. Tarina on sävyltään eräänlainen "menestystarina", jossa subjekti ei juuri kohtaa esteitä tehtävänsä saavuttamiseksi. Tarinan vastustajan asemaan asettuvat kuitenkin yrityksen kilpailijat, joiden päihittämiseen subjekti implisiittisten ilmausten kautta pyrkii. Tästä kertoo muun muassa kirjoituksen otsikon sanapari "Ehdimme ensin." Kirjoituksen lopussa tuodaan vielä esiin yksi subjektin kerronnallinen ominaisuus:

- 3.48 - Pyrimme aina tekemään parhaamme. Olemme kuitenkin realisteja ja ymmärrämme, että metsätaloutta tullaan aina arvostelemaan ja kritisoimaan. Kun saamme asiallista kritiikkiä alueen väestöltä, kuuntelemme, mitä heillä on sanottavanaan ja pyrimme toimimaan sen mukaisesti.

Subjekti esiintyy keskustelevan ja muita kuuntelevan asussa. Enso 1999a -kilpailukykykirjoituksen sisältämä aktanttitarina voidaan esittää seuraavanlaisena aktanttimallina.

YMPÄRISTÖPUHEEN TYYPIT JA YHTEISET DISKURSSIT

Kuva 6. Enso 1999a -kirjoituksen sisältämä aktanttitarina.

Puolustavasta puheesta ja muutospuheesta poiketen kilpailukykypuheelle on ominaista se, että ympäristönsuojelukäytännöt tuotetaan yrityksen liiketoimintaan myönteisesti vaikuttavana tekijänä eli liiketoiminnallisena mahdollisuutena. Sosiaalisen vastuun ja oppimisen diskurssit, joihin nojaten subjektia osaksi tuotetaan, esiteltiin jo yllä. Seuraavaksi kuvataan kaksi muuta diskurssia, joiden puitteissa subjekti pärjää kirjoituksen kuvaamassa todellisuudessa. Niiden jälkeen esittelen vielä yhden diskurssin, joka ei tule esiin tämän luvun Enson tarinassa, mutta kylläkin joissakin muissa kilpailukykykirjoituksissa. Kyse on sellaisesta vastuun aladiskurssista, johon Greenpeace nojaa kirjoituksissaan Ensoa vahvemmin.

Avoimuuden aladiskurssi: vuorovaikutuksen diskurssi

Yksi Enson kilpailukykytarinassa esiintyvä diskurssi on toinen avoimuuden aladiskurssista, jonka olen nimennyt vuorovaikutuksen diskurssiksi. Kun läpinäkyvyyden diskurssissa avoimuuden luonne perustuu yksisuuntaiseen kommunikaatioon eli asioista kertomiseen ja ei-salassapitoon, niin vuorovaikutuksen diskurssissa avoimuus tuotetaan

rakentuvaksi osapuolten välisessä kaksisuuntaisessa kommunikaatiossa. Alla on esimerkkejä joistakin muista vuorovaikutuksen diskurssin tuottamiskohdista.

- 3.49 Erkki Nieminen pitää tärkeänä sitä, että metsäteollisuus hakeutuu keskusteluun ympäristöasioista kaikkien siihen halukkaiden kanssa. Vuorovaikutus on välttämätöntä kaikkien osapuolien kesken ja sekä ympäristöjärjestöjen että asiakkaiden mielipiteen kuuleminen on elinehto. (Enso 1994a)
- 3.50 Ulospääsytie umpikujasta lähtee liikkeelle vuoropuheluvaihtelun kehittämisen kautta niin, että kumpikin osapuoli on avoin keskustelija ja valmis korjaamaan käsityksiään silloin kun siihen selkeästi tarvetta ilmenee. Tämä edellyttää avoimuutta kuunnella vastapuolen väitteitä ja perustella paremmin omiaan. (Enso 1996c)
- 3.51 Avoimen ja julkisen päätöksenteon vaatimukset haastavat muuttamaan myös suomalaisen metsäsuunnittelun. Kansalaisilla on oikeus avoimeen ja vastuulliseen metsien käytön suunnitteluun. Niillä ryhmillä, joihin suunniteltu metsän käyttö vaikuttaa, on oltava mahdollisuus täysipainoisesti osallistua päätöksentekoprosessiin. (GP 1994a)
- 3.52 Hakkuisiin on useissa tapauksissa ryhdytty poronhoidolle tärkeissä laidunmetsissä neuvottelematta poronhoitajien kanssa lainkaan. Jos neuvottelua on käyty, on Metsähallituksen neuvottelukäytäntö ollut vailla todellista vuorovaikutteisuutta. Poronhoitajia ei alunperinkään kuultu sertifiointin porotalouskriteereitä kehitettäessä, eikä asiasta myöhemmin käydyissä neuvotteluissa ole päästy sopimukseen. (GP 2001a)

Vuorovaikutuksen diskurssin kautta tuotetut toimija-asetukset ovat keskustelija/neuvottelija (hyväksytyt ominaisuudet) ja ei-keskustelija/ei-neuvottelija (ei-hyväksytyt ominaisuudet).

Markkinadiskurssi

Tuottaessaan kuvaa teollisuudesta, joka pyrkii vastaamaan asiakkaiden odotuksiin ja vaatimuksiin Enso 1999a -kirjoitus nojaa diskurssiin, jonka olen nimennyt markkinadiskurssiksi. Tämä diskurssi ei jakaudu muiden päädiskurssien tapaan aladiskurssiksi. Se ei myöskään sijoitu minkään muun päädiskurssin aladiskurssiksi. Alla on joitakin muita markkinadiskurssia sisältäviä otteita Enson ja Greenpeacen kirjoituksista.

- 3.53 Asiakas vaatii tänään tuotepuhtautta ja tuotteen kierrätettävyyttä. Enso on tässä suhteessa hyvissä asemissa. ... Enson tuotepuhtaus on maailman kärkiluokkaa, Enso on huolehtinut metsiensä hoitamisesta ja uudistamisesta ja sen panostukset laitostensa ympäristöhaittojen minimoimiseksi nousevat näinä vuosina satoihin miljooniin markkoihin, hän sanoi." (Enso 1990a)
- 3.54 "Yksikön vision mukaan sen tehtävänä on vastata puuraaka-aineen hankinnan toimintavarmuudesta, hintakilpailukykyisyydestä sekä toiminnan ympäristöystävällisyydestä niin, että asiakkaat voivat toimia puuraaka-aineelle asetettujen ekologisten vaatimusten mukaisesti. -Olemme antaneet ympäristöasioille todella paljon painoa ja

voimavaroja. Meidän asiakkaamme voivat olla vakuuttuneita siitä, että konsernin tehtaat ja kaikki asiakkaat Suomessa saavat puunsa ekologisesti kestäväällä tavalla hankittuna." (Enso 2000b)

- 3.55 Suomessa suurin osa sellutehtaista valmistaa sulfaattisellua, ja klooriton valkaisu-tekniologia on olemassa nyt myös sulfaattisellun valmistukseen. Ruotsalainen sellutehdas Aspa hyödyntää tätä tekniologiaa ensimmäisenä maailmassa ja valmistaa valkaistua sulfaattisellua ilman haitallisia organoklooripäästöjä. Vaikuttaa siis siltä, että naapurimaidemme tehtaat lukevat paremmin markkinoilta tulevia viestejä. (GP 1990)
- 3.56 Paperinvalmistajat väittävät, että kloorittomille tuotteille ei ole kysyntää; paperiasiakkaat taas valittelevat markkinoilla olevien tuotteiden vähyttä. (GP 1994b)
- 3.57 Järjestöjen mielestä yleiseurooppalaisen PEFC -metsäsertifiointijärjestelmän osaksi hyväksytty suomalainen sertifiointi ei vastaa markkinoiden toivomuksiin saada ekologisesti kestävästi tuotettua puutavaraa. ... PEFC-merkittyjä tuotteita ei voi suosittelua ekologisesti vastuullisille kuluttajille. (GP 2001a)

Kaikissa yllä olevissa lainauksissa tuotetaan hyväksyttävänä sellainen toimijuus, jossa toimija vastaa asiakkaiden odotuksiin, toiveisiin ja vaatimuksiin. Markkinadiskurssin tuottamiseksi toimija-asemiksi nimesin *markkinaorientoitunut* sekä *markkinoiden vaatimuksista piittaamaton*.

Vastuun aladiskurssi: suojeludiskurssi

Tämän tutkimuksen puitteissa tunnistamistani diskursseista viimeinen on yksi vastuun aladiskurssi, jonka olen nimennyt suojeludiskurssiksi. Olen määritellyt suojeludiskurssiin kuuluviksi sellaiset kielelliset teot, joissa luonto tuotetaan ihmisen huolenpitoa ja suojelua vaativana kohteena. Seuraavissa Enson ja Greenpeacen kirjoitusten otteissa nojataan suojeludiskurssiin:

- 3.58 Vähintään yhtä tärkeää on jokaisen henkilökohtainen suhtautuminen ympäristöönsä. ... Ympäristökasvatus tähtää asennemuutokseen. Jokaisen tulee ymmärtää riippuvuutemme luonnosta ja elämän arvosta sen kaikissa muodoissa. (Enso 1988)
- 3.59 - Vesi on tässä 8 hehtaarin altaassa niin puhdasta, että siinä kasvatetaan kaloja ja rantakasveja. Vettä ilmastetaan, ja siinä elävät ja lisääntyvät mm. karpit, ruutanat ja siiat... (Enso 1999b)
- 3.60 Eräs mittasuhteiltaan aivan yhtä huolestuttava uhkatekijä on jäänyt monilta huomaamatta - ehkä siksi, että se etenee vähemmän näytävällä tavalla, vaivihkaa. Luonto köyhtyy. ... Luonnon toimintakyky edellyttää luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä. Tuhoamalla muita eliölajeja ihminen tuhoaa myös omia elinmahdollisuuksiaan. (GP 1993a)
- 3.61 Yli 700 Suomen metsissä elävää lajia on uhattuna. Ainakin puolet näistä uhanalaisista lajeista on aarniometsiin erikoistuneita lajeja. Kukaan ei voi arvioida lopullista lajikadon

määrää, jos menetämme nämä lajit. Myös ihminen on riippuvainen luonnon monimuotoisuudesta. ... Aarniometsät on yksinkertaisesti säilytettävä, jotta voimme jättää myös jälkeemme tuleville sukupolville edes osan kauniista luonnostamme. Vai haluaisitko sinä elää maailmassa, missä ei enää edes mökillä kuulu käen kukunna tai palokärjen nakutusta? Näitä ei voi mitata rahassa. (GP 1999b)

Suojeludiskurssin puitteissa rakentuva ja arvostettu toimijuus on luonteeltaan sellaista, jossa toimija osoittaa välittämistä ja huolenpitoa luonnon hyvinvoinnista ja sen suojelemisesta. Sen vuoksi suojeludiskurssin esiintymisiksi ei luokitella sellaisia selontekoja, joissa suojelua edistäviä toimenpiteitä tuodaan esille toteamalla tai raportoimalla. Usein suojeludiskurssin lausumissa puhutaan yksittäisistä eläimistä ja kasveista (esim. otteet 3.59 ja 3.61). Monissa Greenpeacen suojeludiskurssin lausumissa on nähtävissä ihmisen ja luonnon tuottaminen samaan (ekologiseen) kokonaisuuteen kuuluvaksi. Suojeludiskurssille on selvästi tyypillisempää esiintyä Greenpeacen kirjoituksissa, mikä tuntuu luonnolliselta. Koko tapahtuneen ympäristöherätyksen ja sen synnyttämän yhteiskunnallisen ympäristökysymyksen peruslähtökohtana on *huolenpito* ympäristön tilasta ja siihen liittyvä vastuullisuus (ks. esim. Haila 2001b).

Ympäristöalan kirjallisuudessa, erityisesti ihmisen suhdetta luontoon moraaliselta kannalta tutkivassa ympäristöetiikassa, on kirjoitettu paljon erilaisista luontoon suhtautumisen tavoista ja luontokäsityksistä. Ihmiskeskeisistä eli antroposentrisistä luontoon suhtautumisen tavoista erotetaan nykyään useita erilaisia luontokeskeisiä suhtautumisen tyyppejä, joissa luonto nähdään itseisarvoisena (ihmisen hyödyistä riippumattomana) entiteettinä. Luontokeskeisiä suhtautumistapoja ovat perinteisesti edustaneet muun muassa tuntevien olentojen hyvinvointia edistävä sentientismi ja kaikkien elollisten olentojen itseisarvoa korostava vitalismi. (esim. Taylor 1986; Pietarinen 1992). Vilka (1998) on tehnyt jaon kolmeen luontokeskeiseen suhtautumistapaan, jossa eettisen huomioonoton alue laajenee asteittain: zoosentrismi eli eläinkeskeisyys, biosentrismi eli elämäkeskeisyys ja fysiosentrismi eli ekosysteemikeskeisyys. Suojeludiskurssin avulla ei pyritä tavoittamaan toimijoiden perimmäistä suhdetta luontoon, vaan seuraamaan sitä, miten osapuolet argumentoinnissaan tulevat nojanneeksi luonnosta välittämisen arvoon. Yksityiskohtiin menevä ympäristöeettinen merkitysanalyysi ei myöskään ole tämän tutkimuksen puitteissa keskeistä.

3.4 Enson ympäristökirjoitusten luokittelu ja tehtävä

Seuraavissa luvuissa syvennettävässä diskurssianalyysissä on tärkeää ottaa huomioon se, että Enson ympäristökirjoitukset on kirjoitettu erilaisissa tilanteissa ja erilaisia tarkoituksia varten ja että ne näin ollen valaisevat tutkittavaa asiaa eri kulumista. Enson kirjoitusten luokittelu on yksi tärkeä tapa paitsi helpottaa tätä prosessia myös tehdä perusteltavissa olevia tulkintoja. Yllä tunnistamani kolme erilaista ympäristöpuheen tyyppiä tuovat esiin eroja kirjoitusten sisältämän kielenkäytön yleisen tason funktioiden välillä.

Liiketaloustieteellisen ympäristötutkimuksen piirissä tehdyt tutkimukset suomalaisen metsäteollisuuden ympäristökäyttäytymisessä tapahtuneista muutoksista (esim. Halme 1997a; 1997b; Leskinen 1998; Mäntylä 1999; Lahti-Nuuttila 2000; Kuisma 2004) sekä Rytterin (2002) tutkimus Enson ympäristö- ja yhteiskuntavastuun muotoutumisesta antavat aiheen olettaa, että tunnistamani puolustavan puheen, muutospuheen ja kilpailukykypuheen tyypit esiintyvät tutkittavassa aineistossa ajallisena jatkumona, ainakin karkeasti ottaen. Tutkimusten mukaan yrityksissä tapahtuneelle vihertymiselle on ollut tyypillistä se, että ensin yrityksiltä vaadittuihin toiminta- ja ajattelutapojen muutoksiin on suhtauduttu vastustavasti. Sen jälkeen on seurannut ongelmien myöntäminen ja ympäristön käyttöä koskevien käytäntöjen parantaminen muutosten avulla. Viimeiseksi ympäristöasiat on integroitu yrityksen ydintoimintaan, ja niitä on alettu tarkastella yhä vahvemmin liiketoiminnallisen viitekehyksen puitteissa.

Oletukseen ajallisen jatkumon olemassaolosta saadaan valaisua, kun katsotaan ympäristöpuhetyyppien esiintymistä kirjoituksittain. Taulukossa 2 on listattu kaikki primääriaineistoon kuuluvat Enson ympäristökirjoitukset sekä esitetty eri sarakkeissa kunkin kirjoituksen sisältämät ympäristöpuheen tyypit. Taulukon oikeanpuoleisin sarake esittää kirjaimin luokittelun, joka voidaan tehdä yksittäisten Enson kirjoitusten tasolla. Selostus kirjaimille esitetään taulukon jälkeisessä tekstissä. Luokittelu perustuu siihen, että yhdessä ja samassa ympäristökirjoituksessa voi esiintyä yksi tai kaksi ympäristöpuheen tyyppiä. Kunkin puhetyypin esiintymistiheys on ilmaistu taulukossa sekä lukumääräisesti että prosentteina kaikista Enson kirjoituksista. Numeroiden antama informaatio on vain suuntaa-antava. Mitään tilastollisia päätelmiä ei näin pienestä aineistosta ole perusteltavaa

YMPÄRISTÖPUHEEN TYYPIT JA YHTEISET DISKURSSIT

tehdä. Enson kirjoitusten luokittelua käytetään hyväksi seuraavissa luvuissa syvennetävässä diskurssianalyyseissä. Lukujen 4-6 ajalliseen tarkasteluun perustuva analyysi noudattaa taulukossa 2 lihavoiduin viivoin tehtyä aineiston jakoa kolmeen eri osaan.

Taulukko 2. Enson ympäristökirjoitusten luokittelu.

Enson ympäristökirjoitus	Ympäristöpuheen tyypit			Kirjoitusten luokittelu
	Puolustava puhe	Muutospuhe	Kilpailukyky-puhe	
1985a: Pääasiat unohdettu metsäkeskustelussa	X			<i>P</i>
1985b: Lisää vastustuskykyä tehokkaalla metsänhoidolla		X		<i>M</i>
1988: Vastuumme ympäristöstä		X		<i>M</i>
1989a: Ympäristö etusijalla	<i>x</i>	X		<i>M</i>
1989b: Ympäristönsuojelu - yhteinen asiamme	<i>x</i>	X		<i>M</i>
1990a: Tuote tehtävä ekologisesti oikein			X	<i>K</i>
1990b: Tietoisuutta enemmän kuin tietoa	<i>x</i>	X		<i>M</i>
1992: Kehitys kehittyy	<i>x</i>	X		<i>M</i>
1993a: Kestävän kehityksen metsänhoito kestää vertailun	X			<i>P</i>
1993b: Sachsen Papier parantaa Enson yrityskuvaa	X			<i>P</i>
1994a: Mielikuvat aseina metsätaistossa	X	<i>x</i>		<i>P</i>
1994b: Avoimuutta ja riittävää tietoa		X		<i>M</i>
1995: Metsäbisnes ja etiikka	X			<i>P</i>
1996a: Enson jalansija Saksassa on tukeva	X			<i>P</i>
1996b: Kestävän kehityksen ajattelutapa on tullut jäädäkseen	<i>x</i>	X		<i>M</i>
1996c: Uusiutuva metsä on Ensolle kilpailutekijä	<i>x</i>		X	<i>K</i>
1998a: Puulle mainetta ja menekkiä			X	<i>K</i>

YMPÄRISTÖPUHEEN TYYPIT JA YHTEISET DISKURSSIT

1998b: Enson 2000-luvun kuituresepti			X	K
1999a: "Ehdimme ensin Kanadassa"			X	K
1999b: Kala käy pyydykseen Uimaharjussa			X	K
2000a: Stora Enso Metsä elää suurten muutosten aikaa			X	K
2000b: "Ympäristötyöhön tarvitaan uutta käsitettä"			X	K
2001: Saksan superkierrättäjä			X	K
Puhetyyppien esiintymistiheydet (N=23) %	12 (52%)	9 (39%)	9 (39%)	

Kirjoitusten tyypittelyn kuvaus ja eri kirjoitustyyppien lukumäärät:

P = Puolustuskirjoitus (6 kirjoitusta)

M = Muutoskirjoitus (8 kirjoitusta)

K = Kilpailukykykirjoitus (9 kirjoitusta)

Enson kirjoituksista suurin osa (16 kpl) rakentuu yhden ympäristöpuheen varaan. Olen antanut näille kirjoituksille niiden sisältämää ympäristöpuheen tyyppiä vastaavasti nimet puolustuskirjoitus, muutoskirjoitus ja kilpailukykykirjoitus. Kaksi puhetyyppiä sisältävissä kirjoituksissa (7 kpl), toinen puhetyypeistä on aina puolustavaa puhetta toisen ollessa joko muutospuhetta tai kilpailukykypuhetta. Nämä kirjoitukset olen luokitellut niiden sisältämän pääasiallisen ympäristöpuheen perusteella. Pääasiallinen ympäristöpuhe määrittyy siten, että kirjoituksen aktanttitarinan ydin (subjekti tavoittelee objektia) rakentuu kyseisen puhetyypin varaan. Kahden ympäristöpuheen tyyppin esiintyminen samassa kirjoituksessa merkitsee, että kyseisessä kirjoitustilanteessa on ollut edullista ja järkevää pyrkiä argumentoimaan molempien niiden edustamien puhujan positioiden puitteissa.

Yllä esitetty ajatus ajallisesta jatkumosta saa vain osittaista vastaavuutta taulukon antamassa informaatiossa. Ennen vuotta 1998 Enson ympäristökirjoitukset olivat yhtä poikkeusta lukuunottamatta joko puolustuskirjoituksia tai muutoskirjoituksia. Erityisen tiheään puolustuskirjoituksia ei esiintynyt aineiston varhaisimmissa kirjoituksissa, vaan vuosina 1993-1996. Sen sijaan kilpailukykypuhe esiintyy vain kerran aineiston alkupäässä, kun taas ajallisesti tuoreimmat kirjoitukset rakentuvat kaikki tuon puhetyypin varaan. Koska näin pienestä tutkimusaineistosta ei ole perusteltua lähteä tekemään

määrällisiä päätelmiä asian tiimoilta, huomiot jätetään esitetulle laadulliselle tasolle. Selityksiä tässä mainittuihin kirjoitusten ajallisiin eroihin tuodaan seuraavissa analyysiluvuissa.

On syytä todeta vielä, että yllä esitetyn Enson kirjoitusten luokittelun lisäksi joitakin tutkimusongelman ratkaisun kannalta keskeisiä kirjoituksia analysoidessa tunnistetaan vielä tämän luokittelun ulkopuolisiakin 'puhujan asemia'. Etenkin joidenkin analytyttisesti keskeisten kirjoitusten välillä, joiden katsotaan edustavan vielä tietyn asian suhteen yhteistä 'puhujan asemaa', tehdään tarpeelliseksi katsottuja vertailuja.

3.5 Teollisuuden ja suojelijoiden yhteiset diskurssit

Yllä tuotiin esille Enson ja Greenpeacen ympäristökirjoituksissa tuotettujen diskurssien ja niitä käytettäessä muodostuvien toimija-asemien kirjoa. Diskurssit ovat Ensolle ja Greenpeacele yhteisiä, sillä molemmat tuottavat niitä ympäristökirjoituksissaan enemmän tai vähemmän toistuvasti. Tässä luvussa esitetään yhteenveto diskursseista. Päätän jokaista päädiskurssia käsittelevän alaluvun kahteen taulukkoon. Ensimmäiseen taulukkoon olen koonnut aladiskurssien tuottamat toimija-asetat tarinoiden subjekteille ja vastustajille. Jälkimmäisessä taulukossa esitän diskurssien esiintymistiheydet sekä absoluuttisina lukumäärinä että prosentteina. Tapauksien vähydestä johtuen niiden jakautumisesta eri aladiskurssien suhteen ei voi tehdä liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Taulukoiden tiedot antavat kuitenkin viitteen siitä, miten usein jokin diskurssi esiintyy kummankin osapuolen aineistossa suhteessa johonkin toiseen diskurssiin.

3.5.1 Tiedon diskurssit

Sekä Enson että Greenpeacen kirjoituksissa tukeudutaan vahvasti diskursseihin, joilla tuotetaan arvostavaa näkemystä tiedosta sekä siihen läheisesti liittyvästä asiantuntemuksesta. Tiedon arvostuksella näyttää olevan osapuolten käymässä ympäristökeskustelussa merkittävä rooli: lähes kaikissa primääriaineistoon kuuluvissa kirjoituksissa tuotetaan subjektille ja/tai vastustajalle yhtä tai useampaa tietoon liittyvää ominaisuutta. Tämän perusteella voidaan sanoa, että ympäristönsuojeluun liittyvät

ongelmat näyttäytyvät molempien osapuolten kirjoituksissa ainakin osittain tietämisen ongelmina koko tutkitun ajanjakson ajan. Sain analyysini lopputulokseksi kolme erilaista tiedon aladiskurssia, jotka toistuvat sekä Enson että Greenpeacen ympäristökirjoituksissa.

Taulukko 3. Tiedon diskurssit ja niiden tuottamat toimija-asetat.

Tiedon aladiskurssi	Tiedon luonne	Diskurssin tuottamat toimija-asetat
Tositiedon diskurssi	Oikea (tosi) – väärä (epätosi)	Tietäjä – ei-tietäjä/maallikko
Totuuden moraalidiskurssi	Tosi – valehdeltu/salattu	Totuuden kertoja – valehtelija/petturi/salaaja
Oppimisen diskurssi	Osaamiseen tai ymmärtämiseen perustuva pysyvä taito	Oppija/taitaja/tajuava – osaamaton/ymmärtämätön

Taulukko 4. Tiedon aladiskurssien esiintyminen Enson ja Greenpeacen kirjoituksissa.

Tiedon aladiskurssi	Enso (N=23)	Greenpeace (N=20)	Yhteensä (N=43)
Tositiedon diskurssi	15	19	34 (79%)
Totuuden moraalidiskurssi	5	10	15 (35%)
Oppimisen diskurssi	16	5	21 (49%)

Enson kirjoituksissa nojaaminen tositiedon diskurssiin on ominaista nimenomaan puolustavalle puheelle, sillä kaikki puolustavan puheen esiintymiset sisältävät tukeutumista tositiedon diskurssiin. Vain kolme tositiedon diskurssiin perustuvaa selontekoa esiintyy muussa ympäristöpuheen tyypissä kuin puolustavassa puheessa. Nämä 'poikkeukset' käsitellään luvuissa 4 ja 6. Kaikissa muissa paitsi yhdessä Greenpeacen kirjoituksessa esiintyy tositiedon diskurssi. Tuo poikkeava kirjoitus rakentuu periaatepuheen varaan, ja siinä peräänkuulutetaan metsäluonnon suojelun tärkeyttä ihmisten arvomaailmaan vetoamalla. Objektiivisiin tosiasioihin vetoavuus näyttää yleisen esiintymisensä perusteella olevan kulttuurisesti erityisen vahvasti jaettu hyvän ympäristötoimijan ominaisuus ja oletus, johon ympäristökiistan osapuolilla on voimakas taipumus nojautua (vrt. Juhila 1999, 191). Kuten jatkossa tullaan näkemään, tietyt määritelmät tiedosta ja asiantuntemuksesta ovat omiaan vahvistamaan osapuolten välisiä rintamalinjoja, kun taas toisenlaiset käsitykset eivät tuota toimijoiden vastakkainasettelua joko lainkaan tai ainakin vähemmässä määrin.

3.5.2 Vastuun diskurssit

Aineistossa esiintyvän toisen päädiskurssin olen nimennyt vastuun diskurssiksi. Kyse on sellaisista diskursiivisista teoista, joissa huolenpito muista ja vastuullinen käyttäytyminen otetaan itsestäänselvänä periaatteena. Vastuun aladiskursseja yhdistävänä tekijänä on se, että niiden tuottamat toimijat eivät toimiessaan ole moraalisesti vapaita. Kaikki vastuun aladiskurssit tuottavat näin ollen moraalisubjekteja, joiden toiminta perustuu moraaliseen harkintaan, kuten tekojen tuottaman inhimillisen hyvän määrään (Wiberg 1989, 260). Ollaan tekemisissä sellaisen moraalisesti latautuneen asian kanssa, johon liittyy läheisesti toiminnan hyväksyttävyyden idea. Jos moraalille voidaan ylipäättään ajatella totuudellisuuden ominaisuutta tai vaatimusta, sen "totuudeksi" on nähty juuri yhteiskunnallinen hyväksyttävyyys (Malaska ym. 1989, 24).

Molempien osapuolten kirjoituksissa nojataan toistuvasti oletukseen vastuullisuuden tärkeydestä eli niin sanottuun vastuullisuuden premissiin. Suurimmassa osassa primääriaineiston kirjoituksista subjekti ja/tai vastustaja kuvattiin jonkun tai joidenkin vastuun diskurssien kautta: vain viidestä Enson kirjoituksesta ja viidestä Greenpeacen kirjoituksesta puuttui vastuun diskurssi kokonaan. Myös vastuun diskurssin tiheä esiintyminen osapuolten kirjoituksissa tuntuu luonnolliselta. Onhan ympäristönsuojelu jo arkiajattelun puitteissa ja sitä koskevaa yhteiskunnallista keskustelua seuranneille moraalinen, ihmisten vastuullisuuteen liittyvä kysymys. Nykykeskusteluissa ympäristönsuojelu liitetään usein kysymykseen toimijoiden yhteiskunnallisesta vastuullisuudesta.

Käsitys vastuusta vaihtelee aladiskursseittain. Yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen piirissä tähän liittyen on tuotu esiin eettisen kehän käsite. Sen avulla voidaan kuvata rajanvetoa, jota ihmiset tekevät suhteessa siihen, ketkä tai mitkä kuuluvat heidän eettisen harkintansa piiriin eli eettisen kehän sisälle. Rajaamisessa tapahtuu jatkuvaa muutosta, kun ihmiset uudenslaisiin tilanteisiin joutuessaan joutuvat harkitsemaan arvostuksiaan uudelleen. (Littunen & Lähde 2001, 227; Rannikko 2003, 175-176.)

Taulukko 5. Vastuun aladiskurssit ja niiden tuottamat toimija-asetat.

Vastuun aladiskurssi	Vastuun alue	Diskurssin tuottamat toimija-asetat
Taloudiskurssi	Kansalaisten taloudellinen hyvinvointi	Kansakunnan hyvinvoinnista huolehtija – kansakunnan hyvinvoinnista piittaamaton
Sosiaalisen vastuun diskurssi	Toiminnan vaikutuksen kohteena olevien hyvinvointi	Yhteisöllisesti vastuullinen – vastuupakolainen
Suojeludiskurssi	Luontoympäristön hyvinvointi	Luonnosta välittävä – luonnosta piittaamaton

Taulukko 6. Vastuun aladiskurssien esiintyminen Enson ja Greenpeacen kirjoituksissa.

Vastuun aladiskurssi	Enso (N=23)	Greenpeace (N=20)	Yhteensä (N=43)
Taloudiskurssi	5	4	9 (21%)
Sosiaalisen vastuun diskurssi	12	14	26 (60%)
Suojeludiskurssi	2	10	12 (28%)

Taloudiskurssin esiintyminen Greenpeacen puheessa on muiden tämän tutkimuksen diskurssien esiintymiin verrattuna poikkeavaa. Greenpeacen kirjoituksissa taloudiskurssiin nojataan vain tavalla, jossa kansakunnan taloudellisesta hyvinvoinnista huolehtiminen tuotetaan vastustajan kautta ei-arvostetuksi asiaksi. Kutsun tätä tekoa taloudiskurssin negaatioksi, ja viittaan sillä kielelliseen tekoon, jossa taloudiskurssin sisältämä kulttuurisesti vahva arvostus kyseenalaistetaan. Se, että Greenpeace tuottaa puheessaan taloudiskurssin negaatiota tuntuu luonnolliselta, sillä järjestö kuuluu laajaan yhteiskunnalliseen ympäristöliikkeeseen, jonka tavoitteena on kritisoida modernin yhteiskunnan ylläpitämiä luontoa tuhoavia käytäntöjä. Itse asiassa se, että taloudiskurssi esiintyy *vain* neljässä Greenpeacen kirjoituksessa, voi joistakin tuntua yllättävältä. Liikkeen suosionhan on osaltaan mahdollistanut se, että yhä useampien ihmisten elämä ei ole välittömästi riippuvainen luonnonresurssien hyödyntämisestä verrattuna esimerkiksi aikaan, jolloin suurin osa kansalaisista sai toimeentulonsa maanviljelystä. Ihmiset ovat esimerkiksi vapaa-ajanvieton kautta alkaneet arvostamaan yhä enemmän luonnon puhtautta ja aitoutta.

Tarkasteltaessa lähemmin talousdiskurssin esiintymistä Greenpeacen kirjoituksissa voidaan havaita, että niistä kolme on peräisin periaatepuhe -kirjoituksista. Sen sijaan metsäteollisuuden toimintaa kritisoivissa hyökkäyspuheen kirjoituksissa ainoastaan yhdessä esiintyy talousdiskurssiksi nimeämäni tapa tuottaa vastuullisuutta. Tästä voidaan tehdä oletus, että hyökkäyspuheelle on ominaista välttää talousdiskurssin negaation tuottamista. Tämä puolestaan implikoi sitä, että siihen perustuva argumentointi ei saa kaikupohjaa ympäröivästä yhteiskunnasta, mikä on tehokkaan argumentoinnin yksi edellytys.

3.5.3 Avoimuuden diskurssit

Kolmannen osapuolille yhteisen päädiskurssin olen nimennyt avoimuuden diskurssiksi. Sillä viittaa Enson ja Greenpeacen ympäristöpuheessa usein toistuvaan kielelliseen tekoon, jossa otetaan itsestäänselvytenä asioiden avoimuus kaikille osapuolille, joihin niillä on vaikutusta. Tunnistin aineistosta kaksi toisistaan hieman poikkeavaa tapaa tuottaa arvostavaa näkemystä avoimuudesta. Kun läpinäkyvyyden diskurssissa avoimuuden luonne perustuu yksisuuntaisen kommunikaation tapaan asioista kertomiseen ja ei-salassapitoon, vuorovaikutuksen diskurssissa avoimuus puolestaan tuotetaan rakentuvaksi osapuolten välisessä kaksisuuntaisessa kommunikaatiossa.

Taulukko 7. Avoimuuden aladiskurssit ja niiden tuottamat toimija-asetat.

Avoimuuden aladiskurssi	Avoimuuden luonne	Diskurssin tuottamat toimija-asetat
Läpinäkyvyyden diskurssi	Asiat kerrotaan kaikille asianosaisille (salaamatta)	Avoin tiedottaja – tiedon pidättäjä/salaaja
Vuorovaikutuksen diskurssi	Asioista keskustellaan kaikkien asianosaisten kesken	Keskustelija/neuvottelija – ei-keskustelija/ei-neuvottelija

Taulukko 8. Avoimuuden aladiskurssien esiintyminen Enson ja Greenpeacen kirjoituksissa.

Avoimuuden aladiskurssi	Enso (N=23)	Greenpeace (N=20)	Yhteensä (N=43)
Läpinäkyvyyden diskurssi	11	8	19 (44%)
Vuorovaikutuksen diskurssi	6	3	9 (21%)

Läpinäkyvyyden diskurssiin ja totuuden moraalidiskurssiin sisältyy yhdenmukaista kielenkäytön aluetta, joka liittyy salaamiseen. Olen tarkoituksella sallinut tämän päällekkäisyyden diskursseja määrittellessäni, sillä se mahdollistaa salaamiseen liittyvän kahden ulottuvuuden esiin tuomisen. Läpinäkyvyyden diskurssissa salaaminen kantaa asioiden avoimen käsittelyn (länsimaista demokraattista) arvostusta kun taas totuuden moraalidiskurssin kontekstissa se kiinnittyy totuuden saavuttamisen ideaan ja toimijan rehellisyyteen.

3.5.4 Markkinadiskurssi

Ainoa päädiskurssi, jolle en nimennyt aladiskursseja oli markkinadiskurssi. Se sisältää oletuksen, jonka mukaan arvostettavaa on markkinoiden, toisin sanoen yritysten suorien asiakkaiden ja kuluttajien odotuksiin, toiveisiin ja vaatimuksiin vastaaminen. Pohdin matkan varrella useaan otteeseen, olisiko markkinadiskurssi järkevää käsitellä vastuun yhtenä aladiskurssina vai ei. Päädyin siihen, että analyysini saa erityistä lisäarvoa näiden diskurssien pitämisestä erillään. Niiden analyttinen erottaminen antaa mahdollisuuden tarkastella erityisesti subjektin moraalisuudessa tapahtuvaa variaatiota. Vastuun aladiskursseissa huolenpito muista ja vastuullinen käyttäytyminen otetaan itsestäänselvänä periaatteena, ja niiden tuottama ympäristötoimijuus perustuu subjektin moraaliseen harkintaan liittyen ihmisten tai ympäristön hyvinvointiin. Sen sijaan 'markkinaorientoitunut ympäristötoimijuus' ei tuota moraalista subjektiutta. Markkinadiskurssi piirtää kuvaa toimijasta, joka pyrkii ainoastaan vastaamaan asiakkaiden ja kuluttajien vaatimuksiin.

Taulukko 9. Markkinadiskurssi ja sen tuottamat toimija-asetat.

Diskurssin nimi	Diskurssin tuottamat toimija-asetat
Markkinadiskurssi	Markkinaorientoitunut – markkinoiden vaatimuksista piittaamaton

Taulukko 10. Markkinadiskurssin esiintyminen Enson ja Greenpeacen kirjoituksissa.

	Enso (N=23)	Greenpeace (N=20)	Yhteensä (N=43)
Markkinadiskurssi	12	7	19 (44%)

4 Muutoksen alkuvaihe: moraalisubjektin ja ympäristöosaajan synty

4.1 Johdanto

Tämän tutkimuksen puitteissa suoritettavan Enson ja Greenpeacen ympäristökirjoitusten analyysin keskeisenä lähtökohtana on se, että aineistoon kuuluvia osapuolten kirjoituksia vuosilta 1985-2001 on tuotettu erilaisten vuorovaikutustilanteiden ja yhteiskunnallisten keskusteluilmapiirien vallitessa. Ympäristökirjoitusten viestinnällisten tavoitteiden erot sekä muutokset keskustelua ympäröivässä ideologis-poliittisessa ilmapiirissä ovat vaikuttaneet siihen, miten toimijoiden on ollut milloinkin järkevää argumentoida ympäristökysymyksissä. Tämän johdosta analyysiä tehtäessä on olennaista peilata kirjoituksissa tuotettuja diskursseja ja toimija-asemia sekä kirjoitusten vuorovaikutustilanteeseen että siihen yhteiskunnalliseen tilanteeseen Suomessa, jossa ne on tuotettu. Kirjoitusten erilaisten tuottamiseksi ja laajempien yhteiskunnallisten kontekstien erittelyt auttavat näkemään, millaisen kulttuurisen kokonaisuuden puitteissa Enso ja Greenpeace ovat käyneet keskustelua ympäristönsuojelusta sekä millaisiksi osapuolten asemat ovat keskustelun kuluessa muovautuneet.

Esiteltäessä edellisessä luvussa Enson ja Greenpeacen ympäristökirjoituksissaan tuottamien diskurssien kirjoa, suurin osa diskursseja kuvaavista otteista oli tuottamistilanteestaan irrotettuja näytteitä. Seuraavaksi diskursseja analysoidaan niiden tuottamiskonteksteissa. Luvuissa 4, 5 ja 6 tarkastellaan sitä, millaisia funktioita ja seurauksia diskurssien eri ilmenemismuodoilla on ollut käydyn ympäristökeskustelun kuluessa. Esimerkiksi miten ja milloin diskursseilla on pyritty puolustelemaan nykyistä toimintaa ja millaisena ympäristökysymys sen seurauksena näyttäytyy? Tai miten ja milloin niihin nojautuen on peräänkuulutettu tarvetta kehittää ympäristönsuojeluun liittyviä toimia? Lyhyesti ilmaistuna, pyrin seuraavaksi erittelemään eri diskurssien ja toimija-asemien tilanteitaista tuottamista Enson ja Greenpeacen käymässä ympäristökeskustelussa.

MUUTOKSEN ALKUVAIHE

Lukujen 4, 5 ja 6 pääpaino on Enson ympäristökirjoituksissa esiintyvän argumentatiivisen vaihtelun seuraamisessa tutkittavana olevan ajanjakson (1985-2001) aikana. Tavoitteena on selvittää millaisiin arvoihin ja muihin perusoletuksiin nojaten Enson kirjoituksissa on milloinkin käyty keskustelua ja esitetty argumentteja ympäristönsuojelusta. Enson argumentoinnissa tapahtuvaa vaihtelua analysoidaan kirjoitusten sisältämissä aktanttitarinoissa tapahtuvien muutosten avulla. Erityisen systemaattisesti seurataan tarinoiden subjektien ja vastustajien saamia ominaisuuksia sekä subjektin tavoittelemaa arvo-objektia. Myös subjektin auttajatahoissa tapahtuu tutkimusongelman kannalta kiinnostavaa vaihtelua. Enson argumentoinnin vaihtelua peilaan matkan aikana Greenpeacen argumentoinnissa esiintyviin perusoletuksiin.

Tarkastelussa edetään ajallisesti aloittaen vanhimmista kirjoituksista ja päättäen tuoreimpiin. Olen otsikoinut luvut 4-6 kuvaamaan Enson ympäristökäyttäytymisen muuttumisen ajallista kehityskulkua. Tämä kehitys on vaikuttanut siihen, miten Enson henkilöstölehdessä on milloinkin esitetty näkemyksiä ympäristönsuojelusta. Luonnollisesti tehty jako kolmeen aikakauteen on karkea. Siirtyminen 'muutoksen alkuvaiheesta' 'murrosvaiheeseen' ja siitä edelleen 'muutoksen vakiintumisvaiheeseen' ei ole tapahtunut yhtäkkiä. Olennaisinta tässä tarkastelussa on pyrkimys sijoittaa eri kirjoitusten tapa argumentoida ympäristönsuojelusta keskeisiin puhetta kontekstualisoiviin tekijöihin.

Käsillä olevassa luvussa 4 analysoidaan ympäristökeskustelua, jota käytiin Enson henkilöstölehdessä vuosina 1985-1992. Alla on lueteltu analysoitavat kirjoitukset. Suluissa on suurin lihavoiduin kirjaimin kuvattu kirjoitusten päätyypit ja pienin kursivoiduin kirjaimin mahdollinen toinen, pääviestiin nähden toissijainen ympäristöpuheen tyyppi.

- Enso 1985a: Pääasiat unohdettu metsäkeskustelussa (**P**)
- Enso 1985b: Lisää vastustuskykyä tehokkaalla metsänhoidolla (**M**)
- Enso 1988: Vastuumme ympäristöstä (**M**)
- Enso 1989a: Ensossa on tekemisen meininki (Ympäristö etusijalla) (*p*,**M**)
- Enso 1989b: Ympäristönsuojelu – yhteinen asiaamme (*p*,**M**)
- Enso 1990a: Tuote tehtävä ekologisesti oikein (**K**)
- Enso 1990b: Tietoisuutta enemmän kuin tietoa (*p*,**M**)
- Enso 1992: Kehitys kehittyy (*p*,**M**)

(**P** = puolustuskirjoitus; *p* = puolustava puhe; **M**= muutoskirjoitus; **K** = kilpailukykykirjoitus)

Yllä luetelluissa kahdeksassa kirjoituksessa sekä puolustaudutaan julkisuudessa esitettyä kritiikkiä vastaan että vakuutellaan ympäristönsuojelun tärkeyttä yritystoiminnassa. Lisäksi yhdessä kirjoituksessa korostetaan ympäristökysymyksiä yrityksen kilpailukykyyn positiivisesti vaikuttavana tekijänä. Tarkastelu etenee kronologisesti alkaen kolmesta ajallisesti varhaisimmasta kirjoituksesta.

Kirjoitukset ovat näytteitä sellaisen vaiheen ympäristöpuheesta, jolloin ympäristökysymysten painoarvo alkoi lisääntyä suomalaisessa metsäteollisuudessa ja yritysmaailmassa yleensä, mutta suuremmat strategisemmän tason muutokset olivat vasta tuloillaan. Myöskään muutokseen ratkaisevasti vaikuttanut ja Suomen rajojen ulkopuolelle ulottuva keskustelu metsien monimuotoisuudesta ei ollut vielä toden teolla alkanut. (Donner-Amnell 1995; Halme 1997a; Rytteri 2002.) Ympäristönsuojelu oli kirjoitusten tuottamistilanteessa esiintynyt yhteiskunnallisessa keskustelussa jo pitkään, ja 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa Suomessa oli muuta Länsi-Eurooppaa ja Yhdysvaltoja seuraten herännyt laaja kiinnostus ja huoli ympäristöongelmia kohtaan. Ympäristöhuolen kansainvälisyydestä ja yhteiskunnallisesta merkittävyyydestä kertoo esimerkiksi se, että vuonna 1972 järjestettiin Ruotsin aloitteesta YK:n ensimmäinen ympäristökonferenssi Tukholmassa. Syntyneeseen 'ympäristöherätykseen' liittyi voimakas vastustus yhteiskunnan kehityksen suuntaa vastaan. Eri tahot, aktiiviset kansalaisliikkeet ja eri alojen tutkijat etunenässä, alkoivat tuoda julkisuuteen tietoja ympäristön tilan huonontumisesta ja esittää kritiikkiä muun muassa teollisuuden aiheuttamia ympäristöongelmia kohtaan. (Lehtinen & Rannikko 1994; Rannikko 1995; Haila 2001b.)

Suomessa oli esiintynyt voimakasta ympäristöaktivismia 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa. Tätä aikakautta on ympäristösosiologian kirjallisuudessa kutsuttu modernin ympäristöliikkeen syntymä- ja kukoistuskaudeksi (Järvikoski 1991; Rannikko 1994; 1995; Konttinen 1996). Suomalaisen metsäteollisuuden 'ympäristöheräämisen' kannalta yksi merkittävimpiä tapahtumia oli Metsä-Serlan Äänekosken sellutehtaan rakentamishankkeeseen (v. 1982-85) liittynyt kiivas ympäristökonflikti, joka sai paljon julkisuutta ja jonka johdosta viranomaiset tiukensivat yhtiön jätevesikuormituksen rajoja ja määräsivät sen maksamaan korvauksia paikallisille asukkaille (Konttinen 1994, 1997b;

Ylönen 1996; Mäntylä 1999). Metsäteollisuuden kannalta yhteiskunnassa lisääntynyt ja aika ajoin kiihtyvä keskustelu ympäristöongelmista tarkoitti muun muassa sitä, että alettiin enenevässä määrin kyseenalaistaa näkemystä, jonka mukaan metsätalouden päätökset tehdään lähes yksinomaan puuntuotannon ehdoilla. Optimaalisen puuntuotannon lisäksi metsäteollisuuden oli alettava kiinnittää yhä enemmän huomiota paitsi metsien muuhun käyttöön (kuten virkistys ja sienestys) myös luonnon itseisarvoon. Yksityiskohtaisempia tämän luvun ympäristöpuhetta kontekstualisoivia tekijöitä esitetään jäljempänä.

Tämän luvun ainoassa puolustuskirjoituksessa sekä muutuskirjoitusten sisältämissä puolustavan puheen näytteissä sekä tuotetaan kuvaa metsäteollisuuden ja suojelijoiden välisestä totuus- ja asiantuntijuustaistelusta että epämääräistetään ja jopa riitautetaan tuotettua kuvaa yhden varman totuuden olemassaolosta ja teollisuuden vahvasta professionaalista asiantuntijuudesta. Seuraavassa etsitään muun muassa vastausta kysymykseen: miksi kirjoittajat sisällyttivät argumentointiinsa alkuperäisen asetelman kanssa epäsoinnussa olevia toteamuksia?

Analysoitavista kahdeksasta kirjoituksesta kuusi on tyypiltään muutuskirjoituksia. Tapa, jolla muutosta yrityksen ja teollisuuden ympäristökäytäntöihin peräänkuulutetaan, ei kuitenkaan rakennu kaikissa kirjoituksissa samojen aktantiaalisten tarinankulkujen ja samojen diskurssien varaan. Luvussa tarkastellaan millaisia muutoksia on tapahtunut niissä tavoissa, joilla yrityksessä on peräänkuulutettu muutoksia ympäristönsuojelun käytäntöihin.

4.2 Yhteiskunnallinen velvollisuus ja ympäristönsuojelun faktat

Tässä luvussa tarkastellaan ajallisesti kolmea vanhinta aineistoon kuuluvaa Enson kirjoitusta:

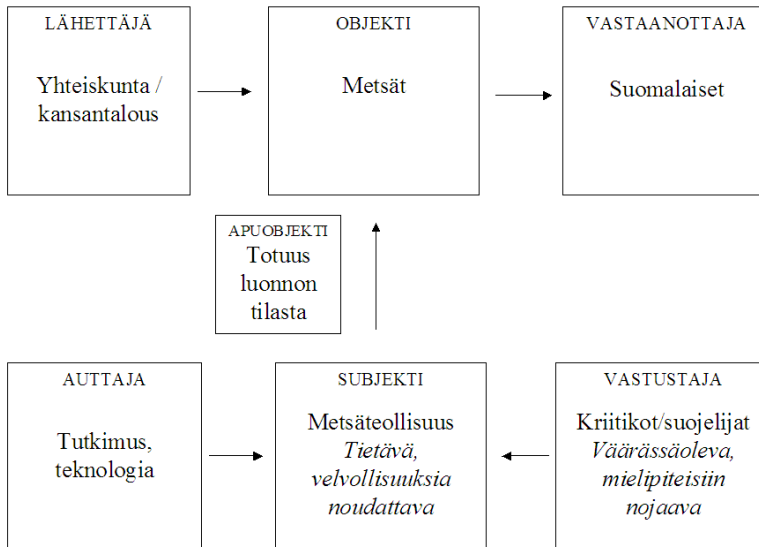
- Enso 1985a: Pääasiat unohdettu metsäkeskustelussa (**P**)
- Enso 1985b: Lisää vastustuskykyä tehokkaalla metsänhoidolla (**M**)
- Enso 1988: Vastuumme ympäristöstä (**M**)

4.2.1 Puolustettavana metsien hyväksikäyttö

Tarkastelu aloitetaan Enso 1985a -puolustuskirjoituksesta, jonka tarinallista rakennetta kuvattiin yleisellä tasolla jo luvussa 3.3.1 esiteltäessä Enson puolustavaa ympäristöpuheen tyyppiä. Tässä luvussa tarkastelu keskittyy sellaisiin kielenkäytön tasolla tehtäviin havaintoihin, joita ei ole vielä käsitelty ja jotka ovat käsillä olevan tutkimusongelman ratkaisemisessa tärkeässä asemassa. Luvussa 3.3.1 kuvattiin Enso 1985a -kirjoituksen rakenne aktanttimallin avulla sekä diskurssit, jotka luonnehtivat tarinan subjektia ja vastustajaa. Koko kirjoitus on puolustelua ympäristönsuojelijoiden metsäteollisuutta kohtaan julkisesti esittämään arvosteluun. Enso 1985a -kirjoitusta leimaa tositiedon diskurssiin sekä talousdiskurssiin perustuva jäsennostapa. Niiden kautta tuotettu velvollisuudentuntoinen, asiantunteva ja todistuskykyinen metsäteollisuus-subjekti taistelee asiantuntemattomia ja väärään tietoon nojaavia kriitikoita vastaan arvo-objektista eli metsistä. Tositiedon diskurssin kautta kirjoituksessa tuotetaan kuvaa yhden totuuden olemassaolosta ja sen tavoittelun tärkeydestä. Aktanttimallissa tämä näkyy apuobjektin nimeämisenä 'totuus luonnon tilasta'. Kirjoitus luo kuvaa subjektista, jolla on "tosiasiat" hallussa ja joka niihin nojautuen esiintyy asiantuntijana. Ympäristönsuojelijat puolestaan määrittellään väärään tietoon nojaaviksi toimijoiksi ja ei-asiantuntijoiksi.

Seuraavassa aktanttimallissa on esitettyä uudelleen kirjoituksesta luettavissa oleva tarina, jonka varaan argumentointi pääosiltaan rakentuu.

MUUTOKSEN ALKUVAIHE

Kuva 7. Enso 1985a -kirjoituksen sisältämä aktanttitarina.

Tässä aineiston vanhimmassa puolustuskirjoituksessa teollisuuden ja suojelijoiden välinen suhde määrittynyt varsin vahvasti asiantuntija–maallikko akselilla. Tehdyn toimijajoon tavoitteena on siten vahvistaa symbolista pääomaa, jolle oma ja profession toiminta, julkinen arvostus ja autonomia perustuvat (Väliverronen 1991, 12). Kuten luvussa 3.3.1 todettiin, jako asiantuntijaan ja maallikkoon korostaa sitä, kenen tiedolle annetaan mitenkään suuri arvo. Olennaista on toimijan yhteiskunnallinen asema.

Toinen totuus- ja asiantuntijuustaistelua vahvistava seikka liittyy puheen faktuaalisuuteen, joka on diskurssianalyysin piirissä ollut yksi tutkijoita kiinnostava puheen ominaisuus. Faktuaalinen puhe on asioista ehdottoman varman vaikutelman antavaa puhetta vastakohtana spekulatiiviselle eli epävarmalla kuullostavalle puheelle, jolle puolestaan on luonteenomaista ehdollistaa, problematisoida ja suhteellistaa asioita (Juhila 1993). Enso 1985a -kirjoitus sisältää paljon faktuaalista puhetta, jota tässä työssä kutsutaan 'tosiasiapuheeksi'. Siitä todisteena ovat kirjoituksessa usein toistuvat ehdottomuutta ilmaisevat sanat, jotka korostavat esitettävien tapahtumien ja asiantilojen ilmeisyyttä

(Jokinen 1993, 155, alaviite). Alla on joitakin kirjoituksesta poimittuja esimerkkejä faktuaalisesta puhetyylistä:

- 4.1 Tosiasia on myös, että tämänhetkisten puumäärien korjaaminen Suomen metsistä ei olisi käytännössä mahdollista ilman nykyaikaisia metsäkoneita ja nykyistä korjuuteknologiaa.
- 4.2 ...esitetyt vaatimukset ovat täysin ristiriidassa niiden perusvaatimusten kanssa...
- 4.3 ...vuodesta 1970 alkaen on metsiä hakattu selvästi niiden kasvua vähemmän ja selvästi alle hakkuusuunnitteen...
- 4.4 Metsiemme kasvu ja puuvarojen lisääntyminen ovat selvä osoitus onnistuneista metsienkäsittely- ja hoitotoimenpiteistä.

Enso 1985a -kirjoitus rakentaa tosiasiapuheen ja asiantuntija–maallikko -jaottelun kautta erityisen vahvaa professionaalista asiantuntijuutta metsäteollisuudelle. Toinen diskurssi, johon nojaten subjekti saa kerronnallisesti keskeisen ominaisuuden, on talousdiskurssi. Katsotaan uudelleen joitakin talousdiskurssiin nojaavia otteita kirjoituksesta.

- 4.5 Suomi elää metsästä. Metsä on edelleen Suomen talouden selkäranka, sillä lähes 50 % nettovientituloistamme saadaan metsäteollisuudesta. Siitä kuinka tehokkaasti, taloudellisesti, tuottavasti ja kilpailukykyisesti metsäteollisuus ja –talous toimivat riippuu pitkälti kaikkien meidän hyvinvointi.
- 4.6 ...esitetyt vaatimukset ovat täysin ristiriidassa niiden perusvaatimusten kanssa, joita metsäteollisuudella on yhteiskunnalliselta kannalta eli kilpailukykyisyys, tuottavuus ja taloudellisuus.

Talousdiskurssin kautta kirjoitus legitimoii maailmankuvaa, jossa metsäteollisuus -subjekti huolehtii sille asetetuista kansantaloudellisista velvoitteista. Kansantaloudellinen hyötylogiikka esittäytyy välttämättömänä tosiasiana, joka asettaa itsestään selviksi päämääriksi taloudellisen tuottavuuden ja kilpailukyvyyn. Samalla kirjoitus automaattisesti etäännyttää subjektin eli metsäteollisuuden laajemmasta vastuusta. Talousdiskurssi ei anna tilaa subjektin omaehtoiselle ja vapaalle eettiselle pohdinnalle, vaan tuottaa subjektista epäitsenäisen toimijan, joka tottelee ylempää sille annettuja moraalisia velvoitteita.

Professionaalista asiantuntijuutta sekä kansantaloudellista velvollisuutta korostava puhe kertoo osaltaan kirjoituksen ajankohdan yhteiskunnallisesta ilmastosta, jossa suomalaista metsäpolitiikkaa tehtiin lähes yksinomaan metsätalouden ja –teollisuuden intresseistä käsin (Donner-Amnell 1991; Raitio 2003). Aikaisempien tutkimusten mukaan suomalainen

metsäteollisuus ei vielä 1980-luvun alkupuolella juurikaan reagoinut muualta yhteiskunnasta tulleeseen teollisuuden arvosteluun, vaan ympäristönsuojelu rajoittui viranomaisten asettamien lupaehtojen ja päästörajoitusten noudattamiseen. Asennoituminen ympäristönsuojeluun oli vähättelevä ja ongelmat kieltävä, ja metsien hyvinvoinnista oltiin kiinnostuneita ennen kaikkea teollisuuden raaka-ainepohjan parantamismielessä. (esim. Lovio 1995; Halme 1997a; Mäntylä 1999; Rytteri 2002; Kortelainen 2002; Lovio & Kuisma 2004).

Yllä kuvattu aktanttimalli ja esitetyt subjektin kerronnalliset ominaisuudet jäsentävät kirjoitusta niin selkeästi, että ilman tarkempaa lähilukua ja puheen hienoisempien yksityiskohtien analyysiä niihin perustuva käsitys todellisuudesta voisi jäädä lukijalle ainoaksi. Tässä tutkimuksessa tavoitteena on löytää tutkittavien kielenkäytöstä tutkimusongelman kannalta kiinnostavia tekoja. Lukiessani Enso 1985a -kirjoitusta huomioni kiinnittyi toistuvasti katkelmaan, jonka sisältö ei istu yllä esitettyyn kirjoituksen piirtämään todellisuuskuvaan. Kyse on kirjoituksen loppupuolella esiintyvistä kohdasta, joka on koko artikkeliin nähden lyhyt ja merkitykseltään vähäiseltä tuntuva tarinallinen "sivupolku". Kun suurin osa kirjoituksen ilmi-kerronnasta keskittyy viemään pohjaa julkiselta suojelukritiikiltä vakuuttamalla teollisuuden metsienkäsittelyn oikeutusta ja nykyisten toimenpiteiden tarpeellisuutta kansantaloudellisten velvollisuuksien täyttämiseksi, allaolevan otteen sävy on selvästi toisenlainen:

- 4.7 On selvää, että metsätaloudessa on tapahtunut myös virheitä niin kuin kaikessa inhimillisessä toiminnassa, mutta virheet ovat pääasiassa yksittäisiä tapauksia. Saattaa olla, että metsienkäsittelyssä on menty jossakin liialliseen kaavamaisuuteen, vähän samalla tavalla kuin rakentamisessa tasakattalojen aikaan. Saattaa olla tarvetta hienosäätöön eli maaston ja maiseman huomioon ottamiseen nykyistä paremmin. (Enso 1985a)

Tässä kirjoittaja muusta puhunnasta poiketen kritisoi itse metsäteollisuuden toimintatapoja tunnustaen teollisuuden tehneen myös virheitä, olkoonkin että hän samaan hengenvetoon kieltää virheiden vakavuuden. Miten tätä lainausta tulisi tulkita? Vai voidaanko se jopa jättää analysoimatta ja vedota ainoastaan sen "sivujuonellisuuteen"? Monessa muussa kuin diskurssianalyysin viitekehyksessä epärelevanttiuteen vetoaminen olisi tutkijalle houkutteleva vaihtoehto ja jopa todennäköinen etenemissuunta. Suoninen (1997) on

todennut, kuinka kielen käytön vaihtelevuuden tutkimukselle erityisen hedelmälliset kohdat herkästi hypätään yli empiiristä analyysiä tehtäessä, sillä ne "ovat jotain muuta, kuin sitä mihin kiinnostus haluttiin kysymysten rajauksilla kohdistaa" (s.101). Vähäpätöisiltä näyttävät kielenkäytön yksityiskohdat voivat diskurssianalyysin viitekehyksessä olla tutkimusongelman ratkaisemisen kannalta merkittäviä johtolankoja (Juhila & Suoninen 1999, 239). Tällaisia yksityiskohtia ovat usein puheessa esiintyvät ristiriitaisuudet ja sävynvaihdokset.

Ylläolevan sivujuonellisen tekstikohdan sivuuttamisen sijasta on siis tärkeätä syventää Enso 1985a -kirjoituksen analyysiä ja kysyä: miksi kirjoittaja sisällyttää argumentointiinsa pääviestin kanssa epäsoinnussa olevia toteamuksia? Sisältyessään kirjoittajan omaa kritiikkiä metsäteollisuuden nykyistä toimintaa kohtaan ote 4.7 tuottaa eräänlaisen "vastapoolin" (Suoninen 1997, 103) muulle kirjoituksessa sanotulle. Se kertoo siitä, että kirjoittajalla on tarve *suhteuttaa* metsäteollisuuden ympäristöongelmien olemassaoloon kieltävästi suhtautuva puhe vastakkaiseen eli ongelmien myöntämiseen. Mistä tämä tarve syntyy? Yhtäältä voitaisiin hakea selitystä ilmiöstä, joka liittyy asiantuntijan uskottavuuskuvaan: joissakin tilanteissa on vakuuttavampaa ja objektiivisen vaikutelman antavampaa, kun asiantuntija tarkastelee käsiteltävää asiaa monelta kannalta tuoden esiin myös sitä mahdollisuutta, että asia voi joiltain osin olla muullakin lailla kuin väitetään. Tässä tapauksessa olisi näin ollen järkevää tuoda esiin, että myös joitakin virheitä on ympäristönsuojelua ajatellen tehty. Tämä tuottaisi kuvaa puhujasta, joka on perehtynyt käsillä olevaan kysymykseen syvällisesti ja joka tarkastelee asiaa laajasti monesta eri näkökulmasta.

Tämä selitys voi olla osittain mielekäs, mutta se ei kuitenkaan tunnu riittävän tyhjentävältä. On syytä etsiä myös toisenlaista selitysvaihtoehtoa. Billigin (1988; ref. Suoninen 1997, 102) mukaan argumentoinnin kannalta olennaisia eivät ole vain ne mielipiteet ja näkemykset, joita puhuja pyrkii oikeuttamaan, vaan myös sellaiset vastakkaiset näkemykset, joihin hän suhteuttaa puhetta. Argumentoinnille on ominaista tukeutua erityisesti yleisesti hyväksytyihin asioihin sekä vastata eri tavoin potentiaalisiin syytöksiin. Otteen 4.7 sisällöstä ja sen funktiosta voidaan näin ollen antaa seuraavanlainen tulkinta:

Ollessaan itse kulttuurin jäsen kirjoittaja aistii ympärillään sen, että monet ihmiset yhteiskunnassa ovat huolestuneita teollisuuden aiheuttamista haittavaikutuksista ympäristölle. Sen vuoksi kirjoittaja ei halua antaa vaikutelmaa, että metsäteollisuudella ei olisi mitään parannettavaa ympäristönsuojelun suhteen. Sen sijaan hän tuottaa kritiikin kieltävään ja nykyisen toiminnan hyvyttä vakuuttelevaan pääviestiin nähden ylimääräisen ja irrallisen puhe- ja selittelyosuuden, jossa myönnetään teollisuuden toiminnalla olevan myös ympäristöllisiä haittavaikutuksia.

Toisin sanoen, vaikka metsäteollisuuden yleinen suhtautuminen luontoarvojen huomioon ottamiseen omassa toiminnassa oli vielä välttelevä, lainaus 4.7 implikoi keskustelun ja yleisen huolen metsäteollisuuden aiheuttamista ympäristöhaitoista olevan yhteiskunnallisesti sen verran voimakas artikkelin kirjoitushetkellä, että kirjoittaja haluaa sen suhteen antaa *yleisön korvissa hyväksyttävämältä kuullostavan perustelun* ja samalla välttää kulttuurisesti oudon ja ei-hyväksyttävän käsityksen tuottamista yrityksestä. Se kertoo siten kirjoittajan "kulttuurisesta tajusta". (vrt. Suoninen 1997, 98-106; 1999, 25-29.)

Antamani tulkinta saa tukea kirjoituksen tuottamishetken voimistuneesta yhteiskunnallisesta "suojeluilmapiiiristä", jota tuodaan eksplisiittisesti esille myös joissakin tukiaineistoon kuuluvissa Enson henkilöstölehden kirjoituksissa. Alla on suoria otteita kahdesta samana vuonna julkaistusta kirjoituksesta:

Helsingin hankinta-alueen puunmyyjissä on runsaasti kaupunkilaismetsänomistajia, mikä tekee puukaupan erilaiseksi kuin muualla. Kiinnostus metsiin ja metsänhoitoon on vahvasti nousemassa, mutta rinnalla kulkevat ns. virheät ajatukset. ... "Suuren yleisön mielipiteet" tulevat tällaisella alueella yleensä korostetusti esiin, aluejohtaja Erlund pohdiskelee puunmyyjän ja -ostajan näkökulmia. ... Valtakunnassa käytäviin metsäkeskusteluihin väestörikkaalla rannikkoseudulla reagoidaan nopeasti. ... Kielteinen suhtautuminen avohakkuumenetelmään ja metsäkoneisiin on erityisesti taajamien lähiympäristössä asettanut puun ostajan uusien haasteiden eteen. (Yli-ikäisyys vaivaa rannikkoseudun metsiä, 3/1985)

Metsäkauppaa mutkistaakin asiakaskunnan rakennemuutos. Myös metsään kohdistuvat arvostukset ovat muuttuneet voimakkaasti. ... Metsän myyjät ovat nykyisin kiinnostuneita muun muassa ympäristökysymyksistä ja metsän hoidosta laajemmin. (Metsäryhmä toteuttaa pitkäjänteistä kehittämisohjelmaa, 5/1985)

Myös tämän luvun alussa kuvattuja yhteiskunnallisia kehityssuuntia vasten tuntuu luontevalta ja argumentatiivisesti järkevältä, että Enso 1985a -kirjoituksessa vältetään antamasta kuvaa, jossa teollisuus ei lainkaan aiheuttaisi haittavaikutuksia ympäristölle. Erityisen kiinnostavaa tutkimusongelman ja jatkoanalyysin etenemisen kannalta on se, että tämän tulkinnan mukaan kyseisessä puolustuskirjoituksessa ei puolustauduta vain arvostelijoiden julkisuudessa esittämää metsäteollisuuden kritiikkiä vastaan, vaan implisiittisesti (ja yleinen ilmapiiri aistien) vastataan myös *potentiaaliseen muun yhteiskunnan taholta tulevaan kritiikkiin* ja huoleen metsäteollisuuden ympäristöhaitoista. Tämä tehdään tavalla, jossa subjektista muodostuu kuva virheitään kriittisesti arvioivana ja toimiaan *moraaliselta kannalta pohtivana* toimijana.

Kiinnostavaa on myös se, että annettu "ylimääräinen selitys" (Suoninen 1999, 28) ja sen tuottama kuva halutaan tuottaa "vaikka ristiriitaisuuden uhalla" (Suoninen 1997, 100): virheiden kiellon yhteydessä esitetään vastakkainen virheiden myöntäminen, jonka puhe on luonteeltaan vahvan spekulatiivista aikaisemman faktuaaliseen puheen sijasta. Sanaparilla 'saattaa olla' tuotettu puheen ilmeinen ehdollisuus saa aikaan etenkin subjektin identiteetin riitautumista: metsäteollisuuden ehdoton asiantuntemus horjuu. Tämä ristiriitaisuus voi kirjoittajan edustaman tahon kannalta pahimmillaan synnyttää lukijassa tunteen siitä, että metsäteollisuuden toiminnan kritisointi ei kenties olekaan aiheetonta, mikä tapahtuessaan veisi pohjan kirjoituksen pääsanomalta. Lukijassa voi syntyä epäily siitä kuinka suurista virheistä itse asiassa puhutaan, kun sanottu tehdään spekulatiivisella tavalla. Lyhyesti ilmaistuna, annetun ylimääräisen selityksen seurauksena yhden oikean totuuden olemassaolo ja metsäteollisuuden asiantuntemus heikkenee.

Kirjoittajan taitava kielenkäyttö pienentää kuitenkin tätä ristiriitaisuutta. Hän luokittelee virheet mittakaavaltaan pieniksi ja jopa luonnolliseksi osaksi jokapäiväistä inhimillistä toimintaa. Diskurssianalyysin kirjallisuudessa puhutaan niin sanotusta "normaalistavasta" puheen käytännöstä, jolla jokin puhetta ristiriitaistava asia nimetään niin yleiseksi, että se kuuluu asiaan. (ks. esim. Suoninen 1997, 108, 117-118.) Voidaan ajatella, että virheiden myöntäminen kyseisessä kirjoitustilanteessa mahdollistuu nimenomaan sillä, että virheet samalla *normaalistetaan*. Tällöin lukijalle pyritään muodostamaan käsitys, että kyse ei ole

erityisen vakavasta asiasta, vaan sellaisesta, jota tapahtuu kaikessa inhimillisessä toiminnassa. Normaalistavalla teolla lievennetään ylimääräisen selityksen synnyttämää puheen ristiriitaisuutta ja tuetaan kirjoituksen pääväitettä (kritiikki on aiheetonta, ja pääasiat ovat kunnossa). Normaalistaminen auttaa siten säilyttämään kirjoittajan sanoman uskottavuuden.

Lainauksen 4.7 jälkeinen lause pyrkii palauttamaan subjektille sen aikaisemman vahvan asiantuntija-ominaisuuden: "Joka tapauksessa tulokset viittaavat siihen, että perussuuntaus on ollut oikea." Tämä subjektille palautuva kerronnallinen ominaisuus säilyy kirjoituksen loppuun asti. Subjektin asiantuntemuksen horjunta jää kokonaiskerrontaan nähden siis vain hyvin hetkelliseksi. Lukijasta riippuen horjunta voi jopa jäädä huomaamattomaksi.

Enso 1985a -puolustuskirjoituksen sisältämään ylimääräisen selityksen kohtaan 4.7 ja siitä yllä tehtyihin tulkintoihin tullaan viittaamaan ja palaamaan useaan kertaan jatkoanalyysin kuluessa. Tämä johtuu siitä, että ne kohdat, joissa aineistoon kuuluvissa muissa Enson kirjoituksissa kerronnan sävy yhtäkkiä muuttuu toisenlaiseksi ja joissa suhteutetaan puhetta potentiaaliin ympäröivästä yhteiskunnasta nouseviin vasta-argumentteihin, otetaan jatkossa yksityiskohtaisen analyysin kohteeksi. Tämä metodinen valinta saa perustelunsa diskurssianalyysin kirjallisuudesta, jossa vastaavanlaisten aineistokohtien systemaattinen analyysi ja jopa niiden tietoinen stimulointi aineistonkeruutilanteessa on suositeltavaa (Suoninen 1997, 28-31).

4.2.2 Terve luonto suomalaisille

Tässä alaluvussa tarkastelun kohteeksi otetaan Enson henkilöstölehdessä vuosina 1985 ja 1988 julkaistut seuraavat kaksi muutoskirjoitusta:

Enso 1985b: Lisää vastustuskykyä tehokkaalla metsänhoidolla (M)

Enso 1988: Vastuumme ympäristöstä (M)

Vaikka tämän luvun kirjoitusten näkökulma ympäristönsuojeluun on edellä käsitellyn puolustuskirjoitukseen nähden hyvin erilainen, kirjoitukset jakavat argumentaatio-

perustansa suhteen jotakin yhteistä. Tämä jokin samalla erottaa nämä kirjoitukset muista primäriaineistoon kuuluvista Enson muutoskirjoituksista.

Enso 1985b -kirjoitus käsittelee sen tuottamishetkellä ajankohtaista kysymystä ilman happamoitumisen aiheuttamista metsätuhoista. Suomalaista metsätuhokeskustelua tutkineen Väliwerrosen (1996, 23-37) mukaan laaja julkinen keskustelu Keski-Euroopan metsätuhoista käynnistyi varsinaisesti Der Spiegel -lehden kansikuvajutusta 'Metsä kuolee' marraskuussa 1981. Metsävaurioita havaittiin monissa Länsi-Euroopan maissa, mutta kiihkeää keskustelua metsätuhoista käytiin erityisesti ympäristötietoisuuden nousun kokeneessa Saksassa 1980-luvun alussa. Suomessa kiivas julkinen keskustelu metsätuhoista käynnistyi Keski-Eurooppaa myöhemmin vasta 1980-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. Enso 1985b -kirjoituksessa metsätuhot nähdään teollisuuden kannalta haitallisina, koska ne uhkaavat sen raaka-ainevaroja, ja kirjoituksessa pohditaankin keinoja tämän ongelman ratkaisemiseksi. Tässä kirjoituksessa ympäristönsuojelullinen tavoite on siis yhdenmukainen yrityksen liiketoiminnallisen tavoitteen kanssa.

Ympäristöasioita koskeva kirjoittelu lisääntyi Enson henkilöstölehdessä selvästi vuonna 1988. Tuona vuonna julkaistiin useita kirjoituksia, joissa kerrottiin yrityksessä tapahtuvista suojelutoimenpiteistä, kuten esimerkiksi metsien hoitoperiaatteiden uudistamisesta, metsätuhojen seurannasta ja yksittäisten tehtaiden ympäristöinvestoinneista (Rytteri 2002). Tämän tutkimuksen primäriaineistoon kuuluva Enso 1988 -kirjoitus perustuu Enson Varkauden tehtaiden ympäristönsuojelupäällikön esitelmään tehtaiden henkilöstön ansiomerkkijuhlassa marraskuussa 1988. Kirjoitus poikkeaa tutkimusaineistoon kuuluvasta muusta Enson ympäristöpuheesta siinä, että se on juhlayleisölle kohdistettu 'juhlapuhe', joka käsittelee ympäristönsuojelua hyvin laajasti sekä Varkauden tehtaiden ympäristökäytäntöjen että paikallisyhteisön, suomalaisten ja jopa ihmiskunnan hyvinvoinnin kannalta. Kirjoituksen keskeisenä teemana on ympäristönsuojelun tärkeyden korostaminen nyt ja tulevaisuudessa. Pitkää ja monitasoista Enso 1988 -kirjoitusta luetaan alla erityisesti siitä näkökulmasta, millaiseksi teollisuus -subjekti tuotetaan kirjoituksen kuvaamassa todellisuudessa. Näin ollen ne kohdat kirjoituksesta, joissa vakuutellaan

esimerkiksi ympäristönsuojelun tärkeyttä jokaisen ihmisen tekemissä valinnoissa, jäävät tehtävässä analyysissä vähemmälle huomiolle.

Molemmat yllä mainitut muutoskirjoitukset rakentavat tarinaa, jossa yhteiskunta ja erityisesti sen kansantalousjärjestelmä (lähettäjä) antaa metsäteollisuudelle (subjekti) velvoitteen tavoitella puhtaampaa ja terveempää luontoa (objekti) ympäristön epäpuhtauksia vähentämällä, ja tämän tehtävän suorittamisen kautta tuottaa hyvinvointia kaikille suomalaisille (vastaanottaja). Vuoden 1985 muutoskirjoituksessa tuotettu hyvinvointi on luonteeltaan taloudellista kun taas vuoden 1988 kirjoituksessa se pitää sisällään myös laajempaa elämänlaatuun perustuvaa hyvinvointia, kuten esimerkiksi "hyvät ihmissuhteet ja mielekäs työ". Yhtä osaa kansalaisten laajempaa hyvinvointia ja tarpeita edustaa vuoden 1988 kirjoituksessa ympäristönsuojelu. Talousdiskurssiin nojaten subjekti tuotetaan molemmissa muutoskirjoituksissa velvollisuudentuntoisena ja yhteisesti sovittuja päätöksiä toteuttavana (epäitsenäisenä) toimijana, ja tositedon diskurssin kautta oikeaan asiantuntijatietoon nojautuvana eksperttinä.

- 4.8 Ilman epäpuhtauksien aiheuttamat metsätuhot Keski-Euroopassa ovat herättäneet huolestumista myös meillä Suomessa. Onko kehityksen suunta täällä sama kuin siellä, ja mitä voidaan tehdä tärkeimmän kotimaisen raaka-aineen tulevaisuuden turvaamiseksi? Suomihan elää metsästä. ... Kaikki asiantuntijat pitävät päästöjen vähentämistä ainoana todellisena keinona pitkällä aikavälillä. ...Asiantuntijat uskovat yleisesti, että metsien vastustuskykyä voidaan ja pitää lisätä metsänhoidollisin keinoin. (*Taluseduskurssi*) (*Tositiedon diskurssi*) (Enso 1985b)
- 4.9 Suomalaisen hyvinvointi on kurtunut huimasti viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana. Bruttokansantuote on yli kolminkertaistunut. Talouskasvu johtuu teollisuustuotannon kasvusta ja monipuolistumisesta sekä maa- ja metsätalouden tehostumisesta. Hyvinvoinnin rakentamisessa on tarvittu luontoa. Ympäristöä on jouduttu muuttamaan ja rasittamaan, paikoin kovinkin ottein. ...Korkean elintason oloissa katseet kääntyvät sosiaaliseen ympäristöön sekä työympäristöön. ... Ihmisten tarpeet eivät kuitenkaan vähene. Suomalaiset ovat kansa, jolle ympäristökysymykset ovat erityisen tärkeitä. ... Vasta julkistetun "Valtioneuvoston periaatepäätöksen vesiensuojelun tavoiteohjelmasta vuoteen 1995" mukaan vesistökuormitusta tulee edelleen voimakkaasti vähentää. ... Ympäristön kuormittajan tehtävänä on löytää taloudellisesti järkevät keinot, joilla yhteisesti viranomaisten kanssa sovitut tavoitteet saavutetaan. ... Ainoastaan tiedon ja säästävän teknologian sekä kansainvälisen yhteisymmärryksen avulla haitat pystytään ehkäisemään ennalta. (*Taluseduskurssi*) (*Tositiedon diskurssi*) (Enso 1988)

Oikean tiedon hallussapitoon perustuva asiantuntemus ei rakennu täysin samanlaiseksi subjektin ominaisuudeksi kuin Enso 1985a -puolustuskirjoituksessa. Kirjoituksissa ei pyritä

todistelemaan jonkun tahon omaaman tiedon oikeellisuutta suhteessa teollisuuden tietämykseen. Selitys todistelun puuttumisesta löytyy tarinan vastustajasta. Kummassakaan kirjoituksessa vastustajana ei esiinny taho, joka haastaisi subjektin asiantuntemusta. Sen sijaan molemmissa kirjoituksissa metsäteollisuus itse esiintyy myös tarinallisen vastustajan asemassa, olkoonkin että se ei miehitä tuota asemaa yksin. Vastustajaksi rakentuu kirjoituksissa metsäteollisuutta yleisempi taho: saastuttajat, joihin kuuluvat niin teollisuus, energiantuotanto, maatalous, asutus kuin liikennekin. Vuoden 1985 muutoskirjoituksessa saastuttajien ympäristölle aiheuttamia haittoja kuvattaessa puhutaan kirjoituksen käsittelemän aiheen mukaisesti happosateista kun taas vuoden 1988 juhlapuheessa ympäristöhaittoja käsitellään puheen tuottamistilanteelle ominaisesti happosateita laajemmin:

- 4.10 Metsäkuolemia on todettu jo Etelä-Ruotsissa ja happamoituneita järviä on Etelä-Suomessakin. ... Vuosikymmenen pahimmaksi ympäristöongelmaksi sanottu hapan laskeuma sisältää Suomessa rikkiyhdisteitä noin 2/3 ja typpiyhdisteitä 1/3. Eniten ilmaan saastuttavat teollisuus ja energiantuotanto sekä yhä enemmän myös liikenne. Kemiallisen metsäteollisuuden osuus maan kaikista rikkipäästöistä oli 14 % v. 1983. ... Hapan laskeuma on siis kansainvälinen ongelma, jonka ratkaisemiseksi yhteiset toimet ovat välttämättömät. (Enso 1985b)
- 4.11 Vesistöjen tilan parantuminen on johtunut pääosin teollisuuden ja asutuksen jätevesikuormituksen vähenemisestä. Suomen metsäteollisuuden jätevesikuormitus on pienentynyt viidentoista vuoden aikana noin kolmasosaan ... Kuitenkin ympäristön happamoituminen on Suomessa mitä vakavin huolenaihe. ... Ilman epäpuhtaudet ovat jo nyt aiheuttaneet järviemme happamoitumista sekä metsävaurioita ... Epäpuhtauksia ilmaan tulee lämmityksestä ja energian tuotannosta sekä teollisuudesta ja liikenteestä. ... Varkauden tehtaiden merkitys ympäristön kuormittajana kaupungissamme on edelleen keskeinen vaikkakin tehtaittemme ympäristön kokonaiskuormitus on tuotannon kasvusta huolimatta pienentynyt merkittävästi. (Enso 1988)

Molemmissa kirjoituksissa puhe vastustajasta saa paljon tilaa, mutta sen ominaisuudet ja "persoonallisuus" jäävät kuitenkin hyvin ohuiksi. Tämä on ymmärrettävää, sillä vastustaja hahmottuu niin laajaksi, että henkilöityneenä tahona se kattaa periaatteessa kaikki kansalaiset. Vastustajaa koskeva puhe synnyttää kuvaa tahosta, jonka toiminta ja siitä aiheutuvat seuraukset ovat luonnollisia ja jopa väistämättä aiheutuneita. Kaikki ovat eräällä tavalla syyllisiä luontoympäristön likaantumiseen, jota metsäteollisuus tarinan sankari-tahona pyrkii vähentämään.

Kun edellisen luvun puolustavassa puheessa subjektin kyky voittaa vastustaja perustui vahvasti paremmuuteen tiedollisessa pätevyudessa ja sitä kautta totuuden hallussapitoon, muutoskirjoituksissa vastustajan voittamiseen tarvittava subjektin asiantuntemus ja velvollisuudentunto suuntautuu ympäristönsuojelua koskevien käytöntöjen parantamiseen. Tarinan apuobjektiksi hahmottuvat siis toimenpiteet ympäristön tilan parantamiseksi (ympäristötyö) eikä totuus ympäristön tilasta, kuten puolustuskirjoituksessa.

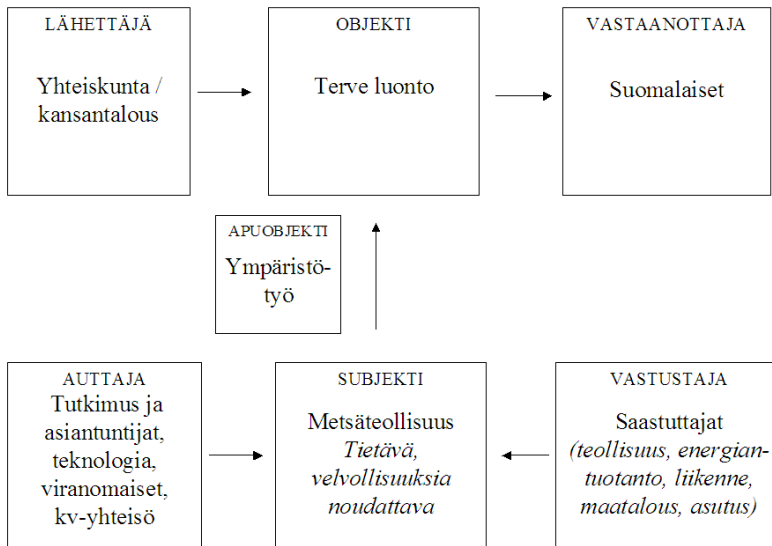
Subjektia auttavat puolustuskirjoituksen tapaan tutkimus ja teknologia, jotka vahvistavat subjektin asiantuntemusta ja kykyä saavuttaa arvo-objekti. Niiden lisäksi auttajina esiintyvät myös eri asiantuntijat, viranomaiset ja kansainvälinen yhteisö. Erityisesti vuoden 1988 juhlapuheessa, jossa ympäristökysymyksiä käsitellään laajana kaikkia kansalaisia koskettavana ongelmana, subjektin kompetenssi rakentuu vahvasti sen kyvystä noudattaa sille viranomaisten taholta asetettuja ohjearvoja ja päästörajoituksia.

4.12 Maamme hallitus on teettämässä laajaa happamoitumistutkimusta 5-vuotisprojektina... Metsäntutkimuslaitoksella on käynnissä laaja ILME-projekti jne. ... Hapan laskeuma on siis kansainvälinen ongelma, jonka ratkaisemiseksi yhteiset toimet ovat välttämättömät. Monet Euroopan maat, Suomi mukaanlukien, ovat sitoutuneet vähentämään rikkipäästöjään 30 prosentilla vuoteen 1993 mennessä, näin myös Neuvostoliitto. ... Asiantuntijoiden mukaan happaman laskeuman vaikutuksista on saatu viitteitä mm. pääkaupunkiseudulla ja Kaakkois-Suomessa sekä paikallisesti tehtaiden ja kaupunkien ympäristöissä.... Hän, kuten muutkaan asiantuntijat, ei vähättele ongelmaa, vaan pitää tärkeänä riittävien varojen osoittamista tutkimukseen, että spekuloinnin sijasta saataisiin tutkimustietoa. (Enso 1985b)

4.13 Tämä vaatii metsäteollisuudelta kiireellistä ja perusteellista tutkimustyötä... Suomi on osallistunut aktiivisesti kansainvälisten meriympäristön suojelua koskevien sopimusten valmisteluihin. ... Parhailtaan on valmistelun alla Ruotsin ja Suomen teollisuusjätevesiä koskevat suositukset. ... Uuden kattilalaitoksen myötä 1990 Varkauden ilman laatu entisestään paranee. Vanhanaikaisten savukaasujen puhdistuslaitteiden tilalle tulee nykyilmansuojelutekniikka. ... Ympäristölainsäädäntö ja ympäristöhallinto on osa muuta yhteiskunnallista päätöksentekoa. Niillä tuetaan ympäristönsuojelua... (Enso 1988)

Kertomuksellisena kokonaismerkityksenä yllä kuvattu tarinan kulku voidaan esittää seuraavanlaisena aktanttimallina:

MUUTOKSEN ALKUVAIHE

Kuva 8. Enso 1985b- ja Enso 1988 -kirjoitusten sisältämä aktanttitarina.

Olen yllä käsitellyt Enson henkilöstölehdessä yhtä puolustuskirjoitusta ja kahta muutoskirjoitusta 1980-luvun jälkipuoliskolta. Vaikka kirjoitukset edustavat erilaisia puhujan asemia ja piirtävät erilaista kuvaa niin tarinan pääjännitteestä (subjekti tavoittelee arvo-objektia) kuin subjektia vastustavasta tahosta, ne jakavat keskenään myös paljon yhteistä esimerkiksi seuraavina analysoitaviin muutoskirjoituksiin verrattuna. Kirjoituksia yhdistäväksi tekijäksi voidaan tehdyn tekstianalyysin perusteella löytää se, että kaikista niistä näyttää henkivän vahvasti oletus metsäteollisuudesta Suomen taloudellisen hyvinvoinnin takaajana ja valtion Ensolle ja muulle metsäteollisuudelle antaman taloudellisen "mission" toimeenpanijana. Tätä kuvaa molempien ylläesitettyjen aktanttimallien "ylärivi", jossa lähettäjänä esiintyy yhteiskunta/kansantalous ja vastaanottajana suomalaiset.

Huolimatta siitä pyritäänkö kirjoituksessa puolustautumaan julkisuudessa esitettyä kritiikkiä vastaan vai peräänkuuluttamaan ympäristön paremmin huomioonottavien käytäntöjen käyttöönottoa, kaikissa kirjoituksissa piirtyvälle todellisuuskuvalle on

ominaista se, että metsäteollisuus esiintyy niissä verraten epäitsenäisenä, tottelevaisena ja jopa nöyränä subjektina. Tällaisesta "alamaisasemasta" tarvittavat toimenpidepäätökset tuotetaan tapahtuvaksi muualla kuin yrityksessä, joka vain noudattaa siltä vaadittuja tai sille annettuja tehtäviä ja ohjeita.

Yhteistä luvun kaikille kirjoituksille on myös se, että metsäteollisuus -subjekti esiintyy objektiiviseen ja oikeaan tietoon tukeutuvana eksperttinä. Puolustavassa puheessa (Enso 1985a) tämä ominaisuus saa aikaan subjektin ja vastustajan välisen "totuustaistelun", jossa osapuolten välinen rintamalinja rakentuu vahvaksi ja jossa puolustettavien ja vaadittavien käytäntöjen välinen kuilu rakentuu syväksi. Muutoskirjoituksissa ei käydä totuustaistelua, vaan oikean tiedon avulla pyritään ottamaan käyttöön parhaita ympäristön laatua parantavia toimenpiteitä. Yhteistä molemmille kirjoitustyypeille on se, että tarvittava oikea tieto ja asiantuntemus tuotetaan erityisesti subjektin ulkopuolisten tahojen avulla saavutettavaksi.

4.3 Laajentuva vastuu ja ympäristöosaaminen

Tässä alaluvussa tarkastelun kohteena ovat seuraavat vuosina 1989-1992 julkaistut viisi Enson ympäristökirjoitusta:

- Enso 1989a: Ensossa on tekemisen meininki (Ympäristö etusijalla) (p,M)
- Enso 1989b: Ympäristönsuojelu – yhteinen asiamme (p,M)
- Enso 1990a: Tuote tehtävä ekologisesti oikein (K)
- Enso 1990b: Tietoisuutta enemmän kuin tietoa (p,M)
- Enso 1992: Kehitys kehittyi (p,M)

Neljässä muutoskirjoituksessa argumentoidaan muutospuheelle ominaisesti ympäristönsuojelun tärkeyden ja teollisuuden toimintatapojen muutosten välttämättömyyden puolesta. Tämän pääteeman lisäksi niissä pyritään puolustavan puheen kautta esittämään puolusteluja julkisuudessa esitettyä kritiikkiä vastaan. Enso 1990a -kirjoituksessa nousee keskeisesti esiin näkemys, jonka mukaan ympäristönsuojelun avulla voidaan saavuttaa paremmuutta yrityksen kilpailijoihin nähden ja sitä kautta vahvistaa markkina-asemaa. Tämän vuoksi olen luokitellut kyseisen kirjoituksen kilpailukykykirjoitukseksi.

Kirjoitukset on julkaistu aikana, jolloin ympäristöhuoli ja –kriisi oli alkanut muodostua metsäteollisuudelle huomioitavaksi tosiasiaksi. 1980-luvun lopulla ihmiset alkoivat enenevässä määrin havaita ympäristöongelmia ja puhua niistä. Ympäristöongelmista keskusteltiin sekä julkisissa tiedotusvälineissä että ihmisten yksityiselämässä enemmän kuin aikaisemmin. (esim. Hansen 1993; Suhonen 1994; Väliverronen 1996.) 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa ympäristöargumentit olivat etenkin metsäteollisuuden päämarkkinoilla Länsi-Euroopassa alkaneet vaikuttaa myös kuluttajien valintoihin, yritysten imagoon ja hallitusten politiikkaan. Suomen metsäteollisuus asetti vuonna 1989 omat ympäristönsuojelutavoitteet, ja Metsä-Serla julkaisi ensimmäisenä metsäteollisuus-yrityksenä erillisen ympäristöesitteen. Metsäteollisuus oli alkanut myös mainonnassaan korostaa ekologisia näkökohtia. Erityisesti kloorivalkaisu sekä paperin kierrätyskysymys olivat 1980-luvun puolivälissä nousseet keskeisiksi metsäteollisuutta koskettaviksi ympäristökysymyksiksi. 1990-luvun alussa myös metsien monimuotoisuus alkoi muodostua merkittäväksi metsäteollisuuden ympäristökysymykseksi. (Donner-Amnell 1991; Halme 1997a; Rytteri 2002; Kuisma 2004; Lovio & Kuisma 2004.)

Tämän luvun muutos- ja kilpailukykypuheen tarkastelu tuo esiin uusia elementtejä edellisen luvun muutoskirjoituksiin verrattuna. Argumentoidessaan tarvittavien muutosten tekemisen puolesta kirjoituksissa tuotetaan eri arvo-objekteja, joita subjekti pyrkii tarinan kuluessa tavoittamaan. Samalla subjektille tuotetaan uusia tietämisen, avoimuuden ja vastuullisuuden ominaisuuksia. Uudet aktanttitarinoiden elementit tuovat esiin uudenlaisia Enson ympäristöpuhetta arvottavia oletuksia. Muutospuheen rinnalla esiintyvistä puolustavan puheen osuuksista voidaan puolestaan tehdä tutkimusongelman kannalta kiinnostavia havaintoja metsäteollisuuden ja suojelijoiden välisen asiantuntijuustaistelun rakentumisesta.

Tarkastelu aloitetaan kahdesta ensimmäisestä kirjoituksesta, joiden aktanttirakenne perustuu keskenään samanlaisten elementtien varaan. Sen jälkeen analysoidaan viimeiset kolme kirjoitusta, jotka hieman poikkeavista näkökulmista (kaksi edustaa muutoskirjoitusta, yksi kilpailukykykirjoitusta) ja sisällöllisistä tarinavaihteluista huolimatta rakentuvat aktantiaalisesti samoista peruselementeistä. Alalukujen otsikointi tuo

esille käsiteltävien kirjoitusten aktanttitarinoiden arvo-objektin ja näyttää siinä tapahtuvan vaihtelun.

4.3.1 Tavoitteena terve luonto

Tässä luvussa analysoidaan kaksi Enson muutoskirjoitusta, jotka sisältävät myös puolustavan puheen osuuden:

Enso 1989a: Ensossa on tekemisen meininki (Ympäristö etusijalla) (p,M)

Enso 1989b: Ympäristönsuojelu – yhteinen asiamme (p,M)

Ensiksi mainittu on osa henkilöstölehden vuoden 1989 ensimmäisen numeron sisältämästä toimitusjohtajan haastatteluun perustuvasta kirjoituksesta, jossa alaotsikon 'Ympäristö etusijalla' jälkeisessä tekstiosuudessa kerrotaan yrityksen ympäristökysymysten merkittävyyden lisääntymisestä. Kirjoituksessa tuodaan esiin yrityksessä jo tehtyjä ympäristönsuojeluinvestointeja ja sen tulevia kehittämistoimenpiteitä. Enso 1989b - kirjoitus on saman vuoden myöhemmässä numerossa ilmestynyt varatoimitusjohtajan kolumni ympäristönsuojelusta. Molempien kirjoitusten keskeisenä viestinnällisenä tavoitteena on vakuuttaa lukijalle, että Enso on vakavissaan ympäristönsuojelussa. Seuraavissa kirjoitusten alkuja siteeraavissa lainauksissa liiketoiminnan periaatteiden (lähettäjä) motivoima Enso (subjekti) tavoittelee tervettä luontoympäristöä (objekti), jolla se pystyy turvaamaan yrityksen (vastaanottaja) menestymisen.

4.14 Enso on viime aikoina investoinut tuotannon lisäksi myös ympäristönsuojeluun. ... - Meillä on tiedossamme viranomaisten asettamat vaatimukset, mutta sen lisäksi teemme enemmänkin: esimerkiksi Kaukopään uuden sellulinjan valmistuminen merkitsee lainsäädännöllisten arvojen kirkasta alittamista. Uimaharjuun puolestaan nousee ympäristöystävällinen puhdistusprosessi sekä huippunykyaikaista tekniikkaa käyttävä jätevesien puhdistuslaitos. (Enso 1989a)

4.15 Suurena puunjalostajana ja metsänomistajana Enso Gutzeit Oy on aktiivisesti kiinnostunut Suomen luonnon tilasta. Liiketoimintamme elinehto on, että Suomen luonto ja metsät voivat hyvin myös pitkällä tähtäyksellä ja siten turvaavat raaka-ainetarpeemme. (Enso 1989b)

Molemmissa kirjoituksissa esiintyy puolustavan puheen osuus, jossa otetaan kantaa julkisuudessa esitettyyn kritiikkiin metsäteollisuuden aiheuttamista ympäristöhaitoista ja jossa samalla kuvataan kirjoitusten sisältämien aktanttitarinoiden vastustaja. Vastustajaksi

voidaan nimetä julkinen keskustelu olkoonkin, että henkilöityneenä tahona se sisältää sekä kriitikot (suojelijat) että implisiittisesti myös yrityksen kilpailijat (ruotsalainen metsäteollisuus). Allaolevien puolustavan puheen otteiden jälkeisissä suluissa on ilmaistu, että kuvaa subjektin ja vastustajan välisestä taistelusta tuotetaan niissä Enso 1985a - puolustuskirjoituksen tapaan tositedon diskurssin kautta: otteissa otetaan tavalla tai toisella kantaa saadun kritiikin oikeellisuuteen ja tuotetaan subjektille oikean tiedon hallussapitoon perustuvaa professionaalista asiantuntijuutta.

- 4.16 Ympäristöasiathan ovat nousseet myös kilpailukeinoksi viimeaikaisissa keskusteluissa, jotka ovat olleet melko pinnallisia ja jopa harhaanjohtavia. Tätä epäkohtaa me Ensossa korjaamme kuluvaan vuonna toimineen Ensocare työryhmän avulla, joka on tutkinut muun muassa dioksiinin esiintymistä ympäristössämme. Härmälä viittaa ns. ruotsalaisiin faktoihin, joiden mukaan suomalaiset ovat läntistä naapurua jäljessä ympäristönsuojelussa. - Ruotsalaisten antamat tiedot eivät ole riidattomia, asiantuntijat ovat niistä hyvinkin erimielisiä, Härmälä sanoo. (*Tositiedon diskurssi*) (Enso 1989a)
- 4.17 Suomen metsien kunto on ollut julkisen keskustelun kohteena jo vuosia. Pessimistit ovat nähneet metsäkuoleman kolkuttelevan ovia. Tosiasia kuitenkin on, että Suomen metsät kasvavat tänään enemmän kuin koskaan tunnetun historian aikana. Paikallisia – lähinnä eräiden isojen asutuskeskusten ja tehtaiden lähellä olevia – pahojakin metsätuhoja on toki olemassa. Myös Suomen järvien ja jokien tila on nyt parempi kuin vuosikymmen sitten. Meidän on tunnustettava, että myönteiseen kehitykseen ovat vaikuttaneet yhtä lailla radikaalit ympäristöaktivistit kuin jokapäiväistä työtään tekevät puunjalostajatkin. (*Tositiedon diskurssi*) (Enso 1989b)

Yllä olevien otteiden tavoitteena on kyseenalaistaa metsäteollisuuden kohdistetun kritiikin oikeellisuus, mutta niiden "kriittinen sävy" on epäsuorempi ja peitellympi kuin Enso 1985a "puhtaassa" puolustuskirjoituksessa. Lainauksista nähdään, että vastustajan eli kriitikoiden ja kilpailijoiden ylle pyritään Enso 1985a -puolustuskirjoituksen sisältämän aktanttitarinan tapaan sovittamaan väärässäolevan asua, kun taas subjekti pyritään pukemaan asiantuntijan ja tietäjän kaapuun. Näihin kielellisiin tekoihin sekoittuu kuitenkin diskurssianalyttisesti kiinnostavia ristiriitoja ja sävynvaihdoksia.

Lainauksille 4.16 ja 4.17 on yhteistä se, että niissä tuotettu vastustaja saa hahmon epäsuorissa ilmaisuissa, ja sen tarinallinen rooli on sekä epämääräisempi että ristiriitaisempi kuin Enso 1985a -puolustuskirjoituksessa. Vastustajan kritiikki kyseenalaistetaan, mutta lievemmin ja ristiriitaisemmin. Subjektin ja vastustajan välinen

asiantuntijuustaisto näyttäytyy kirjoituksissa hieman eri tavoin, joten käsittelen ne seuraavassa erikseen.

Ote 4.16 synnyttää kuvan "riitelevistä asiantuntijoista", joista kumpikaan ei yllä totuuteen. Samalla kerronnalliset tapahtumat kaventavat toimijoiden välisiä eroja ja tasa-arvoistavat subjektin ja vastustajan välistä asiantuntija-asetelmaa: molemmat ikäänkuin pyrkivät tavoittelemaan totuutta sitä kuitenkaan saavuttamatta. Subjekti ei häviä vastustajalle taistelua totuudesta, muttei sitä voitakaan.

Lainaus 4.17 rakentaa aluksi kuvaa vahvemmassa totuustaistelusta, jossa subjekti on oikeassa ja vastustaja väärässä. Heti tämän lyhyen subjektin asiantuntemuksen paremmuutta korostavan puheosuuden jälkeen tapahtuu kuitenkin samantyyppinen ristiriitaisuutta synnyttävä ilmiö kuin aineiston varhaisimmassa Enso 1985a - puolustuskirjoituksessa: kirjoittaja myöntää teollisuuden tehneen joitakin virheitä (tämä myöntäminen tehdään varmuusasteeltaan vahvemmin kuin Enso 1985a -kirjoituksessa), mikä samalla 'normaalistetaan' toteamalla metsätuhojen olevan isojen asutuskeskusten ja tehtaiden lähellä ja paikallisia. Lainaus loppuu mielenkiintoiseen tunnustukseen, jossa hetkeä aikaisemmin vastustajana esiintyviä ympäristösuojelijoita sovitellaan subjektin auttajan rooliin: "Meidän on tunnustettava, että myönteiseen kehitykseen ovat vaikuttaneet yhtä lailla radikaalit ympäristöaktivistit kuin jokapäiväistä työtään tekevät puunjalostajatkin." Tällä lauseella suojelijoiden asiantuntemukselle annetaan implisiittistä tunnustusta, mikä tasa-arvoistaa kiistan osapuolia tietäjinä. Lauseessa kiinnostavaa on myös sen implisiittinen tapa tuottaa moraalisubjektia: 'tunnustaminen' on metaforinen ilmaus, ja se saa metaforisen voimansa tilanteesta, jossa väärin tehnyt henkilö arvioidessaan toimiensa oikeellisuutta myöntää virheensä. Lisäksi tällä kielellisellä teolla suojelijoiden status epämääräistyy ja tulee kokonaiskerronnan tasolla kaksijakoiseksi: suojelijat ovat ensin tarinallisia vastustajia ja sen jälkeen subjektin auttajia.

Molempien kirjoitusten kokonaiskerronnan kannalta on olennaista, että taistelu totuudesta ja oikean tiedon omaaminen eivät ole ominaisuuksia, joilla subjekti voittaa vastustajan ja saavuttaa arvo-objektin. Kirjoituksiin piirtyvissä aktanttitarinoissa *metsäteollisuudelle*

yhtäältä annetaan mutta toisaalta siltä evätään professionaaliseen asiantuntemukseen perustuva kyky voittaa kamppailu totuudesta. Annan tällaiselle kielelliselle teolle työssäni nimen 'totuuden epämääräistämispuhe'. Kyseisissä puolustautumista kaipaavissa tilanteissa kirjoittajia houkutteleva jäsennys subjektin ja vastustajan välisestä totuustaistosta ja subjektin piirtymisestä paremmin tietäjäksi jäävät sen vuoksi pikemminkin *vaikutelman* tasolle kuin vahvaksi todellisuutta tuottavaksi kuvaksi.

Syitä totuuden epämääräistämispuheelle voidaan löytää samoista tekijöistä kuin vuoden 1985 puolustuskirjoituksen ylimääräisen selityksen yhteydessä. Yhtäältä kirjoittajilla on tarve osoittaa metsäteollisuutta kohtaan esitetty kritiikki väärään tietoon perustuvaksi. Puolustautumista ympäröivä yhteiskunnallinen ilmapiiri on kuitenkin muodostunut entistä huolestuneemmaksi ympäristöongelmista. Pyrkimys välttää kulttuurisesti ei-hyväksyttävän kuvan antaminen metsäteollisuudesta houkuttelee kirjoittajia selontekoihin, joissa ympäristöongelmia ei kielletä ja pyritään luomaan kuvaa teollisuudesta, joka haluaa olla ratkaisemassa ongelmia.

Laajempien kulttuuristen tekijöiden lisäksi selitystä 'totuuden epämääräistämispuheelle' voidaan hakea myös puolustavan puheen esiintymisestä rinnan muutospuheen kanssa. Kyseisissä tekstin tuottamistilanteissa kirjoittajilla on ollut tarve tuottaa etupäässä sellaista näkemystä metsäteollisuuden ympäristönsuojelusta, jossa kerrotaan yrityksen olevan vakavissaan ympäristönsuojelun suhteen ja tuodaan esille ympäristöä paremmin huomioivia toimenpiteitä. Tämän näkemyksen rinnalle asettuminen vahvasti vastakkain ympäristönsuojelijoiden kanssa samoin kuin metsäteollisuuden ympäristöhaittojen ehdoton kiistäminen eivät istu.

Arvo-objektin saavuttamiseen tarvittava subjektin kompetenssi ei Enso 1989a- ja Enso 1989b -kirjoituksissa perustu professionaaliseen asiantuntemukseen. Seuraavat muutospuheen otteet kuvaavat niitä ominaisuuksia, joilla subjekti kykenee saavuttamaan tavoittelemansa päämäärän eli terveen luontoympäristön ja sitä kautta turvaamaan yrityksen menestymisen.

4.18 ...ympäristökysymykset ovat nousseet esiin jäädäkseen, ja Enso suhtautuu niihin vakavasti. Tästä osoituksena on esimerkiksi yhtiöön perustettu erityinen

ympäristönsuojeluneuvottelukunta, johon on kutsuttu joukko alan asiantuntijoita korkeakouluista ja tutkimuslaitoksista. Neuvottelukunnan kautta Enson tietämys ympäristönsuojelun tulevista vaateista oleellisesti paranee. (*Sosiaalisen vastuun diskurssi*) (*Oppimisen diskurssi*) (Enso 1989a)

- 4.19 Ilman epäpuhtaudet ja niiden vaikutukset ovat 1990-luvun suurin ympäristöuhka. ... Lisäksi eräiden päästöjen osalta tilanne maailmanlaajuisesti vain huononee, koska päästöjen hallinta ei ole teknisesti helppo ja ainakin osalle saastuttajista se on ylivoimaisen kallis. Mikäli lähivuosina todetaan mittauksin kasvihuoneilmiön olemassaolo ja lisääntyvän hiilidioksidin osuus siinä, on energiatuotannolla edessään todella suuri haaste: Miten korvata fossiilisten polttoaineiden lisääntyvä käyttö energiatuotannossa? Vastuu ympäristömme tilasta on meillä kaikilla. Suhtaudu asiaan vakavasti. Hanki tietoa ja käytä sitä. Ympäristöasioita ei pidä yrittää ratkoa tunteella ja olettamuksilla, vaan tiedolla ja tekemisellä. Paperiliiton toimittama "Paperin ympäristö" on hyvä työkirja ympäristöasioiden pohtimiseksi ja käytännön toimenpiteiksi työpaikoilla. Jokaisen velvollisuus on tuntea mahdollisimman paljon tosiasioita ympäristönsuojelusta ja ottaa ne huomioon jokapäiväisessä työnteossään. (*Sosiaalisen vastuun diskurssi*) (*Oppimisen diskurssi*) (Enso 1989b)

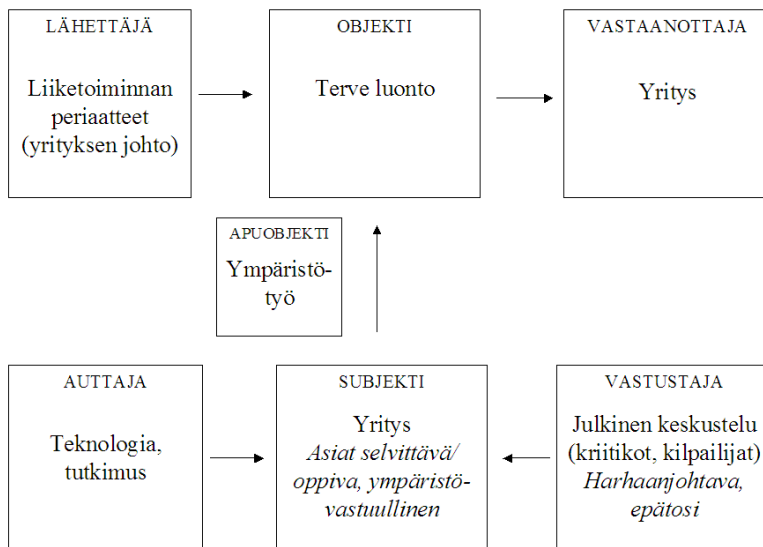
Subjekti saa näissä tarinoissa uudenlaiset ominaisuudet pärjätä kirjoitusten kuvaamassa todellisuudessa. Aikaisempiin muutoskirjoituksiin verrattuna subjekti esiintyy nyt riippumattomana, aktiivisena ja omaehtoisena toimijana, joka tekee tarvittavat päätökset itse. Kirjoitukset toisin sanoen tuottavat aikaisempaa vahvempaa subjektiutta, jossa yrityksen aktiivisena pyrkimyksenä on muuttaa olemassaolevia käytäntöjä ympäristöllisesti vastuullisempaan suuntaan. Vahvempi subjekti näkyy useassa diskurssissa ja siten useassa subjektille tuotetussa ominaisuudessa.

Ensinnäkin yritys tarvitsee osaamiseen ja taitoon perustuvaa asiantuntemusta siltä vaadittujen suojelutoimenpiteiden suorittamiseksi. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi yrityksen henkilöstön ympäristöosaamisen ja -tietämyksen kasvattamista perustamalla siihen erikoistunut yrityksen sisäinen työryhmä (neuvottelukunta) ja tutustuttamalla henkilöstö alan ympäristökysymyksiä käsitteleviin työkirjoihin ja oppaisiin. Kyse on sellaisesta ominaisuudesta, joka saavutetaan subjektin sisäisen oppimisprosessin kautta. Olennaista on osata valmistaa yrityksen tuote puhtaammin ja ympäristöstä huolehtien. Subjektin *sisäisen tieto-taidon riittävyys tulee keskeiseksi kerrontaa dynamisoivaksi voimaksi professionaalisen asiantuntemuksen tuoman vallan sijasta.*

MUUTOKSEN ALKUVAIHE

Luvun 4.2 puolustus- ja muutuskirjoitusten talousdiskurssiin nojaava puhe tuotti subjektista epäitsenäisen ja ylhäältä annettuja velvollisuuksia noudattavan toimijan. Lainauksissa 4.18 ja 4.19 nousee esiin subjekti, joka ei vain tottelevaisesti noudata yhteiskunnan sille antamaa kansantaloudellista velvollisuutta ja vain täytä viranomaisten sille antamia suojeluvaatimuksia. Sosiaalisen vastuun diskurssin kautta kirjoitukset piirtävät kuvaa metsäteollisuudesta *itsenäisenä moraalisena subjektina*, jonka käyttäytymisen oikeellisuus ei tule annetuksi ja määrittelyksi ulkoapäin, vaan se tarvitsee rakentuakseen subjektin omaa moraalista pohdintaa ja päättelyä. Kirjoituksissa rakentuva tavoiteltava toiminta kattaa moraalisella ulottuvuudella myös muita kuin perinteisiä, yrityksen normaaleihin pelisääntöihin kuuluvia tekijöitä.

Kirjoitusten aktantiaalinen rakentuminen voidaan esittää allaolevan yhdistelmä-aktanttimallin avulla.

Kuva 9. Enso 1989a- ja Enso 1989b -kirjoitusten sisältämä aktanttitarina.

Seuraavaksi analysoidaan käsillä olevan pääluvun viimeiset kolme kirjoitusta, joiden sisältämissä aktanttitarinoissa on paljon rakenteellisia yhtäläisyyksiä ja jotka tuottavat vielä uudenlaista tapaa peräänkuuluttaa muutoksia metsäteollisuuden ympäristönsuojeluun.

4.3.2 Kohti maineenparannusta ja hyväksyntää

Alla on lueteltu seuraavaksi analysoitavat kolme kirjoitusta. Yhteistä niille on se, että niissä suhtaudutaan ympäristökysymyksiin aikaisempaa "dynaamisemmin": ympäristökysymykset nähdään asioina, jotka vaativat yritykseltä jatkuvaa kehittämistä ja tieto-aidon lisäämistä.

Enso 1990a: Tuote tehtävä ekologisesti oikein (K)

Enso 1990b: Tietoisuutta enemmän kuin tietoa (p,M)

Enso 1992: Kehitys kehittyi (p,M)

Ensimmäinen kilpailukykypuheen varaan rakentuva kirjoitus perustuu Enson ympäristönsuojelun neuvottelupäivänä esille tulleisiin asioihin. Kirjoituksessa viitataan monen tilaisuuden osallistujan esittämiin puheenvuoroihin, mutta aktanttitarinan kannalta tärkein osuus on yrityksen varapuheenjohtajan avauspuheenvuoro ja sen sisältämä viesti. Enso 1990b -kirjoitus puolestaan perustuu yrityksen uuden ympäristönsuojelujohtajan haastatteluun, jossa pääviestinä on peräänkuuluttaa avoimuutta ja vastuunottoa suhtautumisessa ympäristökysymyksiin. Tämän kirjoituksen sisältämä aktanttitarina ja subjektin ominaisuudet käsiteltiin jo luvussa 3.3.2 esiteltäessä Enson muutospuheen rakentumista. Tässä luvussa tuo tarina yhdistetään eräänlaiseksi 'yhteistarinaksi' kahden muun Enson kirjoituksen kanssa. Enso 1992 -artikkelin kirjoittajana on yksi yrityksen ympäristönsuojelupäälliköistä, joka korostaa kehityksen merkittävää roolia ympäristönsuojelussa nyt ja tulevaisuudessa.

Kun edellisen luvun kirjoituksissa subjektin tavoitteena oli terve, puhdas luontoympäristö, näissä kolmessa kirjoituksessa sen pääasialliseksi tavoitteeksi nousee halu vastata yritystä kohtaan suunnattuihin vaatimuksiin yhteiskunnasta ja markkinoilta. Yhteiskunnan ja markkinoiden hyväksynnän kanssa yhdenmukainen tavoite Enso 1990b -kirjoituksessa on myös yrityksen maine. Kaikkien kirjoitusten sisältämien aktanttitarinoiden lähettäjänä on markkinatalousjärjestelmä ja vastaanottajana yritys itse.

Huolimatta kirjoitusten monista rakenteellisista yhtäläisyyksistä, tarinallinen pääjännite rakentuu eri kirjoituksissa hieman erilaiseksi. Sen vuoksi käsittelen kirjoitusten aktantiaalista rakentumista alla yksitellen lähtien liikkeelle jo osittain tutuksi tulleesta Enso 1990b -kirjoituksesta.

Enso 1990b -muutoskirjoitus alkaa kiinnostavasti viittauksella yhteiskunnassa käytävään keskusteluun ympäristöongelmista:

4.20 Ihmiset ovat ympäristöstä aidosti huolestuneita. Elinympäristömme tilasta käytävä keskustelu on nyt vilkkaimmillaan. Ympäristönsuojelusta käytävän keskustelun taso ei ole kovin korkea. Asioita sotketaan keskenään eikä keskustelua pystyttyä jäsentämään. Tietoisuutta on enemmän kuin tietoa. Kun näin on, se johtaa hyvin helposti maailmanlopun tunnelmiin. Ympäristönsuojelussa asiat ovat hyvin monimutkaisia. On asioita, joihin ei ole selviä kyllä- tai ei- ratkaisuja. Täytyy elää toivossa, että asiat ja ongelmat ratkaistaan. (Enso 1990b)

Yllä olevassa otteessa kirjoittajan voidaan ajatella viittaavan implisiittisesti myös metsäteollisuuteen kohdistuneeseen kritiikkiin, joskin tämä tulkinta on jätettävä avoimeksi. Olettaen, että kirjoittajan yhtenä tavoitteena otteessa 4.20 on kyseenalaistaa kritiikkiä, hän ei suoraan väitä kritiikkiä vääräksi. Sen sijaan hän tuottaa totuuden epämääräistämispuheen kautta käsitystä, jonka mukaan yhden ainoan totuuden tavoittaminen ympäristökysymyksissä on vaikeata ja jossa teollisuuden ja suojelijoiden asiantuntemus tasapäästyy. Totuutta epämääräistämällä kirjoittaja *kykenee kyseenalaistamaan metsäteollisuuteen kohdistuneen kritiikin aiheellisuutta menettämättä kuitenkaan asiantuntemustaan*. Kirjoittajan puhetapa on myös sellainen, joka luo vaikutelmaa asiantuntevasta puhujasta. Hieman myöhemmin teollisuuden asiantuntemus tuotetaan vielä vahvemmaksi, ja kirjoituksessa otetaan suoraan kantaa metsäteollisuuteen kohdistuneeseen kritiikkiin:

4.21 - Suomalainen metsäteollisuus saa ryöpytystä ympäristönsuojeluasioissa vanhojen syntien takia. (*Tositiedon diskurssi*) (Enso 1990b)

Tositiedon diskurssiin nojaten teollisuuden kriitikot tuotetaan väärään (vanhentuneeseen) tietoon nojaavaksi. Samalla piirtyy kuva, jossa kirjoittajan edustamalla taholla on oikea tieto asiasta. Otteet 4.20 ja 4.21 implikoivat, että kirjoittajalla on halu professionaaliseen asiantuntemukseensa nojaten puolustaa edustamaansa tahoja tilanteessa, jossa metsäteollisuuden ympäristökäyttäytymistä on kritisoitu. Koska kirjoittaja aistii

yhteiskunnallisen suojelumyönteisen ilmapiirin, puolustautuminen tehdään tavalla, jossa samalla todetaan tarve löytää ratkaisuja ympäristöongelmiin. Puolustavan puheosuuden jälkeen teksti vaihtuu muutospuheeksi, jossa nykyisen toiminnan hyvyden sijasta vakuutellaan muutoksen välttämättömyyttä yrityksen käytännöissä:

- 4.22 Maine on niin alhaalla, ettei ole muuta mahdollisuutta kuin ylöspäin. Maineen kohentamiseen on tuskin muuta tietä kuin jatkaa määrätietoista työskentelyä ympäristöongelmien parissa ja tietenkin kertoa avoimesti, mitä tehdään ja mitä on saatu aikaan. Menneinä vuosikymmeninä metsäteollisuus ei ympäristöasioissa ole ollut kauhean hyvä keskustelija, Airanne toteaa. Varmasti noteeraus on parempi, kun kerrotaan, miten asiat ovat. (*Läpinäkyvyyden diskurssi*) Se ei todellisuutta välttämättä muuta. Jos metsäteollisuus ei ratkaise ympäristönsuojelukysymyksiään, ala kohtaa uhkatekijöitä, jotka vaarantavat sen tulevaisuuden. ... Ympäristökysymysten huomioinnin ottaminen ja hoitaminen vaatii tulevaisuudessa vielä nykyistä enemmän voimavaroja. Aineellisten voimavarojen lisäämisen ohella korostuu yritysten koko toiminnan niveltäminen niin sanotun kestäväen kehityksen suuntaan. Kun pystymme huolehtimaan siitä, että koko valmistusketju voidaan hoitaa ympäristön kannalta edullisemmin tai vähintään samalla tavalla kuin muualla, toiminnan jatkamisen ja kehittämisen oikeutus on olemassa, Airanne toteaa. (*Oppimisen diskurssi*) (*Sosiaalisen vastuun diskurssi*) (Enso 1990b)

Aikaisemmista muutospuheista poiketen tässä muutospuheessa tarinan molemmat toiminnalliset 'pääroolit' miehittää sama aktori eli metsäteollisuus itse: subjektisankariksi piirtyy nykyinen ja tulevaisuuden metsäteollisuus, joka pyrkii ylläpitämään mainettaan. Esteenä on vanha metsäteollisuus, joka ei ole ollut hyvä keskustelija. Vanhan ja nykyisen metsäteollisuuden välinen ristiriitainen jännite perustuu näin ollen avoimuuteen, joka tässä yhteydessä pitää sisällään asioista avoimesti tiedottamisen. Pelkkä asioista kertominen ei kuitenkaan riitä subjektin menestymiseen tarinan kuvaamassa todellisuudessa, ja maine ei ole ainoa objekti, jota subjekti tarinassa tavoittelee. Kirjoituksen sisältämän tarinan kululle näyttää olevan ratkaisevaa subjektin esiintyminen yleistä hyvää vaalivana vastuullisena "yrityskansalaisena" sekä osaavana toimijana. Näillä ominaisuuksilla varustettuna subjekti tavoittelee tarinan toista arvo-objektia eli 'yleistä hyväksyntää'. Subjektin tehtävässä onnistuminen edellyttää metsäteollisuudessa itsessään tapahtuvaa sisäistä muutosta. Tätä kuvaa hyvin otteessa 4.22 esiintyvä lause: "Jos metsäteollisuus ei ratkaise ympäristönsuojelukysymyksiään, ala kohtaa uhkatekijöitä, jotka vaarantavat sen tulevaisuuden."

Enso 1990a -kilpailukykykirjoituksessa tuotettu todellisuuskuva sekä jakaa yllä kuvatun tarinan kanssa jotakin yhteistä että eroaa siitä. Subjekti pyrkii tarinassa tavoittelemaan kahden erillisen 'entiteetin' hyväksyntää: markkinoiden ja yhteiskunnan. Kilpailukykykirjoitukselle ominaisesti subjekti tuotetaan tarinassa markkinadiskurssin kautta tahoksi, jonka ympäristötyötä suuntaavat markkinoiden toiveet ja vaatimukset:

- 4.23 - Paperin kysyntä maailmalla on kasvussa. Kauppa ei kuitenkaan käy, ellei tuotetta osata tehdä ekologisesti oikein. Etulyöntiasema on sillä, joka osaa. Asiakas vaatii tänään tuotepuhtautta ja tuotteen kierrätettävyyttä. Enso on tässä suhteessa hyvissä asemissa, ... - Enson tuotepuhtaus on maailman kärkiluokkaa,.. (*Oppimisen diskurssi*) (*Markkinadiskurssi*) (Enso 1990a)

Tavoitellessaan markkinoiden hyväksyntää subjekti asemoidaan implisiittisesti taisteluun kilpailijoiden kanssa. Taistelu kilpailijoiden kanssa kuvataan sellaiseksi, jossa subjektilla on hyvät edellytykset voittaa se vankalla osaamisellaan ekologisen tuotteen valmistamisessa. Tämän taistelukuvausten jälkeen Enso 1990a -kirjoitus jatkuu osuudella, jossa subjektin tavoitetta estäväksi vastustajatahoksi piirtyy metsäteollisuus itse ja jossa tuotettu näkemys todellisuudesta on samankaltainen kuin yllä esitetyn otteen 4.22 loppuosassa.

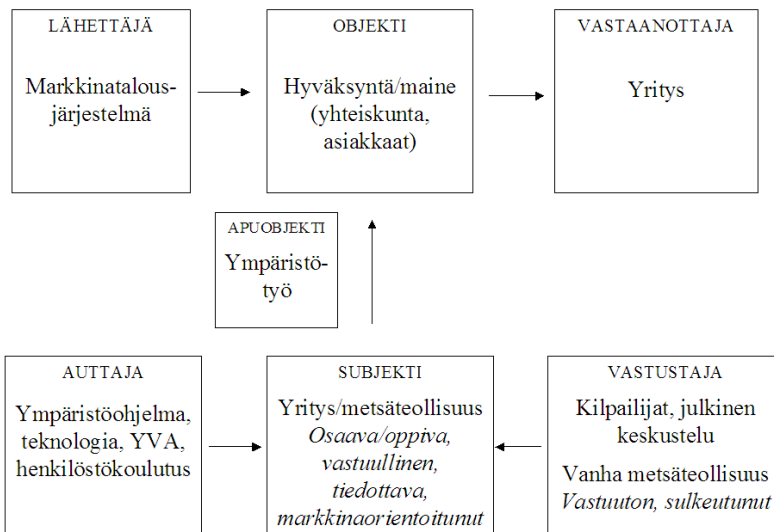
- 4.24 Huoli ympäristöstä on yhteinen (alaotsikko). Juhani Pohjolainen totesi huolen maapallon tilasta kasvaneen viime aikoina. Ympäristönsuojelu on kansainvälistymässä, sillä luonto on yhteinen. ... Hän viittasi niihin moitteisiin, joita myös suomalaisen metsäteollisuuteen on kohdistettu ympäristöasioissa ja katsoi niiden olleen ainakin osittain oikeutettuja. - Metsäteollisuuden suuret panostukset ympäristönsuojeluun osoittavat, että asiaa hoidetaan kuitenkin nyt todella kuntoon. Se on sekä teollisuuden että ympäristön kannalta välttämätöntä. Rikki päästöjen vähentämiseksi on tehtävä kaikki mahdollinen - metsien vuoksi, sanoi Juhani Pohjolainen. (*Sosiaalisen vastuun diskurssi*) (Enso 1990a)

Metsäteollisuuden asettuminen subjektin ja vastustajan asemaan mahdollistuu otteessa 4.24 ja otteen 4.22 alussa ajallisen ulottuvuuden avulla: vastustajana on vanha metsäteollisuus ja subjektina nykyinen ja tulevaisuuden metsäteollisuus. Enso 1990b -kirjoituksessa subjekti taistelee vanhaa metsäteollisuutta vastaan avoimuuden ulottuvuudella: menestyäkseen taistelussa maineesta subjektin tulee kertoa asioista avoimesti. Enso 1990a -kirjoituksessa taistelua vanhan ja nykyisen metsäteollisuuden välillä käydään puolestaan vastuun ulottuvuudella. Kun kilpailijoiden aiheuttaman vastuksen voittamiseksi ja asiakkaiden hyväksynnän saavuttamiseksi subjektin tulee vastata asiakkaiden vaatimuksiin ja omata riittävästi osaamista (ote 4.23), yhteiskunnallisen hyväksynnän saavuttaminen edellyttää metsäteollisuudessa tapahtuvaa muutosta vastuunkannossa. Sosiaalisen vastuun diskurssin

kautta tuotetun yhteiskunnallisen vastuunoton kautta subjekti hoitaa omaa osuuttaan maailmanlaajuisista ympäristöongelmista.

Luvussa 3 antamaani puolustavan puheen määritelmää noudattaen en luokitellut otteessa 4.24 esiintyvää hyvin implisiittistä kritiikkiin puolustautumista puolustavaksi puheeksi. On kuitenkin syytä nostaa esille yksi sitä koskeva havainto. Ottaessaan kantaa metsäteollisuuteen kohdistuneeseen kritiikkiin kirjoittaja astuu hetkellisesti tosiasiadiskurssin avaruuteen. Kritiikin oikeellisuuden arviointi tapahtuu puhujan professionaalista asiantuntemuksesta käsin. Yhtäältä otteessa näin ollen synnytetään kuvaa, jossa puhujan edustama taho on vahvan asiantuntemuksensa perusteella kykenevä arvioimaan kritiikin oikeellisuutta ja samalla kritisoi vanhaan tahon asiantuntemusta. Toisaalta, myöntäessään kritiikin olevan ainakin osittain oikeutettua lausuma tulee implisiittisesti antaneeksi kritiikoiden asiantuntemukselle tunnustusta, mikä tasa-arvoistaa kiistan osapuolia tietäjinä.

Enso 1990a- ja Enso 1990b -kirjoitusten sisältämät aktanttitarinat voidaan kuvata seuraavan yhdistelmäaktanttimallin avulla. Osa auttaja-aktantin miehittäjätahoista kuvataan vasta hieman jäljempänä Enso 1992 -kirjoituksen analyysin yhteydessä.

Kuva 10. Enso 1990a- ja Enso 1990b -kirjoitusten sisältämä aktanttitarina.

Jäsennys, jossa metsäteollisuus jakautuu miehittämään sekä hyväksyttäviä arvoja ilmentävän subjektin että ei-hyväksyttäviä arvoja edustavan vastustajan asemat, on käsillä olevan tutkimusongelman kannalta erityisen kiinnostava. Greimasin teorian mukaan aktanttimalli, jossa subjektina ja vastustajana on sama taho, ilmentää subjektin sisäistä ristiriitaa, itsensä kanssa taistelevaa subjektia (Salosaari 1988a). Enson vuoden 1990 ympäristökirjoituksissa metsäteollisuus tuotetaan sisäisesti ristiriitaiseksi avoimuuden ja vastuun ulottuvuudella. Toisin sanoen, *toiminta ympäristönsuojelun hyväksi tuotetaan tavalla, jossa olennaista on metsäteollisuudessa itsessään tapahtuvat muutokset*. Ympäristötoimijuus, joka Enso 1990a -kirjoituksessa näyttäytyy hyväksyttävänä ja arvostettavana, tuottaa erityisen vahvaa moraalisubjektuutta: teollisuuden tehtävässään menestymisen kannalta on olennaista siinä itsessään tapahtuva muutos vastuullisuudessa. Tutkimusongelman ratkaisun kannalta on tärkeätä tuoda vielä esille, että molemmissa vuoden 1990 kirjoituksissa teollisuus tuotetaan vastustajan asemaan niissä selonteoissa, joissa teollisuuden toimintaa suhteutetaan yhteiskunnassa käynnissä olevaan keskusteluun ympäristöongelmista ja teollisuuteen kohdistettuun kritiikkiin.

Käsittlemättä on vielä Enso 1992 -kirjoitus. Seuraavaksi nähdään, että myös siihen piirtyvä kuva todellisuudesta voidaan suureksi osaksi istuttaa ylläolevaan yhdistelmäaktanttimalliin. Suurimpana erona on se, että metsäteollisuus ei tässä kirjoituksessa asetu lainkaan vastustajan rooliin. Julkinen keskustelu ja kilpailijat sen sijaan asettuvat. Enso 1992 -kirjoituksen alkuosassa kerronta kiertyy markkinadiskurssin ja oppimisen diskurssin mukaisten oletusten ympärille, jossa keskeistä on markkinoiden odotuksiin ja vaatimuksiin vastaaminen sekä subjektin oman ympäristönsuojeluun liittyvän tieto-taidon omaaminen. Yhtenä vastustajana esiintyy kilpailevat kansantaloudet.

4.25 Ympäristönsuojelussa joutuu jatkuvasti tilanteisiin, joissa tiedon puute tulee kehityksen jarruksi. ... Ympäristönsuojelu kiinnostaa eurooppalaista asiakaskuntaa lisääntyvässä määrin. Keski-Euroopan ympäristöongelmat aiheuttavat kuluttajien kautta suuria paineita teollisuutemme päästöjen alentamiseen, energian käytön pienentämiseen ja tuotteiden puhtauteen. Paineet ovat jopa niin suuret, että ne uhkaavat asemaamme markkinoilla eräillä alueilla. Ei olla vielä kriisissä, mutta kehitys saattaa johtaa siihen suuntaan. Kauppapolitiikassa käytetään tässä tilanteessa sekä kemiallisia että biologisia aseita. Ympäristövaikutusten arviointi tuotteiden elinkaarella puun kannolta tehtaan kautta asiakkaan hylkykoppaan muodostaa aivan uuden ympäristönsuojeluun liittyvän sektorin. Sen merkitys tulee korostumaan tuotteiden laatutason ja hinnan noustessa. Tältäkin alueelta kehitys tuo paljon uutta tullessaan. (*Oppimisen diskurssi*) (*Markkinadiskurssi*) (Enso 1992)

Huolimatta siitä, että kirjoituksessa kuvataan subjektia markkinoiden vaatimuksia kuuntelevana tahona ja sieltä tuleviin paineisiin reagoijana, markkinoiden hyväksyntä ei muodostu subjektin tavoittelemaksi ainoaksi arvo-objektiksi eikä markkina-orientoituneisuus subjektin menestymisen takaavaksi ominaisuudeksi. Seuraavassa kirjoituksen päättävässä otteessa tulee esille, kuinka *julkisesta keskustelusta* tuotetaan merkittävä kielellinen konstruktio, jota vasten metsäteollisuuden muuttunutta suhtautumista argumentoidaan.

- 4.26 Olemme käyneet vuosia kestäneen ongelmallisen ympäristönsuojelukeskustelun nimeltään kloori. Sen seurauksena metsäteollisuus on luopumassa kokonaan kaasumaisen kloorin käytöstä ja myös klooridioksidin käyttö alenee. Puuttumatta siihen, miten paljon vaikutusta lopulta kloorin käytöstä luopumisella on ympäristön saastumiseen ja mikä sen painoarvo on muiden päästölähteiden joukossa, on vain ihmeteltävä, miten nopeasti muutos tapahtui ja millainen voima on aktiivisella julkisuudella. Seuraava keskustelu tullaan käymään metsien moninaiskäytöstä. Metsä on ollut aina ihmisille pyhä asia. Niille, joille se ei ole työpaikka, se on pyhä edelleen. Vaikka peltojen viljely hyväksytään ravinnon saamiseksi, ei metsien viljelyä tohdita hyväksyä raaka-aineen saamiseksi metsäteollisuudelle. Samalla yritetään sekoittaa trooppisten metsien poltto ja hakkuut uudistettaviin talousmetsiimme. (*Tositiedon diskurssi*) (*Totuuden moraalidiskurssi*) Metsäluonnon monimuotoisuus voitaneen toteuttaa kasvatusmetsissä nykyisillä metsänhoidon menetelmillä. Menetelmätkin kehittyvät... Suojeltavia alueita toki tarvitaan uhanalaisten lajien säilyttämiseksi. Metsätalouden ympäristönsuojeluopas ilmestyy kaksiosaisena selvityksenä syksyllä 1992. (*Oppimisen diskurssi*) (Enso 1992)

Ylläolevassa katkelmassa muutospuhe ja puolustava puhe kietoutuvat kiinnostavasti toisiinsa. Vastustajan rooliin asetetaan julkinen keskustelu, joka epäsuorasti henkilöityy erityisesti ympäristönsuojelijoihin. Metsäteollisuuden ja suojelijoiden välisen taistelun konstruoinnissa olennaiseksi tulee jälleen tiedon totuudellisuuden arviointi. Totuuden moraalidiskurssin kautta suojelijat tuotetaan tarkoituksella väärää tietoa antavaksi petturiksi, mikä tuottaa kuvaa vahvasta totuuskamppailusta. Tämän lisäksi luodessaan vaikutelmaa, jossa teollisuudessa on jouduttu mukautumaan kriitikoiden vaatimuksiin huolimatta siitä, että faktat eivät sitä välttämättä olisi edellyttäneet, tuotetaan implisiittisesti kuvaa tietäjä-subjektista ja ei-tietäjä-vastustajasta. Syyksi muuttumiselle nimetään 'aktiivinen julkisuus'.

Lausumat, joissa ihmetellään aktiivisen julkisuuden voimaa, antavat itse asiassa viitteen tarinan toisesta arvo-objektista: metsäteollisuuden ympäristönsuojelukäytäntöjä parantavaa toimintaa suuntaa subjektin pyrkimys saavuttaa yleistä hyväksyntää. Se subjektin

ominaisuus, jolla hyväksyntää saadaan, on tosiasiatietoon perustuvan totuuskamppailun sijasta (jossa kirjoituksen kuvaamassa todellisuudessa ei pärjätä) yrityksen ympäristönsuojeluun liittyvä osaaminen.

Kaikissa tässä luvuissa analysoiduissa kirjoituksissa yrityksen osaamiseen perustuva asiantuntijuus on yksi niistä ominaisuuksista, jonka avulla subjekti pyrkii tavoittelemaan arvo-objektia. Alle on koottu otteita kaikista kolmesta kirjoituksista, jotka ilmentävät miten riittävä osaaminen konkreettisesti saavutetaan. Hahmon saavat monet subjektin auttajat.

- 4.27 ... Yhtiössä valmisteltiin Enso and the Environment (Enso ja ympäristö) -ohjelmaa ja kansainvälinen yhteistyö tiivistyi tavoitteena selvittää Enson tuotantoprosessien ja tuotteiden koko elinkaaren ympäristövaikutukset.... Myös tuotteen ekologiset vaikutukset on tunnettava läpi prosessin, samoin tuotteen kierrätysmahdollisuudet. ... Enson kaikissa yksiköissä (on) alkanut laaja ympäristönsuojelun koulutusohjelma, jonka tarkoituksena on kattaa koko henkilöstö. (*Oppimisen diskurssi*) (Enso 1990a)
- 4.28 Ympäristöasiat on systemaattisesti integroitava kaikkiin toimintoihin. Tämä edellyttää ympäristöasioiden sisällyttämistä johtamisjärjestelmiin, suunnitteluohjeisiin, henkilöstön koulutukseen, palkitsemisjärjestelmiin yms. ... Ammattitaidollaan ihminen voi paljon säädellä ympäristöön vaikuttavia tekijöitä. Edellytyksenä tietenkin on, että on riittävästi tietoa. Tulee tietää, miten työ vaikuttaa ympäristöön. Ensossa kaikki henkilöstöryhmät ovat hyvin kiinnostuneita ympäristöasioista ja alan koulutus on saanut myönteistä vastakaikua. .. (*Oppimisen diskurssi*) (Enso 1990b)
- 4.29 Metsäteollisuus on pystynyt pienentämään päästöjään ja ympäristövaikutuksiaan laitoksissa ja prosesseissa tehtyjen sisäisten parannusten ansiosta. Niiden etuna on ollut uusimman käytettävissä olevan teknologian soveltaminen. ... Jätevesipäästöjen alenema ajoittuu loppuvuoteen puhdistamoiden käynnistyttyä. Kehitystä on siten odotettavissa. ... .Metsäluonnon monimuotoisuus voitaneen toteuttaa kasvatusmetsissä nykyisillä metsänhoidon menetelmillä. Menetelmätkin kehittyvät... (*Oppimisen diskurssi*) (Enso 1992)

Yllä olevissa otteissa näkyy ilmiö, josta diskurssianalyysin kirjallisuudessa käytetään usein nimitystä *diskurssin institutionalisoituminen* käytäntöihin. Diskurssin institutionalisoitumisella viitataan prosessiin, jossa puheessa tuotettu tapa tuottaa asioille merkityksiä ja määritelmiä muuttuu konkreettisiksi käytännöiksi. (esim. Laine & Jokinen 2001, 61). Yrityksen ympäristökäyttäytymisen suhteen oppimisen diskurssin institutionalisoituminen käytännöiksi on tarkoittanut muun muassa henkilöstön koulutusohjelmien, erilaisten ympäristöasioiden hallintajärjestelmien ja ympäristöraportoinnin käyttöönottoa yrityksissä.

4.4 Yhteenveto

Tässä luvussa suoritettu analyysi tuotti käsillä olevan tutkimusongelman kannalta seuraavat erityisen kiinnostavat havainnot. Ensinnäkin tilanteessa, jossa kirjoittajan päätavoitteena oli kieltää metsäteollisuutta kohtaan esitetyn kritiikin aiheellisuus, teollisuus tuotettiin objektiivisen varman tiedon omaavaksi asiantuntijaksi ja suojelijat puolestaan kokemattomiksi ja väärään tietoon nojaaviksi maallikoiksi. Tosiasiadiskurssista ammentava ja professionaaliseen asiantuntijuuteen perustuva jäsenystapa toistui toisenlaisissa muodoissa niissä puolustavissa puheosuuksissa tai muunlaisissa viittauksissa metsäteollisuuteen kohdistuneeseen kritiikkiin, jotka esiintyivät muutos- tai kilpailukykypuheen yhteydessä. Tilanteissa, joissa kirjoittajan päätavoitteena oli tuoda esiin metsäteollisuuden muuttunutta suhtautumista ympäristönsuojeluun, professionaaliseen asiantuntijuuteen perustuva totuustaistelu teollisuuden ja suojelijoiden välillä heikentyi. Tietäjä – ei-tietäjä -asetelmaa heikensi puhetapa, jonka nimesin 'totuuden epämääräistämispuheeksi'. Sitä tuottamalla yhden ainoan oikean totuuden olemassaolo kyseenalaistui tai sen merkitys pieneni. Subjekti ei näissä puhetilanteissa ottanut itselleen ainoan oikean tiedon hallussapitäjän roolia, vaan vastustajalle saatettiin jopa antaa tunnustusta. Teollisuus ja suojelijat ensin asetettiin totuustaistelun asemiin, mutta itse taistelun kulku tapahtui tavalla, joka heikensi metsäteollisuuden ja kriitikoiden välistä rintamalinjaa ja tasa-arvoisti osapuolia tietäjinä.

Suoritettu analyysi antaa aiheita olettaa, että totuuden epämääräistäminen on palvellut teollisuuden tarvetta puolustautua julkisilta syytöksiltä samaan aikaan kun yleinen mielipide vaatii yrityksiä muuttumaan. Se on valjastettu käyttöön tilanteessa, jossa on tarve sekä esittää vasta-argumentteja julkisuudessa esitettyihin syytöksiin, että samanaikaisesti vakuuttaa teollisuuden tekevän voitavansa ympäristöongelmien ratkaisemiseksi. Jos metsäteollisuutta kohtaan esitetty kritiikki on saanut kannatusta ympäröivästä yhteiskunnassa, on ollut edullista argumentoida siten, että totuus ei ole kenenkään saavutettavissa. Totuuden epämääräistämiseen tukeutuen metsäteollisuus -subjekti ei esiinny totuustaistelun voittajana, mutta se ei myöskään häviä asiantuntijuudessa. Totuustaistelu voidaan tässä yhteenvedonomaisesti esitettyjen havaintojen perusteella tulkita kirjoittajia "houkuttelevaksi jäsennykseksi" esitettäessä puolusteluja

metsäteollisuuden toiminnasta, mutta samalla asetelmaksi, jossa on usein ollut vaikea pitäytyä suojelemyönteisessä kulttuurissa.

Tilanteessa, jossa Enson kirjoittaja myönsi teollisuuden muuttaneen/muuttavan toimintatapojaan, puolustautuminen kritiikkiin saattoi tapahtua myös ilman teollisuuden professionaalisen asiantuntemuksen ja osapuolten välisen totuustaistelun heikennystä. Julkisesta keskustelusta tuotettiin tällöin keskeinen kielellinen konstruktio, jota vasten metsäteollisuuden muuttanutta suhtautumista voitiin argumentoida ilman, että olisi tasa-arvoistettu kiistan osapuolia tietäjinä.

Analyysissä havaittiin, että ensisilmäyksellä usein vähäpätöisiltä näyttävissä lausumissa, joissa puolustettavana olevaa teollisuuden ympäristökäyttäytyminen *suhteutetaan* julkisuudessa esiintyvään ympäristökeskusteluun ja metsäteollisuuden arvosteluun, tapahtuu monenlaisia diskurssianalyttisesti kiinnostavia tekoja. Puolustavan puheen ristiriitaisuuksien ja totuutta epämääräistävien puhetapojen esiintymistä selittävät kirjoitusten ajankohdan kulttuurinen ilmapiiri ja yhteiskunnassa esiintyvä yleinen huoli ympäristöongelmia kohtaan. Puolustavia argumentteja esittävien kirjoittajien oli vaikea kiistää metsäteollisuuden ympäristöongelmien olemassaolo, kiellon sotiessa helposti kulttuurista ilmapiiriä vastaan. Puolustautuminen kritiikkiin on tästä näkökulmasta ollut usein hankala puhetilanne, joka on synnyttänyt puheeseen sekä ristiriitaa että sen hälventämistä tuottavia ilmaisuja. Puolustavassa puheessa ei tehdyn tulkinnan mukaan puolustauduttu vain ympäristönsuojelijoiden metsäteollisuuden arvostelulta, vaan toistuvasti myös potentiaaliselta kulttuuriselta kritiikiltä. Näiden ylimääräistä puolustelua tuottavien selontekojen nähtiin joissakin tilanteissa tuottavan puheeseen implisiittisesti toimien oikeellisuutta arvioivaa moraalisubjektiutta.

Analysoitujen kuuden muutoskirjoituksen joukkoon mahtuu pääarakenteeltaan kolmentyyppisiä muutoskirjoituksia. Tavassa peräänkuuluttaa muutosta metsäteollisuuden ympäristökäytäntöihin on menty ajallisesti kohti vahvempaa subjektiutta. Kirjoitukset, joissa tuotettiin heikkoa subjektiutta, metsäteollisuuden ympäristötoimijuus tuotettiin perustuvaksi yrityksen ulkopuolisiin tekijöihin. Sen sijaan vahvaa subjektiutta tuottavissa

kirjoituksissa keskeiset ympäristötoimijuutta arvottavat ja määrittelevät tekijät perustuivat yrityksessä itsessään tapahtuviin kehityksiin. Yksi subjektin vahvuutta koskeva kehitys liittyy asiantuntijuuteen. 1980- ja 1990-lukujen vaihteen muutos- ja kilpailukykypuheessa keskeiseksi kerrontaa jäsentäväksi ja arvottavaksi elementiksi nousee sellainen ympäristötoimijuus, jossa keskeistä on subjektin hankkiman pysyvän tieto-aidon riittävyys professionaalisen asiantuntemuksen kautta saavutettavan tilannekohtaisen kyvykkyyden ja valta-aseman sijasta.

Subjektin ympäristöosaajan ja –oppijan identiteettien tuottaminen kirjoituksissa liittyy eittämättä siihen, että yritykset myös tosiasiallisesti alkoivat kiinnittää huomiota yrityksessä olevaan 'ympäristöosaamiseen' (esim. Lovio & Kuusisto 1996; Halme 1997a; 1997b; Lahti-Nuutila 2000; Kuisma 2004). Tämä professionaalista asiantuntijuudesta poikkeava asiantuntijuuden tyyppi on tässä yhteydessä kiinnostava ainakin kahdella tapaa. Ensinnäkin siihen nojaaminen muuttaa teollisuuden ja suojelijoiden välisen asetelman pois vastakkainasettelusta. Siinä missä teollisuus professionaalisen paremmin tietäjän asussa asettuu tuottamiinsa 'ei-asiantuntija' -suojelijoihin nähden hierarkkisesti ylempään asemaan, teollisuus osaajan ja oppijan roolissa ottaa suojelijat helposti auttajiksi. Vastakkainasettelu muuttuu tasa-arvoiseksi rinnakkainasetelmäksi. Toiseksi, osaamisen diskurssilla oli kirjoituksissa usein taipumus kutsua luokseen vuorovaikutuksen diskurssia ja sen sisältämää oletusta toimijasta, joka kuuntelee ja käy keskusteluita yrityksen toimintaa kritisoivien tahojen kanssa. Näiden diskurssien kautta tuotettu kuva todellisuudesta antaa tilaa niin sanotulle 'avoimelle asiantuntijuudelle' (Saaristo 2000), jossa kuka tahansa voi toimia asiantuntijana ja jossa asiantuntijuus syntyy vuorovaikutuksissa erilaisten toimijoiden kesken (ks. myös Konttinen 1997a).

Kaikkein vahvinta subjektiutta tuottaneissa muutos- ja kilpailukykykirjoituksissa metsäteollisuus jakaantui sekä hyväksytyjen että ei-hyväksytyjen arvojen kantajaksi. Metsäteollisuuden ympäristötoimijuutta keskeisesti määritteleväksi tekijäksi tuotettiin subjektissa tapahtuva sisäinen muutos joko avoimuudessa tai vastuullisuudessa. Mikäli muutos koski vastuullisuutta, sen tulkittiin tuottavan metsäteollisuuden ympäristöpuheeseen erityisen vahvaa moraalisubjektiutta.

5 Murrosvaihe: totuustaistelua ja sisäistä sankaruutta

5.1 Johdanto

Tähän asti olemme tarkastelleet sellaisen ympäristöpuheen rakentumista, jota Enso tuotti julkaisemassaan henkilöstölehdessä ennen vuotta 1993. Tässä luvussa analysoitava Enson ja Greenpeacen ympäristöpuhe sijoittuu pääasiallisesti ajankohtaan, jolloin yhteiskunnallinen keskustelu metsätalouden ympäristönsuojelusta alkoi merkittävästi voimistua ja jolloin Greenpeacen kampanjointi metsäteollisuuden ympäristössä vahingoittavaa toimintaa vastaan oli erityisen voimakasta niin Suomessa kuin sen rajojen ulkopuolella.

Vuosien 1993-1996 aikana esiintyi monia avoimia yhteenottoja Greenpeacen ja Enson välillä, jotka nousivat Suomessa julkisuuteen esimerkiksi Helsingin Sanomien kirjoittelun kautta. Vuonna 1993 Greenpeace kampanjoi näkyvästi teollisuuden harjoittamia metsien käsittelytapoja, niin sanottua tehometsänhoitoa, vastaan väittäen sen uhkaavan metsäluonnon monimuotoisuutta ja esittäen ajatuksen 'avohakkuuvapaasta paperista'. Marraskuussa 1993 vaikutusvaltainen saksalainen Der Spiegel -lehti julkaisi artikkelin Pohjolan (Alaska, Kanada, Siperia ja Suomi) metsien tuhosta. Artikkelin perustui suomalaisten haastatteluihin, ja se toi esille tehometsätalouden ongelmia, erityisesti avohakkuu -kysymyksen, ja suhtautui kriittisesti toimenpiteisiin, jotka vähentävät luonnon monimuotoisuutta. Artikkelin synnytti Suomessa kiivaan julkisen keskustelun, jonka joissakin puheenvuoroissa suomalaisia ympäristönsuojelijoita syytettiin maanpetturuudesta ja joka kuumensi teollisuuden edustajien ja suojelijoiden välisiä suhteita. Muista avoimista yhteenotoista paljon julkisuutta sai muun muassa vuoden 1995 lopussa järjestetty kansainvälinen postikorttikampanja, jossa Enson toimitusjohtajalle osoitettuja kortteja lähetettiin yritykseen noin 95.000. Greenpeacen käynnistämässä korttikampanjassa yhtiötä vaadittiin pidättäytymään vanhojen metsien käytöstä ja avohakkuista. Loppukesällä ja syksyllä 1996 Greenpeace organisoivat suoran toiminnan iskuja, joissa esimerkiksi

keskeytettiin Enson hakkuita Venäjän Karjalassa ja jarrutettiin yrityksen paperilastin purkua Lyypekissä.

Pian Der Spiegelin artikkelin ilmestymisen jälkeen jotkut suomalaisen metsäteollisuuden suuret saksalaiset asiakkaat, esimerkiksi kustannusyhtiö Springer Verlag, alkoivat vaatia paperia, joiden valmistamiseen ei oltu käytetty vanhojen metsien puita. Myös Iso-Britannian asiakaskunnasta alkoi nousta esille kysymyksiä metsien käsittelytavoista. Samaan aikaan monet muut ympäristöjärjestöt alkoivat ottaa asiaa lisääntyvässä määrin esille. Keskustelu metsien monimuotoisuudesta oli alkanut voimistua ja laajentua niin merkittävästi, etteivät Enso ja muut suomalaiset metsäteollisuusyhtiöt voineet enää väheksyä kritiikkiä, vaan ne alkoivat suhtautua suojeluesityksiin myönteisesti. (esim. Donner-Amnell 1995; Rannikko 1995; Halme 1997a; Rytteri 2002.) Donner-Amnellin (1995, 216-217) mukaan nopea ja dramaattinen murros suomalaisen metsäteollisuuden suhtautumisessa ympäristökysymyksiin tapahtui vuosien 1993-94 aikana. Sen tuloksena metsäteollisuus alkoi lisääntyvässä määrin ottaa huomioon sekä kuluttajien että ympäristönsuojelijoiden näkemyksiä.

Vaikka ympäristönsuojelijoiden menestyksenkäs kampanjointi oli merkittävä vaikutin suomalaisen metsäammattikunnan ympäristöasenteiden muuttumisessa, se ei suinkaan ollut ainoa tekijä. Metsäteollisuuden ajattelu- ja toimintatapojen muuttumiseen vaikuttivat merkittävästi myös kansainvälisessä yhteistyössä ilmennyt aktiivisuus ympäristökysymyksissä ja sitä kautta syntyneet uudet kansainväliset ympäristösitoumukset. Erityisesti vuonna 1992 Rio de Janeirossa pidetty YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssi (UNCED) ja seuraavana vuonna Helsingissä järjestetty Euroopan metsäministerien kokous sekä niissä sovitut periaatteet (erityisesti Rion biologista monimuotoisuutta koskeva yleissopimus ja Helsingin metsien kestävän hoidon ja käytön periaatteet) vaikuttivat metsäteollisuuden ajattelu- ja toimintatapojen muuttumiseen. (esim. Saastamoinen 1994; Granholm 1998; Rantala 2002.) Kansalaisyhteiskunnasta kumpuavalle ympäristöaktiiviteetille Rion konferenssi oli merkittävä tapahtuma, sillä sen yhteydessä kansalaisjärjestöt tunnustettiin tärkeäksi sidosryhmäksi ympäristökysymyksissä. 1990-luvun alkua Rion ympäristö- ja kehityskonferensseineen on pidetty liiketaloudellisen

ympäristötutkimuksen piirissä ajankohtana, jolloin yritysten tavassa toimia ympäristökysymyksissä viimeistään tapahtui laadullinen murros. "Tähän asti ongelmiin oli suhtauduttu vastustaen tai passiivisesti tai reagoimalla teknologia- ja ympäristö- lähtöisesti yksittäisiin kysymyksiin. Nyt yritysten lähestymistapa oli kokonaisvaltaisempi ja aktiivisempi. Tämän vaikutuksesta käynnistyivät toimet nykyaikaisen ympäristöjohtamisen vakiintumiseksi." (Lovio & Kuisma 2004, 23.)

Ollessaan esimerkkejä juuri yllä kuvatun aikakauden puheesta, tässä luvussa analysoitujen kirjoitusten asema on koko tutkimusongelman kannalta keskeinen. Analyysin kohteena ovat alla luetellut seitsemän Enson ympäristökirjoitusta vuosilta 1993-1996. Suluissa on jälleen suurin ja lihavoiduin kirjaimin kuvattu kunkin kirjoituksen päätyyppi sekä pienin ja kursivoiduin kirjaimin kirjoitusten sisältämä mahdollinen toinen, pääviestiin nähden toissijainen ympäristöpuheen tyyppi.

- Enso 1993a: Antti Majorin – eurooppalainen ensolainen (Kestävän kehityksen metsänhoito kestää vertailun) (**P**)
  - Enso 1993b: Sachsen Papier parantaa Enson yrityskuvaa (Väärät käsitykset oikastava; Sachsen Papier viisas hanke) (**P**)
  - Enso 1994a: Mielikuvat aseina metsätaistossa (**P,m**)
  - Enso 1994b: Avoimuutta ja riittävää tietoa (**M**)
  - Enso 1995: Metsäbisnes ja etiikka (**P**)
  - Enso 1996a: Enson jalansija Saksassa on tukeva (Saksalainen asiakas luottaa Ensoon; Suomen löydettävä metsäasioissa kansallinen konsensus) (**P**)
  - Enso 1996b: Kestävän kehityksen ajattelutapa on tullut jäädäkseen (*p,M*)
- (**P** = puolustuskirjoitus; *p* = puolustava puhe; **M** = muutoskirjoitus; *m* = muutospuhe)

Se, että kiistelyä ja keskustelua suomalaisen metsäteollisuuden ympäristönsuojelusta käytiin paljon julkisuudessa niin Suomessa kuin sen ulkopuolellakin, näkyy myös Enson henkilöstölehdessään julkaisemissa ympäristökirjoituksissa. Ensinnäkin julkiseen metsäkeskusteluun viitataan toistuvasti, ja monissa kirjoituksissa se on argumentoinnin keskiössä. Toiseksi, tarve puolustautua metsäteollisuutta kohtaan esitettyä kritiikkiä vastaan ilmenee tämän aikakauden kirjoituksissa erityisen vahvana. Puolustava puhe on yleisimmin esiintyvä puhetyyppi; vain yhdessä kirjoituksessa ei esiinny lainkaan puolustavaa puhetta. Kolmanneksi, Enson tuottama puhe ympäristönsuojelusta on tänä aikakautena kaikkein dramaattisinta: suojelijoiden synnyttämän julkisen keskustelun aiheuttama vastustus ja

ongelmallisuus tuotetaan keskeiseksi kerrontaa jäsentäväksi ja arvottavaksi tekijäksi. Tässä luvussa analysoitujen kirjoitusten voidaan näistä syistä katsoa edustavan aineiston poliittisinta puhetta (vrt. Haila 2001a; Laine & Jokinen 2001).

Tarkastelussa lähdetään liikkeelle sellaisista puolustuskirjoituksista, joissa puolustuksen keskiössä on käynnissä oleva vilkas metsäkeskustelu. Niitä ovat kaikki muut ylläolevista puolustuskirjoituksista paitsi Enso 1995. Sen jälkeen analysoidaan listassa esiintyvät kaksi muutuskirjoitusta. Viimeiseksi analysoidaan Enso 1995 -puolustuskirjoitus, jonka asema on tämän tutkimuksen analyysissä merkittävä. Sen vuoksi tuon kirjoituksen analyysille annetaan luvussa tavallista enemmän tilaa. Ensin Enso 1995 -kirjoituksen sisältämä aktantitarina luetaan esiin vertailusuhteessa samanlaisen puhujan aseman sisältävän Enso 1985a -kirjoituksen kanssa. Sen jälkeen näissä kirjoituksissa tuotettuja todellisuuskuvia analysoidaan suhteessa Greenpeacen hyökkäyspuheessa esiintyviin todellisuuskuviin.

Analyysissä nähdään, että julkisesta keskustelusta tuotetaan monissa Enson kirjoituksissa merkittävä kielellinen konstruktio, jota vasten teollisuuden ympäristökäyttäytymistä arvioidaan. Lisäksi analyysissä selviää, että Enso ja Greenpeace käyvät ympäristökirjoituksissaan toisiaan vastaan totuustaistelua, jossa molemmat pyrkivät saavuttamaan voiton.

5.2 Julkinen keskustelu ja yrityksen maine

Tässä alaluvussa käsitellään alla luetellut neljä Enson kirjoitusta vuosilta 1993-1996. Kaikki kirjoitukset ovat tyypiltään puolustuskirjoituksia, joissa keskitytään puolustautumaan voimallisesti, hetkittäin jopa aggressiivisesti, julkisuudessa esitettyä kritiikkiä vastaan. Yhdessä puolustuskirjoituksessa esiintyy puolustavan puheen lisäksi myös muutospuhetta.

- Enso 1993a: Antti Majorin – eurooppalainen ensolainen (Kestävän kehityksen metsänhoito kestää vertailun) (P)
- Enso 1993b: Sachsen Papier parantaa Enson yrityskuvaa (Väärät käsitykset oikastava; Sachsen Papier viisas hanke) (P)
- Enso 1994a: Mielikuvat aseina metsätaistossa (P,m)

Enso 1996a: Enson jalansija Saksassa on tukeva (Saksalainen asiakas luottaa Ensoon; Suomen löydettävä metsäasioissa kansallinen konsensus) (P)

Yllä lueteltujen puolustuskirjoitusten sisällöllä on edellisen luvun 4 puolustavaan puheeseen nähden se ero, että Suomen rajojen ulkopuolelle ulottuva julkinen keskustelu Pohjoisen metsäteollisuuden aiheuttamista ympäristöongelmista ja siihen liittyen ihmisten lisääntynyt tietoisuus ja huoli ongelmien olemassaolosta tuotetaan asioiksi, jotka vaativat teollisuudelta erityisesti viestinnällisiä toimenpiteitä.

5.2.1 Tiedotussota

Tässä luvussa analysoidaan alla luetellut kaksi puolustuskirjoitusta. Enso 1993a luo kiinnostavan näkökulman tutkittavaan ilmiöön. Se on osa henkilöstölehden artikkelia, joka perustuu Ensoa benelux -maissa edustavan markkinointiyhtiön edustajan (johtokunnan puheenjohtaja) haastatteluun. Enso 1993b on puolestaan osa Enso (Deutschland) GmbH & Co:n toimitusjohtajan haastatteluun perustuvasta henkilöstölehden artikkelista.

Enso 1993a: Antti Majorin – eurooppalainen ensolainen (Kestävän kehityksen metsänhoito kestää vertailun) (P)

Enso 1993b: Sachsen Papier parantaa Enson yrityskuvaa (Väärät käsitykset oikastava; Sachsen Papier viisas hanke) (P)

Molemmat puolustuskirjoitukset käsittelevät Keski-Euroopassa käynnissä olevaa keskustelua pohjoismaisen metsäteollisuuden ympäristöhaitoista. Niiden keskeisenä viestinä on sen vakuuttaminen, että Suomen metsäteollisuuden metsienhoito on kriittistä huolimatta kunnossa ja että ympäristönsuojelijoiden ja heidän sanaansa uskovien ihmisten käsitykset metsien tilasta ovat vääriä. Kirjoituksissa kerrotaan tavoista, joilla metsäteollisuuden tulisi tai joilla se aikoo parantaa kolhun saanutta mainettaan Keski-Euroopan markkinoilla.

Seuraavat otteet kirjoituksista kertovat erilaisin sananvalinnoin yhteisen aktantiaalisen tarinan: subjekti, suomalainen metsäteollisuus, pyrkii taistelemaan ympäristönsuojelijoista koostuvaa vastustajaa vastaan saadakseen haltuunsa arvo-objektin, yrityksen maineen, ja toimittakseen sen vahingoittumattomana vastaanottajalle, teollisuudelle (tai yritykselle) itselleen. Auttajina tässä taistossa ovat teollisuuden aktiiviset viestintäkeinot, kuten

esimerkiksi Plus-Metsä -kampanja. Suluissa kursivilla on esitetty diskurssit, joiden kautta subjekti ja/tai vastustaja saavat tarinalliset ominaisuutensa kamppailussaan arvo-objektista.

- 5.1 Tällä Keski-Euroopassa ihmisillä on aivan väärä käsitys: ekologit ovat saaneet ihmisten päähän, että jos he käyttävät paperia, he tappavat kauniita metsiä. -Olen ...pyytänyt, että... Suomen metsäteollisuus, tai Suomi ja Ruotsi yhdessä, lähtisivät tehokkaaseen vastahyökkäykseen, kampanjaan, jolla kerrottaisiin mahdollisimman monille ihmisille, miten hyvin metsiämme Pohjoismaissa hoidetaan. ... Kaikki mahdolliset propagandakeinot, joita voidaan käyttää, pitäisi ottaa nopeasti käyttöön. Ekologit muodostavat kasvavan poliittisen voiman Euroopassa, ja pidän itse vaarallisena sitä, että heillä on hyvin vähän asiantuntemusta. Silti heillä on suuri poliittinen vaikutusvalta, ja heihin liittyy paljon idealisteja, ihmisiä, jotka eivät muuten pysty muodostamaan poliittista kantaa. (*Totuuden moraalidiskurssi*) (*Tositiedon diskurssi*) (*Läpinäkyvyyden diskurssi*) (Enso 1993a)
- 5.2 Useatkin painostusryhmät pyrkivät mustaamaan mainettamme Saksassa. Tässä on onnistuttu niin, että osa tuotteen loppukäyttäjistä uskoo, että pohjoismainen metsäteollisuus turmelee maansa metsiä. Tämä toistaiseksi pieni, "valistunut" kuluttajajoukko ei tietenkään halua ostaa tuotetta, jonka valmistamisen uskovat vahingoittavan luontoa. Näiden käsitysten oikaisemiseksi Magnus Bonn pitää suomalaisen metsäteollisuuden yhteistä kampanjaa välttämättömänä. PlusMetsä-kampanjan ensimmäisiä kohdemaita onkin Saksa. ...Saksen Paperin valmistumisen myötä Enso-kuva voi vain parantua: "Kun Sachsen Papier käynnistyy, Saksassa puhutaan Ensosta paljon ja puhutaan positiivisesti." (*Totuuden moraalidiskurssi*) (*Tositiedon diskurssi*) (*Läpinäkyvyyden diskurssi*) (Enso 1993b)

Edellisen luvun 4 puolustavaan puheeseen verrattuna vuoden 1993 puolustuskirjoituksissa metsäteollisuus lähtee taistoon suojelijoita vastaan vahvemmin altavastaajan asemasta. Tilanne, johon ympäristösuojelijoiden kampanjointi on saattanut suomalaisen metsäteollisuuden, koetaan uhkaavaksi. Teollisuuden ja suojelijoiden välinen taistelu-asetelma rakentuu molemmissa ylläolevissa katkelmissa sellaiseksi, jossa teollisuus pyrkii suojelijoiden aggressiivisen hyökkäyksen jälkeen päättäväisesti ja varman oloisesti parantamaan asemaansa.

Teollisuuden ja suojelijoiden välinen taistelu piirtyy kiivaaksi. Subjektin ja vastustajan välinen mittelöinti keskittyy molemmissa otteissa vuoden 1985 puolustuskirjoituksen tapaan taisteluun totuudesta. Nyt totuustaistelulla pyritään kuitenkin tavoittelemaan teollisuuden mainetta, eikä raaka-ainevaroja eli metsää. Pyrkiessään suojelemaan mainettaan Keski-Euroopan markkinoilla metsäteollisuus pyrkii palauttamaan ihmisten mieliin totuuden. Totuus voidaan Enso 1985a -kirjoituksen sisältämän aktanttitarinan tapaan nimetä tarinan apuobjektiksi. Se, minkä totuudesta taistellaan, on nyt kuitenkin

sisällöllisesti eri: kun Enso 1985a -kirjoituksessa apuobjektiksi hahmottui totuus luonnon tilasta, vuoden 1993 kirjoituksissa apuobjektina on totuus teollisuuden suojelukäytännöistä. Apuobjektin ja sitä kautta objektin saavuttamisen esteenä olevat ympäristönsuojelijat kuvataan sekä tositedon diskurssin että aikaisemmin analysoituun puolustavaan puheeseen verrattuna vahvemmin myös totuuden moraalidiskurssin kautta ("ekologit ovat saaneet ihmisten päähän..., painostusryhmät pyrkivät mustaamaan mainettamme..."). Tämä merkitsee sitä, että edellisen ajanjakson aikana vain lievästi tuotettu kuva suojelijoista tietoa tarkoituksellisesti väärin käyttävänä tahona vahvistuu. Samalla kuva taistelusta dramatisoituu. Molemmat kirjoitukset sisältävät varsin paljon faktuaalista puhetta eli väitteitä, jotka esitetään ehdottomina.

Otteet 5.1 ja 5.2 tuottavat Enso 1985a -kirjoituksen tapaan kuvaa yhden totuuden olemassaolosta ja sen tavoittelun tärkeydestä. Länän on teollisuus, joka on suojelijoihin nähden paremmin tietäjä ja "tosiasiat" hallitseva asiantuntija. Enso 1993a -kirjoituksessa yhteiskunnalliseen asemaan perustuvasta auktoriteettijäsennyksestä ja sitä kautta jonkinasteisesta elitismistä kielii kohta, jossa puhuja korostaa omaa asiantuntijuuttaan seuraavasti: "pidän itse vaarallisena sitä, että heillä on hyvin vähän asiantuntemusta." Tämä toteamus sisältää oletuksen, jonka mukaan näkemyksen esittäjällä on vahva painoarvo. Puhujana on Ensoa benelux -maissa edustavan markkinointiyhtiön johtokunnan puheenjohtaja.

Enso 1985a -puolustuskirjoituksessa lähettäjänä esiintyi yhteiskunta, erityisesti sen kansantalous. Vuoden 1993 puolustuskirjoituksissa puhe Keski-Euroopan markkinoista implikoi lähettäjäksi sen sijaan markkinatalousjärjestelmän, jonka puitteissa yrityksen toiminta saa oikeutuksensa. Vastaanottajana eli arvo-objektin saavuttamisen hyödynsaajana on metsäteollisuus tai yritys itse.

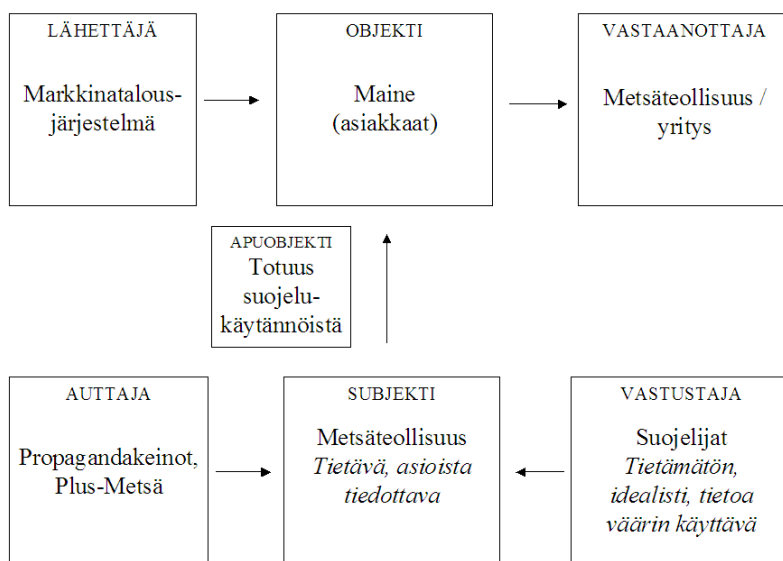
Molemmissa vuoden 1993 puolustuskirjoituksissa puhetta subjektista tuotetaan tositedon diskurssin lisäksi myös läpinäkyvyyden diskurssin kautta. Siihen nojaten subjektista tuotetaan asioista avoimesti kertova toimija. Avoimuudesta muodostuu toinen merkittävä subjektin ominaisuus, jolla se pyrkii voittamaan taistelun vastustajan kanssa ja tavoittamaan

MURROSVAIHE

arvo-objektin eli maineen. Voidaan ajatella, että suomalaisen metsäteollisuuden ilmeiset ongelmat julkisuudessa tuottavat Enson ympäristöpuheeseen tarpeen perustella näkemyksiä myös läpinäkyvyyden diskurssin kautta. Metsäteollisuuden toiminta oli ennen ympäristökysymysten aiheuttamaa muutosta suljettua, ja siihen ei yleisesti ottaen kuulunut asioiden käsittelyä avoimesti ja julkisesti. Suojatun ja tavallista suljetumman yhteiskunnallisen aseman on nähty johtuneen kansainvälisesti arvioiden ainutlaatuisesta metsäsektorin ja yhteiskunnan yhteenkietoutumisesta. (esim. Donner-Amnell 1991). Tätä sulkeutuneisuutta lähdetään kielen tasolla purkamaan näissä kirjoituksissa, ja tämä purkutyö jatkuu ajallisesti myöhemmissä kirjoituksissa. Myös subjektin auttajat ovat vuoden 1993 puolustuskirjoituksissa erilaiset Enso 1985a -kirjoitukseen verrattuna. Tutkimuksen ja teknologian sijasta subjektia auttavat maineen palauttamisessa ja turvaamisessa aktiiviset viestintätoimet, joihin Enso 1993a - kirjoituksessa viitataan värikkäämmiin termillä "propagandakeinot".

Seuraava aktanttimalli kuvaa vuoden 1993 puolustuskirjoitusten sisältämän aktanttitarinan.

Kuva 11. Enso 1993a- ja Enso 1993b -kirjoitusten sisältämä aktanttitarina.

Kun Enso 1985a -kirjoituksessa tuotetaan kuvaa "metsäsodasta", näissä kirjoituksissa käydään sen sijaan "tiedotussotaa". Molemmat 'sotatyypit' ovat niin julkisissa kuin tieteellisissä keskusteluissa esiintyneitä termejä, joiden avulla on kuvattu suomalaisen metsäteollisuuden ja ympäristönsuojelijoiden välisiä kiistoja (esim. Välvirronen 1996).

Yllä esitetty kuvaus kirjoituksiin piirtyvästä aktanttitarinasta ei kata koko kirjoitusten merkitysisältöä. Molemmissa kirjoituksissa esiintyy päätarinan ulkopuolelle jääviä ja kielen käytöllisesti kiinnostavia irrallisia selittelykohtia. Näissä kohdissa teollisuuden nykyistä toimintaa suhteutetaan – Enso 1985a -puolustuskirjoitukseen sisältyvän ylimääräisen selityksen tapaan – yhteiskunnassa esiintyvään huoleen ympäristöongelmista. Suhteuttaminen tapahtuu esittämällä kirjoittajan 'oma arvio' teollisuuden tai yrityksen toiminnan ympäristöstävällisyydestä. Suluissa on ilmaistu, mihin diskurssiin nojaten kuvaa teollisuudesta tuotetaan näissä selonteoissa.

- 5.3 - Kaikkihan me tiedämme, että teollisuuden päästöt täytyy puhdistaa, jotta lapsenlapsemmekin voisivat hengittää maapallolla. Ei tällaiseen itsestäänselvyyteen mitään ekologian puolueita tarvita! - Ja metsäteollisuus kestää tässä vertailussa. Pohjoismainen metsänhoito ja pian mahdolliset suljetun kierron tuotantolaitokset tekevät meistä vielä tällä vuosikymmenellä esimerkkiteollisuuden, mutta tämä pitää viestittää Eurooppaan. (*Sosiaalisen vastuun diskurssi*) (*Läpinäkyvyyden diskurssi*) (Enso 1993a)
- 5.4 "Vaikka jotkut asiakkaat ovat hyvinkin kiinnostuneita Enson ympäristönhoidon tilasta, eivät ympäristönsuojeluun liittyvät asiat vielä tänään kuitenkaan ratkaise kaupantekoa", kertoo Bonn. (*Markkinadiskurssi*) (Enso 1993b)

Aloitan otteesta 5.4, jossa konstruoidaan kahden erilaisen ympäristönsuojeluun liittyvän näkökohdan välistä jännitettä. Ensimmäisessä lauseessa myönnetään metsäteollisuuden asiakaskunnassa noussut lisääntyvä kiinnostus yrityksen ympäristönhoidon tilaa kohtaan. Heti perään asian merkittävyyttä kuitenkin vähätellään toteamalla kiinnostuksen olevan ainakin toistaiseksi pieni liiketoimintaan vaikuttava tekijä. Tämä toteamus etäännyttää teollisuutta suuremman ympäristövastuunoton tarpeesta vetoamalla markkinadiskurssin mukaiseen käsitykseen, jonka mukaan yrityksen pyrkimyksenä on vastata asiakkaiden esittämiin vaatimuksiin. Toteamuksen voidaan katsoa sisältävän normaalistavan puheteon: siinä tuotetaan kuvaa, jonka mukaan (voittoa tuottavalle) yritykselle on luonnollista mitata ongelman suuruutta kaupanteon kautta. Mikäli ympäristönsuojeluun liittyvät asiat eivät vaikuta kaupantekoon, niin kyse ei voi olla kovin suuresta tai vakavasta kysymyksestä.

Samalla tuetaan ydintarinan sisältämää viestiä: teollisuuden nykyinen toiminta on riittävä ympäristönsuojelun kannalta. Ote 5.4 implikoi sitä, että kirjoittajalla on tarve esittää 'ylimääräinen' puolustus, jossa tämä vastuunoton etäännyttäminen tapahtuu. Kun Enso 1985a -puolustuskirjoituksessa teollisuutta etäännytettiin vastuusta talousdiskurssin kautta, tässä kirjoituksessa se tapahtuu markkinadiskurssin kautta. Lisäksi on kiinnostavaa, että markkinadiskurssin kautta tuotettu argumentti teollisuuden ympäristökäyttäytymisestä muuttuu päinvastaiseksi primääriaineistoon kuuluvissa myöhemmissä kirjoituksissa.

Enso 1993a -kirjoituksen sisältämän aktantitarinan ulkopuoliselle otteelle 5.3 löytyy kielenkäyttöinen yhtymäkohta Enso 1985a -kirjoituksen sisältämästä ylimääräisestä selityksestä. Molemmissa on kyse kirjoitusten muuhun puhuntaan nähden ristiriitaisessa suhteessa olevasta lausumasta, jonka mukaan teollisuuden on pyrittävä pienentämään aiheuttamia ympäristöhaittoja. Otteelle 5.3 voidaan löytää identtinen selitys kirjoituksen tuottamiskontekstista: yhtäältä kirjoittajalla on tarve puolustautua julkisuudessa esitettyä kritiikkiä vastaan, mutta samaan aikaan hän aistii yhteiskunnallisen suojeluilmapiirin ja sen myötä riskin ei-hyväksyttävän kuvan luomisesta teollisuudesta. Sen vuoksi puhujan on järkevää antaa suojelukritiikin kieltämisen lisäksi selonteko, jossa potentiaalinen kulttuurinen kritiikki aistien myönnetään teollisuuden aiheuttavan ympäristöongelmia. Tällä teolla *kohennetaan jälleen annetun puolustuksen yhteiskunnallista hyväksyttävyyttä*.

Virheiden myöntäminen tehdään toistamiseen normaalistavan puheteon kautta tavalla, joka pienentää teollisuuden "syntien" dramaattisuutta: otteessa 5.3 tuotetaan kuva, jossa teollisuuden aiheuttamat ympäristöhaitat ja niiden vähentäminen ovat asia, joka on kaikkien jakama itsestäänselvyys ja jo huomioitu teollisuuden tämänhetkessä toiminnassa. Normaalistava teko pienentää irrallisen selityskohdan ristiriitaisuutta kirjoituksen muuhun puhuntaan nähden. Tasapainoa puhuntojen välillä luo kiinnostavasti myös tapa, jolla suojelijoiden toiminta saadaan normaalistavan puheteon avulla näyttäytymään tyhjäänpäiväiseltä "vouhottamiselta".

Tutkimusongelman kannalta kiinnostavaksi nousee ero Enso 1993a- ja Enso 1985a -kirjoitusten sisältämien ylimääräisten selontekokohtien välillä. Molempien ylimääräisten

selontekojen funktio on sama: Muualla kirjoituksissa annetuilla argumenteilla on vaarana asettua ristiriitaan ympäröivässä yhteiskunnassa vallitsevien arvojen kanssa. Ylimääräisten selontekojen avulla kirjoittajien puolustuksen kohteena olevan teollisuuden status moraalisenä toimijana nousee. Ero on kuitenkin siinä, että vuoden 1993 selonteossa metsäteollisuus tuotetaan sosiaalisen vastuun diskurssin kautta *yhteiskunnallista vastuuta kantavana moraalisubjektina, jonka vastuunotto ulotetaan kestävän kehityksen ydinajatuksen mukaisesti myös tuleviin sukupolviin*. Vuoden 1985 puolustuskirjoituksessa vastaavaa laajaa yhteiskunnallista vastuunottoa teollisuudelle ei tuoteta. Tämä havainto implikoi muutosta yritystä ympäröivässä kulttuurissa: se yhteiskunnallinen ilmapiiri, jossa Enso 1993a -kirjoitus on tuotettu, houkuttelee kirjoittajaa ottamaan ympäristönsuojeluun myönteisesti kantaa tavalla, jossa teollisuus piirtyy yhteiskunnallista ympäristövastuuta kantavaksi ja toimien laajempaa eettisyyttä pohtivaksi toimijaksi. *Sosiaalisen vastuun diskurssin kantamia kulttuurisia arvostuksia käytetään keinona vastaamaan siihen potentiaaliseen kritiikkiin, joka yhteiskunnan taholta on aistittavissa*. Vuoden 1985 - puolustuskirjoituksessa tähän ei vielä ollut vastaavaa 'kulttuurista painetta'.

Kaikkien kolmen tähän mennessä analysoitujen puolustuskirjoitusten aktanttitarinoiden ulkopuoliset lausumat viestivät siitä, että metsäteollisuuteen kohdistetun arvostelun aiheellisuuden kieltäminen totuustaistelu -konstruoinnin avulla tarvitsee Enson puheessa tuekseen myös ylimääräisiä selontekoja ja puolusteluja. Niitä voidaan analysoida niin sanotun 'normatiivisen ilmaisuuden' käsitteen avulla, joka on peräisin kulttuurintutkimuksen metodikirjallisuudesta ja jonka avulla on analysoitu tutkittavien puheessa ilmeneviä normeja. Normatiivinen lausuma voi Alasuutarin (1994, 196-197) mukaan näkyä tutkittavien selonteoissa eksplisiittisinä moraalilauseina, joissa suoraan sanotaan noudatettavan moraalisesti oikeata periaatetta. Usein niitä joudutaan kuitenkin kaivamaan esiin puheen "takaa". Tämä johtuu siitä, että normatiivinen ilmaus ei viittaa vain sellaisiin lausumiin tekstissä, joissa puhuja ilmaisee käsityksensä siitä, miten jokin asia pitää tehdä. Normi voi ilmetä aineistossa myös monella muulla tavalla kuten esimerkiksi kieltona, nuhteluna, kehotuksena, häpeilynä, selittelynä, puolusteluna, kehumisena tai ylpeilynä. On todettu, että ihmiset joutuvat antamaan selityksiä sellaisissa tilanteissa, joissa hänen katsotaan toimivan vastoin normatiivisia ja moraalisia odotushorisontteja (Scott & Lyman

1968; ref. Jokinen 1996, 100). Puolustuskirjoituksissa esiintyvät aktanttitarinan ulkopuoliset lausumat voidaan tulkita päätarinaa nähden ylimääräisinä selittelyinä ja puolusteluina ja siten kirjoituksissa esiintyvänä normatiivisina ilmauksina.

Alasuutari (1994) on omissa tutkimuksissaan havainnut, kuinka "normatiivinen ilmaus on merkki ristiriidasta". Se on merkki siitä, että "joku toiminta- tai ajattelumalli on tullut reflektiivisen tietoisuuden kohteeksi: ei ole enää itsestäänselvää toimia tai ajatella tietyllä tavalla, vaan muut mahdollisuudet tunnustetaan, ja niille annetaan osittaista tunnustusta jollain normatiivisella ilmauksella." (s. 239.) Hänen mukaansa normatiiviset ilmaukset ovat tekstuaalisina ilmentyminä merkkejä siitä, että "yksilö tietää olevan mahdollista toimia toisinkin, hän tunnistaa itsessään houkutusikäyttämistä eri tavalla tai hän haluaa korottaa mieltymystensä mukaisen käyttäytymisen statusta esittämällä sen moraalisten periaatteidensa mukaisena" (sama, 197). Erityisen kiinnostavia normatiivisiksi ilmauksiksi luokiteltavissa olevia ylimääräisiä selittelyjä ovat tähän mennessä synnyttäneet sellaiset Enson puhetilanteet, joissa puolusteltavia teollisuuden nykykäytäntöjä suhteutetaan yhteiskunnassa voimistuneeseen tietoisuuteen ja huoleen ympäristöongelmista.

5.2.2 Kahden eri todellisuuden maastossa

Seuraavaksi analysoidaan Enso 1996a -kirjoitus, jossa yrityksen saksalaisen myyntiyhtiön Enso (Deutschland) GmbH:n toimitusjohtajan haastatteluun pohjautuen kerrotaan Enson nykyisestä ja tulevasta toiminnasta yritykselle tärkeillä Saksan markkinoilla.

Enso 1996a: Enson jalansija Saksassa on tukeva (Saksalainen asiakas luottaa Ensoon; Suomen löydettävä metsäasioissa kansallinen konsensus) (P)

Noin kolmasosa kirjoituksesta käsittelee ympäristökysymyksiä, ja analyysin kohteena on tuon osion diskursiivinen rakentuminen. Kirjoituksessa kerrotaan Saksassa vellovasta ympäristökeskustelusta ja Ensoon kohdistuvasta suojelijoiden kritiikistä. Tekstissä vakuutellaan yrityksen toiminnan olevan kritiikistä huolimatta kunnossa ja kerrotaan millä tavoin Enson Saksan myyntikonttori reagoi kritiikkiin. Lisäsi tekstissä peräänkuulutetaan asioita, jotka voivat auttaa yritystä ongelmallisessa ympäristökeskustelussa.

Verrattuna vuoden 1993 puolustuskirjoituksiin subjektina esiintyvä suomalainen metsäteollisuus lähtee taisteluun ympäristönsuojelijoita vastaan vähemmän uhkaavasta ja altavastaisesta tilanteesta. Subjektin ja vastustajan välinen taisto kiertyy kuitenkin samojen objektien ympärille: apuobjektina on totuus, jonka avulla pyritään pitämään hallussa tarinan arvo-objekti, yrityksen maine.

- 5.5 Myös Enson Saksan myyntikonttorin väki on tehnyt työtä Enson puolesta ympäristökeskustelun lainehtiessa valtoimenaan. "Me pyrimme osallistumaan aktiivisesti keskusteluun täällä ja pidämme asiakkaat hyvin ajan tasalla siitä, mitä Enso näissä asioissa todella on tehnyt ja tekee." ... "Avoin keskustelu ja tiedottaminen ympäristöasioista on tämän päivän todellisuutta. (*Tositiedon diskurssi*) (*Läpinäkyvyyden diskurssi*) (*Markkinadiskurssi*) (Enso 1996a)

Subjekti varustetaan tarinassa joillakin samoilla ominaisuuksilla kuin edellisen luvun puolustavissa tarinoissa. Tositiedon diskurssiin nojaten teollisuus tuotetaan professionaaliseksi paremmin tietäjäksi kun taas läpinäkyvyyden diskurssin kautta teollisuus puetaan asioista avoimesti tiedottavan asuun. Lisäksi subjekti tuotetaan markkinadiskurssin kautta tahoksi, jonka viestintä puhuttelee erityisesti markkinoita.

Otteen 5.5 alku ("Enson Saksan myyntikonttorin väki on tehnyt työtä Enson puolesta ympäristökeskustelun lainehtiessa valtoimenaan") synnyttää kuvaa, jossa on yhtäältä olemassa yrityksen ympäristökäytännöt ja toisaalta sitä koskeva julkinen ympäristökeskustelu, ja nämä kaksi asiaa edustavat toisistaan täysin erillisiä todellisuuksia. Jälkimmäinen todellisuus kuvataan meriaiheisen metaforisen ilmaisun (...keskustelun lainehtiessa valtoimenaan) kautta tavalla, joka korostaa keskustelun hallitsemattomuutta ja ei-järkipärisyyttä. Muodostuu kuva asiantilasta, jossa ei pitäydytä tosiasioissa. Tämän kuvan muodostamista jatketaan kirjoituksessa hieman myöhemmin:

- 5.6 Keskustelussa on oltava mukana, mutta sen soisi pysyvän asiallisella pohjalla", sanoo Kaarlehto ja ihmettelee sitä, ovatko arvostelussa mukana olevat selvittäneet itselleen mitä tavoittelevat. "Sanomalehden ja painetun sanan säilyminen on turvattava, sillä se on tiedonvälityksen moniarvoisuuden kannalta välttämätöntä. Ihmisiä ei saa päästää kääntymään painettua sanaa vastaan", hän korostaa. (Enso 1996a)

Otteessa 5.6 totuustaistelua suojelijoita vastaan käyvä metsäteollisuus kohtaa vaikeuksia, ja vastustajan toiminta rakentuu uhkaavaksi. Totuustaistelua haittaavaksi tekijäksi tuotetaan julkinen tiedonvälitys, "jossa ei aina vaikuteta tosiasioilla". Maineen saavuttaminen piirtyy

tätä kautta vaikeammin tavoiteltavana päämääränä kuin edellisissä kirjoituksissa. Otteen piirtämää kuvaa todellisuudesta voitaisiin tulkita semioottisesti siten, että subjektin professionaaliseen asiantuntemukseen perustuva kompetenssi ei ole riittävä tae halutun päämäärän saavuttamiseksi. Vastustajan toiminnan aiheuttama uhka korostuu. Kyseessä ei kuitenkaan ole tragedia, jossa teollisuus häviäisi, vaan taistelun lopputulos jää avoimeksi.

Enso 1996a -kirjoitus loppuu toteamukseen, jossa totuustaisteluaasetelma hajoaa ja jossa subjektille tuotetaan uudenlainen ominaisuus pärjätä kirjoituksen kuvaamassa todellisuudessa:

- 5.7 Hän pitää ensimmäisenä tehtävänä ympäristökeskustelussa kotikentän kuntoon-saattamista: "Suomalaisten luonnonsuojelujärjestöjen ja teollisuuden on pystyttävä järkevään keskusteluun, tarkasteltava kokonaistilannetta ja määriteltävä mitä tavoitellaan. Nykyomenolla vahingoitetaan koko suomalaista elämänmuotoa, elämisen tasoa ja laatua. Metsäasioissa pitää löytää kansallinen konsensus, sillä metsäteollisuus on suomalaisen teollisuuden selkäranka, jota ei saa murtaa." (*Vuorovaikutuksen diskurssi*) (*Talousdiskurssi*) (Enso 1996a)

Ympäristökeskustelun aiheuttamien ongelmien ratkaisuksi peräänkuulutetaan keskusteluyhteyttä suojelijoiden ja teollisuuden välillä sekä kansallista konsensusta, josta hyödynsaajana ovat kaikki suomalaiset. Kyseessä on subjektin pyrkimys metsäteollisuuden ympäristönsuojelusta käytävän keskustelun muuttamiseen, jossa tosiasiatiedon ja asioista yksisuuntaisesti tiedottamisen sijasta subjekti käy vuoropuhelua ympäristönsuojelijoiden kanssa. Esitetylle toimenpide-ehdotukselle haetaan oikeutusta uusintamalla talousdiskurssiin nojaten käsitystä todellisuudesta, jossa metsäteollisuuden tehtävänä on suorittaa sille annettua yhteiskunnallista velvollisuutta. Vuorovaikutuksen diskurssin mukaantulo muuttaa teollisuuden ja suojelijoiden välisen asetelman pois vahvasta rintamalinjasta kohti yhteistyöasetelmaa, jossa suojelijoita pyritään istuttamaan pikemminkin tarinallisen auttajan kuin vastustajan asemaan.

Entä esiintyykö Enso 1996a -kirjoituksessa muiden tähän mennessä analysoitujen puolustuskirjoitusten tapaan ylimääräistä puolustelua? Sellaiseksi voidaan luokitella seuraavat selonteot, joissa Enson myyntiyhtiön toimitusjohtaja suhteuttaa saksalaista ympäristökeskustelua yrityksen markkina-asemaan:

- 5.8 Hän rauhoittelee ärhäkän saksalaisen ympäristökeskustelun ja Ensoon kohdistuneen tylyn kritiikin säikäyttämiä: "Ensolla on Saksan markkinoilla yhtä vankka jalansija kuin ennenkin. Enson maine on säilynyt näillä markkinoilla edelleen hyvänä, mitään paniikin aihetta ei ole. ... Ensolla on Saksassa paljon hyviä pitkiä asiakassuhteita. Vanha toimittaja on saksalaiselle asiakkaalle aina etusijalla. ... Kaarlehdon mukaan ympäristökeskustelu ei ole vaikuttanut asiakassuhteisiin. (*Markkinadiskurssi*)

Tämä aktanttitarinan pääjuoneen nähden ulkopuolinen markkinadiskurssista ammentava puolustuspuheenvuoro etäännyttää metsäteollisuutta tarpeesta ryhtyä tekemään ympäristönsuojelua koskevia merkittäviä muutoksia teollisuutta kohtaan esitetyn kritiikin seurauksena. Näkemys, jonka mukaan asiakkaiden vaatimukset eivät anna aihetta ympäristökäytäntöjen parantamiselle, tulee Enson ympäristökirjoituksissa muuttumaan, kuten näemme myöhemmin.

Enso 1996a -kirjoituksen rakenne noudattaa pitkälti vuoden 1993 puolustuskirjoitusten sisältämiä aktanttitarinoita, jotka esitettiin edellisessä luvussa. Kirjoituksen loppuosa tuo kuitenkin esille joitakin uusia elementtejä, jotka saavat vahvemman kerronnallisen aseman seuraavana analysoitavassa vuoden 1994 puolustuskirjoituksessa. Enso 1996a -kirjoituksen aktanttitarina asettuu näiden kolmen kirjoitusten sisältämien tarinoiden "välimaastoon", ja sitä ei ole tarpeen esittää tässä aktanttimallina.

5.2.3 Teollisuuden uskottavuusongelma

Tässä luvussa analysoidaan vuonna 1994 julkaistu puolustuskirjoitus, jossa puolustavan puheen lisäksi esiintyy myös muutospuhetta. Edellä käsiteltyjen kolmen puolustuskirjoituksen tapaan myös tämän luvun kirjoitus käsittelee Keski-Euroopassa käynnissä olevaa metsäkeskustelua. Kirjoitus perustuu Enson Metsäosaston ympäristöpäällikön haastatteluun ja erityisesti hänen näkemyksiinsä saksalaisten käsityksistä Suomen metsistä.

Enso 1994a: Mielikuvat aseina metsätaistossa (**P,m**)

Kirjoitus rakentuu aluksi samojen tarinallisten elementtien varaan kuin edellisten kolmen puolustuskirjoitusten. Kirjoituksen loppuosa muuttuu kuitenkin puolustavasta puheesta muutospuheeksi, joka muuttaa sekä tarinan arvo-objektin että ne ominaisuudet, joilla varustettuina subjekti pystyy sen saavuttamaan. Kirjoituksen alun puolustavassa puheessa

metsäteollisuus -subjekti ja suojelijat -vastustaja käyvät taistelua totuudesta. Tässä taistelussa ovat apuna erilaiset viestintäkeinot, joilla pyritään antamaan oikeata tietoa. Kerronta kietoutuu jälleen vahvasti "totuusobjektin" ympärille, ja keskeisiksi objektin saavuttamisen välineiksi tulevat subjektin professionaalinen asiantuntemus ja avoimuus.

- 5.9 "Avoin keskustelu ja aktiivinen, totuudenmukainen tiedottaminen ovat suomalaisen metsäteollisuuden varhimmat aseet Keski-Euroopassa riehuvassa metsätaistossa. Pohjoismaisen metsäteollisuuden ja -talouden arvostelijat muovaavat keskieuropalaisten kuluttajien asenteita mielikuvilla, jotka meidän on osoitettava vääriksi. Toisaalta Suomessa on myös reagoitava asialliseen arvosteluun", ... (*Tositiedon diskurssi*) (*Totuuden moraalidiskurssi*) (*Läpinäkyvyyden diskurssi*) (Enso 1994a)

Edellisessä luvussa esitettiin tulkinta, jonka mukaan Enso 1996a -kirjoituksessa tuotettiin kuvaa kahdesta erillisestä todellisuudesta: yksi on ympäristönsuojelua koskeva julkinen keskustelu ja toinen yrityksen käytännön suojelutoimet. Lainauksessa 5.9 kahden todellisuuden tuottaminen tapahtuu vieläkin selkeämmin, ja 'toisaalta' -sana toimii kahden todellisuuden jakajana. Sen avulla tehdään ero Keski-Euroopassa esiintyvän ja mielikuviiin perustuvan 'keskustelutodellisuuden' ja teollisuuden ympäristökäyttäytymistä koskevan todellisuuden välillä.

Diskurssianalyysin piirissä 'toisaalta' -sanan esiintymistä ihmisten puheessa on analysoitu myös aikaisemmin. Suonisen (1997, 118) mukaan 'toisaalta' -sanan käyttö mahdollistaa keskenään ristiriitaisten puhetapojen pitämisen rinnakkaisina vaihtoehtoina. Tätä ristiriidan ratkaisun ideaa voidaan soveltaa myös tässä työssä. Toisaalta -sanan käyttö mahdollistaa sen, että Enso 1994a -kirjoitus voi samanaikaisesti tuottaa kaksi metsäteollisuudelle kyseisessä vuorovaikutustilanteessa tärkeää kuvaa todellisuudesta: 1) metsäteollisuutta kohtaan esitetty kritiikki on aiheetonta, ja 2) metsäteollisuus pyrkii ratkaisemaan aiheuttamansa ympäristöongelmat. Nämä kaksi asiaa voisivat ilman 'toisaalta' -sanaa helposti näyttäytyä keskenään ristiriitaisina asiantiloina. Toisaalta -sana tarjoaa erittäin tehokkaan ja helposti käyttöön otettavan välineen, jolla voidaan edesauttaa ympäristövastuullisen kuvan muodostumista metsäteollisuudesta siitä huolimatta, että sitä kohtaan esitetty kritiikki torjutaan. Ote 5.9 ja siinä esiintyvä ristiriitaisuuden sovituskaino, on jälleen yksi esimerkki sellaisen puhujalle haasteellisen puolustavan puhetilanteen

esiintymisestä, jossa puhuja pyrkii ympäröivän yhteiskunnallisen ilmapiirin tuntien välttämään kulttuurisesti ei-hyväksyttävän kuvan tuottamista metsäteollisuudesta.

Toisaalta -sanalla tehty jako kahteen todellisuuteen on kiinnostava myös toisella tapaa. Tällä jaolla kirjoituksessa tuotetaan kuvaa, jossa on olemassa yhtäältä "oikea, järkevä ja asiallinen ympäristönsuojelu", joka pidetään erillään "idealismista, asiattomasta ja ei-järkevästä suojelukeskustelusta", jossa senhetkiset metsäteollisuuden arvostelijat esittävät kritiikkiä. Mitä seurauksia tällä erottelulla sitten on? Erottelu mahdollistaa teollisuudelle asiantuntijuuden ylläpitämisen. Julkisuudessa käyty keskustelu ympäristönsuojelusta tuotetaan erottelun kautta sellaiseksi, joka ei perustu faktoihin ja objektiiviseen kuvaan asioiden tilasta. Vaikuttaminen tapahtuu mielipiteillä, ja keskustelu ei ole asiallista. Sen sijaan toinen todellisuus, jossa yritys tekee tarvittavaa ympäristötyötä, perustuu tosiasioihin. Kun nämä kaksi todellisuutta pidetään erillään, niin teollisuuden vahva professionaalinen asiantuntijuus säilyy.

Jako kahteen todellisuuteen, joista toinen on mielikuviin perustuva keskustelutodellisuus ja toinen yritysten ympäristökäytäntöjä koskeva todellisuus, näyttäytyy Enso 1994a pitkässä kirjoituksessa monien argumenttien yhteydessä. Poimin aineistosta kaksi lisäesimerkkiä.

- 5.10 Saksalaiset tekevät johtopäätöksensä Suomen metsäoloista niiden mielikuvien varassa, mitä heillä on omista metsistään. ... "Se, mikä on meistä metsän käsittelyssä pienimuotoista, saattaa olla heidän mielestään suuressa mittakaavassa tapahtuvaa."
- 5.11 Saksalaiset lomailevat paljon Lapissa, ja Erkki Nieminen uskoo heidän muodostavan käsityksiään Suomen metsistä pitkälti Lapissa näkemänsä perusteella. Se, miten pohjoisen metsiä käsitellään, vaikuttaa erittäin paljon Suomi-kuvaan. Näin siitä huolimatta, että Etelä- ja Keski-Suomen metsät ja niiden kasvuolosuhteet ovat aivan toisenlaiset kuin Lapissa. ...

Joissakin kohdin kirjoittaja tuo esille tekijöitä, joiden avulla mielikuviin pohjautuvaa keskustelua voitaisiin tuoda lähemmäksi tuota "oikeaa, asiallista ja järkevää ympäristönsuojelutodellisuutta". Tällaisia tekijöitä ovat oikean tiedon antaminen tietyille kohderyhmille sekä keskustelussa käytettyjen termien muuttaminen:

- 5.12 Kun jostain asiasta, esim. Pohjolan metsien avohakuista, nousee Saksassa häly, toimittajat soittavat sikäläisille asiantuntijoille, jotka eivät välttämättä tiedä, miten asiat täällä todella ovat. "Tiedemiehet ja tutkijat ovat pieni, elintärkeä avainryhmä, jolle oikeaa Suomi-tietoutta on tarjottava lisää".

- 5.13 "Avohakkuu-termi herättää niin negatiivisia mielikuvia, että sen käyttö pitäisi lopettaa ja ryhtyä puhumaan todellisuutta vastaavasti uudistushakkuusta", ...

Mielikuvataisteluun perustuvaa keskustelua pyritään tässä muuttamaan kiinnittämällä huomiota sanojen semanttiseen puoleen, jolla samalla toivotaan päästävän lähemmäksi "asioiden todellista tilaa". Totuuden tavoittelu on näin ollen edelleen keskeinen osa subjektin pyrkimystä. Tarinan jatkuessa tulee kuitenkin esille, että semanttisetkaan keinot eivät lopulta auta subjektia voittamaan vastustajaa. Jos totuuskamppailua käymällä ei pärjätä, niin missä ongelma piilee?

- 5.14 Suomalaista metsäteollisuutta on ihmetyttänyt ja harmittanut se, että keskieurooppalainen jokamies **ei ota todesta** tärkeitä tutkimustietoja prosessien päästöjen rajusta vähenemisestä ympäristöinvestointien seurauksena. ... Keskieurooppalaisten on vaikeaa kuvitella, että satojen tuhansien tonnin kapasiteetilla pyörivä sellutehdas voisi olla lähes päästötön. Heillä ei ole myöskään käsitystä siitä, että Suomessa tehtaiden päästöjä koskevat tiedot ovat julkisia, viranomaisten jatkuvasti kontrolloimia asioita. Teollisuus ei voi muuttaa näitä tietoja omaksi edukseen. ... "Asiallisia perusteita julkisuudessa väläytelyyn suomalaisten metsäteollisuustuotteiden boikottiin ei ole. Suomessa ei taatusti harrasteta metsien ryöstöhakkuuta". (Enso 1994a)

Ongelmana "totuustaistelussa" on se, että viestien yleisö "ei ota todesta", siis *ei usko* sitä, mikä metsäteollisuuden mielestä on totuus. Subjekti on totuustaistelua käydessään törmännyt *uskottavuusongelmaan*. Pyrkimys antaa ihmisille todellisuutta vastaavaa oikeaa tietoa ei auta, jos yritykselle tärkeät sidosryhmät ja suuri yleisö eivät luota annettuun tietoon vaan sen sijaan muiden, teollisuutta arvostelevien tahojen, jakamaan tietoon. Kirjoituksissa tuotetaan "realiteetiksi" se, että oikean tiedon ja asiantuntemuksen vastaanotto ei ole teollisuuden kontrolloitavissa. Jotta professionaalaisella asiantuntemuksella pärjättäisiin taistelussa vastustajaa vastaan subjekti olisi pystyttävä kontrolloimaan sellaisia tekijöitä, joihin sen vaikutusvalta ei riitä: sitä mihin ihmiset uskovat.

Metsäteollisuutta ja Ensoa kohtaan esitetty kritiikki piirtyy näin teollisuuden kannalta entistä vakavampana ja toimintaa haittavampana tekijänä: tekijänä, joka uhkaa pitää metsäteollisuuden erossa sen totuuden kautta ylläpitämästä maineesta. Metsäteollisuutta kritisoivien toimijoiden aiheuttama uhka tuotetaan todellisempana ja yrityksen kannalta ongelmallisempana kuin aikaisemmin analysoiduissa puolustuskirjoituksissa. Uhkat ovat muuttuneet realiteeteiksi, joita suomalainen metsäteollisuus ei voi sivuuttaa. Julkisen

keskustelun ottaessa tarinan vastustajan roolin metsäteollisuus on kohdannut ilmeisiä vaikeuksia voittaa totuustaistelua. 'Julkisesta keskustelusta' on samalla synnytetty kerronnallisesti merkittävämpi kielellinen konstruktio, jota vasten teollisuuden ympäristökäytäntöjä arvioidaan.

Uusien realiteettien aiheuttamat ongelmat ovat luonteeltaan sellaisia, joissa subjektin professionaaliseen asiantuntemukseen perustuva kompetenssi menettää tehoaan. Faktat, joilla todistellaan tai joiden avulla tuotaisiin ratkaisu, ei ole riittävä ase taistelussa vastustajaa vastaan. Subjektin ja vastustajan välinen taistelu saa ikävät seuraukset: toisin kuin vuoden 1993 puolustuskirjoituksissa, subjektin kyky saavuttaa tavoittelemansa voitto totuustaistelussa kyseenalaistuu. Huolimatta siitä, että metsäteollisuus ei saavuta arvo-objektia totuustaistelun avulla, se ei kuitenkaan menetä asiantuntemustaan.

Aiemmin kuvatun mielikuvien käyttöön perustuvan keskustelutodellisuuden ja 'oikeaan tietoon' perustuvan käytäntöjen todellisuuden erottelu mahdollistaa sen, että subjekti tarinan kuluessa voi hävitä vastustajalle yhden erän menettämättä koko ottelua. Ongelmien tunnustamisen jälkeen puolustava puhe lakkaa ja tilalle astuu muutospuhe:

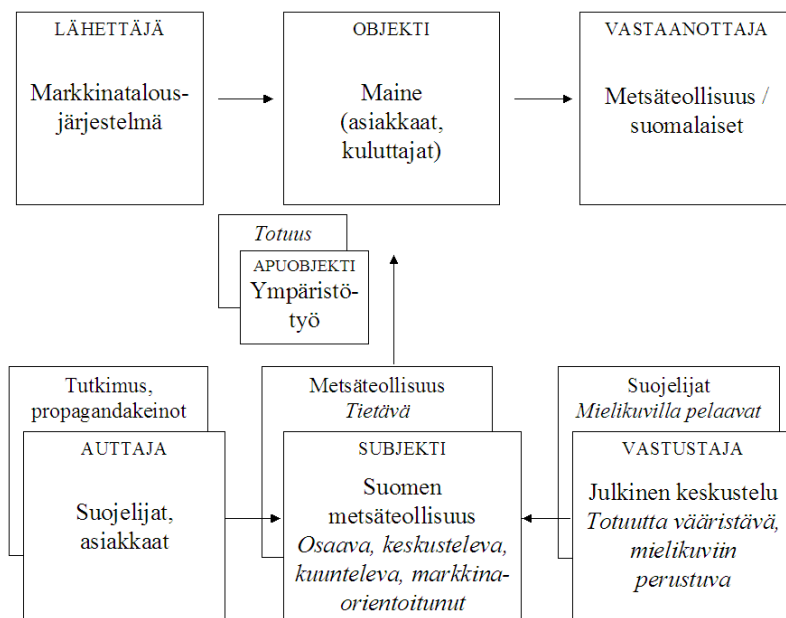
- 5.15 Suomen metsätalouden valmius ottaa ympäristötekijät huomioon toiminnassaan on hyvä. Esim. Enson henkilöstönsä kohdistama ympäristökoulutus aina yliopistollisiin arvosanoihin saakka on ainutlaatuista Euroopassa. ... "Metsäteollisuudella ja koko Suomen metsätaloudella on nyt näytön paikka. Koulutuksen ja ympäristötietouden täytyy näkyä toimenpiteissä. Se on suuri haaste, ja päämarkkina-alueillamme seurataan tarkoin, mitä täällä tapahtuu." Erkki Nieminen pitää tärkeänä sitä, että metsäteollisuus hakeutuu keskusteluun ympäristöasioista kaikkien siihen halukkaiden kanssa. Vuorovaikutus on välttämätöntä kaikkien osapuolien kesken ja sekä ympäristöjärjestöjen että asiakkaiden mielipiteen kuuleminen on elinehto. Tiedonkulun katkopaikat on kartoitettava ja kerrottava avoimesti omista metsienkäsitelymenetelmistä ja ympäristönhoidon tilasta. Sen pitäisi terveen järjen mukaan olla oikea tapa toimia: Ensolla ei ole näissä asioissa mitään salattavaa. (*Oppimisen diskurssi*) (*Läpinäkyvyyden diskurssi*) (*Vuorovaikutuksen diskurssi*) (*Markkinadiskurssi*) (Enso 1994a)

Kirjoituksen alkuosaa värittävä taistelu totuudesta muuttuu tarinan edetessä teollisuuden ja suojelijoiden väliseksi neuvotteluksi ja yhteistyöasetelmaksi. Aktanttitarinassa subjektina esiintyvä Suomen metsäteollisuus muuttuu tarinan loppupuolella objektiivisella tiedolla todistelijasta tahoksi, joka käy aktiivista vuoropuhelua eri tahojen kanssa kuunnellen myös vastapuolen näkemyksiä. Neuvottelun avulla kartoitetaan missä ollaan eri mieltä ja

yritetään päästä konsensukseen. Puolustavalle puheelle ominainen teollisuuden ja suojelijoiden jyrkkä vastakkainasettelu muuttuu näin ollen rinnakkainasetelmaksi: ympäristöjärjestöjä asetetaan taistelun vastapuolen sijasta auttajan rooliin, mikä tapahtuu vuorovaikutuksen diskurssin kautta. Samalla objektiivinen totuus apuobjektina vaihtuu yrityksessä tehtäväksi ympäristötyöksi. Läpinäkyvyyden diskurssin kautta rakennetaan kuva teollisuudesta asioista avoimesti tiedottavana tahona. Oppimisen diskurssiin nojaten teollisuus esiintyy myös ympäristöosaajan asussa. Lisäksi muutospuheessa tuotetaan markkinadiskurssia, jonka avulla metsäteollisuudesta tuotetaan markkinoiden vaatimuksia noudattava taho. Tarinan arvo-objekti säilyy samana. Olennaista tarinan käänteessä on se, että subjekti saavuttaa objektin vasta itse muuttumalla. Tapa peräänkuuluttaa muutoksia yrityksen ympäristökäytäntöihin synnyttää vahvaa subjektiutta: olennaiset asiat on tapahduttava subjektissa itsessään.

Enso 1994a- ja Enso 1996a -kirjoitusten "kaksoistarinallisuus" (yllä kuvattu käänne tarinassa) on kuvattu seuraavassa aktanttimallissa. Alarivin ja apuobjektin päällimmäiset laatikot kuvaavat otteen 5.15 sisältämän muutospuheen rakentumista, jossa subjekti saa tarvittavat kompetenssit saavuttaa tavoittelemansa arvo-objekti (maine). Niiden takana piirtyvät laatikot puolestaan kuvaavat subjektin ja vastustajan välistä, kirjoituksia ennen lopun tarinakäännettä hallinnutta "varjotaistelua", joka ei subjektin kannalta johda arvo-objektin saavuttamiseen. Taistelu totuudesta on yhtäältä houkutteleva tapa puolustautua ympäristönsuojelijoiden metsäteollisuutta kohtaan esittämää kritiikkiä vastaan. Totuustaistelu ei näiden kirjoitusten kuvaamassa todellisuudessa kuitenkaan riitä maineen turvaamiseksi, ja subjektin tehtävässään tarvitsemat ominaisuudet vaihtuvat kerronnan kuluessa oikeaan tietoon perustuvasta asiantuntijuudesta muuksi. Suojelijat vaihtuvat uudessa, arvo-objektin tavoittamisen mahdollistamassa tarinassa vastustajasta auttajaksi. Kun joissakin ajallisesti aikaisemmissa kirjoituksissa suojelijoita aseteltiin sekä vastustajan että auttajan asemaan "horjuen", vuoden 1994 puolustuskirjoituksessa suojelijat asetetaan molempiin toimija-asemiin vankasti. Samalla vahvistuu kuva, jossa suojelijat tuotetaan sekä teollisuuden vihollisiksi että auttajiksi. Julkinen keskustelu esiintyy alla olevassa aktanttitarinassa kerronnallisesti keskeisimpänä vastustajatahona.

MURROSVAIHE

Kuva 12. Enso 1994a -kirjoituksen sisältämä aktanttitarina.

5.3 Teollisuuden sisäinen ristiriita ja kamppailu

Seuraavaksi analysoidaan alla olevat kaksi muutoskirjoitusta, joista toisessa esiintyy myös puolustavan puheen osuus. Analyysi valaisee erityisesti yrityksen ympäristönsuojelutodellisuuden sitä puolta, jossa nähdään tarve muuttaa nykyisiä ympäristönsuojelua koskevia käytäntöjä.

Enso 1994b: Avoimuutta ja riittävää tietoa (M)

Enso 1996b: Kestävän kehityksen ajattelutapa on tullut jäädäkseen (p,M)

Enso 1994b -kirjoitus perustuu yrityksen ympäristönsuojelujohtajan haastatteluun. Se kertoo ympäristönsuojeluun liittyvien yrityksen toimintatapojen viimeaikaisista muutoksista ja korostaa tarvetta kehittää niitä edelleen. Kirjoitus on tulkittavissa viestiksi koko yrityksen henkilöstölle siitä, kuinka välttämätöntä muutosten tekeminen on yrityksen menestymiselle markkinoilla myös jatkossa. Enso 1996b -kirjoitus pohjautuu Enson toimitusjohtajan ja Metsäteollisuus ry:n puheenjohtajan Jukka Härmälän esitelmään, jonka

hän piti 68. Metsäviikon avajaisissa. Esitelmässä, jonka ensisijaisena kohderyhmänä on metsäsektorilla toimiva metsäammattikunta, ympäristökysymyksiä käsitellään laajasti ja monesta eri näkökulmasta. Esitelmän pääviestinä on muutospuheelle ominainen muutoksen peräänkuuluttaminen ympäristönsuojelua koskevista asioista. Muutospuheen joukkoon sekoittuu kuitenkin myös puolustavan puheen osioita. Alla on molempien kirjoitusten aluista otteet, joissa kuvataan subjektin (Enso ja muu suomalainen paperiteollisuus) tarinallista taistoonlähtöä. Oteissa näkyy aikaisempaa vahvempi metsäteollisuuden muutoshalukkuus ympäristökysymyksissä.

- 5.16 Enso-Gutzeit on ympäristöasioissa tosissaan. Ympäristöajattelu pyritään tuomaan yhtiön kaikille tasoille, ja suurinvestoinnit ympäristönsuojeluun kertovat omaa kieltään. Ympäristönsuojelujohtaja Olavi Airanne patistelee jatkamaan muutolinjalla: oma henkilöstö ja sidosryhmät on saatava vakuuttuneiksi ympäristönsuojelun tärkeydestä. (Enso 1994b)
- 5.17 "Yritysjohdajat, poliitikot ja viranomaiset joutuvat tänä päivänä ottamaan 'vihreän lobbyn' näkemykset huomioon sellaisella painoarvolla, jota aikaisemmin tuskin kukaan osasi kuvitella", Härmälä totesi. Hän varoitti suhtautumasta nykyiseen ekologiseen valtavirtaukseen vain pintailmiönä, muotioikkuna tai jonain muuna ohimenevänä. Ekologinen asennoituminen on totaalinen länsimaista elämäntapaa muokkaava ajattelutapa, josta on vähitellen tullut yhtä tärkeä perusarvo kuin mitä teknisen kehityksen ihailu on ollut parisataa vuotta. (Enso 1996b)

Kirjoituksen alkupuolella kuvataan niitä ominaisuuksia, joilla varustettuna markkinatalousideologian motivoima subjekti lähtee suorittamaan sille annettua tehtävää. Tarinan arvo-objekti ja vastustajat astuvat esiin myöhemmin.

- 5.18 "Peruslähtökohta on, että yrityksen ylin johto on voimakkaasti sitoutunut ympäristöasioiden edistämiseen. Organisaation kaikilla tasoilla näistä asioista on voitava keskustella avoimesti, ja ensolaisille on annettava riittävästi tietoa kehitteillä olevista hankkeista ja vaikutusmahdollisuuksista." Airanne kehaisee Metsäosaston ympäristöosaamista, mutta heittää samalla pallon markkinointiosastolle. "Muutoksen tuulista on tiedotettava eteenpäin, eli tarvitaan tarjontalähtöistä viestintää kaikilla tasoilla, erityisesti markkinoinnissa. Ulkomaisissa yksiköissä on järjestettävä ympäristöpäiviä, jolloin keskustellaan ympäristöön liittyvistä tekijöistä. Tällöin asiakkaiden kanssa päivittäin tekemisissä olevat henkilöt voivat tuoda esille omia näkemyksiään ja samalla herätetään parempi vuorovaikutus ympäristöön liittyvissä kysymyksissä. (*Oppimisen diskurssi*) (*Läpinäkyvyyden diskurssi*) (*Vuorovaikutuksen diskurssi*) (Enso 1994b)
- 5.19 Hän totesi ympäristökysymysten muodostavan tänä päivänä testin, joka kertoo metsäyhtiöiden reagointi- ja muuntautumiskyvystä, kommunikaatiotaidoista ja oman organisaation hallitsemisesta sekä kyvystä toisaalta hakea tietoa ja toisaalta levittää omia näkemyksiä. (*Oppimisen diskurssi*) (*Läpinäkyvyyden diskurssi*) (*Vuorovaikutuksen diskurssi*) (Enso 1996b)

Molemmissa kirjoituksissa subjekti kuvataan oppimisen diskurssin kautta ympäristöosaamiseen panostavaksi tahoksi. Molempien avoimuuden diskurssien kautta metsäteollisuudesta tuotetaan myös asioista avoimesti tiedottava sekä tärkeiden sidosryhmien kanssa vuoropuhelua käyvä toimija.

Seuraavaksi katsotaan yhtä teollisuuden toimintaa haittaavaa vastustaja-tahoa. Kyse on vastustajasta, jolle on ominaista astua esiin puolustavassa puheessa, jota vuoden 1994 kirjoituksessa ei esiinny. Molemmat seuraavista puolustavan puheen otteista ovat Enso 1996b -kirjoituksesta.

5.20 ...julkinen kritiikki ei vain ota laantuakseen. Härmälä arveli, että Suomen metsäsektorin maineen ja myös koko Suomi-kuvan perusongelma on maamme huono tunnettuus maailmalla jopa muihin Pohjoismaihin verrattuna. "Kun ulkomailla suomalainen metsäkäytäntö hätkähdyttävästi silloin rinnastetaan sademetsien käsittelyyn, perussyö Euroopan Unionin koillisen kolkan olojen puutteellinen tuntemus, jolloin mielikuvituksen lennolle jää tilaa", hän arvioi. (*Tositiedon diskurssi*) (Enso 1996b)

5.21 "Suomalaisen metsäsektorin hankaluudet julkisuudessa juontuvat osin myös siitä, että ala ei ole aikaisemmin ollut juuri millään lailla suoraan yhteydessä loppukuluttajiin. ... Kun kuluttajat muuttuvatkin äkkiä uteliaiksi, tarvitaan kykyä viestiä suoraan sadoille miljoonille ihmisille vauhdikkaan mediapelin keskellä, jossa panoksina läheskään aina ei ole vain pelkästään faktoja. Asiantuntijapiirissä liikkuneilla ei ole tähän välttämättä tottumusta, jolloin vuorovaikutus kangertelee alusta pitäen. (*Läpinäkyvyyden diskurssi*) ... "Heille (keskieurooppalaisille) puut ovat kuin eläviä villiolentoja. Näin ympäristöliikkeiden kampanjat havahduttavat tavallisia lukijoita siihen tosiasiaan, että paperia valmistettaessa puita on ensin kaadettava." On helppo arvata, miten hyvin tällaiseen ilmapiiriin uppoaa vaatimus paperinkulutuksen vähentämisestä. (Enso 1996b)

Ylläolevat otteet tuottavat teollisuuden toimintaa estäväksi tekijäksi jälleen metsäteollisuutta kohtaan esitetyn arvostelun. Vaikka arvostelun alkulähteenä ovat ympäristönsuojelijat, kerronnan tasolla vahvimaksi vastustajaksi piirtyy erityisesti julkisuus ("vauhdikkaan mediapelin keskellä"), jossa suojelijoiden esittämä kritiikki metsäteollisuutta kohtaan välittyy suurelle yleisölle. Julkisessa keskustelussa esiintyvät tiedot tuotetaan tositiedon diskurssin kautta vääriksi. Julkisuudesta piirtyy jälleen taho, jossa vaikutetaan faktojen lisäksi myös mielipiteillä. Otteet 5.20 ja 5.21 nostattavat argumentoinnin keskiöön muiden edellä analysoitujen puolustavan puheosuuksien tapaan tiedon totuudellisuuden arvioinnin, olkoonkin, että oikeaan tietoon perustuvalla asiantuntijuudella ei tarinassa menestytä. Taistelu, jota teollisuus ja suojelijat käyvät julkisuuden arenalla, piirtyy tätä edellä käsitellyn kirjoituksen tapaan ongelmalliseksi.

Otteen 5.21 alussa yhdeksi vastustajatahoksi tuotetaan myös perinteinen metsäteollisuus, jonka kyvyttömyys tiedottaa asioista julkisuudessa on esteenä arvo-objektin saavuttamisessa.

"Vanhakantainen" metsäteollisuus kuvataan Enso 1994b ja Enso 1996b -kirjoitusten sisältämissä aktanttitarinoissa kerronnalliseksi päävastustajaksi. Näin molempien kirjoitusten muutospuhe noudattaa samaa päärakennetta kuin luvussa 4.3.2 analysoidut Enso 1990a- ja Enso 1990b -kirjoitukset. Seuraavissa otteissa kuvataan subjektin (Enso ja muu suomalainen metsäteollisuus) ja vastustajan (perinteinen metsäteollisuus ja metsäammattikunta) välistä taistelua ja paljastetaan tarinan objekti (asiakkaiden ja yhteiskunnan hyväksyntä):

5.22 "Suomalainen metsien käsittelytapa on muuttunut aika voimakkaasti, ja toimintatapoja pyritään edelleen tietoisesti muuttamaan, jotta metsän arvomerkitykset tulisivat esille. Perinteinen malli on korostanut liiaksi metsien taloudellista puolta", toteaa Airanne. ... Jos taas ei pystytä aidosti suhtautumaan metsien moniin arvomerkityksiin ja viestimään muutoksen suunnasta, olemme myös markkinoilla huonossa asemassa. Metsäteollisuuden toiminnan uskottavuus markkinoilla on pystyttävä ylläpitämään. "Kierrätyksen järjestäminen on kaikkien yhteinen asia, ja kun paperiteollisuus on mukana sen järjestämisessä, sillä turvataan paperin hyväksyttävyyden tuotteena. Meillä Suomessa toimivilla paperintuottajilla on tavallaan moraalinen velvollisuus olla mukana löytämässä ratkaisuja keskieurooppalaiseen jäteongelmaan. On turha argumentoida hienoilla fraaseilla uusiutuvasta raaka-aineesta, jos yhdyskunnat ovat ajautumassa jätevuoren alle." (*Sosiaalisen vastuun diskurssi*) (*Markkinadiskurssi*) (Enso 1994b)

5.23 Härmälä lähetti terveisiä myös metsäammattilaisille. Hän huomautti, että ympäristö- ja luontosuuntauksen tajuaminen länsimaista elämäntapaa muokkaavaksi valtavirraksi näyttää pitäneen konservatiivisuuteen mieltynyttä metsäammattikuntaa henkisesti lujilla. Hankaluuksia on lisännyt alan tottumattomuus keskusteluun. ...ammattikuntaa on vuosien varrella moitiskeltu avoimuuden puutteesta, sisäänpäinlämpiävyydestä sekä asenteellisesta itsepäisyydestä ja muutosvastarinnasta. Totta vai tarua, sitä voi kukin itse tykönänsä pohtia." Härmälä toivoi, että kaikissa metsäalan organisaatioissa ja kaikilla tasoilla pidettäisiin yllä markkinalähtöistä asennekoulutusta sen tosiseikan sisäistämiseksi, että Suomen metsäsektorin henkilökunnan palkat maksaa eurooppalainen, ympäristöasioista kiinnostunut kuluttaja. "Hän punnitsee ja arvioi ostopäätöksiä tehdessään suomalaismetsissä tapahtuvan työn laadun päivittäin." Härmälän mukaan ennen muuta ympäristötietoinen Saksa on markkina, jossa Suomen metsäteollisuuden ekologinen kilpailukyky punnitaan. ... Härmälä kehotti Suomen metsäsektoria valitsemaan oma vastaiskun strategiansa ja päättämään lähestymistavastaan ja toimenpiteistään kiistaa herättäneisiin kysymyksiin. "Keskellä maailmanlaajuisia media- ja mielikuvakamppailua globaaliksi kehittyvän teollisuuden on osattava kertoa aktiivisemmin ja tehokkaammin tekemisistään kuluttajamarkkinoiden edellyttämällä tavalla. Emme voi kiertää myöskään itäiseen tuontipuuhun liittyviä ongelmia, vaan meidän on avoimin kortein yhteistyössä toimittava niin, että puun alkuperää ja

korjuumenetelmiä koskevat kysymykset saavat laajan kansainvälisen hyväksymisen. (*Oppimisen diskurssi*) (*Läpinäkyvyyden diskurssi*) (*Markkinadiskurssi*) (*Sosiaalisen vastuun diskurssi*) (Enso 1996b)

Teollisuuden asemointi subjektin ja vastustajan rooleihin tehdään jälleen ajallisen jäsenyyksen avulla, mutta nyt subjektissa korostuu tulevaisuuden metsäteollisuus ja vastustajaan sisältyy elementtejä myös nykyisestä teollisuudesta. Kirjoitusten kuvaamassa todellisuudessa Enso ja muu Suomen metsäteollisuus käy näin ollen taistelua ensisijaisesti vanhan ja osittain myös nykyisen itsensä kanssa. Subjektissa tapahtuva sisäinen muutos ja työskentely ympäristöongelmien ratkaisemiseksi (apuobjekti) ovat subjektin tehtävässä onnistumisen edellytyksenä. Perinteisen metsätalouden toimintaa kyseenalaistetaan sekä avoimuuden että vastuun ulottuvuudella. Vuoden 1996 kirjoituksessa kyseenalaistaminen vastuun ulottuvuudella on epäsuorempi ja heikompi, mutta kuitenkin olemassa ("meidän on avoimin korkein yhteistyössä toimittava niin, että puun alkuperää ja korjuumenetelmiä koskevat kysymykset saavat laajan kansainvälisen hyväksymisen").

Tämän luvun muutoskirjoitukset tuottavat kuvaa metsäteollisuuden vielä vahvemmassa sisäisestä ristiriidasta, jossa subjektin onnistumista mittaa sen kyky lisätä nykyistä avoimuuttaan ja yhteiskunnallista vastuunottoaan. Teollisuuden 'muutospakko' näyttyy vielä vahvempana realiteettina kuin aikaisemmin. Otteet Enso 1996b -kirjoituksesta tuottavat kuvaa, jonka mukaan tätä realiteettia kaikki metsäteollisuuden ammattilaiset eivät olisi tajunneet. Sen perusteella voidaan tehdä tulkinta, että tämän "realiteetin läpäisevyys" ei ole metsäteollisuudessa totaalista. Tämä implikoi metsäteollisuudessa meneillään olevaa ympäristöajattelun murrosta artikkelin kirjoitushetkellä.

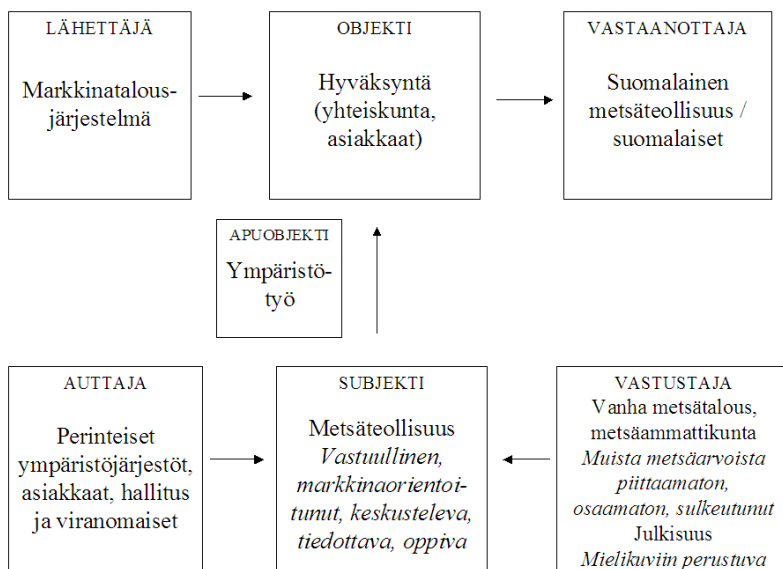
Markkinadiskurssin kautta molemmissa kirjoituksissa tuotetaan sellaista ympäristötoimijuutta, jota suuntaavat markkinoiden vaatimukset. Markkinaorientoituneisuus rakentuu kuitenkin ennen kaikkea ulkoisen pakon kautta eikä mahdollisuutena, jota yritys voisi hyödyntää liiketoiminnallisesti edukseen.

Analyysin lopuksi katsotaan vielä sellaisia otteita, joissa kirjoittajat esittävät mielipiteitään teollisuuden suhteesta ympäristönsuojelijoihin:

- 5.24 "Perinteisen ajattelutavan mukaan ympäristöjärjestöt ovat metsäteollisuuden vihollisia. Jos taas kysytään, mistä meidän pitäisi löytää liittolaisia, niin nimenomaan ympäristöjärjestöistä." Yhteistyö Greenpeacen kanssa on kuitenkin vaikea pala purtavaksi. Greenpeace elää mielikuvien ja konfliktien varassa eikä kompromissien hakeminen neuvottelupöydässä kuulu sen toimintastrategiaan. Airanne muistuttaa, että on vaikea kuvitella, miten Greenpeace voisi tinkiä ehdottomista vaatimuksistaan ilman, että sen julkinen kuva kärsisi. Tästä huolimatta metsäteollisuudella on oltava keskusteluyhteys myös Greenpeacen suuntaan. "Varsinaisia yhteistyökumppaneita voisimme sen sijaan hakea näistä perinteisimmistä ympäristöjärjestöistä. Voin hyvin kuvitella, että esimerkiksi WWF kansainvälisenä järjestönä ja Suomen luonnonsuojeluliitto Suomessa olisivat hyviä vaihtoehtoja. Kun näiden järjestöjen kanssa puhutaan ympäristönsuojeluun liittyvistä tavoitteista, uskon että kaivattu liittolainen löytyy." (*Vuorovaikutuksen diskurssi*) (Enso 1994b)
- 5.25 Härmälä vaati yleistä irtiottoa vanhakantaisesta vastakkainasettelusta, jossa teollisuus esiintyy kovine arvoineen ja luontoväki pehmeine arvoineen. "Ulospääsytie umpikujasta lähtee liikkeelle vuoropuheluvaihtelun kehittämisen kautta niin, että kumpikin osapuoli on avoin keskustelija ja valmis korjaamaan käsityksiään silloin kun siihen selkeästi tarvetta ilmenee." (*Vuorovaikutuksen diskurssi*) (*Oppimisen diskurssi*) (Enso 1996b)

Ympäristönsuojelijat tuotetaan yllä olevissa otteissa kaksijakoisesti. Oteessa 5.24 perinteiset ja maltillisemmat ympäristöjärjestöt WWF ja Suomen luonnonsuojeluliitto tuotetaan selkeiksi subjektin auttajiksi, liittolaisiksi. Sen sijaan Greenpeacen asemoiminen auttajaksi horjuu, ja se jää eräänlaiseen vastustaja- ja auttaja -asemien "välitilaan". Oteessa 5.25 puolestaan viitataan ympäristönsuojelijoiden perinteiseen vastustaja-asemaan, mutta suojelijoita halutaan kuitenkin istuttaa metsäteollisuuden auttajaksi. Siirto vastustaja-asemasta auttajaksi tapahtuu jälleen vuorovaikutuksen diskurssiin nojaten. Oteessa 5.25 osapuolten kykyyn neuvotella keskenään liitetään myös vuorovaikutustaitojen oppiminen. Seuraava yhdistelmäaktanttimalli vetää yhteen Enso 1994b- ja Enso 1996b -kirjoitusten sisältämät aktanttitarinat.

MURROSVAIHE

Kuva 13. Enso 1994b- ja Enso 1996b -kirjoitusten sisältämä aktanttitarina.

Luvussa 4.3.2 todettiin, että aktanttimalli, jossa subjektina ja vastustajana on sama taho, ilmentää subjektin sisäistä ristiriitaa, itsensä kanssa taistelevaa subjektia. Greimasin teorian mukaan yhden ja saman aktorin miehittäessä useampaa kuin yhtä aktanttia vahvistaa ylipäättään kyseisen hahmon kerronnallista tehtävää. Samalla se tiivistää tarinaa. (Salosaari 1988a.) Voidaan ajatella, että Enso 1994b- ja Enso 1996b -kirjoituksissa ympäristönsuojelu tuotetaan kysymyksenä, jossa teollisuudella itsellään on entistä merkittävämpi rooli ympäristönsuojelussa: kirjoitusten tuottamassa todellisuudessa metsäteollisuus pärjää ainoastaan sisäisen muutoksen kautta.

Tutkimusongelman kannalta on erityisen kiinnostavaa, että Enso 1994b- ja Enso 1996b -muutoskirjoitusten yhdeksi keskeiseksi todellisuutta strukturoivaksi jäsennykseksi tulee moraalinen taistelu vanhakantaisen metsäteollisuuden ja modernin metsäteollisuuden välillä. *Muista metsäarvoista piittaamattomuuden ja vastuullisen käyttäytymisen välinen moraalinen jännite tulee yhdeksi keskeiseksi toimintaa arvottavaksi voimaksi.* Näin ympäristönsuojeluun liittyvä toimijuus tuotetaan kirjoituksissa tavalla, jossa keskeistä on

toiminnan eettisyyden arviointi. Semioottisesti tulkittuna kyse on ennen kaikkea subjektin "tahdon" uudelleensuuntaamisesta.

5.4 Teollisuuden ja suojeleijoiden 'metsäsota'

Murrosvaiheen puheena analysoin vielä yhden primääriaineistoon kuuluvan Enson puolustuskirjoituksen. Kyseessä on lyhennelmä Enson metsäpäällikön käyttämästä puheenvuorosta vuoden 1995 Metsäpäivillä. Kirjoituksen pääteemana on metsätalouden ja –teollisuuden harjoittama metsien käyttö eettisestä näkökulmasta:

Enso 1995: Metsäbisnes ja etiikka (P)

Tämä kirjoitus on diskurssianalyttisesti ja siten käsillä olevan tutkimuksen kannalta erityisen kiinnostava, sillä se on esimerkki puolustavasta puheesta, joka pyrkii vakuuttamaan lukijansa hyvin vahvalla tosiasiapuheellaan. Diskurssianalysissä vakuuttavaa retoriikkaa tarkastellaan usein juuri faktan konstruointina eli yrityksinä saada kuvaukset näyttämään kiistanalaisten väitteiden sijasta kiistämättömiltä tosiasioilta. Faktuaalinen eli ehdottoman varman vaikutelman antava kielenkäyttö on retorisuusasteeltaan erittäin vahvaa (Jokinen ym. 1999, 79). On oletettavaa, että tällaisessa puheessa tulee erityisen selvästi esiin sitä ympäröivässä kulttuurissa vallitsevia vahvoja arvoja, joihin vedoten esitettävät asiat pyritään saamaan näyttäytymään kiistattomilta. Lisäksi kirjoitus on muuhun Enson ympäristöpuheeseen nähden harvinainen näyte sellaisesta teollisuuden puolustavasta puheesta, jossa esitetään vankkoja mielipiteitä myös moraalisiin argumentein ja jossa otetaan näin eksplisiittisesti osaa metsien käyttöä koskevaan arvokeskusteluun. Erityisen kiinnostavuutensa vuoksi Enso 1995 -kirjoituksen analysoinnille annetaan alla tavallista enemmän tilaa. Analysointi suoritetaan kahden eri asiakokonaisuuden yhteydessä, jotka ovat tutkimusongelman kannalta olennaisia.

Ensinnäkin, kirjoituksen analysointi on hedelmällistä suorittaa vertailemalla sitä aineiston vanhimpaan kirjoitukseen eli Enso 1985a -puolustuskirjoitukseen. Näiden kahden kirjoituksen sisältämät puhujan asemat ovat hyvin lähellä toisiaan: molemmat ovat puolustuskirjoituksia, joissa puolustuksen keskiössä ei ole julkisuudessa käytävä keskustelu metsäteollisuuden ympäristönsuojelusta ja siihen liittyvä 'tiedotussota', vaan yrityksen

konkreettiset suojelukäytännöt. Aktanttitarinoissa tämä ilmenee siten, että molempien kirjoitusten arvo-objektina on metsät eikä maine, kuten muissa aineistoon kuuluvissa puolustuskirjoituksissa. Muissa puolustuskirjoituksissa tapahtuvaa erottelua kahden ympäristönsuojelua koskevan todellisuuden (keskustelutodellisuuden ja yrityksen käytäntöjen todellisuuden) välillä ei näissä kirjoituksissa tuoteta, vaan kirjoituksissa ollaan ikään kuin kasvotusten niiden yhdessä muodostamien realiteettien kanssa.

Toiseksi, Enso 1985a- ja Enso 1995 -puolustuskirjoituksissa tuotetut todellisuuskuvat on hedelmällistä asettaa rinnakkain Greenpeacen hyökkäyspuheen kanssa. Tämä siitä syystä, että nämä kaksi Enson kirjoitusta ottavat kaikkein vahvimmin kantaa ympäristönsuojelijoiden metsäteollisuutta kohtaan esittämän kritiikin oikeellisuuteen. Sen vuoksi ne ovat erityisen läheisessä vuorovaikutuksellisessa suhteessa Greenpeacen kirjoituksiin. Greenpeacen hyökkäyspuheen kirjoitukset edustavat näiden Enson kirjoitusten kanssa kiistelyä saman todellisuuskuvan puitteissa: molempien argumentoinnin keskiössä on luonnon hyväksikäyttö, ei sitä koskeva erimielinen julkinen keskustelu.

Käsillä oleva luku rakentuu siten, että ensiksi analysoidaan Enso 1995 -kirjoituksen diskursiivinen rakentuminen vertaillen sitä analyysin kuluessa Enso 1985a -kirjoitukseen. Sen jälkeen analyysiä jatketaan peilaamalla niitä Greenpeacen hyökkäyspuheen kirjoituksissa esiin nouseviin todellisuuskuviin.

5.4.1 Taistelu metsien hyväksikäytöstä

Tässä luvussa analyysin keskiössä ovat Enso 1995- ja Enso 1985a -kirjoitusten sisältämät rakenteelliset yhtäläisyydet ja erot, jotka paljastavat tutkimusongelman ratkaisun kannalta merkittäviä asioita. Ensinnäkin on kiinnostavaa, että näiden kahden puhujan asemaltaan samanlaisen kirjoituksen sisältämät aktanttitarinat perustuvat vuosikymmenen pituisesta ajallisesta etäisyydestä ja sen aikana teollisuuden ajattelu- ja toimintatavoissa tapahtuneista muutoksista huolimatta monien samojen peruselementtien varaan. Tämä on osoitus siitä, että tietyt samat argumentointiperusteet ovat yhtä 'kulttuurisesti kantavia' aikana, jolloin metsien huolenpidolla pyrittiin teollisuuden raaka-ainepohjan parantamiseen, kuin ajankohtana, jolloin metsien monimuotoisuuden ylläpito oli tunnustettu tärkeäksi

suojelutavoitteeksi. Toiseksi, kiinnostavaa on myös se, että kirjoituksissa tuotetun lähes identtisen argumentointiperustan lisäksi Enso 1995 -kirjoituksen sisältämän tarinan subjektille ilmestyy yksi uusi ja kerronnallisesti keskeinen ominaisuus, joka puuttui kymmenen vuotta varhaisemmasta puolustuskirjoituksesta.

Seuraavaksi kertaan lyhyesti Enso 1985a -kirjoituksen aktanttitarinan rakentumista. Esitän kirjoituksesta joitakin suoria lainauksia uudelleen, mikä helpottaa mahdollisuutta vertailla sen yhteneväisyyksiä ja eroja Enso 1995 -kirjoitukseen. Enso 1985a -kirjoituksessa pyrittiin puolustautumaan metsäteollisuuden julkisesti saamalta arvostelulta ja vakuuttamaan tämänhetkisten metsien käsittelytapojen kunnossaoloa ja niiden käytön välttämättömyyttä. Kirjoituksen sisältämän aktanttitarinan ydin muodostui yhteiskunnan/kansantalouden (lähettäjä) motivoiman suomalaisen metsäteollisuuden (subjekti) halusta tavoitella metsiä (objekti), joiden teollisen hyväksikäytön katsotaan koituvan kaikkien suomalaisten (vastaanottaja) eduksi ja hyvinvoinniksi. Subjekti, joka esiintyy tarinassa velvollisuudentuntoisena, asiantuntevana ja todistuskyykyisenä, käy taistelua suojelijoista koostuvaa asiantuntematonta ja väärään tietoon nojaavaa vastustaja-aktanttia vastaan.

5.26 Suomi elää metsästä. Metsä on edelleen Suomen talouden selkäranka, sillä lähes 50 % nettovientituloistamme saadaan metsäteollisuudesta. Siitä kuinka tehokkaasti, taloudellisesti, tuottavasti ja kilpailukykyisesti metsäteollisuus ja –talous toimivat riippuu pitkälti kaikkien meidän hyvinvointi. (*Talousdiskurssi*) (Enso 1985a)

5.27 Viimeaikaisessa julkisessa keskustelussa on syytetty metsätaloutta liian tehokkaiden ja järeiden menetelmien käytöstä. On vaadittu paluuta luontaisten uudistusmenetelmien käyttöön ja pehmeään teknologiaan siirtymistä. On arvosteltu maanmuokkausta ja syytetty viljelyn epäonnistumisesta. ... On väitetty Suomen metsien loppuvan humpuukisatelliittikuvilla todistellen. ... Monet edellä mainituista väitteistä ja vaatimuksista perustuvat yksittäisten henkilöiden yksittäisiin havaintoihin ja riittämättömiin taustatietoihin sekä kokonaisuuksien riittämättömään tuntemiseen. ... Käytännössä siis monet julkisuudessa esitetyt vaatimukset ovat täysin ristiriidassa niiden perusvaatimusten kanssa, joita metsätaloudella on yhteiskunnalliselta kannalta eli kilpailukykyisyys, tuottavuus ja taloudellisuus. ...tämänhetkisten puumäärien korjaaminen Suomen metsistä ei olisi käytännössä mahdollista ilman nykyaikaisia metsäkoneita ja nykyistä korjuuteknologiaa. ... Oheisessa kuvassa (Suomen metsätase ja puunkäyttö 1960-83) nähdään, että metsiemme kasvu on lisääntynyt voimakkaasti viimeisen kymmenen vuoden kuluessa... Kuten kuvasta näkyy vuodesta 1970 alkaen on metsiä hakattu selvästi niiden kasvua vähemmän ja selvästi alle hakkuusuunnitteen... (*Tositiedon diskurssi*) (Enso 1985a)

Perusrakenteeltaan hyvin samanlainen tarina toistuu Enso 1995 -puolustuskirjoituksessa. Kirjoituksen kuvaamassa todellisuudessa suomalainen metsäteollisuus pyrkii turvaamaan metsät teollisuuden raaka-aineeksi, ja vastustajan roolissa olevat suojelijat estävät toiminnallaan tätä tavoitetta. Taistelu totuudesta näyttäytyy myös tässä kirjoituksessa keskeisenä kerrontaa jäsentävänä ja arvottavana elementtinä.

5.28 Metsät ovat suomalaisten hyvinvoinnin perusta. Jos Suomessa aiotaan ylläpitää saatikka kasvattaa kansalaisten aineellista tai henkistä hyvinvointia, on välttämätöntä hyödyntää keskeistä luonnonvaraamme metsää. ... Metsien käyttö ei voi mitenkään olla erillään muusta yhteiskunnallisesta päätöksenteosta eikä yhteiskunnan tavoiteasetannasta. (*Taloudiskurssi*) (Enso 1995)

5.29 Metsäteollisuuden tuotantoprosessit ovat kehittyneet erittäin vähäpäästöisiksi. Tästä kertoo sekin, että Itämeren suojelukomissio poisti äskettäin suomalaiset sellu- ja paperitehtaat Itämeren saastuttavien tehtaiden listalta. ... Näköpiirissä on jopa suljetun kierron tehdas, josta pääsee ilmaan ainoastaan vesihöyryä. ... Eräät ympäristöliikkeet ovat esittäneet viime aikoina kritiikkiä, joka on kohdistunut Suomen metsien käyttöön ja siihen liittyen metsäteollisuuteen. Kritiikki on ollut perusteetonta, mitä osoittavat mm. ympäristöliikkeiden julkisuudessa esittämät metsien kestävän käytön kriteerit ja rajoitusmallit. Ne eivät ole perustuneet todelliseen asiantuntemukseen, perusteelliseen tutkimukseen tai käytännön kokemukseen. Kansainvälisesti tarkastellen tärkein ja laajimmin hyväksytty metsien kestävää käyttöä ja hoitoa käsittelevä kriteeristö on v. 1993 pidetyn Helsingin metsäministerikokouksen päätöksissä ja sitä seuranneessa prosessissa. ...YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssissa v. 1992 esille tulleet käsitykset monimuotoisuudesta ja ekologisesta kestävydestä on omaksuttu Suomen metsätaloudessa hämmästyttävän nopeasti. Näihin käsityksiin vedoten Suomessa on esitetty perusteettomia ja ylimitoitettuja suojeluvaatimuksia. (*Tositiedon diskurssi*) (Enso 1995)

Taistelun kuvaus on perusrakenteeltaan lähes identtinen Enso 1985a -kirjoituksessa esiintyvän taistelun kanssa. Subjekti käy ankaraa totuustaistelua ympäristönsuojelijoiden kanssa. Omaa "oikeellisuutta" todistellaan molemmissa kirjoituksissa vetoamalla "ylemmällä päättäjätaholla" tehtyihin päätöksiin metsien käytöstä. Vuoden 1985 kirjoituksessa tätä edustaa Metsä 2000 -ohjelma, kun taas vuoden 1995 kirjoituksessa vedotaan Helsingin metsäministerikokouksen tekemiin päätöksiin. Kirjoituksissa käydään samanlaista totuustaistelua samanlaisen asemajaon puitteissa, olkoonkin, että se, mitä pyritään todistelemaan on muuttunut: 'totuus luonnon tilasta' sijasta apuobjektina on vuonna 1995 'totuus kestävästä käytöstä'. Subjektin auttajina molemmissa kirjoituksissa esiintyvät erityisesti tutkimus ja teknologia. Niiden lisäksi vuoden 1995 kirjoituksessa auttajina toimivat myös erilaiset kansainväliset ympäristönsuojeluun perehtyneet yhteisöt (Itämeren

suojelukomissio, Helsingin metsäministerikokous, Rion YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssi), jotka saavat 'objektiivista asiantuntijuutta' edustavan tahon statuksen.

Talousdiskurssin kautta tuotettu kuva metsäteollisuudesta kansantaloudellisen hyvinvoinnin takaajana sekä tositedon diskurssin kautta tuotettu kuva metsäteollisuuden asiantuntevuudesta ja oikeassa olemisesta ovat edelleen kulttuurisesti elinvoimaisia tapoja puolustautua ympäristönsuojelijoiden kritiikkiin. Selitystä talousdiskurssin edelleen vahvaan asemaan puolustelun argumentaatioperustana tuo varsin yleinen näkemys, jonka mukaan 1990-luvun alun syvän laman myötä metsäteollisuuden merkityksen Suomen kansantalouden moottorina nähtiin jälleen korostuvan (Seppälä 1990; ref. Palo & Hellström 1993, 372).

Talousdiskurssin rakentama todellisuuskuva ei näytä Enso 1995 -kirjoituksessa kuitenkaan olevan riittävä vakuuttamaan toimien oikeellisuutta. Seuraavissa lainauksissa esiintyy uusi elementti, joka tekee kiinnostavan eron näiden kahden puolustuskirjoituksen välille.

- 5.30 Moraalisesti tarkastellen metsäteollisuuden toiminnalle on useita perusteltuja näkökohtia. Metsäteollisuus valmistaa uusiutuvasta raaka-aineesta elämisen, kulttuurin ja kehityksen kannalta tärkeitä, jopa välttämättömiä tuotteita. Nämä tuotteet ovat helposti kierrätettävissä. Puukuidun käyttö paperiin, kartonkiin ja sahatavaraan on osa maapallon hiilikiertoa, sillä nämä tuotteet muuttuvat lopulta hiilidioksidiksi, joka sitoutuu takaisin kasvaviin metsiin. (*Sosiaalisen vastuun diskurssi*) (Enso 1995)
- 5.31 ..Kestävällä käytöllä tarkoitetaan sitä, että säilytetään metsien monimuotoisuus, tuottavuus, uusiutumiskyky ja elinvoimaisuus ja mahdollisuus toteuttaa nyt ja tulevaisuudessa merkityksellisiä ekologisia, taloudellisia ja sosiaalisia toimintoja paikallisilla, kansallisilla ja maailmanlaajuisilla tasoilla sekä siten, ettei aiheuteta vahinkoa muille ekosysteemeille. Kun näiden kriteerien valossa tarkastellaan kansainvälisesti ja objektiivisesti metsien käyttöä ja hoitoa, on vaikeaa löytää metsätalousmaata, missä mainittuja periaatteita olisi noudatettu paremmin kuin Suomessa. ... pystymme turvaamaan metsiemme ekosysteemit vähintään yhtä hyvin kuin muut metsätalousmaat. Jos meiltä vaaditaan näissä asioissa tiukempia kriteerejä kuin kilpailijoilta, joudumme kustannuskierteeseen emmekä kestä kilpailussa. Tämä johtaisi koko metsätaloutemme taantumiseen (*Tositiedon diskurssi*) (*Sosiaalisen vastuun diskurssi*) (Talousdiskurssi) (Enso 1995)
- 5.32 Suomalaista metsäteollisuutta on syytetty moraalittomasta toiminnasta Venäjän metsissä. Näillä syytteillä ei ole mitään todellisuuspohjaa. ... Suomalaisen metsäteollisuuden toiminta parantaa Venäjän metsätaloutta ja sen toimintaedellytyksiä. ... Usealle Karjalan metsäkylälle puun vientitulot ovat ainoa tulonlähde, josta ihmiset saavat välttämättömän toimeentulon. Suomalainen metsäteollisuus vie toimiessaan yhteistyössä venäläisien kanssa sinne kehittyneempää ja parempaa metsätalouden suunnittelun tietoa ja taitoa,

parempaa ja ympäristöystävällisempää teknologiaa sekä parempaa ympäristöosaamista. Venäjän metsiä hyödynnetään tulevaisuudessa varmasti paremmin kuin nykyisin. ... Suomalaisen toiminta Venäjän metsissä on siis teknisesti, taloudellisesti ja myös moraalisesti hyvin perusteltavissa. (*Sosiaalisen vastuun diskurssi*) (Enso 1995)

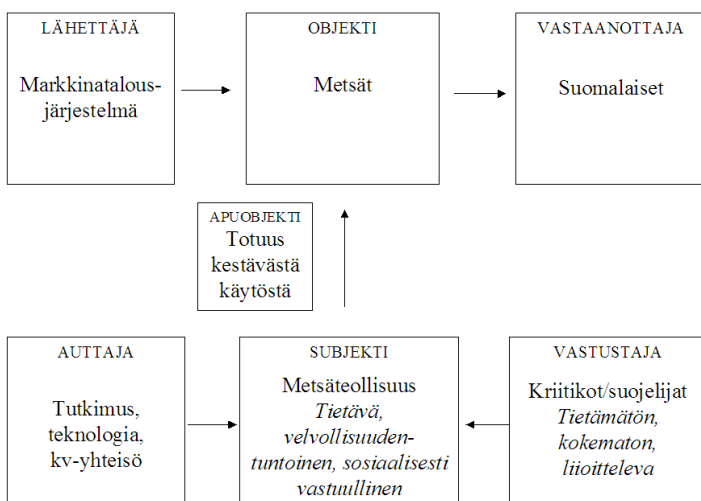
Tässä tutkimuksessa ei pyritä tekemään päätelmiä tai arvailuja siitä, mitkä Enso 1995 - kirjoituksissa esitetyistä vastuullisuuden kuvauksista heijastavat yrityksen "todellisia" toiminnan motiiveja tai mikä osa sanotusta on "vain" pyrkimystä saada näyttämään asiat hyväksyttäviltä. Tämä yhteiskunnallista ympäristötutkimusta usein hankaloittava tekijä on tässä tutkimuksessa sivuutettu, koska olen valinnut kielen käyttöä analysoivan lähestymistavan.

Uutena elementtinä vuoden 1995 puolustuskirjoituksessa esiintyy *sosiaalisen vastuun diskurssi*, joka on tullut argumentointiin mukaan tukemaan tositedon diskurssin ja talousdiskurssin kautta tapahtuvaa puolustusta ja kuvausta todellisuudesta. Ylläolevissa lausumissa metsäteollisuus tuotetaan laajemman kuin ainoastaan suomalaisten taloudellisen hyvinvoinnin tai sille kuuluvan liiketaloudellisen vastuun kantajana. Kirjoittajalla on tarve kritiikistä johtuen puolustella metsäteollisuuden metsien hyväksikäyttöä uskottavasti, ja muuttuneessa historiallisessa tilanteessa ympäröivä kulttuuri kutsuu kirjoittajaa piirtämään teollisuudesta myös laajempaa sosiaalista vastuuta ottavan kuvan.

Talousdiskurssin kautta tapahtunut etäännyttäminen (tilan vieminen) "liian laajasta ympäristövastuusta" ei, toisin kuin vuonna 1985, riitä kulttuurisesti oikeuttamaan nykyisiä toimia. *Hyväksyttävältä kuullostava selitys vaatii talousdiskurssin mukaisen moraalisen oikeutuksen täydentämistä sosiaalisen vastuun diskurssin avulla*. Kun vuoden 1985 puolustuskirjoituksessa vähäteltiin metsäteollisuuden ympäristöongelmien vakavuutta, kymmenen vuotta myöhemmin ongelmien vähättely ei enää ollut järkevää. Sen sijaan nykyisen toiminnan puolustaminen ja etäännyttäminen "liian suuresta" vastuusta tapahtuu täydentämällä asiantuntijuuskiistaa todistelulla, jonka mukaan teollisuus toimii myös ympäristöllisesti ja yhteiskunnallisesti vastuullisella tavalla. Teollisuuden yhteiskunnallista vastuullisuutta koskeva argumentointi näin ollen *istutetaan asiantuntijuustaistoon*. Se on merkki siitä, että yrityksen ympäristönsuojeluun liittyviä toimia on tarpeen ja järkevää arvioida ja todistella nimenomaan moraalisen vastuullisuuden "asteikolla".

Sosiaalisen vastuun diskurssin mukaisen todellisuuskuvan kytkeminen talousdiskurssin ja tositedon diskurssin kautta synnytettyyn todellisuuskuvaukseen mahdollistaa samalla sen, ettei Enso 1995 -kirjoituksessa esiinny Enso 1985a -kirjoituksen tapaan ristiriitaa ja sen lievennystä kantavaa 'ylimääräistä selittelyosuutta'. Tämä havainto implikoi sitä, että *sosiaalisen vastuun diskurssiin nojautuminen 'paikkaa' sitä yleisen hyväksyttävyyden vajetta*, jota vuoden 1985 puolustuskirjoituksessa ja joissakin muissa puolustavan puheen oteissa jouduttiin täyttämään 'ylimääräisellä selittelyllä' (ks. luku 4.2.1). Sekä talousdiskurssilla että sosiaalisen vastuun diskurssilla pyritään moraalisesti oikeuttamaan nykyinen toiminta. Samalla yritys käy aikaisempaa vahvempaa totuuskamppailua siitä, mikä on moraalisesti oikein ja hyväksyttävä.

Tämä ilmiö tuo kiinnostavasti esiin ympäristökeskustelun ja yrityksen vihertymisen poliittista ulottuvuutta. Yhteiskunnallisesti vastuullisen kuvan tuottaminen teollisuudesta voidaan kulttuurintutkimuksen näkökulmasta tulkita pyrkimyksenä tuottaa omille näkemyksille yhteiskunnallista ja poliittista kestävyttä. Samalla se tukee näkemystä, jonka mukaan ympäristötoimijuudessa ja -käyttäytymisessä on ekologisesti kestävien toimintatapojen lisäksi kyse myös poliittisesti kestävien ratkaisujen tavoittelusta (vrt. Levy 1997). Vuoden 1995 puolustuskirjoitus voidaan esittää seuraavanlaisena aktanttimallina:

Kuva 14. Enso 1995 -kirjoituksen sisältämä aktanttitarina.

5.4.2 Enson ja Greenpeacen asiantuntijuustaistelu

Tässä tutkimuksessa ei pyritä lukemaan primääriaineistoon kuuluvista Greenpeacen kirjoituksista esiin aktanttitarinoita samalla yksityiskohtaisuudella kuin Enson kirjoituksista. Tälle tutkimukselle asetettiin tehtäväksi tarkastella metsäteollisuuden ympäristönsuojelusta käytyä keskustelua erityisesti Enson ympäristöpuheessa tapahtuvan kielen vaihtelun kautta. Olennaista on pyrkiä tuomaan Greenpeacen kirjoituksista esiin tutkimusongelman kannalta keskeisimpiä elementtejä, jotka auttavat Enson ja Greenpeacen käymän ympäristökeskustelun ymmärtämistä.

Kuten yllä todettiin, juuri Enso 1985a- ja Enso 1995 -puolustuskirjoituksissa tuotettuja todellisuuskuvia on hedelmällistä vertailla Greenpeacen hyökkäyspuheen kanssa. Tämä siitä syystä, että Greenpeacen hyökkäyspuheen kirjoitukset muistuttavat puhujan positioltaan juuri näitä kahta Enson kirjoitusta: molempien osapuolten argumentoinnin keskiössä on kiistely luonnon hyväksikäytöstä, eikä esimerkiksi Enson muun puolustavan puheen tapaan julkinen ympäristö- tai metsäkeskustelu.

Tässä luvussa käsittelen luvussa 3.2.2 kuvattua Greenpeacen hyökkäyspuheen rakentumista hieman yksityiskohtaisemmin ja tuon esiin siinä ajallisesti tapahtuvia siirtymiä. Tarkastelun kohteena ovat kaikki 17 hyökkäyskirjoitusta ja erityisesti niiden sisältämien aktanttitarinoiden subjektin ja vastustajan tarinalliset ominaisuudet. Kaikissa Greenpeacen kirjoitusten sisältämissä aktanttitarinoissa taistelua käydään tavalla tai toisella luonnon hyvinvoinnista (ks. luku 3.2). Aineiston alkupään hyökkäyspuheessa (vv. 1990-1994) aktanttitarinoiden arvo-objektiksi voidaan nimetä klooriton selluntuotanto. Vuodesta 1995 lähtien arvo-objektiksi vaihtuvat sen sijaan metsät. Tämä vaihtelu noudattaa kehitystä, joka tapahtui Greenpeacen metsäteollisuutta koskevassa kampanjoinnissa tutkittavana ajanjaksona. Poikkeuksena on GP 1999c -kirjoitus, joka käsittelee metsäsertifioinnista käytyä kiistelystä; sen sisältämän aktanttitarinan arvo-objektina on metsien sijasta ekomerkki.

Greenpeacen alkuajan kirjoituksissa vastustaja (teollisuus) kuvataan läpinäkyvyyden diskurssin kautta salailevana ja epärehellisenä tahona. Vuoden 1994 paikkeilla

kirjoituksissa teollisuutta aletaan lisäksi tuottaa vastuuttomana ja omaa etuaan ajattelevana itsekkäänä tahona. Kaikissa Greenpeacen hyökkäyskirjoituksissa tuotetaan tosiasia-diskurssiin ja totuuden moraalidiskurssiin nojautuen subjektin ja vastustajan välinen totuustaistelusetelma. Greenpeacen hyökkäyspuheen tarinallinen pääjännite rakentuu tältä osin samanlaiseksi Enson puolustavassa puheessaan tuottaman jäsenyyksen kanssa.

Monissa Greenpeacen kirjoituksissa teollisuuden käymään totuustaisteluun kytketään toistuvasti myös muita motiiveja kuin pyrkimystä objektiivisen totuuden tavoitteluun. Teollisuuden epäillään toistuvasti antavan tarkoituksellisesti vääriä tietoja ja lupauksia, salaavan joitakin tärkeitä tietoja ja ylipäätään toimivan petturin tavoin.

5.33 Jo maalaisjärkikin sanoo, että tässä menee luontoon sinne kuulumattomia aineita: suomalaisen kloorivalkaistua sulfaattiselluloosaa valmistavan tehtaan jätevedet aloittavat matkansa merta kohti. (kuvateksti; kuvassa selluloosatehdas ja sen viereiset jätevedet) ... Greenpeacen Kanadan ja Yhdysvaltojen toimistot julkaisivat heille viranomaisilta vuotaneita tietoja. Nämä tiedot paljastivat, että paperiteollisuus oli tiennyt jo ainakin vuoden ajan, että erilaiset kloorivalkaistua sellua sisältävät paperituotteet, kuten esimerkiksi suodatinpaperit, tamponit ja käsipyyhkeet, sisältävät supermyrkyksi luokiteltua dioksiinia. (*Tositiedon diskurssi*) (*Totuuden moraalidiskurssi*) (GP 1990)

5.34 Selluloosan kloorivalkaisu, sen haitat ja tekniset vaihtoehdot eivät toki ole olleet tuntematon asia Suomessa, Suomen metsäteollisuudessa tai alan tutkimuslaitoksissa, mutta asiaa koskevaa keskustelua on ilmeisesti käyty lähinnä alan sisällä pienessä piirissä. ... Greenpeace päätti julkaista näkemyksensä kloorivalkaisusta esitteiden muodossa. ... Uraauurtavaa esitteessä on se, että kloorivalkaisematonta paperiä on suurimmaksi osaksi kloorivalkaisematonta sulfaattiselluloosaa, sellua, jonka valkaisemista ilman kloorikemikaaleja teollisuus on väittänyt ja yrittää vieläkin väittää mahdottomaksi. (*Tositiedon diskurssi*) (*Totuuden moraalidiskurssi*) (GP 1991a)

Tavassa, jolla Greenpeacen kirjoituksissa haetaan uskottavuutta omille väitteille, tapahtuu ajallisia muutoksia. 1990-luvun alun kirjoituksissa uskottavuutta haetaan vetoamalla teollisuuden pyrkimykseen salata tai valehdella tietoa, jolloin kritisoitavaksi nousee vastapuolen rehellisyys asiantuntevuuden sijasta. Lisäksi oman tiedon oikeellisuutta todistellaan tuottamalla se viranomaisilta saaduksi ja vetoamalla esimerkiksi kenen tahansa ulottuvilla oleviin havaintoihin (esim. kuva tehtaan jätevesistä ja puoliksi kloorivalkaistusta paperista tehty esite). Erityisesti 1990-luvun puolivälistä alkaen Greenpeacen ympäristöpuheessa alkaa nousta keskeisesti esiin sellainen tapa todistella omaa oikeellisuutta, jossa suojelijoille itselleen tuotetaan painoarvoa asiantuntijana:

- 5.35 Karjalan puolella Vuokkiniemessä suomalaiset metsäyhtiöt hakkaavat parhaillaan 90 hehtaarin aluetta, joka on yksiselitteisesti aarniometsää. ... Samaan aikaan torstaisen tempauksen kanssa järjestettiin Helsingissä tiedotustilaisuus, jossa paljastettiin Greenpeacen keräämät todisteet Enson hakkuista. ... Toimittajille jaettiin myös kartta, johon oli merkitty Greenpeacen ja Venäjän viranomaisten yhteistyössä tähän mennessä kartoittamat vanhat metsät. Vuokkiniemen alueen oli tutkinut myös kokenut aarniometsäkartoittaja Maiju Pasanen. (GP 1996b)
- 5.36 Voidaan sanoa, että 96,5 % Suomen metsistä on talousmetsiä. Nykyisillä metsänhoidon menetelmillä ei lajien monimuotoisuus ole turvattu niissä. Todellinen sitoutuminen lajikirjon suojelemiseen edellyttäisi useamman kymmenen prosentin suojelua. ... Suojelun arvoisia vanhoja metsiä on eri arvioista riippuen noin 1,5 hehtaaria, mikä on alle 6 % metsätalouden piirissä olevasta. Suojelu olisi aloitettava näistä. (GP 1999a)
- 5.37 Suomen metsistä yli 90 % on alle 140-vuotiaita talousmetsiä. Tämä on tuhoisaa luontomme monimuotoisuudelle, sillä monet lajit ovat riippuvaisia nimenomaan aarniometsistä, joissa ihmisen vaikutus on vähäinen. ... Suomen ympäristöjärjestöt laativat kartat noin 200 000 hehtaaria aarniometsää, ... Kartat luovutettiin alkuvuodesta 1998 Metsähallitukselle sekä metsäteollisuudelle. (GP 1999b)

Ylläolevissa otteissa nähdään, että puheeseen tulee vahvaa faktuaalisuutta, jossa esitetyt asiat näyttäytyvät ehdottomina tosiasioina. Samalla niissä muodostuu kuva, että tietojen esiintuojalla itsellään on *asiantuntijana* painoarvoa. Selitystä uskottavuuden hakemisessa tapahtuneelle ajalliselle muutokselle saadaan aikaisemmasta kirjallisuudesta. Aina 1990-luvulle asti metsien käsittelyyn ja hallintaan kuuluvat kysymykset olivat Suomessa kuuluneet metsätalouden ammattilaisten toimivaltaan. Metsätalouden edustajilla nähtiin tällöin olevan ylin asiantuntijuus metsien käyttöä koskevista kysymyksistä. Hakiessaan tällöin uskottavuutta omille väitteille suojelijoiden ei ole ollut argumentatiivisesti tehokasta ryhtyä kilpailemaan asiantuntijuudella. Yhteiskunnallisen ympäristökeskustelun ja –tietoisuuden vahvistuessa ympäristönsuojelijat alkoivat kuitenkin saada arvostetumman ja tiedoiltaan pätevän aseman metsänhoidosta ja esimerkiksi metsäluonnon monimuotoisuuden määrittelystä käydyissä keskusteluissa. Tämä muutos tapahtui erityisesti 1990-luvun aikana. Ympäristönsuojelijoiden asiantuntijuuden arvostuksen nousuun vaikuttivat sellaisten tekijöiden korostuminen ympäristöongelmien määrittelyissä, joissa ympäristönsuojelijoiden katsottiin omaavan arvokasta tietoa. Esimerkiksi metsänhoidon kannalta perinteisesti vähän huomiota saaneet eläimet (kuten valkoselkätikka ja liito-orava) alettiin uudessa kestävässä metsänhoidon kehityksessä nähdä lajien uhanalaisuuden vaaran kautta keskeisinä ympäristöongelman määrittelyyn ja ratkaisuun vaikuttavina tekijöinä. (Väliverronen 1995; 1996; Eriksson & Mäntylä 1996; Mäntylä 1999.)

Ympäristötietoisuuden nousun myötä metsäteollisuuden asiantuntemus ympäristöasioissa on menettänyt uniikin asemaansa, ja sen rinnalle on noussut muita asiantuntijatahoja, joista yhtä edustavat ympäristönsuojelijat. Ympäristönsuojelijoiden asiantuntijuuden statuksen noususta hyvänä esimerkkinä on se, että ympäristöpoliittisessa päätöksenteossa kysytään nykyään kantaa myös ympäristöjärjestöjen edustajilta. Nykypäivän ympäristökiistoille on ylipäätään tyypillistä se, että asiantuntijoiksi voidaan määrittää monet eri tahot (esim. Saaristo 2000). Ympäristönsuojelijoiden asiantuntijuuden arvostuksen nousu näkyy myös Euroopan unionin jäsenmaiden kansalaisten mielipiteitä kartoittavissa vuosittaisissa Eurobarometreissä (http://europa.eu.int/comm/public_opinion/index_en.htm).

Ympäristönsuojelijat ovat asiantuntijuuden vahvistumisen kautta kyenneet entistä tehokkaammin haastamaan metsäteollisuuden perinteisesti vahvaa asiantuntemusta ja saaneet näin elintilaa vasta-asiantuntijuudelle (ks. Saaristo 2000). Professionaalisen asiantuntijuuden vahvistuminen ei kuitenkaan ole tarkoittanut totuuden moraalidiskurssin katoamista Greenpeacen hyökkäyspuheesta. Teollisuuden tuottaminen epärehellisenä ja tietoa tarkoituksellisesti väärin käyttävänä tulee esiin tilanteissa (n. vv. 1994-1996), joissa osapuolten välillä oli monia avoimia yhteenottoja. Mutta myös 1990-luvun loppupuolen hyökkäyspuheessaan Greenpeace tuottaa tätä diskurssia.

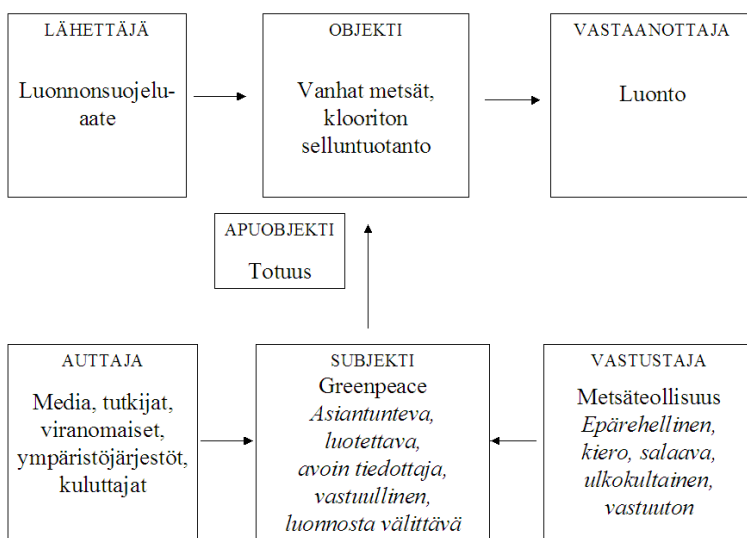
- 5.38 Laki ilman valvojaa ei näytä lopettavan aarniometsähakkuita ... Asiakkailleen yhtiöt ovat luvanneet biologisen monimuotoisuuden säilyvän lain voimalla. ... Toinen lupaus on koskenut aarniometsien suojelua. Edes Etelä-Suomessa aarniometsät eivät jää rauhaan, koska niille ei tulla antamaan lain suojaa. ... Enson ja UPM-Kymmenen toiminta osoittaa, että paperinostaja, joka haluaa omalta osaltaan turvata biodiversiteetin säilymistä, voi luottaa ainoastaan luotettavasti valvotuista riippumattomalla ekomerkillä sertifioituista metsistä saataviin tuotteisiin. (GP 1995b)
- 5.39 Lakien uusiminen ja arvokkaimpien vanhojen metsien suojelu ovat olleet valmistelunsa aikana teollisuuden käyttämä tekosyy jatkaa tuhoisia metsänkäsittelytapoja. Maailmalla on silti selostettu, miten metsänkäsittelyn suuri muutos on tulossa pian. (GP 1996a)
- 5.40 Suomen valtion ja metsäteollisuus puhuvat viestinnässään kestävästä metsätaloudesta ja väittävät sitoutuneensa lajien monimuotoisuuden suojelemiseen. Teot osoittavat kuitenkin muuta. Voidaan sanoa, että 96,5 % Suomen metsistä on talousmetsiä. (GP 1999a)

Otteet sisältävät implisiittisiä sosiaalisia vertailuja, joissa sankaritaho (oma taho) asettuu moraalisesti konnan yläpuolelle. Kyseessä on siis toisenlainen hierarkkisuus kuin esimerkiksi Enso 1985a -kirjoituksessa esiintyvä asiantuntija-maallikko -jaottelu.

Suojelijoille on ollut kulttuurisesti edullisempää olla asettumatta professionaalissa asiantuntijuudessa metsäteollisuuden yläpuolelle. Sen sijaan suojelijoiden on ollut järkevää rakentaa uskottavuutta omille väitteilleen myös moraalisisella ulottuvuudella.

Eräs kiinnostava piirre Greenpeacen hyökkäyspuheessa on se, että 1990-luvun alun kirjoituksissa (vv. 1991-1992) vastuullisuuden diskurssien esiintyminen oli vähäistä. Vasta 1990-luvun puolivälistä alkaen Greenpeace alkoi hyökkäyspuheessaan tuottaa metsäteollisuutta sosiaalisen vastuun diskurssin kautta yhteiskunnallista vastuuta pakenevana toimijana. Toinen ajallinen kehitys näkyy avoimuudessa. 1990-luvun alussa Greenpeacen puhetta jäseni ajallisesti tuoreempaa hyökkäyspuhetta merkittävämmiin läpinäkyvyyden diskurssi. Tätä voi selittää se, että metsäteollisuus ryhtyi niin puheissaan kuin käytännön toimissaan parantamaan toimintojensa läpinäkyvyyttä eli antamaan enenevässä määrin tietoja ympäristönsuojeluun liittyvistä asioistaan.

Seuraavan aktanttimallin tarkoituksena on havainnollistaa yleisellä tasolla Greenpeacen hyökkäyspuheen semioottista rakentumista. Yksittäisten kirjoitusten tasolla esiintyy erilaisia versioita tästä yhdistelmämallista.

Kuva 15. Greenpeacen hyökkäyspuheen semioottinen rakentuminen.

Greenpeacen hyökkäyspuheessa ja Enson puolustavassa puheessa tuotetuissa todellisuuskuvissa ympäristökysymysten haasteet kiertyvät vahvasti oikealla tiedolla todistelun ympärille ja siihen liittyvään asiantuntemuksen valtakamppailuun. Tuottaessaan itsensä tai edustamansa tahon objektiivisen varman tiedon omaavana asiantuntijana kirjoittajat tulevat implisiittisesti vakuuttaneeksi lukijaa luottamaan häneen. Molempien totuustaistelua kuvaavat lausumat sisältävät joskus voimakkaita sosiaalisia vertailuja, joissa sankaritaho (oma taho) asettuu hierarkkisesti tarinan konnan yläpuolelle. Ensolla tämä hierarkkisuus näkyy tosiasiadiskurssin ajoittain tuottamana asiantuntija–maallikko- ja/tai järki–tunne -jaotteluina. Greenpeacen puheessa hierarkkisuus tulee sen sijaan esiin totuuden moraalidiskurssin kautta, jossa vastapuoli leimataan epärehelliseksi ja tietoja salaavaksi. Enson ja Greenpeacen kirjoitukset haastavat käymässään totuustaistelussa toistensa toimija-asetat: Enson kirjoituksissa haastetaan Greenpeacen kirjoituksissaan tuottamia toimija-asetmia suojelijoille ja teollisuudelle, ja päinvastoin.

Havainnot Enson ja Greenpeacen ympäristöpuheesta kertovat, että molempien osapuolten kirjoituksissa toiminnan vastuullisuuteen liittyvät eettiset periaatteet nostettiin erityisesti 1990-luvun puolivälissä keskeiseksi argumentaatiota jäsentäväksi elementiksi. Tuon periaatteen puitteisiin taistelu "oikeasta" ympäristönsuojelun tasosta alkoi saada vahvempaa jalansijaa.

5.5 Yhteenveto

Tässä ympäristökeskustelun poliittisinta vaihetta käsittelevässä luvussa suoritettu aineiston analyysi toi esille useita tutkimusongelman kannalta keskeisiä havaintoja. Ensinnäkin tilanne, johon ympäristönsuojelijoiden kampanjointi oli saattanut suomalaisen metsäteollisuuden, tuotettiin Enson kirjoituksissa ensin uhkaksi. Myöhemmin uhkat muuttuivat kielen käytön tasolla vakavaksi ongelmatilanteeksi ja *realiteetiksi*, jota metsäteollisuus ei voinut sivuuttaa, mikäli se aikoi pelastaa mainettaan Keski-Euroopan markkinoilla. Samaan aikaan *julkisesta metsäkeskustelusta* tuotettiin Enson kirjoituksissa *keskeinen kielellinen konstruktio*, jota vasten peräänkuulutettiin muutoksia niin metsäkeskusteluihin kuin metsäteollisuuden ympäristökäyttäytymiseen. Metsäteollisuuden

vaikeuksille selvitä julkisessa metsäkeskustelussa löytyy tukea yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen kirjallisuudessa. Esimerkiksi suomalaisen metsäteollisuuden ja Greenpeacen välistä konfliktia tutkineen Heikan (1994) mukaan osapuolten välinen konflikti kärjistyi mediassa mielikuvilla käytäväksi nollasummapeliksi, jossa Greenpeace pärjäsi paremmin. Niin selvästi paremmin, että se aiheutti vilkasta julkista keskustelua muun muassa Greenpeacen vallankäytöstä, sen suhteesta suomalaisiin viestimiin sekä teollisuuden kyvyttömyydestä puolustautua järjestön vallankäytöltä.

Tämän luvun havainnot Enson kielen käytössä esiintyvistä elementeistä antavat tukea näkemykselle, jonka mukaan kansainvälisen *maineen säilyttämisestä* tuli teollisuudelle *kriittinen tekijä*. Se vaikutti merkittävästi sekä Enson ja Greenpeacen välisen tiukan rintamalinja-asetelman syntymiseen että siihen, että metsäteollisuudessa oli tapahduttava muutos suhtautumisessa ympäristökysymyksiin.

Toiseksi, Enson puolustavalle puheelle ja Greenpeacen hyökkäyspuheelle oli ominaista jäsenyitä professionaalista asiantuntijuuskiistaa uusintavan jäsenyyksen varassa. Tositiedon diskurssin ja totuuden moraalidiskurssin kautta molemmat osapuolet tuottivat ympäristökysymyksiä tavalla, jossa ne kävivät vastapuolen kanssa taistelua totuudesta. Tarinoiden subjektisankarit olivat ennen muuta 'paremmin tietäjiä', ja osapuolten toimija-asetat olivat vastakkaiset. Professionaaliseen asiantuntemukseen perustuvan kiistelyn voimakkuutta osoittaa kahden puhujan asemiltaan samankaltaisten ja argumentoinniltaan vahvojen Enson puolustuskirjoitusten välinen vertailu. Vuosien 1985 ja 1995 puolustuskirjoitukset ottavat kaikkein pontevimmin kantaa ympäristönsuojelijoiden metsäteollisuutta kohtaan esittämän kritiikin oikeellisuuteen ja ovat sen vuoksi erityisen kiinnostavassa vuorovaikutuksellisessa suhteessa sekä Greenpeacen kirjoituksiin että ympäröivään ympäristömyönteiseen yhteiskunnalliseen ilmapiiriin. Vuoden 1985 puolustuskirjoituksessa kirjoittaja etäännytti metsäteollisuutta ympäristönsuojelijoiden vaatimuksista vetoamalla teollisuuden rooliin kansantalouden hyvinvoinnin edistämisessä. Lisäksi kirjoituksessa vähäteltiin teollisuuden aiheuttamia ympäristöongelmia. Vuoden 1995 puolustuskirjoituksessa ongelmien vähättely ei enää ollut järkevää, vaan nykyisen toiminnan puolustaminen ja etäännyttäminen "liian suuresta" suojeluvastuusta tapahtui

todistelemalla, että teollisuus toimii myös ympäristöllisesti ja yhteiskunnallisesti vastuullisella tavalla. *Hyväksyttävältä kuullostava puolustus vaati 1990-luvun puolivälissä talousdiskurssin mukaisen moraalisen oikeutuksen täydentämistä sosiaalisen vastuun diskurssin sisältämällä kulttuurisella arvostuksella.* Tämä laajentaa osapuolten välistä asiantuntijuuskiistaa kattamaan aikaisempaa laajempia moraalisia kysymyksiä.

Greenpeacen metsäteollisuutta kritisovassa 'hyökkäyspuheessa' on nähtävissä ajallinen kehitys, jossa aineiston loppupäättä edustavissa kirjoituksissa ympäristönsuojelijoiden professionaalinen asiantuntijuus tuotetaan aikaisempaa vahvemmaksi. Yhtäältä tämä kehitys voimistaa käydyin keskustelun asiantuntijuuskiista. Toisaalta se on osoitus kulttuurisesta muutoksesta, jossa ympäristönsuojelijoiden arvostus ympäristöasiantuntijoina on vahvistunut.

Kolmanneksi, tutkimusongelman kannalta erityisen kiinnostavia havaintoja tuottivat sellaiset Enson puolustuskirjoitusten kohdat, joissa tapahtui yhtäkkinen sävynvaihdos. Konkreettisesti tämä näkyi muun muassa siten, että kirjoittajat rakensivat samanaikaisesti *kaksi erilaista versiota* käsiteltävänä olevasta kysymyksestä. Annettu kuvaus saattoi yhtäkkiä muuttua, jolloin käsiteltävänä olevaa tapahtumaa tai tilannetta argumentoitiin selvästi toisenlaisesta näkökulmasta. Versioiden erilaisuudet synnyttivät useimmiten myös ristiriitaisuutta, olkoonkin että kirjoittajat kykenivät lieventämään sitä erilaisin kielenkäytön keinoin. Se, että Enson puolustavassa puheessa usein 'seliteltiin' ja esitettiin *ylimääräisiä puolusteluja*, tulkittiin merkiksi alueesta, jossa ollaan tekemisissä kulttuurisesti vahvojen, mutta toimijan kannalta ristiriitaisten asioiden kanssa. Julkisuudessa esiintynyt kritiikki ajoi tehdyn analyysin perusteella Enson sellaisiin haastaviin ja puhujan näkökulmasta vaikeisiin 'selontekotilanteisiin', joissa jouduttiin eri keinoin lieventämään puheeseen ilmaantuvia ristiriitoja. Annettu *professionaaliseen asiantuntijuuteen perustuva puolustelu ei riittänyt antamaan hyväksyttävältä kuullostavia perusteluja*, vaan välttääkseen kulttuurisesti ei-hyväksyttävän kuvan tuottamista teollisuudesta kirjoittajat tuottivat erilaisia 'ylimääräisiä' puolusteluja. Ylimääräisissä puolusteluissa kirjoittaja saattoi oikeuttaa metsäteollisuuden senhetkisen toiminnan vetoamalla markkinadiskurssin mukaiseen oletukseen, jonka mukaan teollisuus pyrkii vastaamaan asiakkaiden tarpeisiin ja vaatimuksiin. Tällaisissa

puhetilanteissa kirjoittaja ei nähnyt ympäristönsuojeluun liittyvien asioiden vielä vaikuttavan yrityksen asiakassuhteisiin. Tämä näkemys myöhemmin muuttui. Ylimääräisessä puolustelussa voitiin myös kohentaa annetun puolustuksen moraalista statusta ja yhteiskunnallista hyväksyntää. Tällöin teollisuus voitiin tuottaa esimerkiksi yhteiskunnallista vastuuta kantavana moraalisubjektina.

Murrosvaiheen Enson ympäristökirjoituksissa metsäteollisuus tuotettiin toistuvasti ja erityisen painokkaasti toimiaan eettiseltä kannalta arvioivana *moraalisubjektina*. Muutoskirjoituksissa tämä näyttäytyi usein siten, että aktanttitarinan sekä subjektina että vastustajana esiintyi metsäteollisuus itse. Tällöin ympäristötoimijuutta keskeisesti jäsentäväksi ja arvottavaksi tekijäksi tuli avoimen tiedottamisen ja asioista neuvottelun lisäksi myös metsäteollisuuden vastuunkanto muista metsäarvoista. Enso 1995 - puolustuskirjoituksessa osallistuttiin vahvasti metsiä koskevaan arvokeskusteluun. Tällöin metsäteollisuuden senhetkisiä toimintatapoja oikeutettiin moraalisiin perustein todistelemalla toiminnan erilaisia positiivisia vaikutuksia laajan yhteiskunnallisen vastuun ja kestävän kehityksen toteuttamisessa. Tyypillistä Enson murrosvaiheen ympäristöpuheelle oli puheen moraalisuus; ympäristönsuojelu näyttäytyi kysymyksenä, joka yhteiskunnassa voimistuneen ympäristötietoisuuden vuoksi kulttuurisesti "pakotti" yrityksen reflektomaan toimintansa arvo- ja vastuukysymyksiä.

Taho, jonka kritiikiltä Enson kirjoituksissa puolustaudutaan eli ympäristönsuojelijat, kuvataan useampien ja keskenään ristiriitaisten aktantiaalisten asemien kautta. Ympäristönsuojelijoista tehdyt monenlaiset muotoilut ja niiden aktanttiaseman epävakaus kielivät suojelijoiden identiteetin konstruoimisen vaikeudesta. *Suojelijoiden toimija-aseman epämääräisyys* tai *vaihtuminen vastustajasta auttajaksi* voidaan ajatella heijastavan sitä ambivalenssia, joka koski ympäristönsuojelijoita julkisuudessa. Yhtäältä ympäristönsuojelijoihin on alettu luottamaan ympäristönsuojelun asiantuntijoina. Toisaalta liian radikaalit suojelutoimet ovat etenkin Suomessa aiheuttaneet voimakasta vastustusta. Yritykselle on ollut kulttuurisesti mahdollista ja edullista tuottaa suojelijat *ristiriitaisesti* molempiin rooleihin.

6 Muutoksen vakiintumisvaihe: vastuuta luonnosta, markkinoiden ehdoilla

6.1 Johdanto

Edellisen luvun dramaattisimman ja poliittisimman vaiheen jälkeen tarkastelun keskiöön tulee ajanjakso, jota voidaan kuvata nimellä muutoksen vakiintuminen. Muutos viittaa luvussa 3.3 mainittuun kehityssuuntaan, jossa yrityksen toimintaa on sopeutettu ympäristökysymykset paremmin huomioonottavaksi. Vakiintumisella viitataan puolestaan siihen prosessiin, jossa yrityksissä tehtävä sopeutustyö rutinoituu osaksi yrityksissä tapahtuvaa jokapäiväistä työskentelyä. 1990-luvun puolivälistä 2000-luvun alkuun yritysmaailmassa lisääntyi voimakkaasti niin sanottu vapaaehtoinen ympäristötyö. Luontoa vähemmän rasittavia käytäntöjä otettiin niin suomalaisessa metsäteollisuudessa kuin yritysmaailmassa yleensä käyttöön yhä useammin vapaaehtoisesti ilman lakien tai muiden ulkoisten tekijöiden pakkoa. Ympäristökysymyksiä alettiin käsitellä osana yritysten perusliiketoimintaa, ja ajatus siitä, että ympäristöystävällisyys ja taloudellisesti järkevä liiketoiminta eivät ole keskenään ristiriidassa, sai lisää jalansijaa. Käytännössä tämä näkyi muun muassa ympäristöasioiden hallintajärjestelmien, tuotteiden elinkaariarviointien, ympäristömyötäisen tuotesuunnittelun sekä aktiivisen ympäristöviestinnän lisääntymisenä yrityksissä. Näkemys siitä, että hyvin suunnitellulla ympäristöstrategialla yritys voi saavuttaa kilpailuetua kilpailijoihin nähden, yleistyi. (Halme 1997a; Heiskanen 2000; Lovio & Kuisma 2004.)

Ympäristökysymysten muuttumiseen uhkasta liiketoiminnallisen mahdollisuuden suuntaan vaikuttivat erityisesti ympäristöhuolen lisääntyminen ja vakiintuminen ympäröivässä yhteiskunnassa sekä yrityksille elintärkeiden sidosryhmien aktivoituminen ympäristöasioissa. Raimo Lovio (2001, 2) on kuvannut yritysmaailmassa tapahtunutta muutosta seuraavasti:

"1990-luvun alkupuolella kehittyneissä teollisuusmaissa ja Suomessa tapahtui merkittävä muutos liiketoiminnan ja ympäristöasioiden välisessä suhteessa. Ensinnäkin ympäristöasioiden merkitys huomattavasti kasvoi koko yhteiskunnassa: huoli ympäristön

tilasta ja toimenpiteet tilanteen parantamiseksi lisääntyivät. Tämän seurauksena myös yrityksiltä odotettiin entistä enemmän toimenpiteitä. Toiseksi ympäristöasioiden suhteen aktivoituivat nyt myös yritysten taloudelliset sidosryhmät: erityisesti asiakkaat ja rahoitussektori nostivat yritysasioiden merkitystä omassa päätöksenteossaan. Tämän seurauksena ympäristöasiat muuttuivat yritysten kannalta pelkämästä ulkoisesta kustannustekijästä yhdeksi potentiaaliseksi kilpailukykytekijäksi."

Tämän tutkimuksen kannalta kiinnostavaa on myös se, mitä tuona ajanjaksona tapahtui yritysmaailman ja ympäristönsuojelijoiden välisessä suhteessa. Kuten luvussa 1.2.2 todettiin, yritysten ja ympäristönsuojelijoiden välistä yhteistyötä alkoi esiintyä jo 1980-luvun lopulla. 1990-luvulla erilaiset kaksisuuntaiseen kommunikaatioon ja yhteistyöhön perustuvat toimintamallit saivat lisää jalansijaa sekä yritysten ja ympäristönsuojelijoiden kahdenkeskisissä suhteissa että laajemmilla yhteiskunnan foorumeilla. Suomessa yhteistoiminnallista ympäristökiistojen ratkaisua alettiin vahvistaa muun muassa lainsäädännön ja eri organisaatioiden soveltamien osallistavien menetelmien avulla. Esimerkiksi suomalaisessa metsäpolitiikassa ympäristöjärjestöjen edustajat ovat saaneet vahvemmat osallistumismahdollisuudet ympäristönsuojelua koskevissa asioissa. Lisääntynyt yhteistyö ei kuitenkaan ole merkinnyt konfliktien katoamista osapuolten välillä. Yhteistoiminnalliset toimintamuodot ovat joissakin tapauksissa voineet jopa vaikeuttaa ratkaisujen löytämistä ympäristökiistoihin (ks. esim. Kyllönen & Raitio 2004). Tämän tutkimuksen kohteena olevien Enson ja Greenpeacen erityisesti metsien käyttöä koskevat erimielisyydet ja avoimet konfliktit jatkuvat edelleen suomalaisessa metsäteollisuudessa tapahtuneesta ympäristökäyttäytymisen muutoksesta huolimatta. Vuosien 1996-2001 välisenä ajanjaksona ristiriitoja ja avoimia konflikteja osapuolten välille nostattivat erityisesti metsänkäsittelyyn liittyvät erimielisyydet. Tästä hyvän näytteen antavat lyhyet otteet joistakin primääriaineistoon kuuluvista Greenpeacen kirjoituksista kyseisenä periodina:

Lakien uusiminen ja arvokkaimpien vanhojen metsien suojeleminen ovat olleet valmistelunsa aikana teollisuuden käyttämä tekosyy jatkaa tuhoisia metsänkäsittelytapoja. Maailmalla on silti selostettu, miten metsänkäsittelyn suuri muutos on tulossa pian. Enso, UPM-Kymmene sekä Metsä-Serlan ja Myllykosken koalitiio ovat kiirehtien ostaneet aarniometsäpuuta ja hakanneet avainbiotooppeja ennen kuin päätökset astuvat voimaan. (GP 1996a)

Suomen ympäristöjärjestöt laativat kartat noin 200 000 hehtaaria aarniometsää, jotka sijaitsevat lähinnä Kainuussa, Pohjois-Karjalassa, Pohjanmaalla ja Etelä-Lapissa valtioneuvoston mailla. ... Olemme vaatineet Metsähallitusta lopettamaan kartalle merkittyjen alueiden hakkuut ja metsäteollisuutta lopettamaan puun ostot näiltä alueilta. ... Suomen metsäteollisuudelta Greenpeace vaatii todellisia tekoja viherpesun sijaan. Metsäyritysten on

sitouduttava moratorioon eli kieltäydyttävä vastaanottamasta puuta aarniometsistä. (GP 1999b)

Greenpeace muistuttaa tänään metsäjätti StoraEnson yhtiökokouspäivänä, että yhtiö on osallinen luonnonsuojelullisesti arvokkaiden vanhojen metsien tuhoamiseen. Greenpeace vaatii mielenosoituksessaan yhtiökokouspaikalla Grand Marina Congress Centerissä yhtiötä lopettamaan Metsähallituksen aarniometsäpuun ostamisen. (GP 2001b)

Tässä luvussa analyysin keskiössä ovat ajallisesti tuoreimmat Enson kahdeksan ympäristökirjoitusta, jotka kaikki on luokiteltu tyypiltään *kilpailukykykirjoituksiksi*: ympäristönsuojeluun liittyviä asioita käsitellään sellaisesta puhujan positiosta, jossa ympäristökysymyksiä ei nähdä yrityksen toimintaa uhkaavana tekijänä, vaan positiivisena *mahdollisuutena* pärjätä markkinoilla kilpailijoita paremmin. Vain yhdessä kirjoituksessa esiintyy puolustavaa puhetta, jossa esitetään puolusteluja metsäteollisuuteen kohdistuneeseen kritiikkiin. Primääriaineistoon kuuluvan Enson ympäristöpuheen "kaventuminen" tarkastellulla ajanjaksolla lähes yksinomaan kilpailukykypuheeksi ei tarkoita sitä, että puolustavan puheen ja muutospuheen positiot eivät enää sisältyisi yrityksen tapaan käydä keskustelua ympäristökysymyksistä. Kilpailukykypuheen dominointi aineiston loppupäässä on kuitenkin merkki siitä, että yrityksen henkilöstölehdessä ympäristönsuojeluun liittyviä kysymyksiä on tänä ajanjaksona pyritty tarkastelemaan nimenomaan kilpailukykypuheen sisältämästä puhujan positiosta käsin. On oletettavaa, että joissakin muissa puhetilanteissa myös muunlaiset puhujan positiot "heräävät henkiin". Tämä oletus saa tukea tämän luvun viimeisestä alaluvusta, jossa analysoidaan konfliktia, johon toinen suomalainen metsäyhtiö, UPM-Kymmene, ajautui 1990-luvun lopulla. Metodologisesti tapausanalyysi edustaa tutkimusaineistosta tehdyn typologian täydennystä analyysin kannalta relevantilla datalla. Samalla se valaisee, kuinka etenkin monikansalliset suuryritykset eivät voi estää sellaisten tilanteiden syntymistä, joissa ne joutuvat puolustautumaan kansalaisyhteiskunnasta nousevaa kritiikkiä vastaan.

Enson kirjoitusten lisäksi tässä luvussa käsitellään monissa Greenpeacen kirjoituksissa esiintyvää oletusta, joka on yhteinen Enson kilpailukykypuheen sisältämän keskeisen arvottajan kanssa ja johon nojaten järjestö on toistuvasti vaatinut muutoksia metsäteollisuuden suojelukäytäntöihin. Seuraavassa on lueteltu tässä luvussa analysoitavat Enson kirjoitukset.

- Enso 1996c: Uusiutuva metsä on Ensolle kilpailutekijä (*p*,**K**)
 Enso 1998a: Puulle mainetta ja menekkiä (**K**)
 Enso 1998b: Enson 2000-luvun kuituresepti (Kierrätys takaa hyväksyttävyyden; Havukuitua Venäjältä muttei vielä) (**K**)
 Enso 1999a: "Ehdimme ensin Kanadassa" (**K**)
 Enso 1999b: Kala käy pyydykseen Uimaharjussa (**K**)
 Enso 2000a: Stora Enso Metsä elää muutosten aikaa (**K**)
 Enso 2000b: "Ympäristötyöhön tarvitaan uutta käsitettä" (**K**)
 Enso 2001: Saksan superkierrättäjä – "Eikö olekin komea?" (**K**)

(*p* = puolustava puhe; **K** = kilpailukykykirjoitus)

Enso 1998a -kirjoituksessa esiintyvä näkökulma ympäristönsuojeluun poikkeaa muista ylläolevista kirjoituksista siinä, että ympäristökysymyksiä käsitellään siinä yrityksen viestinnällisenä kysymyksenä. Tälle kirjoitukselle löytyy yhtymäkohta useista edellisen luvun puolustuskirjoituksista siinä mielessä, että argumentoinnin keskiössä on ympäristönsuojelusta käytävä keskustelu, eivät yrityksen käytännön ympäristönsuojelutoimet sinänsä. Loput seitsemän Enson kirjoitusta edustavat toisenlaista näkökulmaa kilpailukykypuheen tuottamisessa: niiden kirjoittajat argumentoivat sellaisesta puhujan asemasta käsin, jossa ympäristökysymyksiä käsitellään yrityksen käytännön suojelutoimenpiteisiin vaikuttavana tekijänä.

Vuosina 1999-2001 julkaistut kirjoitukset ovat useimpiin muihin primääriaineistoon kuuluviin Enson kirjoituksiin nähden argumentoinniltaan ja draamallisuudeltaan mietoja. Aktanttitarinoissa tämä näkyy erityisesti vastustaja-aktanttien "ohuutena". Toisin kuin kaikissa puolustuskirjoituksissa ja useimmissa muutoskirjoituksissa, kerrontaa keskeisesti jäsentävä jännite ei esiinny subjektin ja vastustajan välisessä taistelussa. Vastustajan esiintyessä kerronnassa vain implisiittisesti pääasialliseksi kerrontaa arvottavaksi elementiksi muodostuu *subjektin ja objektin välinen suhde*. Sen sijaan, että subjektin toimintaa aktivoisi jokin sitä uhkaava tekijä, kirjoitukset rakentuvat vähemmän dramaattisista 'menestystarinoista'; subjekti tuotetaan tehtävässään onnistumisen avaimet omaavaksi tahoksi, joka kykenee tavoittamaan arvo-objektin ilman vakavaa vastustusta. Useimmissa kilpailukykykirjoituksissa esiintyvä varsin suoraviivainen ja tapahtumia dokumentoiva kerronta ei juuri sisällä ristiriitoja ja on myös vähemmän yllätyksellinen.

Tarkastelu aloitetaan Enso 1998a -kirjoituksesta. Sen jälkeen analysoidaan neljä Enson kirjoitusta, joissa ympäristönsuojelun kannattavuutta arvioidaan yrityksen perusliiketoiminnan ja yhteiskunnan tasolla. Sitten tarkastellaan Greenpeacen kirjoituksia, joissa tuotetaan Enson muutoksen vakiintumisvaiheen kirjoituksiin suhteutettuna yhteinen tapa tuottaa ympäristötoimijuutta. Viimeiseksi tarkastelun kohteeksi otetaan kolme Enson kirjoitusta, joissa ympäristökysymyksiä käsitellään ennen kaikkea yrityksessä sovellettavien ympäristökäytäntöjen tasolla.

6.2 Viestinnällä mainetta parantamaan

Tässä luvussa analysoitava Enson henkilöstölehdessä kirjoitus vuodelta 1998 käsittelee keinoja, joilla Suomen metsätalouden ja –teollisuuden kansainvälistä metsäviestintää aiotaan parantaa. Kirjoituksen mukaan viestinnän tehostajana toimii vuonna 1995 perustettu Suomen Metsäsäätiö, jonka taustaorganisaatioina toimivat muun muassa Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK, Metsäteollisuus ry, Suomen Sahat, Metsähallitus ja Metsäalan Toimihenkilöliitto. Säätiön keskeisenä tehtävänä on rahoittaa muun muassa suomalaisen puun maineen ja menekin edistämistoimenpiteitä kotimaassa ja ulkomailla.

Enso 1998a: Puulle mainetta ja menekkiä (K)

Kirjoituksen ingressissä ja kahdessa varsinaisen artikkelitekstin katkelmissa tulee esille kirjoituksen sisältämän aktanttitarinan ydin:

- 6.1 Suomen metsätalouden ja –teollisuuden nykytilaa, tavoitteita ja toimintaperiaatteita tunnetaan ulkomailla edelleen varsin puutteellisesti, vaikka kansainvälistä tiedotusta onkin lisätty. Tämä tulee esiin vähän väliä. Viestit eivät ole menneet kunnolla perille tai ne ovat matkan varrella saaneet vääriä ja kummallisia korostuksia. ... Puun ja puutuotteiden menekkiä ja mainetta kansainvälisillä markkinoilla puolustamaan perustettu Suomen Metsäsäätiö pyrkii osaltaan tehostamaan kansainvälistä metsäviestintää. ... Metsäsäätiön toiminnan vauhdittamisella halutaan palauttaa puumarkkinaosapuolten mieliin ennen muuta se totinen fakta, että ympäristötietoisilla markkinoilla ei enää riitä, että tuote on hyvä ... Tämän päivän markkinoilla tuotteilla on oltava vetovoimainen imago ja emotionaalista kilpailukykyä, mikä edellyttää näkyvää viestintää ja vaikuttamista. (*Tositiedon diskurssi*) (*Läpinäkyvyyden diskurssi*) (*Markkinadiskurssi*) (Enso 1998a)

Tulkitsen otetta 6.1 semioottisesti siten, että se tuottaa puutetilan, jonka korjaamiseksi kirjoituksessa esiintyvän aktanttitarinan subjekti, Suomen metsäteollisuus ja –talous, saa

tehtävänannoksi lähteä tavoittelemaan parempaa imagoa (objekti). Subjektin tehtävän oikeuttajana esiintyy markkinatalousjärjestelmä (lähettäjä). Kolme pääominaisuutta, joilla subjekti kykenee oikaisemaan markkinoilla olevia vääriä tietoja teollisuudesta, on *oikean tiedon hallussapitoon perustuva asiantuntijuus (tositiedon diskurssi)*, *asioista tiedottaminen (läpinäkyvyyden diskurssi)* ja *markkinaorientoituneisuus (markkinadiskurssi)*.

Seuraavassa otteessa kuvataan, kuinka subjektin onnistuminen tehtävässä palvelisi Suomen metsäsektoria ja koko kansantaloutta, jotka voidaan nimetä tarinan vastaanottajiksi. Lisäksi siinä tulee uudelleen esiin subjektin tehtävässään tarvitsema professionaalinen asiantuntemus, jonka avulla väärät tiedot saadaan oikaistuksi.

- 6.2 Olisi kohtalokasta, jos eniten metsäklusteristaan riippuvainen kansantalous jättäisi luonnonvaroista käytävän keskustelun muiden huoleksi. ... Uusiutuvalle, kestävästä lähtökohdista kasvatetulle puulle on markkinoilla toinen informaatiotarve. Väärät mielikuvat materiaaleista ja kielteiset mielikuvat Suomen metsätaloudesta voivat olla pahimmoillaan kohtalokkaita ei vain Suomen metsäteollisuudelle, vaan kaikille niille sidosryhmille, jotka saavat elantonsa puun tuottamisesta ja jalostamisesta. (*Tositiedon diskurssi*) (Enso 1998a)

Entä sitten tarinan 'vihollinen', joka on esteenä subjektin imagon parantamiseen tähtäävässä tehtävässä? Katsotaan seuraavaa suoraa lainausta kirjoituksesta:

- 6.3 Mediajulkisuudessa tilannetta hämmentää erityisesti uusiutuvista ja uusiutumattomista raaka-aineista valmistettujen materiaalien välinen kiihtyvä markkinakilpailu, jossa siinäkin vedotaan ympäristöargumentteihin ja ekologiseen hyväksyttävyyteen – usein puolittotuksiakaan kaihtamatta. ... Terästeollisuus on rummuttanut julkisuuteen teemaa: omakotitalon rakentamiseksi ei tarvitse tappaa puita, riittää kun kierrättää pari vanhaa Fordia ja Toyotaa talon teräsrakenteiden tuottamiseksi. Puutuotteiden korvikkeita valmistavien toimialojen kampanjoille on silmiinpistävä usein leimallista puusta valmistettujen tuotteiden asettaminen epäedulliseen valoon niin terveys-, ympäristö-, turvallisuus- kuin taloudellisuusargumentein. ... Alumiinifoliomainonnassa leimataan puusta tehty paperi vahingolliseksi ja muovikassien ympäristömyönteisyys paperikasseihin verrattuna on kuulemma "tutkimusten vahvistama". (*Totuuden moraalidiskurssi*) (Enso 1998a)

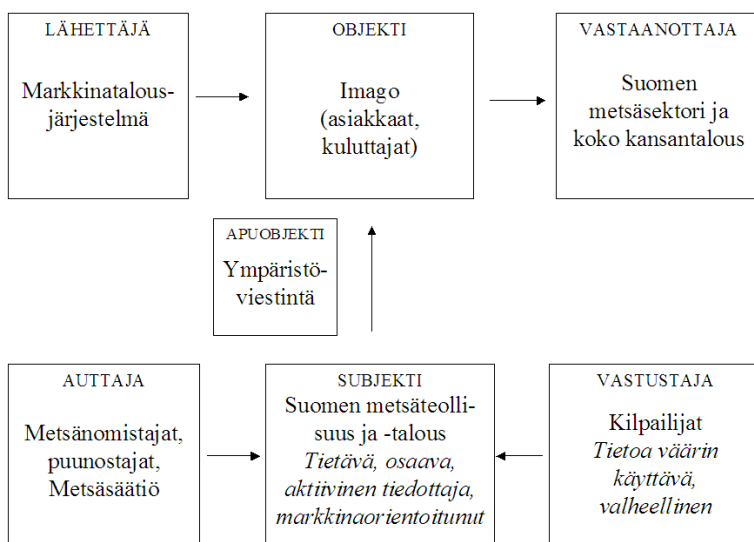
Vastustajaksi piirtyvät metsäteollisuustuotteiden *kilpailijat*, jotka kuvataan tietoa väärin käyttäviksi ja valheellisiksi toimijoiksi. Totuuden moraalidiskurssi tuottaa subjektin ja vastustajan väliseen taisteluun dramaattisen sävyn. Seuraavassa otteessa kuvataan vielä yksi ominaisuus, jolla subjekti kykenee voittamaan vastustajansa sekä apuobjekti (ympäristöviestintä), joka tuotetaan tarpeelliseksi välineeksi arvo-objektin eli hyvän ja uskottavan imagon saavuttamiseksi.

- 6.4 ... ulkomaiset asiakkaat ja laajat kuluttajapiirit on saatava tästä (suomalaisen metsäsektorin kestävydestä) vakuuttumaan. Luotettavalla tuoteinformaatiolla on markkinoilla kysyntää... Suomalaiset puunjalosteet joutuvat kilpailemaan maailmalla entistä tiukemmin muissa maissa ja myös muista raaka-aineista valmistettujen tuotteiden kanssa. Tässä kilpailussa menestyvät ne, joilla on paitsi hyvät tuotteet, myös mallikelpoisesti hoidettu mainonta, markkinointiviestintä ja menekinedistäminen eli uskottava kuva koko tuotteen elinkaaresta. (*Tositiedon diskurssi*) (*Oppimisen diskurssi*) (*Markkinadiskurssi*) (Enso 1998a)

Saavuttaakseen arvo-objektin subjektilta edellytetään tarinassa oikeaan tietoon perustuvan asiantuntijuuden, asioista tiedottamisen ja asiakkaiden vaatimuksiin vastaamisen lisäksi riittävää viestinnällistä osaamista. Subjektin auttajina tarinassa toimivat Suomen Metsäsäätiön lisäksi metsänomistajat ja puunostajat:

- 6.5 Suomen Metsäsäätiö kerää rahoitusta puukaupan yhteydessä maksettavilla vapaaehtoisilla avustuksilla – siis ikäänkuin hattu kiertämässä -periaatteella. Kun metsänomistaja osallistuu rahoitukseen, joka pystykaupoissa on 0,2 % ja hankintakaupoissa 0,1 % kaupan loppusummasta, myös puunostaja sitoutuu tähän samaan, jolloin panostus kaksinkertaistuu. ... Tavoitteena on nyt päästä varsin nopeassa tahdissa tilanteeseen, jossa ainakin puolessa puukauppojen määrästä osapuolet sitoutuvat säätiön maksutukeen. (Enso 1998a)

Yllä kuvattu aktanttitarina voidaan tiivistää seuraavanlaiseen aktanttimalliin.

Kuva 16. Enso 1998a -kirjoituksen sisältämä aktanttitarina.

Enso 1998a -kirjoituksessa tulee hyvin esiin tositedon diskurssin, läpinäkyvyyden diskurssin ja markkinadiskurssin institutionalisoitumista yrityksen käytäntöihin. Ympäristöviestinnästä eli keinoista viestiä ympäristöasioista eri sidosryhmille on tullut yksi keskeinen osa yrityksissä tehtävää ympäristötyötä. Yhä useammat yritykset pyrkivät parantamaan ja hallitsemaan ympäristöviestintäänsä esimerkiksi palkkaamalla siihen erikoistuneita viestinnän ammattilaisia. Tässä luvussa on kuvattu Enson henkilöstölehden yhdessä kirjoituksessa käsitellyn ympäristöviestintätyön semioottis-diskursiivista rakentumista. Tarkastelun kautta on tuotu valaisua siihen, millaisten perusoletusten varassa yritys on vedonnut ympäristöviestinnän tarpeellisuuteen käydessään keskustelua metsäteollisuuden ympäristökysymyksistä. Läsä on sellainen todellisuus, jossa yritys käy suojelijoiden tai vanhan itsensä sijasta taistelua kilpailijoiden kanssa. Monet peruselementit muistuttavat suuresti niitä elementtejä, jotka esiintyivät yrityksen suojelijoiden kanssa käymässä 'tiedotussodassa'. Kilpailijat tuotetaan totuuden moraalidiskurssin kautta samanlaiseksi vastustajatahoksi kuin suojelijat monissa aikaisempien ajankohtien puolustuskirjoituksissa. Jotkut ominaisuudet, joilla yritys pärjää tässä uudenaikaisessa taistossa ovat myös samoja, joita yritys tarvitsi suojelijoiden käynnistämässä julkisessa metsäteollisuuden kritiikissä ja sitä seuranneessa 'tiedotussodassa'.

6.3 Kohti asiakkaiden ja yhteiskunnan hyväksyntää

Seuraavaksi siirrytään yritysten ympäristönsuojelukäytännöissä ilmenevien parannustoimien tarkasteluun kilpailukykypuheen kehityksessä. Tarkastelun kohteena ovat neljä Enson kilpailukykykirjoitusta sekä ne kohdat seitsemästä Greenpeacen hyökkäyspuheen kirjoituksesta, joissa tuotetaan markkinadiskurssia.

6.3.1 Teollisuus asiakkaiden vaatimusten ehdoilla

Tässä luvussa analysoidaan alla luetellut neljä Enson kilpailukykykirjoitusta, joista ensimmäisessä esiintyy myös puolustavaa puhetta.

Enso 1996c: Uusiutuva metsä on Ensolle kilpailutekijä (p,K)

Enso 1998b: Enson 2000-luvun kuituresepti (Kierrätys takaa hyväksyttävyyden; Havukuitua Venäjältä, muttei vielä) (K)

Enso 1999a: "Ehdimme ensin Kanadassa" (K)

Enso 2000a: Stora Enso Metsä elää muutosten aikaa (K)

Enso 1996c- ja Enso 1998b -kirjoitukset ovat muusta aineistosta poiketen Enso Sijoittajan Visio -lehden artikkeleita, jotka valittiin primääriaineistoon niiden ympäristöpuheen kiinnostavan sisällön sekä aineistoa hyvin täydentävän luonteen vuoksi. Ensiksi mainittu käsittelee Enson monimuotoisuuden vaalimisen periaatteita, ja se perustuu yrityksen varatoimitusjohtajan sekä kahden metsäpäällikön haastatteluihin. Vuoden 1998 kirjoitus on osa artikkelista, jossa ennustetaan Enson raaka-aineen lähteitä 2000-luvun alussa. Erityisesti kahden alaotsikon alla käsitellään ympäristönsuojeluun liittyviä kysymyksiä. Muut kaksi kirjoitusta ovat Stora Ensoksi yhdistyneen yrityksen uuden henkilöstölehden Stora Enso Globalin artikkeleita. Enso 1999a -kirjoituksessa kerrotaan yrityksen Kanadassa sijaitsevan yksikön saamasta ISO 14001 -ympäristösertifikaatista. Enso 2000a -kirjoituksessa puolestaan käsitellään konsernin Suomessa sijaitsevien tuotantolaitosten puuhuollosta vastaavan yksikön, Stora Enso Metsän, toimintaa vuosituhannen vaihteessa.

Kaikissa neljässä kirjoituksessa toistuu pääpiirteiltään identtinen aktanttitarina. Sen ytimen muodostaa markkinatalousideologian (lähettäjä) motivoiman yritys-subjektin pyrkimys tavoitella *markkinoiden ja yhteiskunnan hyväksyntää* (objekti). Tehtävän menestyksellinen suorittaminen edellyttää kilpailijoiden (vastustaja) voittamista olemalla ympäristökysymyksissä edistysellisempi, ja sen hyödynsaajana on yritys itse (vastaanottaja). Seuraavissa otteissa tulee esille subjektin halu tavoitella objektia sekä kaksi ominaisuutta, jotka ovat tärkeitä tehtävän suorittamisessa: *markkinaorientoituneisuus* ja *ympäristövastuullisuus*. Näillä ominaisuuksilla varustettuna subjekti kykenee voittamaan kilpailijansa. Olen alleviivannut otteista sanoja, jotka tuottavat tarinaan vahvan kilpailukehyksen.

- 6.6 Metsäluonto on Ensolle kustannus, mutta ilman sitä yhtiö menettäisi nopeasti kestävän kilpailuedun. Viestinnän suuria haasteita on osoittaa metsäosaaminen sekä asiakkaille että näiden asiakkaille. ... Ensolla on ympärillään ainutlaatuinen kilpailuvaltti. ... Kestävä kehitys on nyt kattokäsite. ... metsien monimuotoisuuden ylläpito on muuttunut realiteetiksi ja sellaiseksi itsestäänselvydeksi, jonka perusoikeutusta ei tarvitse enää kysellä. "Tämä on eettinen lähtökohta, joka on välttämätön." Hintana on kylläkin, että metsiin jää 5-10 prosenttia enemmän puuta kuin ennen uusia korjuuohjeita. Sen verran ainakin luonnonarvot maksavat. ...Enso on sitoutunut myös siihen, ettei se osta puuta vanhojen metsien suojelualueiksi sovituilta tai edes sellaisiksi suunnitelluilta alueilta. Paitsi Suomessa myös Karjalan tasavallassa on siten alueita, joille "Enso ei mene"... (*Markkinadiskurssi*) (*Sosiaalisen vastuun diskurssi*) (Enso 1996c)

- 6.7 Me aiomme myös huolehtia siitä, että löydämme kierrätyskuidulle yhä uusia käyttötarkoituksia, kehitämme uusia tuotteita. Näin varmistamme paperiteollisuuden hyväksyttävyyden suuren yleisön sekä päättäjien silmissä ... Paperijätteen tehokas keräys ja uudelleenkäyttö takaavat Enson tärkeille tuotteille, kuten nestepakkaukarkartongille menekin tulevaisuudessakin – kun maitotölkki ei ole enää kertakäyttöhyödyke, se saa armon yhä ympäristötietoisempien länsimaisten kuluttajien silmissä. (*Sosiaalisen vastuun diskurssi*) (*Markkinadiskurssi*) (Enso 1998b)
- 6.8 ... he yhdessä henkilöstönsä kanssa saivat ensimmäisenä kanadalaisena ja toisena pohjoisamerikkalaisena metsäteollisuusyrityksenä ISO 14001 -sertifikaatin. ... Hänellä on sellainen käsitys, etteivät asiakkaat vaadi yrityksiä käyttämään jotain tiettyä ympäristöjohtamisjärjestelmää. - He vaativat kuitenkin, että meillä on järjestelmä, joka edellyttää, että otamme suuren vastuun ympäristöstä. ... -Olemme sitoutuneet vastaamaan veden ja maaperän laadusta suorittamiemme hakkuutöiden yhteydessä. (*Markkinadiskurssi*) (*Sosiaalisen vastuun diskurssi*) (Enso 1999a)
- 6.9 - Olemme antaneet ympäristöasioille todella paljon painoa ja voimavaroja. Meidän asiakkaamme voivat olla vakuuttuneita siitä, että konsernin tehtaat ja kaikki asiakkaat Suomessa saavat puunsa ekologisesti kestäväällä tavalla hankittuna. ... - Tavoitteenamme on olla vahva puunhankintaorganisaatio niin, että olemme kilpailukyysisin puuntoimittaja omille asiakkaillemme. (*Markkinadiskurssi*) (*Sosiaalisen vastuun diskurssi*) (Enso 2000a)

Ylläolevissa otteissa piirtyy kuva teollisuudesta, joka kilpaillessaan muiden yritysten kanssa markkinoilla (asiakkaista) pyrkii paitsi vastaamaan asiakkaiden vaatimuksiin myös toimimaan yhteiskunnallisesti vastuullisella tavalla suhteessa ympäristökysymyksiin. Viimeisessä otteessa (6.9) pyrkimys vastata asiakkaiden vaatimuksiin on kerronnallisesti vahvin subjektin ominaisuus, joka määrittää tarinan arvo-objektiksi ennen kaikkea markkinoiden hyväksynnän. Vastuullinen käyttäytyminen tuotetaan siinä toiminnallisesti alisteisena asiakkaiden vaatimusten täyttämiseksi. Otteissa 6.6., 6.7 ja 6.8 nämä kaksi subjektin ominaisuutta ovat keskenään jonkin verran tasa-arvoisemmassa asemassa, olkoonkin että kilpailuasetus tulee tuottaneeksi asiakkaiden auktoriteettiaseman vahvaksi. Tätä kuvastaa kiinnostavalla tavalla otteessa 6.7 esiintyvä lause "se saa ... armon kuluttajien silmissä". Lause sisäältä metaforisesti voimakkaasti latautuneen sanan "armo", jonka kautta *kuluttajat* tuotetaan keskeisenä auktoriteettina ja tahona, joka arvioi toiminnan oikeellisuutta. Tämä puolestaan vähentää yrityksen oman vastuullisuuden ja toimien oikeellisuuden arvioinnin merkitystä. Molemmat seikat (asiakkaiden vaatimuksiin vastaaminen ja kuluttajien vahva auktoriteetti) saavat luonnollisesti kulttuurista kaukupohjaa nyky-yhteiskunnan kaupallisuudesta ja markkinavoimien keskeisestä roolista, jossa yritysten toimintaa ohjaa aggressiivinen taistelu asiakkaista ja markkinaosuuksista.

Yllä kuvattua aktanttitarinan ydintä on kiinnostavaa verrata luvun 4.3.1 muutospuheiden sisältämään tarinalliseen ytimeen, jossa subjektin toiminnassa olennaista on osata valmistaa yrityksen tuote puhtaammin ja ympäristöstä huolehtien. Lainauksissa 6.6. - 6.9. nähdään, että tämä tuotteen ominaisuus on edelleen läsnä, mutta nyt siihen yhdistyy keskeisesti pyrkimys tuottaa markkinoiden hyväksymä tuote. 'Puhtaasta tuotteesta' on tullut markkinoilla voittoa kalastelevia 'ekotuotteita', jotka ovat alisteisia markkinapaineille.

Seuraavaksi käsittelem sellaisia otteita kirjoituksista, joissa tuodaan esille sekä subjektin tehtävässään tarvitsemia ominaisuuksia yllä esille tuotujen markkinaorientoituneisuuden ja yhteiskunnallisen vastuullisuuden lisäksi että subjektin auttaja-tahoja:

- 6.10 Metsäluonto tunteineen ja arvoineen on metsäyhtiöille tullut osaksi liiketoimintaa, jossa riskit arvioidaan ja hallitaan. ... Puuntuottoa korostaneen metsäpolitiikan rinnalle on nopeasti noussut luonnon arvojen ymmärtäminen. ... ohjenuorana on Enson biodiversiteettistrategia, josta yhtiö päätti hallitustasolla ja joka tuli voimaan viime vuoden alussa. ... "Hakkuun suunnittelu ei enää ole teknistä puun ulosottoa metsästä. Yhtä tärkeitä on tietää, miltä metsä näyttää korjuun jälkeen." "Periaatteet ovat menneet yllättävän nopeasti läpi käytännön työssä Pölkki sanoo nojautuen auditointiin, jonka Suomen yksityismetsiä valvova viranomaisena Tapio teki Ensolle ulkopuolisen viileydellä viime kesänä. (*Oppimisen diskurssi*) (Enso 1996c)
- 6.11 Me aiomme myös huolehtia siitä, että löydämme kierrätyskuidulle yhä uusia käyttötarkoituksia, kehitämme uusia tuotteita ... "Suomalaiset metsäyhtiöt olivat takavuosina hieman hitaita ottamaan kerrätyskuitua käyttöön", ... Metsien keskellä nähtiin kierrätyskuitu lähinnä puuta korvaavana huonolaatuisena raaka-aineena. Nyt ajattelutapa on täysin muuttunut. (*Oppimisen diskurssi*) (Enso 1998b)
- 6.12 Sertifiointiin johtaneen mittavan työn taustalla oli tarve tutkia ja parantaa metsänhoidon työmenetelmiä, johtamisjärjestelmiä ja harjoitteluohjelmia ympäristötyön edistämiseksi. - Meillä on nyt vankka pohja, jonka varaan on hyvä rakentaa. Kehitysmahdollisuutemme ovat hyvät ja järjestelmä kannustaa meitä jatkuviin parannuksiin. ... -Kaikkien täytyy oppia ne monet vaatimukset, jotka sertifiointiprosessissa asetetaan sekä pystyä noudattamaan niitä. (*Oppimisen diskurssi*) (Enso 1999a)
- 6.13 Tätä varten olemme hankkineet laatujärjestelmämme ISO 9000, toimintajärjestelmämme ISO 14001 ja EMASin, joka on järjestysnumeroltaan ensimmäinen metsäsovellutus Suomessa. Kun tähän yhdistetään vielä metsien kansallinen sertifiointi, niin uskomme, että näillä järjestelmillä pystymme varmistamaan toimintamme ekologisen kestävyuden. Kaikki tämä on vaatinut tavattomasti työtä ja aktiivisuutta... (*Oppimisen diskurssi*) (Enso 2000a)

Kaikissa otteissa nousee esiin oppimisen diskurssista ammentavat puhetavat, joissa arvostetuksi tuotetaan subjektin omaamat *vankat tieto-aidot ympäristökysymyksistä*.

Subjektilta edellytetään tehtävän suorittamiseksi hyvin monentyypisiä taitoja aina strategisen tason osaamisesta ("riskit arvioidaan ja hallitaan") ja tuotekehittelytaidoista ("löydämme kierrätyskuidulle yhä uusia käyttötarkoituksia") syvien arvojen lukutaitoihin ("luonnon arvojen ymmärtäminen"). Subjektin auttajina esiintyvät erilaiset yrityksessä käytössä olevat ympäristönsuojelun hallintavälineet kuten biodiversiteettistrategia sekä ympäristö- ja sertifiointijärjestelmät.

Viimeiseksi otan käsittelyyn sellaiset katkelmat kirjoituksista, joissa esitetään näkemyksiä metsäteollisuutta kohtaan kohdistuneesta arvostelusta. Analysoin ensiksi erästä havaintoa Enso 1996c -kirjoituksesta, joka muista kirjoituksista poiketen sisältää myös puolustavaa puhetta. Kirjoituksen alkua leimaa yllä kuvatun todellisuuskuvan luominen. Kirjoituksen loppupuolella esiintyy puolustavan puheen osuus, jonka jälkeisessä puheessa esiintyvä ilmiö on tässä erityisen mielenkiintoinen.

Alla esitetty puolustavan puheen ote herättää jälleen henkiin metsäteollisuuden ja suojelijoiden välisen taistelun totuudesta. Puhe jäsentyy samojen diskurssien varaan kuin luvun 5.2 puolustavassa puheessa. Puhetta metsäteollisuuteen kohdistuneesta arvostelusta tuotetaan jälleen tavalla, jossa arvostettua on oikeaan tietoon perustuva asiantuntijuus sekä asioista avoimesti tiedottaminen.

6.14 "Suomen metsien monimuotoisuuden tila on mainettaan parempi", Juhani Pohjolainen tietää. Luonnonarvoilla mitattuna Suomen kilpailukyky moneen muuhun maahan nähden on hänen mielestään hyvä, ... Metsiä ei ole hakattu ensin pois ja sitten istutettu uusia tilalle. Metsien vuoksi Enson ei pitäisi joutua satimeen. "Sellaisissakin maissa, joissa meitä arvostellaan, luonnonmetsät ovat hävinneet ja tilalla on istutusmetsiä." Näin on Keski-Euroopassa. "Tosin omakaan asiakaskunta ei välttämättä ole riittävän hyvin perillä tästä", Pohjolainen sanoo mutta hän uskoo viestin vahvistuvan. (*Tositiedon diskurssi*) (*Läpinäkyvyyden diskurssi*) (Enso 1996c)

Seuraavassa kirjoituksen päättävässä osiossa, joka on otsikoitu 'Metsässä jylläävät tunteet' tuodaan esiin julkisen ympäristökeskustelun luonne ja sen aiheuttamat ongelmat metsäteollisuuden kannalta. Metsäkeskusteluun liittyvästä uskottavuuden ongelmasta, jossa tositiedoilla ei pärjätä (ks. luku 5.2.3), on tullut aikaisempaa vielä faktuaalisempi asia.

6.15 Kun metsä on noussut 90-luvun keskusteluun, ollaan siirrytty tunteiden ja syvien arvojen virtaan. Niitä on mahdoton puristaa yksioikoiseen muottiin ja luonnonarvoja on vaikea mitata. Metsäyhtiö ei pysty ohjaamaan julkista keskustelua metsäarvoista niissäkään

tapauksissa, joissa se yhtiön mielestä on lähtenyt liikkeelle silkasta tietämättömyydestä. Silti metsäkeskusteluun on varauduttava. Siksi Ensokin rakentaa paraikaa itselleen ympäristön hallintajärjestelmää. Ympäristöasiat tulevat normaaliksi osaksi johtamisjärjestelmää ja myös suoritusten arviointia. Niinpä ympäristöriskejäkin voidaan arvioida ja hallita – vaikkapa valuuttakurssien tapaan. ... Se sukupolvi katoaa, jolle metsän hyötykäyttö puunkorjuuta myöten on ollut luontaista. Tämä saa hänet miettimään Enson raaka-aineasemaa suhteessa nouseviin arvoihin. Se on valmistautumista siihen, etteivät muutokset tulisi yllättäen, sillä se, mikä toteutuu kymmenen vuoden päästä on itse asiassa alulla jo tänään. (Enso 1996c)

Ote 6.15 piirtää sellaista kuvaa todellisuudesta, jossa metsistä käytävä yhteiskunnallinen keskustelu kiertyy ennen kaikkea arvojen ympärille. Arvoja koskeva yhteiskunnallinen metsäkeskustelu toimii "ärsykkeenä", joka laittaa subjektin pohtimaan "Enson raaka-aineasemaa suhteessa nouseviin arvoihin". Katkelma piirtää näin kuvaa teollisuussubjektista, joka reflektoi toimintaansa yhteiskunnassa esiintyviin arvoihin. Ote 6.15 implikoi, että teollisuuden kannanotoilla yhteiskunnassa esiintyviin ristiriitaisiin metsien käytön intresseihin on taipumus nostattaa yrityksen kilpailukykypuheeseen asioiden yhteiskunnallista ja eettistä ulottuvuutta (kovien markkinataloudellisten tekijöiden sijaan), jossa subjektin toimintaa suuntaavaksi voimaksi tulee pikemminkin yhteiskunnassa vallitseva arvomaailma kuin markkinoiden vaatimukset.

Muissa tämän luvun kirjoituksissa ei esiinny puolustavaa puhetta. Kahdessa niistä esiintyy kuitenkin kannanottoja metsäteollisuuden kohtaamaan arvosteluun:

6.16 Karjalan puusta käytyyn ympäristökeskusteluun Pohjolainen toteaa, että Enson Karjalassa toimiminen on edistänyt ympäristöystävällisiä korjuu- ja metsänhoitotapoja. "Meillä on hyvä yhteisymmärrys sikäläisten viranomaisten kanssa ja olemme pystyneet välittämään tietoa siitä, miten Karjalan puusta saadaan hyväksyttävä raaka-aine". (*Vuorovaikutuksen diskurssi*) (Enso 1998b)

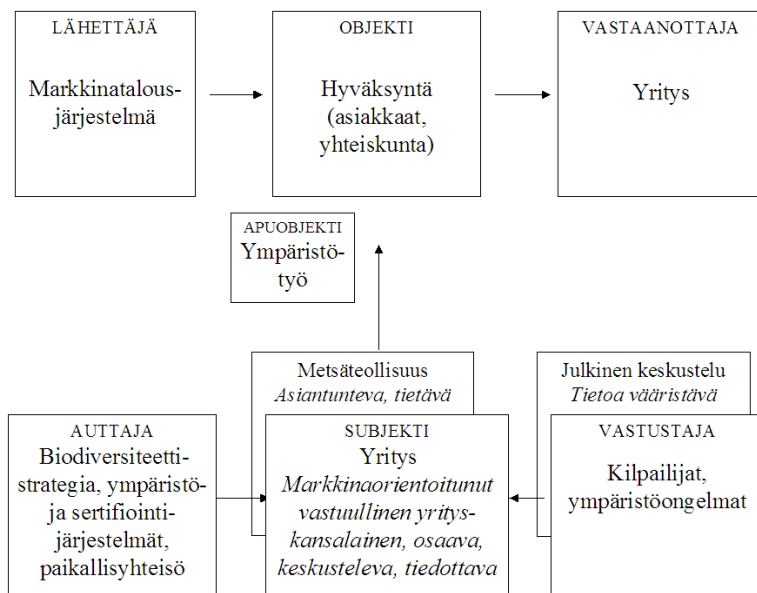
6.17 Russ Waycott suhtautuu avoimesti yhteiskunnassa vallitseviin mielipiteisiin. -Pyrimme aina tekemään parhaamme. Olemme kuitenkin realisteja ja ymmärrämme, että metsätaloutta tullaan aina arvostelemaan ja kritisoimaan. Kun saamme asiallista kritiikkiä alueen väestöltä, kuuntelemme, mitä heillä on sanottavanaan ja pyrimme toimimaan sen mukaisesti. (*Vuorovaikutuksen diskurssi*) (Enso 1999a)

Yllä olevista lainauksista voidaan tehdä kaksi kiinnostavaa huomiota. Ensinnäkin molempia otteita jäsentää ja arvottaa keskeisesti *vuorovaikutuksen diskurssi*. Siihen nojautuen tuotetaan kuvaa yritys-subjektista, joka käy vuoropuhelua ja neuvotteluja ulkopuolisten sidosryhmiensä kanssa. On kiinnostavaa, että juuri viittaukset metsäteollisuuden ja –

talouden arvosteluun herättävät tämän diskurssin henkiin. Oteessa 6.17 on lisäksi mielenkiintoista se, miten siinä tullaan luokitelleeksi keskustelun piiriin erityisesti ne tahot, jotka esittävät "asiallista" kritiikkiä yrityksestä. Lause tulee samalla tuottaneeksi kuvaa, jossa metsäteollisuus saa myös 'ei-asiallista' kritiikkiä, jota kohtaan suhtautuminen ei välttämättä ole yhtä sopuisaa. Lause tuottaa näin implisiittisesti kuvaa vastustajatahosta, joita edustavat 'asiattomat kriitikot'. Tämä jaottelu herättää kiinnostavalla tavalla henkiin 'totuuden moraalidiskurssin' mukaista kuvaa, jossa vastustajat käyttävät tietoa tarkoituksella väärin esittäessään kritiikkiä teollisuutta kohtaan. Näinkin implisiittiset eronteot eivät diskurssianalyysin viitekehyksessä ole merkityksellisiä. Pikemminkin voidaan ajatella, että monissa tilanteissa juuri hyvin implisiittisillä ja esimerkiksi 'vihjailuun' perustuvilla eronteoilla voi olla vahvojakin seurauksia synnytetyn todellisuuskuvan kannalta. Epäsuorasti ja vihjailun tuotettu arveluttava kuva esimerkiksi ympäristönsuojelijoiden esittämästä kritiikistä voi omata paljonkin sellaista voimaa, jolla voidaan houkutellessa kuulijaa samaan leiriin vihjailun esittäjän kanssa.

Yllä käsitellyistä neljästä kirjoituksesta voidaan esittää seuraavanlainen yhdistelmäaktanttimalli. Oletus, joka merkittävällä tavalla jäsentää kerronnan merkityssisältöä, liittyy yrityksen pyrkimykseen kilpailla asiakkaiden ekotuotteiden markkinoilla. Tämä oletus näkyy subjektin markkinaorientoituneisuuden lisäksi vastustaja-aktantin päämiehittäjässä: keskeisimmäksi toimintaa estäväksi tekijäksi tuotetaan yrityksen kilpailijat. Verrattaessa tässä tarinassa hyväksytyksi tuotettua ympäristötoimijuutta monissa muutoskirjoituksissa esiintyvään toimijuuteen, tulee esille subjektin vastuuseen ja moraaliseen harkintaan liittyvä ero. Huolimatta siitä, että yksi subjektin keskeinen ominaisuus on yhteiskunnallinen vastuullisuus, ympäristötoimijuutta arvottaa sitä vahvemmin pyrkimys voittaa kilpailijat vastaamalla asiakkaiden esittämiin vaatimuksiin. Samalla toiminnan vastuullisuutta (esimerkiksi huolenpito ympäristöstä ja kansalaisten hyvinvoinnista) ulkoistetaan, sillä markkinaorientoituneisuuteen ei sisälly lainkaan subjektin moraalista harkintaa liittyen ihmisten tai ympäristön hyvinvointiin (ks. luvut 3.5.2 ja 3.5.4). Tämä ei tarkoita sitä, että subjektin vastuullisuus tyystin häviää. Kyse on kuitenkin siitä, että taistelu markkinoinnin hyväksynnästä ja sitä kautta asiakkaiden huolen taso ympäristökysymyksistä asettuu ikäänkuin sen yläpuolelle koko toimintaa

puitteistavaksi tekijäksi. Tässä jäsenyksessä *teollisuudessa tapahtuva ympäristövastuullisuuden laajuuden moraalinen arviointi tuotetaan merkitykseltään pienempänä*. Aktanttimallin taustalla oleva varjomalli kuvaa Enso 1996c -kirjoituksessa esiintyvää puolustavaa puhetta ja sen nostattamaa totuustaistelua, joka ei kuitenkaan nouse päätarinan tasolle.

Kuva 17. Enson markkinakeskeisen kilpailukykypuheen semiottinen rakentuminen.

6.3.2 Greenpeacen markkinapuhe

Tässä luvussa tarkastelun kohteeksi otetaan yksi Greenpeacen tapa tuottaa ympäristötoimijuutta, joka on käsillä olevan tutkimusongelman kannalta erityisen kiinnostava. Luvuissa 3.2.2 ja 5.4.2 on jo käsitelty Greenpeacen hyökkäyspuheen rakentumista. Näissä luvuissa esitettyjen todellisuuskuvien lisäksi Greenpeacen kirjoitukset ovat eri tavoin, mutta toistuvasti, kyseenalaistaneet metsäteollisuuden käytäntöjä myös *markkinadiskurssin* puitteissa, jossa keskeinen argumentaatiota strukturoiva oletus on toimijan pyrkimys vastata asiakkaiden odotuksiin ja vaatimuksiin. Markkinadiskurssin tuottamiksi toimija-aseiksi on edellä nimetty markkinaorientoitunut ja markkinoiden

vaatimuksista piittaamaton. Alla on lueteltu aineiston kaikki seitsemän Greenpeacen kirjoitusta, joissa metsäteollisuuden toimintaa kritisoidaan myös markkinadiskurssiin vedoten.

- GP 1990: Metsäteollisuus Greenpeacen kampanjakohteena
- GP 1994b: Rauman sellutehdas vahvistaa kloorittoman sellun valmistusta
- GP 1995b: Enso ja UPM-Kymmene lain ulkopuolella
- GP 1996a: Ekomerkitä lakeja ryydittämään
- GP 1999b: Jo riittää puupellot!
- GP 1999c: IKEA ei hyväksy Suomen metsäsertifikaattia
- GP 2001a: Suomalainen metsäsertifointi ei vastaa markkinoiden toivomuksiin – arvometsien hakkuut jatkuvat

Luvussa 3.3.3 esitettiin markkinadiskurssia sisältäviä otteita GP 1990-, GP 1994b- ja GP 2001a -kirjoituksista. Seuraavaksi esitetään markkinadiskurssia sisältävät katkelmat neljästä muusta kirjoituksesta.

- 6.18 Metsäyhtiöt ovat väistelleet vastuutaan puunhankinnasta viittaamalla uudistettavana olevaan lakiin. Laki ilman valvojaa ei näytä lopettavan aarniometsähakkuita ja uusia kuusamoja paljastuu edelleen. Asiakkailleen yhtiöt ovat luvanneet biologisen monimuotoisuuden säilyvän lain voimalla. ... Enson ja UPM-Kymmenen toiminta osoittaa, että paperinostaja, joka haluaa omalta osaltaan turvata biodiversiteetin säilymisen, voi luottaa ainoastaan luotettavasti valvotuista riippumattomalla ekomerkillä sertifioiduista metsistä saataviin tuotteisiin. (*Markkinadiskurssi*) (GP 1995b)
- 6.19 Lakien uusiminen ja arvokkaimpien vanhojen metsien suojeleminen ovat olleet valmistelunsa aikana teollisuuden käyttämä tekosyy jatkaa tuhoisia metsänkäsittelytapoja. Maailmalla on silti selostettu, miten metsänkäsittelyn suuri muutos on tulossa pian. ... Paperiteollisuuden asiakkaat ovat koventaneet ääntään oman ekomaineensa parantamiseksi. Saksassa väännetään rautalankaa Suomen teollisuudelle: metsäyhtiöiden on itse rajoitettava puunhankintaansa, jos laki ei suojele aarniometsää. (*Markkinadiskurssi*) (GP 1996a)
- 6.20 Suomi on sitoutunut mm. Rio de Janeirossa 1992 suojelemaan luonnon monimuotoisuutta. Tämä ei kuitenkaan näy teoissa. Vuosille 1999-2001 Suomi on varannut luonnonsuojeluohjelmiin yhteensä 284 miljoonaa markkaa, mikä on suunnilleen kolmasosa Ruotsin vastaavasta budjetista. ... Millaisen viestin tämä antaa metsäteollisuutemme asiakkaille maamme sitoutumisesta luonnonsuojeluun? (*Markkinadiskurssi*) (GP 1999b)
- 6.21 Ikea haluaa tulevaisuudessa taata, että puurakaa-aine yrityksen valikoimissa olevissa tuotteissa on peräisin hyvin hoidetuista metsistä. Kansainvälistä FSC:tä yritys pitää hyvän metsänhoidon takeena, sen sijaan eurooppalaista PEFC-järjestelmää ei pidetä riittävänä. - Ikean tänäpäiväinen julistus osoittaa, että Suomen ekomerkkiä ei pidetä uskottavana, ja että sillä ei ole markkinoiden hyväksyntää. (*Markkinadiskurssi*) (GP 1999c)

Kaikissa yllä olevissa lainauksissa subjektin toimintaa vastustavasta teollisuudesta tuotetaan markkinoiden vaatimuksiin huonosti vastaava tai asiakkaiden toiveista piittaamaton toimija, joka voi käyttäytyä asiakkaidensa vaatimuksiin ja odotuksiin nähden jopa petollisesti (ks. otteet 6.18 ja 6.19). Siten Greenpeace tulee tuottaneeksi ympäristöpuheessaan toimijuutta, jota arvottaa ja määrittelee kuuliaisuus asiakkaiden vaatimuksille. Otan rinnalle vertailua varten joistakin Greenpeacen kirjoituksista otteita, joissa teollisuutta tuotetaan markkinadiskurssin sijasta ennen kaikkea sosiaalisen vastuun diskurssin kautta. Seuraavissa otteissa hyväksyttävänä tuotettua ympäristötoimijuutta määrittää toimijalle yhteiskunnan taholta annettu vastuullisuus.

- 6.22 Paanajärven kansallispuiston pohjoispuolella aloitettu metsäauttien rakentaminen rikkoo Karjalan vanhojen metsien hakkuumoratoriota ja uhkaa poikkeuksellisten luonnonarvojen säilymistä. ... Karjalasta puuta hankkivat suomalaisyhtiöt ovat kuitenkin sitoutuneet olemaan hankkimatta puuta moratorioalueilta, kunnes niiden luonnonarvot on perusteellisesti inventoitu ja mahdolliset suojelupäätökset tehty. (*Sosiaalisen vastuun diskurssi*) (GP 1998)
- 6.23 Greenpeace toivoo Metsähallituksen toimivan omistajiensa eli kansalaistensa hyväksi ja luopuvan kaikista hakkuista Malahvialla ja Suomen muissa vanhoissa metsissä. Greenpeace vaatii myös metsäteollisuutta osoittamaan ottavansa todesta vastuunsa Suomen luonnon säilymisestä ja kieltäytyvän vastaanottamasta puuta näistä metsistä. (*Sosiaalisen vastuun diskurssi*) (GP 1999a)
- 6.24 -Stora Enso ja UPM-Kymmene, kaksi maailman suurimpiin sellun ja paperin tuottajiin kuuluvaa yhtiötä, ostavat ja käyttävät puuta Suomen vanhoista metsistä ja ovat täten osallisina arvokkaiden elinympäristöjen tuhoamisessa, ... Euroopan yhteisön luontodirektiivissä liito-orava kuuluu yhteisön tärkeinä pitämiin eläinlajeihin, jotka edellyttävät tiukkaa suojelua. Komissio ... katsoo, ettei Suomi ole täyttänyt liito-oravalle luontodirektiivissä asetettuja suojeluvaatimuksia. (*Sosiaalisen vastuun diskurssi*) (GP 2000)

Vetoaminen sosiaalisen vastuun diskurssiin ei tämän tutkimuksen aineiston perusteella vähene Greenpeacen puheessa, pikemminkin se lisääntyy. Sosiaalisen vastuun diskurssin rinnalle kirjoituksissa aletaan kuitenkin toistuvasti tuottaa yhtä aikaa markkinadiskurssin mukaista ympäristötoimijuutta. Pyrkimys vastata asiakkaiden odotuksiin ja vaatimuksiin on kokonaiskerronnassa pienemmässä roolissa kuin Enson kilpailukykypuheessa. Olennaista Greenpeacen markkinadiskurssia koskevissa havainnoissa on se, että *vaikka järjestö usein ilmitasolla vastustaa länsimaisten yhteiskuntien tuotanto- ja kulutusjärjestelmää, se tulee monissa ympäristöpuheissaan nojanneeksi diskurssiin, johon sisältyvä oletus implisiittisesti uusintaa ja luonnollistaa tuota järjestelmää.*

Markkinadiskurssi esiintyy yllä luetelluissa kirjoituksissa hieman eri tavoin. Aineiston varhaisimmissa kirjoituksissa markkinadiskurssiin nojataan muuhun puhuntaan nähden vain lyhyen toteamuksen tai maininnan yhteydessä eikä se saa kokonaiskerronnan kannalta merkittävää roolia. Myöhemmissä kirjoituksissa markkinadiskurssin rooli kokonaiskerronnassa vahvistuu. Esimerkiksi otteen 6.20 kysymyksen muodossa esitetty kritiikki "Millaisen viestin tämä antaa metsäteollisuutemme asiakkaille maamme sitoutumisesta luonnonsuojeluun?" on kerrontaa vahvasti arvottava, kysymyksen muodossa esitetty kriittinen toteamus, joka uusintaa oletusta asiakkaiden vaatimusten täyttämisen tärkeydestä.

Merkillepantavaa on myös, että kun esimerkiksi GP 1990 -kirjoituksessa "tervettä järkeä" edusti vetoaminen yrityksen piittaamattomuuteen ("Jo maalaisjärkikin sanoo, että tässä menee luontoon sinne kuulumattomia aineita: suomalaisen kloorivalkaistua sulfaattiselluloosaa valmistavan tehtaan jätevedet aloittavat matkansa merta kohti."), monissa myöhemmissä kirjoituksissa tämän "terveen järjen" rinnalle tai tilalle tuli vetoaminen siihen, että asiakkaat eivät osta.

Havainnot markkinadiskurssin ajallisesta esiintymisestä ja sen roolista kokonaiskerronnassa implikoivat sitä, että Greenpeacen on ollut argumentatiivisesti tehokasta alkaa vedota vahvemmin markkinadiskurssin mukaiseen oletukseen. Aineiston alkupäähän kuuluvassa kirjoituksessa esiintyy tämän kysymyksen kannalta kiinnostava katkelma:

- 6.25 Ovatko suomalaiset tehtaat alkaneet reagoida vaatimukseen kloorivalkaisemattoman sellun valmistamisesta vain markkinoilta tulevien vaatimusten vuoksi vai siksi, että kloorivalkaisemattoman sellun valmistus on ympäristölle vähemmän haitallista kuin kloorivalkaistun valmistus? Varmasti on ainakin niin, että asiakkaiden haluun käyttää kloorivalkaisematonta sellua on vaikuttanut huoli ympäristöstä ja halu vaikuttaa omalta osaltaan ympäristöä vähemmän kuormittavien prosessien kehittämiseen. Olisivatko asiakkaat niin tietämättömiä, että he vaatisivat jotakin sellaista, joka olisi ympäristön kannalta vielä nykyistäkin haitallisempaa? (GP 1991c)

Oleellinen ja kiinnostava merkitystä tuottava kohta on toisella rivillä esiintyvä "vain" -sana. Sitä käyttämällä markkinoilta tulevien vaatimusten täyttäminen tuotetaan riittämättömäksi yrityksen ympäristönsuojelua ohjaavaksi toiminnaksi. Kun yllä luetelluissa erityisesti 1990-luvun puolivälin jälkeisissä kirjoituksissa metsäteollisuuden toimintaa

arvosteltiin tuottamalla siitä markkinoiden vaatimuksista piittaamaton toimija, 1990-luvun alkuun ajoittuvassa otteessa 6.25 teollisuutta arvostellaan osin päinvastaisesta syystä. Otteen kahdessa viimeisessä lauseessa pyritään selittämään ja vakuuttamaan lukijalle, että asiakkaiden kloorivalkaisemattoman sellun vaatimusten taustalla on aito huoli ympäristön tilasta. Vastaavan tyyppinen vakuuttelu ei ole läsnä Greenpeacen 1990-luvun puolivälin jälkeisissä kirjoituksissa.

GP 1991c -kirjoitus sijoittuu ajallisesti Keski-Euroopan vilkasta metsäkeskustelua (ks. luku 5.1) edeltävään ajankohtaan, jolloin vetoaminen ja painostus metsäteollisuuden asiakkaisiin oli vasta aluillaan. Vetoaminen markkinadiskurssiin ei 1990-luvun alussa ollut yhtä tehokas, kuin se tuli olemaan muutama vuosi myöhemmin. Tässä yhteydessä on tärkeitä tuoda esiin Greenpeacen aineiston sisäisen variaation mahdollinen vaikutus markkinadiskurssin esiintymiseen. Voidaan olettaa, että aineiston loppupään lehdistötiedotteille on niiden tavoitteleman laajan yleisön vaikutuksesta ominaista tuottaa argumentoinnissa erityisen "hanakasti" markkinadiskurssia verrattuna järjestön etupäässä tukijäsenille kohdistamaan puheeseen. Tämä tekijä ja sen mahdollinen vaikutus ei vähennä tehtyjen tulkintojen arvoa, vaan tuo siihen kiinnostavan lisäulottuvuuden.

Päätän tämän luvun primääriaineiston tuoreimmassa Greenpeacen kirjoituksessa esiintyvän katkelman analyysiin. Kyseinen kirjoitus on näyte ympäristöpuheesta, joka liittyy ympäristönsuojelijoiden erityisesti vasta 1990-luvun loppupuolella käyttöönottaamaan uuteen kampanjointikeinoon. Alla on kirjoituksesta katkelma, jota pyrin seuraavaksi analysoimaan siitä näkökulmasta, millaista ympäristötoimijuutta siinä tuotetaan.

- 6.26 Greenpeace muistuttaa tänään metsäjätti StoraEnson yhtiökokouspäivänä, että yhtiö on osallinen luonnonsuojelullisesti arvokkaiden vanhojen metsien tuhoamiseen. Greenpeace vaatii mielenosoituksessaan yhtiökokouspaikalla Grand Marina Congress Centerissä yhtiötä lopettamaan Metsähallituksen aarniometsäpuun ostamisen, sillä valtion luonnonsuojelullisesti arvokkaiden vanhojen metsien hakkuut jouduttavat satojen metsälajien sukupuuttoa. Kongressikeskuksen julkisivuun ripustetun banderollin englanninkielinen teksti StoraEnso: stop buying old-growth forests muistuttaa siitä, että yhtiö on monikansallinen yritys, jolla on globaali vastuu ympäristöasioiden huomioimisessa. Yhtiökokoukseen osallistuville yhtiön osakkeenomistajille jaetaan tietoa yhtiön osallisuudesta Suomen suojelullisesti arvokkaiden metsien hävittämiseen. (*Sosiaalisen vastuun diskurssi*) (GP 2001b)

Katkelmassa nojataan vahvasti sosiaalisen vastuun diskurssiin, jonka puitteissa yrityksestä tuotetaan sille kuuluvaa yhteiskunnallista vastuuta karttava toimija. Tässä kirjoituksessa yhdistyy kiinnostavalla tavalla kaksi asiaa: Ensinnäkin siinä on kyse ympäristönsuojelijoiden markkinatalouden keinoja hyödyntävästä painostustaktiikasta eli vaikuttamisesta yrityksen osakkeenomistajien kautta. Toiseksi, siinä tuotetaan yrityksestä ennen kaikkea yhteiskunnallisesti vastuuton toimija, ei siis lainkaan (markkinadiskurssiin vedoten) asiakkaiden vaatimuksista piittaamatonta toimijaa, jolla olisi yllätodettuja seurauksia.

6.4 Kohti ekovykykyyttä

Seuraavaksi analysoidaan primääriaineistoon kuuluvat viimeiset kolme Enson kirjoitusta, joissa kilpailukykykirjoitukselle ominaisesti vakuutellaan ympäristökysymysten positiivista vaikutusta yrityksen menestymiselle. Verrattuna luvun 6.3.1 kilpailukykypuheeseen tämän luvun kirjoituksissa ympäristökysymyksiä käsitellään ennen kaikkea yrityksessä sovellettavien *ympäristökäytäntöjen tasolla* eikä niinkään suhteessa yrityksen perusliiketoimintaan ja ympäröivään yhteiskuntaan.

Kaikki kolme kirjoitusta sisältävät hieman toisistaan poikkeavat puhujan asemat. Ensinnäkin Enso 1999b -kirjoitus poikkeaa muista siitä mielessä, että siinä ympäristökysymystä käsitellään Enson yhden tehtaan (Enocell) käytännön ympäristönsuojelutyön näkökulmasta. Enso 2000b -kirjoitus on puolestaan yhtiön ympäristöjohtajan haastatteluun perustuva katsaus koko konsernin tasolla tehtävään käytännön ympäristötyöhön. Enso 2001 -kirjoituksessa kuvataan yhtiön Saksassa sijaitsevan ja Keski-Euroopan keräyspaperivarantoja hyödyntävän tehtaan, Enso Sachsen Papierin, toimintaa.

Enso 1999b: Kala käy pyydykseen Uimaharjussa (K)

Enso 2000b: "Ympäristötyöhön tarvitaan uutta käsitettä" (K)

Enso 2001: Saksan superkierrättäjä – "Eikö olekin komea?" (K)

Myöskään näiden kirjoitusten kerrontaa ei jäsennä kuin heikosti subjektin ja vastustajan välinen taistelu. Vastustajan ohuudesta johtuen pääasialliseksi kerrontaa arvottavaksi

elementiksi muodostuu subjektin ja objektin välinen suhde. Sen sijaan, että subjektin toimintaa aktivoisi jokin sitä uhkaava vaara, kirjoitukset rakentuvat vähemmän dramaattisista 'menestystarinoista', joissa subjekti tuotetaan tehtävässään onnistumisen avaimet omaavaksi tahoksi, joka kykenee tavoittamaan arvo-objektin ilman vakavaa vastustusta. Tarinoissa tulee kuitenkin esiin vastustajia, jotka suuntaavat ja "jäntevöittävät" subjektin toimintaa tietyillä tavoilla arvo-objektin saavuttamiseksi. Kirjoitusten analyysissä lähdetään liikkeelle otteista, joiden lausumissa ilmenee tarinan ytimen muodostava subjektin halu saavuttaa arvo-objekti.

- 6.27 Ympäristönsuojelussa Enocell on sellutehtaiden huippuluokkaa. Siellä ympäristönsuojelu on osa arkista työtä, joka niveltyy kiinteästi tuotantoon. Ympäristönsuojelu sisältyy suoraan myös tehtaan laatujärjestelmään. ... Olennaista on ottaa huomioon, että tehtaalta pääsee sen vieressä sijaisevaan Pielisen vesistöön mahdollisimman vähän orgaanista ainesta. ... Valkaisussa on oleellista käyttää mahdollisimman vähän ympäristölle haitallisia kemikaaleja. ... Vuoden 1996 lopulla Enocell sai ensimmäisenä suomalaisena metsäteollisuusyrityksenä EMAS-sertifikaatin. (Enso 1999b)
- 6.28 - Olemme päässeet ympäristötyössä pitkälle ja tulleet lähelle monien klassisten ongelmien ratkaisua. Stora Ensoa pidetään oikeutetusti johtavana metsäteollisuusyrityksenä ympäristötyössä, sanoo johtaja Per G Broman, Stora Enso Environment. ... Stora Enso on johtavia yhtiöitä ympäristönhallintajärjestelmien (EMAS tai ISO) soveltamisessa toimintoihinsa. Broman on vakuuttunut siitä, että järjestelmät ovat parantaneet merkittävästi sekä yhtiön toimintaa että uskottavuutta. (Enso 2000b)
- 6.29 - Sijoitus maksetaan takaisin etujassa, eli olemme onnistuneet jo puhtaasti taloudellisilla kriteereillä. Mutta ennenkaikkea kierrätyskonsepti on osoittanut toimivuutensa ja olemme saaneet vankan asiakaspohjan Sachsenin tuotteille. ... -Kierrätyskonsepti on osoittautunut erittäin kannattavaksi. Se on luonut Stora Ensolle samalla hyvän imagon Saksassa ... Keräyspaperin hyötykäyttö on saksalaisille kuluttajille tärkeä asia, onhan maan paperinkeräys hyvin järjestetty. - Asiakkaamme pitävät uusiomassasta valmistettua paperia laadullisesti korkeatasoisena. Tasainen ja varma ajettavuus sekä hyvät painettavuusominaisuudet ovat 100-prosenttisen uusiomassasta valmistetun sanomalehtipaperin valttikortteja.. (Enso 2001)

Ylläolevissa otteissa yritys-subjekti pyrkii tavoittelemaan sekä ympäristöä vähän rasittavia toimintatapoja että eritoten lainauksessa 6.28 esiintyvää yrityksen ympäristötyön uskottavuutta. Nimeän tarinan objektiksi suhteellisen uuden ympäristöjohtamisen käsitteen '*ympäristösuorituskyky*', jolle liiketaloustieteellisessä ympäristökirjallisuudessa annettu määritelmä palvelee hyvin näissä kirjoituksissa esiintyvää subjektin päämäärää. Ympäristösuorituskyvyltään hyvä yritys kykenee yhtäältä pitämään yrityksen tuotantoprosessien ja tuotteiden ympäristölle aiheuttaman kuormituksen pienenä ja toisaalta

vakuuttamaan yrityksen sidosryhmät hyvästä ympäristöasioiden hoidosta (Lovio 2001; Kuisma 2004). Apuobjektiksi voidaan nimetä yrityksissä tehtävä jatkuva ympäristötyö.

Erityisesti ilmaukset, joissa subjekti tavoittelee ympäristötyössään "huippuluokkaisuutta" ja "johtajuutta" implikoivat tarinalliseksi vastustajaksi yrityksen kilpailijoita. Kilpailijoiden lisäksi kirjoituksissa esiintyy myös muita tekijöitä, jotka voidaan asettaa vastustajan rooliin. Katsotaan seuraavaksi ominaisuuksia, joilla subjekti pyrkii voittamaan kilpailijat ja muut vastustajat ja saavuttamaan arvo-objektin.

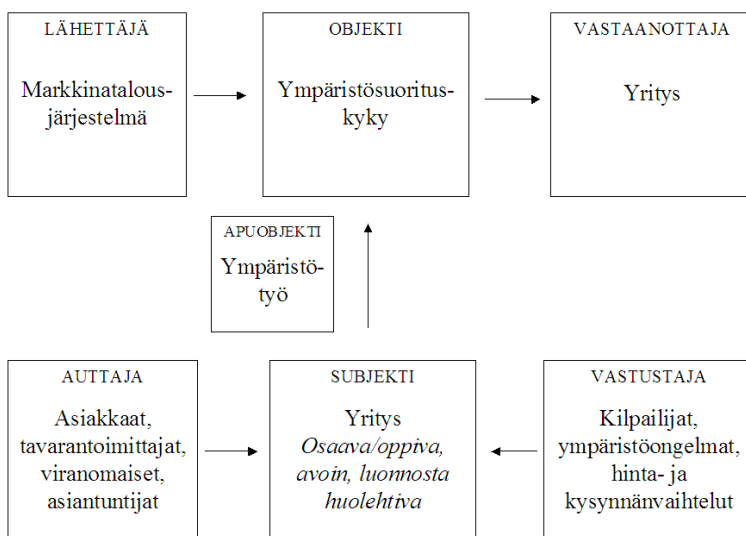
- 6.30 -Proessin toiminnallinen luotettavuus ja ympäristöystävällisyys olivat lähtökohtina jo tehtaan suunnittelussa ja laitevalinnoissa. Erityisesti vesipäästöille määriteltiin selkeät tavoitteet ja niiden minimoimiseksi tehtiin kaikki, mitä osattiin. ... (*Oppimisen diskurssi*) Tarvittaessa sellu voidaan valkaista myös ilman kloorikemikaaleja (TCF-sellu). Tällaisen sellun kysyntä on kuitenkin ollut viime aikoina vähäistä. ... Vesi on tässä 8 hehtaarin altaassa niin puhdasta, että siinä kasvatetaan kaloja ja rantakasveja. Vettä ilmastetaan, ja siinä elävät ja lisääntyvät mm. karpit, ruutanat ja siiat... (*Suojeludiskurssi*) - Enocell on kertonut tehtaan asioistaan avoimesti paikkakunnan asukkaalle, jolle on järjestetty ympäristövierailuja 90-luvun alusta saakka. Näihin teemailtoihin on kutsuttu myös ympäristöviranomaisia ja muita alan asiantuntijoita. (*Läpinäkyvyyden diskurssi*) ... henkilöstö on hyvin perillä ympäristöasioista. Koulutusta on annettu paljon. ... Ainoa havaittava ympäristöhaitta ovat enää hajupäästöt, jotka ovat jo vähentyneet ja vähenevät edelleen tulevaisuudessa. (*Oppimisen diskurssi*) (Enso 1999b)
- 6.31 - Me näemme omat ympäristökysymyksemme osana tuotantoketjua, jossa tavarantoimittajien ja asiakkaiden ympäristöasioihin liittyvä suorituskyky on yhtä tärkeä kuin omamme. Toinen tärkeä näkökohta on avoimuus. Stora Enson ympäristöpolitiikka on ilmaus avoimuudesta uusille näkemyksille. Poliitiikka on myös viesti koko maailman huomioonottamisesta. Tämä merkitsee sitä, että me olemme sitoutuneet kunnioittamaan myös muita kulttuureita ja arvoja. (*Läpinäkyvyyden diskurssi*) ... Stora Enson monien tuotantolaitosten laajalla kokemuksella on hyvät mahdollisuudet levittää parhaita toimintatapoja siten, että liiketoiminnassa päästään mahdollisimman tehokkaaseen ympäristönhallintajärjestelmään. ... Stora Enson puunhankinta suomalaismetsistä perustuu ennen pitkää kokonaan sertifioituista metsistä saatavaan puuhun. Suomen ja Ruotsin tehtaille myös tuodaan puuta ulkomailta, ja ruotsalaisiin laitoksiin ostetaan puuta yksityismetsänomistajilta. Myös nämä puuvirrat pyritään saamaan laadunvarmistuksen piiriin. ... Uusia haasteita on näköpiirissä... Ilmastonmuutoksen merkitys kasvaa, ja se on todennäköisesti suuri tulevaisuuden kysymys. (*Oppimisen diskurssi*) (Enso 2000b)
- 6.32 Sachsenin tehdas ... tekee loistavaa sanomalehtipaperia, hyvää tulosta ja pitää henkilöstön ja ympäristön lisäksi huolen myös lampaista. (*Suojeludiskurssi*) ... Tehdas ei kuitenkaan pyöri itsekseen, ... , tarvittiin osaavaa henkilökuntaa. ... Se oli valtava koulutusrupeama. Henkilöstöä koulutettiin Saksassa, Itävallassa, Sveitsissä ja Suomessa. Panostus oli välttämätön ja loi osaamisen ohella ainutlaatuisen me-hengen porukalle,... Paperinteko on silti oma taiteenlajinsa, joka vaatii täydellistä omistautumista ja halua kehittyä työssään. (*Oppimisen diskurssi*) ... Sachsen on pyrkinyt turvaamaan tasaisemman hintakehityksen ja raaka-aineen saannin pitkäaikaisilla sopimuksilla. Nyt hintataso on taas maltillisempi.

MUUTOKSEN VAKIINTUMISVAIHE

Keräyspaperin hinta on kuitenkin vaihdellut viimeisten kymmenen vuoden aikana 70-400 DM:n välillä, joten hintaheilahtelut ovat olleet rajuja. (Enso 2001)

Otteista voidaan tehdä kaksi erityisen kiinnostavaa havaintoa. Ensinnäkin *vastustajiksi* tuotetaan *kilpailijoiden lisäksi erilaiset ympäristöongelmat*, kuten hajupäästöt (ote 6.30) ja ilmastonmuutos (ote 6.31), sekä hinta- ja kysynnänvaihtelut (otteet 6.30 ja 6.32). Toiseksi, kirjoitukset, joissa kerrotaan konkreettisesti yksittäisen tehtaan ympäristötyöstä, yhdeksi toimintaa arvottavaksi tekijäksi tulee *luonnon hyvinvoinnin* edistäminen (otteiden 6.30 ja 6.32 suojelediskurssin esiintymiset). Mainitsemani havainnot implikoivat sitä, että vastuu ja huolenpito luonnosta, jota Greenpeace usein tuottaa ympäristökirjoituksissaan rinnan yhteiskunnallisen vastuullisuuden kanssa, on näissä tarinoissa kerronnallisesti merkittävämmässä roolissa kuin muissa Enson ympäristökirjoituksissa.

Yllä annettu kuvaus voidaan tiivistää seuraavanlaiseen aktanttimalliin.

Kuva 18. Enson suorituskykykeskeisen kilpailukykypuheen semiottinen rakentuminen.

Tässä aktanttitarinassa yhdistyy kiinnostavasti kaksi asiaa. Yhtäältä subjektin toimintaa ohjaavat liiketoiminnalliset tekijät, kuten kilpailijoiden päihittäminen sekä hinta- ja

kysyntätekijät. Toisaalta tarinan kuvaamaan ympäristötoimijuuteen kuuluu keskeisesti huolenpito luonnosta ja ympäristöongelmien ennakointi.

6.5 Totuustaistelun laajeneminen

Luvussa 6 käsitellyt Enson kirjoitukset ovat valottaneet etupäässä sitä puolta ympäristökeskustelua, jossa yrityksen ympäristötyö nähdään markkina-arvoa omaavana toimintana ja siten yhdenmukaisena yrityksen perusliiketoiminnan kanssa. Tälle puheelle on ollut ominaista vastustaja-aktantin ohuus ja metsäteollisuutta kohtaan esitetyn julkisen suojelukritiikin puuttuminen puheesta. Aineistoon kuuluvissa Stora Enso Global -henkilöstölehden kirjoituksissa ei ole tutkittavana ajanjaksona esiintynyt ympäristöaiheisia puolustuskirjoituksia. Puolustuskirjoitusten puuttuminen ja puolustavan puheen poissaolo yrityksen henkilöstölehdessä 1990-luvun lopulta lähtien implikoi sitä, että ympäristökysymyksiä on toimituspoliittisista, imagollisista tai muista viestintästrategisistä syistä alettu käsitellä kyseisessä julkaisussa ennen kaikkea kilpailukykypuheen viitekehyksessä. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, että yritys ei muissa konteksteissa kävisi keskustelua ympäristönsuojelusta puolustavalle puheelle ominaisesta positiosta käsin.

Koska tämän tutkimuksen puitteissa kerättyyn aineistoon ei sisälly Enson puolustavaa puhetta vuoden 1996 jälkeen, kysymystä metsäteollisuuden ja ympäristönsuojelijoiden välisestä kiistatilanteesta ja totuustaistelusta 'muutoksen vakiintumisen' ajanjaksolla on perusteltua analysoida muiden samaa aihetta käsitelleiden tutkimusten avulla. Metodologisesti kyse on tutkimusaineistosta muodostetun typologian täydentämisestä tutkimusongelman ja analyysin kannalta relevantilla datalla ja sen vertaamisesta tutkimusaineistosta jo tehtyihin tulkintoihin (Alasuutari 1994, 203-222; Silverman 2000, 83-85; 2001, 248-254). Typologian täydentämisen tehtävänä on tässä yhteydessä sekä vahvistaa joitakin jo tehtyjä tulkintoja että havainnollistaa annettujen selitysten pätevyyttä myös laajemmin kuin tutkittuun tapaukseen.

Hedelmällisen kohteen tähän tehtävään tarjoaa paljon julkisuutta saanut konflikti toisen suomalais-monikansallisen metsäteollisuusyrityksen UPM-Kymmenen ja kansalaisjärjestöjen välillä vuosina 1997 ja 1998. Kiistan aiheena oli yrityksen aikomus tehdä

merkittävä investointi Kaakkois-Aasiaan perustamalla singaporelais-indonesialaisen April-metsäyhtiön (Asia Pacific Resource International Limited) kanssa hienopaperia tuottava liitto. Kansalliset ja kansainväliset ympäristö-, kehitys- ja ihmisoikeusjärjestöt esittivät ankaraa kritiikkiä investointipäätöksestä ja vaativat UPM-Kymmeneä vetäytymään April-yhteistyöstä. Aiottu yhteistyöhanke yhtiöiden välillä jäi toteutumatta Aasian talouskriisin johdosta, mutta se sai aikaan avoimen konfliktitilanteen, jossa osapuolet esittivät eriäviä ja kärjekkäitä mielipiteitä yhteistyön kannatettavuudesta ja oikeutuksesta sekä julkisuudessa että monilla muilla areenoilla mukaanlukien yrityksen vuoden 1998 yhtiökokous. (Kuvaja ym. 1998a; Miettinen & Selin 1999; Selin 2002.)

Tapaus on tässä yhteydessä tutkimisen arvoinen neljästä syystä. *Ensinnäkin* länsimaisten metsäyhtiöiden Aasiaan suuntautuneet kansainvälistymisstrategiat ovat ajankohtainen esimerkki nykypäivän suuryritysten ylikansallisesta toiminnasta ja sen nostattamasta kansalaisyhteiskunnan kritiikistä. Kiistelystä kohteena ovat perinteisen luonnonsuojelun lisäksi olleet ihmisoikeus- ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kysymykset, joiden puolustaminen on viime vuosina lisääntyvässä määrin kuulunut ympäristönsuojelijoiden aktiviteettiin. Metsäyhtiöiden, kuten monien muidenkin modernien suuryhtiöiden, oikeudenmukaisuushaaste on vahvistunut yhtiöiden kansainvälistymisen myötä, erityisesti maanosien ja kulttuuripiirien rajat ylittävässä toiminnassa (Rannikko & Lehtinen 2004, 22). *Toiseksi*, Suomessa päämajaansa pitävien monikansallisten metsäyhtiöiden Aasia-toimista juuri UPM-Kymmenen April-yhteistyö nostatti kansalaisjärjestöjen, mukaanluettuna Greenpeace, piirissä erityisen aggressiivista kritiikkiä sekä laajaa julkista keskustelua. Yhtenä kiistelystä teemana oli UPM-Kymmenen investointipäätöksen saama korkean tason poliittinen tuki, jota kritisoidaan nousivat järjestöjen lisäksi myös monet muut yhteiskunnallisesti valvetuneet ihmiset, kuten esimerkiksi taiteilijat. (Kuvaja ym. 1998a; Miettinen & Selin 1999; Åkerman 2001; Selin 2002.) *Kolmanneksi*, tapauksen analysoiminen auttaa valaisemaan, kuinka etenkin monikansalliset suuryritykset eivät yrityksissä tehtyjen ympäristöparannusten jälkeenkään voi estää sellaisten tilanteiden syntymistä, joissa se joutuu puolustautumaan kansalaisyhteiskunnasta nousevaan kritiikkiin. Myös tämän tutkimuksen kohdeyritys Stora Enso on joutunut kritiikin kohteeksi sen Aasiaan suuntautuneiden investointihankkeiden johdosta (Stora Enso mukana

riistämässä...; Kuvaja ym. 1998a). *Viimeiseksi*, UPM-Kymmenen April-yhteistyön aiheuttamasta konfliktista on tehty aiempaa tutkimusta, mikä puoltaa juuri sen tapauksen ottamista käsittelyyn käsillä olevan tutkimuksen empiirisen analyysin päätteeksi.

Åkerman (2001; 2002) on analysoinut UPM-Kymmenen ja kansalaisjärjestöjen välistä Indonesian metsäkonfliktia. Hänen työssään osapuolia tarkastellaan kilpailevien tulkintakehyksien näkökulmasta, jossa eri toimijat määrittelevät ympäristöongelman ja siihen liittyvän ympäristötoimijuuden eri tavoin. Käsillä olevan ja Åkermanin tutkimusten perusasetelmallisista eroista huolimatta Åkermanin analyysistä voidaan poimia havaintoja, jotka auttavat valaisemaan muutoksen vakiintumisvaiheen kiistatilanteen diskursiivista rakentumista. Lähden purkamaan hänen tekemiään havaintoja siitä näkökulmasta, millaisiin perusoletuksiin kiistan osapuolet nojautuivat käydessään keskustelua kiistellystä asiasta.

Ensinnäkin Åkermanin mukaan Indonesia-metsäkonfliktille oli tyypillistä se, että perustellessaan ja oikeuttaessaan näkemyksiään osapuolet pyrkivät kiistämään vastapuolen tuottaman tiedon ja tietolähteiden luotettavuuden. Vastatessaan kansalaisjärjestöjen kritiikkiin toimitusjohtaja vetosi yrityksen metsätaloutta koskevaan asiantuntijuuteen ja vähätteli vastapuolen asiantuntemusta. Kansalaisjärjestöjen edustaja puolestaan kyseenalaisti yrityksen johdon paikallista toimintakulttuuria koskevan asiantuntijuuden. Molemmat osapuolet pyrkivät määrittämään vastapuolen joko tunteenomaisen tai vajavaisiin tietoihin perustuvien argumenttien esittäjäksi. Lisäksi osapuolten kilpailevat ongelmanmääritykset tukivat esittäjiensä omaa asiantuntijuutta ja asemaa ongelman ratkaisijana. (Åkerman 2001; 2002.) Nämä tiedot ja tulkinnat kielivät tässä tutkimuksessa keskeisesti esillä olleesta asiantuntijuuskiistasta, jossa kiistan osapuolet esittävät erilaisia mielipiteitä tositedon diskurssin ja mahdollisesti myös totuuden moraalidiskurssin sisältämiin oletuksiin nojaten ja käyvät taistelua totuudesta. Entä mihin muihin oletuksiin osapuolet nojasivat keskustelussa?

Kansalaisjärjestöt tuomitsivat muun muassa yrityksen yhtiökokouksessa pitämissään puheenvuoroissa UPM-Kymmenen toiminnan ekologisesti ja sosiaalisesti vastuuttomaksi. Analysoidessaan kansalaisjärjestön ongelmanmäärittelyä Åkerman tosin korostaa

sosiaalisten oikeudenmukaisuuskysymysten ensisijaisuutta: "Ongelman ydin ei ollut resurssin suojele eikä perinteinen luonnonsuojele, vaan paikallisen väestön taloudellisten ja kulttuuristen oikeuksien puolustaminen. ... Kansalaisjärjestöt vaativat UPM-Kymmeneä ottamaan kantaa Indonesian valtion epädemokraattiseen hallintokulttuuriin ja kantamaan vastuuta tavasta, jolla alkuperäiskansat karkotettiin April-yhtymän käyttöön luovutetuilta metsäalueilta." (Åkerman 2001, 114-116.) Kansalaisjärjestöt vetosivat argumentoinnissaan näin ollen vahvasti sosiaalisen vastuun diskurssin sisältämään oletukseen, jonka mukaan yrityksen on toiminnallaan kannettava yhteiskunnan jäsenenä sille kuuluvaa laajempaa kuin taloudellisten kriteerien puitteissa määrittävää vastuuta.

Sosiaalisen vastuun diskurssin lisäksi kansalaisjärjestöjen kritiikissä nousee esiin myös vuorovaikutuksen diskurssi. Åkerman siteeraa tutkimuksessaan erään kansalaisjärjestön edustajan lausuntoa: "UPM-Kymmene ei ole ryhtynyt suoraan, tasa-arvoiseen ja julkiseen vuoropuheluun Aprilin konsessioalueella ja sen välittömässä läheisyydessä elävien ihmisten kanssa. UPM-Kymmene ei näin ollen ole esittänyt halua etsiä ratkaisua konfliktiin yhteistyössä niiden ihmisten kanssa, joiden elämään ratkaisut eniten ja välittömimmin vaikuttavat." (Åkerman 2001, 115)

UPM-Kymmenen ongelmanmäärittelystä Åkerman puolestaan toteaa: "UPM-Kymmenen tulkinna metsää tarkasteltiin puuraaka-ainetta tuottavana resurssina, jota April-yhtiö UPM-Kymmenen tarjoaman vankan suomalaisen metsäosaamisen sekä kansainvälisten konsulttitoimistojen asiantuntemuksen avulla pystyisi entistä tehokkaammin ja kestävämmiin jalostamaan. Metsänkäyttö oikeutettiin vetoamalla Indonesian kehitystavoitteisiin. Indonesian valtio määriteltiin näin kehityksimaaksi, jonka tärkein tavoite oli taloudellinen kasvu. UPM-Kymmenen toimitusjohtaja Juha Niemelä nimesi Indonesian tärkeimmäksi ongelmaksi köyhyden, joka hänen mukaansa oli myös yksi suurimmista ympäristötuhon syistä. ... Niemelän näkemyksen mukaan ongelman ydin on, että metsän tehokas taloudellinen käyttö on ehto Indonesian kestäväälle kehitykselle. ...UPM-Kymmenen tiedonantojen mukaan ... ulkomaisten yritysten puolestaan sanottiin tuovan epädemokraattiseen indonesialaiseen hallintokulttuuriin pohjoismaista työpaikkademokratiaa." (sama, 105-106.)

Åkerman antaa suoria otteita toimitusjohtajan puheenvuorosta UPM-Kymmenen yhtiökokouksessa 25.3.1998, jossa todetaan muun muassa: "Minun mielestäni ne, jotka pyrkivät eristämään Indonesian, jättämään sen yksin ongelmiensa kanssa, tekevät todellisen karhunpalveluksen tälle 200-miljoonaiselle väestölle. ... Hyvästä yhteistyöstä on tavattomasti esimerkkejä – valitettavasti lähes yhtä paljon on esimerkkejä siitä, mitä tuhoa tapahtuu, kun köyhät kansat jäävät ratkomaan omia ongelmiaan. ... April yhteistyössä ei ole mitään moraalisesti hävettävää – ei mitään eettisesti kielteistä. Meidän vetäytyminen sieltä olisi suorastaan raukkamaista myöskin sitä asujaimistoa ja luontoa kohtaan." (Åkerman 2001, 105-107)

Toimitusjohtaja joutui kansalaisjärjestöjen yhtiökokousaloitteen vuoksi arvioimaan April-investiointia taloudellisen kannattavuuden näkökulman lisäksi myös eettis-moraaliselta kannalta (Åkerman 2002). UPM-Kymmenen edustajien tapaa esittää puolusteluja kritiikkiä saaneelle toiminnalleen on kiinnostavaa vertailla luvussa 5.4.1 analysoituihin Enso 1985a- ja Enso 1995 -puolustuskirjoituksiin ja niissä tuotettuihin todellisuuskuviin. Perustelen tätä jälleen sillä, että yllä eritellyn UPM-Kymmenen puolustavan argumentoinnin keskiössä on Enso 1985a- ja Enso 1995 -kirjoitusten tapaan yrityksen nykyiset käytännöt ja toimintapolitiikat eikä muiden puolustuskirjoitusten tapaan julkinen keskustelu ja 'tiedotussota'.

Yllä todettiin Åkermanin tekemien tulkintojen kielivän asiantuntijuuskiistasta, jossa kiistan osapuolet esittävät erilaisia mielipiteitä tositedon diskurssin ja mahdollisesti myös totuuden moraalidiskurssin sisältämiin oletuksiin nojaten ja käyvät taistelua totuudesta. Lisäksi yllä todettiin kansalaisjärjestöjen vetoavan argumentoinnissaan sosiaalisen vastuun diskurssiin ja vuorovaikutuksen diskurssiin ja leimaavan yrityksen niihin tukeutuen yhteiskunnallisesti vastuuttomaksi ja liian vähän vuoropuhelua ja neuvotteluja harjoittavaksi tahoksi. Seuraavaksi on kiinnostavaa tarkastella, mihin muihin kuin tositedon diskurssin oletuksiin yritys nojasi pyrkiessään antamaan perusteluja April-yhteistyölle. Ylläolevista Åkermanin tulkinnoista ja UPM-Kymmenen toimitusjohtajan suorasta lainauksesta voidaan tehdä kaksi tätä koskevaa kiinnostavaa päätelmää.

UPM-Kymmenen tapa puolustella toimiaan muistuttaa kahdessa mielessä Enso 1995 -kirjoituksen piirtämää kuvaa todellisuudesta. Alla on ote Enso 1995 -kirjoituksesta, johon perustan sen jälkeen esittämäni tulkinnat.

- 6.33 Moraalisesti tarkastellen metsäteollisuuden toiminnalle on useita perusteltuja näkökohtia. Metsäteollisuus valmistaa uusiutuvasta raaka-aineesta elämisen, kulttuurin ja kehityksen kannalta tärkeitä, jopa välttämättömiä tuotteita. ... Suomalaista metsäteollisuutta on syytetty moraalittomasta toiminnasta Venäjän metsissä. Näillä syytteillä ei ole mitään todellisuuspohjaa. ... Suomalaisen metsäteollisuuden toiminta parantaa Venäjän metsätaloutta ja sen toimintaedellytyksiä. ... Usealle Karjalan metsäkyllälle puun vientitulot ovat ainoa tulonlähde, josta ihmiset saavat välttämättömän toimeentulon. Suomalainen metsäteollisuus vie toimiessaan yhteistyössä venäläisien kanssa sinne kehittyneempää ja parempaa metsätalouden suunnittelun tietoa ja taitoa, parempaa ja ympäristöstävällisempää teknologiaa sekä parempaa ympäristöosaamista. Venäjän metsiä hyödynnetään tulevaisuudessa varmasti paremmin kuin nykyisin. ... Suomalaisen toiminta Venäjän metsissä on siis teknisesti, taloudellisesti ja myös moraalisesti hyvin perusteltavissa. (Sosiaalisen vastuun diskurssi) (Enso 1995)

Ensinnäkin luvussa 5.4.1 tulkitsin Enso 1995 -kirjoituksen rakentamaa todellisuuskuvaa siten, että sosiaalisen vastuun diskurssin mukainen käsitys teollisuudesta laajaa yhteiskunnallista vastuuta kantavana tahona istutettiin tositetun diskurssin kautta tuotettuun asiantuntijuustaistoon. Näin yritys käy vuoden Enso 1985a -puolustuskirjoitukseen nähden vahvempaa totuuskampailua siitä, mikä on moraalisesti oikein ja hyväksyttyä. UPM-Kymmenen ja kansalaisjärjestöjen välisen konfliktin analyysi antaa uuden näytteen siitä, miten asiantuntijakiista pitää sisällään myös kiistelyn siitä, mitä on sosiaalisesti vastuullinen toiminta. Tämän todettiin luvussa 5.4.1 laajentavan ja vahvistavan teollisuuden ja suojelijoiden välistä asiantuntijuuskiistaa ja toimijoiden jyrkkää vastakkainasettelua.

Toiseksi, sekä UPM-Kymmenen puolustavasta argumentoinnista että otteesta 6.33 voidaan, tässä yhteydessä vain havainnollistamisen tarkoituksessa, tunnistaa niitä yhdistävä toinen, uusi diskurssi, johon perustuen molemmissa otteissa perustellaan yrityksen toimintaa. Tälle diskurssille, joka tämän tutkimuksen diskurssien kirjossa asettuisi sosiaalisen vastuun diskurssin yhdeksi aladiskurssiksi, kuvaava nimi voisi olla vaikkapa *kehitysapudiskurssi*. Se voidaan määritellä sisältämään oletuksen, jonka mukaan pidemmälle kehittyneen ja paremman hyvinvoinnin omaavan toimijan tulee auttaa huonompiosaisia ja vähemmän kehittyneitä kansoja niiden hyvinvoinnin kasvattamisessa. Kehitysapudiskurssin käyttö

yrityksen puolustavassa puheessa vaikuttaa yrityksen argumentoinnin tehokkuuden kannalta hyödylliseltä kahdellakin tapaa: Ensinnäkin, yritys tuotetaan sen puitteissa laajemman yhteiskunnallisen vastuun kantajana, jonka toiminta näyttäytyy vastuullisen maailmankansalaisen käyttäytymisenä. Tuotettu identiteetti on hyvin edullinen monikansalliselle suuryritykselle, jonka investoinnit ja toiminta suuntautuvat lisääntyvässä määrin kehittyviin maihin. Toiseksi, kehitysapudiskurssi pystyy korvaamaan tai täydentämään Enso 1985a- ja Enso 1995 -kirjoituksissa esiintyvän talousdiskurssin funktiota siinä, että toimijan vastuullisuus kietoutuu ensisijaisesti – ei talousdiskurssin tapaan Suomen, vaan investoitavan valtion – kansalaisten taloudellisen hyvinvoinnin kasvattamiseen. Näin tuotetun identiteetin kautta pyritään hakemaan oikeutusta yrityksen Aasiaan suuntautuville investointihankkeille. Kehitysapudiskurssi laajentaisi yleistyessään yritysten ja ympäristönsuojelijoiden välistä asiantuntijuuskiistaa pitämään sisällään kiistelyn siitä, mitä on oikeanlainen kehitysapu. On oletettavaa, että kehitysapudiskurssin valjastaminen käyttöön monikansallisten suuryritysten kehitysmaihin suuntautuvissa investointitoimissa on vahvistunut ja vahvistuu.

6.6 Yhteenveto

Tässä luvussa suoritettu analyysi osoitti, että sekä Enson että Greenpeacen tuottamaa ympäristötoimijuutta on noin 1990-luvun puolivälistä lähtien alkanut jäsentää aikaisempaa vahvemmin oletus, jonka mukaan toimijalle on hyväksyttävää ja toivottavaa vastata asiakkaiden odotuksiin ja vaatimuksiin. Puhtaan tuotteen tavoittelu muuttui monissa Enson kilpailukykykirjoituksissa voittoa tuottavien "ekotuotteiden" vienniksi markkinoille, jossa ympäristövalveutuneet kuluttajat niitä ostavat. Markkinadiskurssi näyttää Enson muutoksen vakiintumisvaiheen ympäristökirjoituksissa vieneen tilaa sosiaalisen vastuun diskurssilta argumentaatiota puiteistavana struktuurina. Myös ympäristönsuojelijoiden lisääntynyt 'markkinapuhe' ja vaikuttaminen markkinoiden kautta osaltaan korostaa kuluttajien ympäristövastuuta ja -valtaa, josta on viime vuosina käyty paljon keskustelua niin tieteen sisällä (ks. esim. Moisander 2001; 2004; Uusitalo 2005) kuin julkisuudessa. Käsillä olevan tutkimusongelman kannalta on erityisen kiinnostavaa, että markkinadiskurssin puitteissa vastuullisuuden (moraalista) arviointia ei tuoteta tapahtuvaksi yrityksessä, vaan ekologisesti

vastuullisen käyttäytymisen määrittely on delegoitu markkinoille. Yrityksen toimien "oikeellisuutta" arvioidaan markkinadiskurssin puitteissa tuotteiden kysynnän ja markkinoiden hyväksynnän perusteella.

Edellisen luvun analyysissä havaittiin, kuinka teollisuuden ja suojelijoiden välinen asiantuntijuuskiista vahvistui pitämään sisällään myös kiistelyn siitä, mitä on sosiaalisesti vastuullinen toiminta. Toimijan taloudellista vastuuta laajemman vastuunoton istuttaminen asiantuntijuuskiistaan näkyi myös UPM-Kymmenen April -yhteistyön synnyttämää kiistaa käsittelevässä lyhyessä tapausanalyysissä, jossa asiantuntijuuskiistaan sisältyivät myös kyseisessä yhteiskunnallisessa ja vuorovaikutustilanteessa olennaiset ihmisoikeus- ja kehitysapukysymykset. Tehdyt havainnot implikoivat, että ympäristötoimijalla on kiistatilanteessa taipumus istuttaa vastuullisuutta ja moraalisuutta koskevat kysymykset asiantuntijuuskiistan kehikseen. Jokainen lisätty toiminnan ulottuvuus, jonka suhteen pyritään todistelemaan, vahvistaa asiantuntijuustaistelua sekä ylläpitää teollisuuden ja suojelijoiden välistä jyrkkää vastakkainasettelua.

7 Johtopäätökset ja keskustelu

Tämän tutkimuksen päätehtävänä oli analysoida yritysmaailman ja ympäristönsuojelijoiden käymän ympäristökeskustelun sosiaalis-kulttuurista rakentumista suomalaisen metsien käyttöä koskevan keskustelun kontekstissa. Tutkimus nojasi oletukseen, jonka mukaan yritysmaailman edustajia ja ympäristönsuojelijoita yhdistää intressien ja mielipiteiden eroista huolimatta yhteinen kulttuurinen todellisuus. Tutkimuksen tavoitteena oli katsoa millä tavalla tuo todellisuus tulee esille ja vaikuttaa osapuolten käymässä ympäristökeskustelussa. Tutkimuksen empiirisenä aineistona käytettiin metsäteollisuusyritys Enson (nykyisin Stora Enson) ja ympäristöjärjestö Greenpeacen itsenäisesti ja autenttisesti tuottamia ympäristöaiheisia kirjoituksia vuosilta 1985-2001.

Tehtävän suorittamiseksi tutkimuksessa sovellettiin kielen käytön vaihtelevuuden tarkasteluun keskittyvää diskurssianalyttistä lähestymistapaa, ja sen metodisena apuvälineenä A.J. Greimasin semioottista aktanttimalia. Niiden avulla eriteltiin erilaisia ja tilanteittain vaihtelevia tapoja, joilla Enso ja Greenpeace ovat esittäneet argumentteja luontoympäristön käytöstä ja pyrkineet samalla oikeuttamaan siihen liittyviä toimiaan.

Tutkimuksen merkittävin kontribuutio liittyy ympäristökeskustelua käyvien toimijoiden yhteiseen kulttuuriseen arvomaailmaan, joka tulee esille osapuolten tavoissa esittää argumentteja ympäristön suojelemisesta tai hyväksikäytöstä. Tutkimuksen keskeinen, diskurssien tunnistamiseen perustuva väite on, että yritysmaailman edustajat ja ympäristönsuojelijat ovat ympäristönsuojelusta argumentoidessaan nojanneet moniin yhteisiin kulttuurisiin arvoihin ja perusoletuksiin. Tiettyjen kulttuuristen arvostusten muodostamasta rakenteellisesta jatkuvuudesta huolimatta osapuolten tavassa esittää argumentteja ympäristönsuojelusta on tapahtunut myös tilanteittaista variaatiota sekä ajallisia siirtymiä. Myös näiden muutosten tunnistaminen ja kuvaaminen muodostaa keskeisen osan tutkimuksessa.

Tässä luvussa kokoan yhteen tutkimukseni päätulokset liittäen ne osaksi laajempaa keskustelua ympäristökeskustelujen asiantuntijavaltaistumisesta sekä arvojen esiintymisestä ympäristökeskusteluissa.

7.1 Päätelmiä ympäristökeskustelun yhteisistä arvoista

Ympäristökiistoja on aikaisemmin pyritty selittämään etupäässä tavalla, joka korostaa kiistan osapuolten välisiä eroja. Tämä pätee tutkimuksiin, jotka valottavat kiistojen rakenteellisia piirteitä samoin kuin sellaisiin asetelmiin, joissa tarkastellaan osapuolten tapoja tulkita kiistan kohteena olevaa kysymystä. Osapuolten jakama kulttuurinen todellisuus ja sen sisältämät yhteiset arvot ovat sekä julkisissa että tieteen sisällä käydyissä keskusteluissa jääneet paitsioon.

Julkisuudessa yritysmaailman ja ympäristönsuojelijoiden väliset kiistat näyttäytyvät usein talouden ja luonnon välisinä yksinkertaisina vastakkainasetteluina, joissa esimerkiksi suojelijoiden luonnon hyvinvointia puolustavan toiminnan nähdään vaarantavan yrityksen kansalaisille tarjoamia työpaikkoja. Talouden ja luonnon vastakkain asettamisen on nähty muodostuneen jopa eräänlaiseksi 'kielipeliksi', joka valjastetaan käyttöön silloin kun suojelutoimenpiteet herättävät vastustusta (Nieminen 1996, 286). Monet staattiset ja polarisoivat jäsenyydet ympäristökiistoista peittävät alleen osapuolille yhteistä arvomaailmaa, jossa saattaa piillä merkittävää muutospotentiaalia ympäristön ja yhteiskunnan kannalta parempien käytäntöjen institutionalisoimiseksi. Tätä näkemystä tukevat monet tutkimukseni tulokset.

Tässä tutkimuksessa tarkastelin ympäristökiistaa – eli erimielisten toimijoiden käymää ympäristökeskustelua – yhteiskunnallisena ja kulttuurisena kysymyksenä, jolla on oma sosiaalinen dynamiikkansa: yritysmaailman ja ympäristönsuojelijoiden käymä keskustelu ympäristönsuojelusta on väistämättä sidoksissa siihen yhteiskuntaan ja kulttuuriin, jossa osapuolet toimivat. Tutkimuksessa osoitettiin monin tavoin, miten tuo kulttuuri näkyy ja vaikuttaa käydyssä keskustelussa. Ennen kaikkea pyrin tuomaan uutta tietoa sellaisista, osin julkilausumattomista, yhteisistä kulttuurisista arvoista, joihin tukeutuen molemmat osapuolet argumentoivat ja esittävät mielipiteitä ympäristönsuojelusta. Pureutumalla

osapuolten yhteisiin puhetapoihin toin samalla esille, millaisilla merkitysulottuvuuksilla yritysmaailman ja ympäristönsuojelijoiden väliset erimielisyydet ovat kulkeneet. Tein näkyväksi aikaisemmin huomiotta jääneitä mekanismeja, jotka ovat merkittäväällä tavalla olleet vaikuttamassa käydyn ympäristökeskustelun kulkuun.

Yllä esitettyyn osapuolten vastakkainasettelua korostavaan kielipelin ajatukseen peilaten tässä tutkimuksessa on sovellettu toisenlaista näkökulmaa kielen rooliin keskustelussa. Empiirinen analyysini perustui oletukselle, jonka mukaan ympäristökiistan osapuolet osallistuvat samaan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Tässä keskustelussa pärjääminen edellyttää molemmilta osapuolilta vetoamista ympäröivässä kulttuurissa yleisesti hyväksytyihin arvoihin ja perusoletuksiin. Ympäristökeskustelun osapuolet tulevat näin ollen väistämättä nojanneiksi joihinkin yhteisiin kulttuurissa vallitseviin arvostuksiin perustellessaan omia, jopa vastakkaisia, näkemyksiään ympäristönsuojelusta. Tutkimuksessa korostui alunperin Wittgensteinin esittämä näkemys, jonka mukaan "ihminen voi pelata vain sellaisia 'kielipelejä', joita muutkin pelaavat" (Suoninen 1999, 105). Keskustelut ympäristönsuojelusta ovat tästä näkökulmasta aina sitä ympäröivän kulttuurin tuotteita.

Tutkimukseni osoitti, että Enson ja Greenpeacen käymä keskustelu metsäteollisuuden ympäristönsuojelusta koostuu useista osapuolille yhteisistä kulttuurisista arvoista ja perusoletuksista. Yhteisiä kulttuurisia arvoja tutkittiin työssä diskurssien ja niitä käytettäessä muodostuvien toimija-asemien kautta. Tunnistin yhteensä neljä päädiskurssia, joiden kautta Enso ja Greenpeace ovat käyneet ympäristökeskustelua ja pyrkineet samalla oikeuttamaan luontoympäristön käyttöön liittyviä toimiaan: *tiedon diskurssi*, *vastuun diskurssi*, *avoimuuden diskurssi* sekä *markkinadiskurssi*. Tunnistin tiedolle, vastuulle ja avoimuudelle myös aladiskursseja, jotka auttoivat tarkentamaan analyysiä niihin eri tapoihin, joilla tietoon (ja asiantuntemukseen), vastuuseen ja avoimuuteen liittyviä arvostuksia on tuotettu. Markkinadiskurssi oli ainoa diskurssi, jota en jakanut aladiskursseihin. Monet tunnistamistani diskursseista niiden sisältämine oletuksineen ovat meille suomalaisille varsin triviaaleja "totuuksia". Tämä johtuu siitä, että olemme itse eläneet noissa totuuksissa. Esimerkiksi tiedon vahva arvostus on länsimaiseen kulttuuriin ja

moderniin yhteiskuntaan kuuluva itsestäänselvyys. 'Tieto', 'avoimuus', 'vastuu' ja 'markkinat' eivät myöskään ole uusia käsitteitä analysoitaessa ympäristökiistoja. Pikemminkin on niin, että ympäristökiistojen tutkiminen ja niistä keskusteleminen ilman näitä käsitteitä on yhteiskunnassamme harvinaista. Voidaan siis kysyä, mitä uutta yllämainittujen diskurssien tunnistaminen ja erittely tuo kohdeilmiön tutkimiseen?

Tutkimukseni eroaa monista aikaisemmista ympäristökiistojen ja –keskustelujen tarkasteluista siinä, että tietoa, avoimuutta, vastuuta ja markkinoita ei tämän tutkimuksen puitteissa käytetty tutkijan ennakkoon määrittelemänä analyttisinä käsitteinä, vaan ennen kaikkea *tulkintaresursseina*, joita osapuolet käyttävät tietyissä ajallis-paikallisissa tilanteissa tietyillä tavoilla ja jotka vaikuttavat siihen, millaisena ympäristönsuojelu ja eri toimijat keskusteluissa näyttäytyvät. Tunnistamani yhteiset diskurssit ovat tämän tutkimuksen viitekehyksessä eräänlaisia jälkiä tutkittavien pyrkimyksestä esittää rationaalinen perustelu omalle toiminnalle yhteiskunnassa, jossa huoli ympäristöongelmista on voimistunut.

Tutkimukseni empiirinen analyysi alkoi luvussa 3 tunnistamalla Enson ja Greenpeacen kirjoituksista eri puhetyyppjä, joiden tarkoituksena oli kuvata osapuolten yleistä argumentatiivista rakentumista ja siinä tapahtuvaa variaatiota. Tunnistin Greenpeacen kirjoituksista kaksi puhetyyppiä: *periaatepuhe* ja *hyökkäyspuhe*. Enson kirjoituksista puolestaan nostin esiin kolme puhetyyppiä: *puolustava puhe*, *muutospuhe* ja *kilpailukykypuhe*. Puhetyyppien lisäksi luvussa 3 esiteltiin Enson ja Greenpeacen yhteiset diskurssit ja niitä käytettäessä muodostuvat toimija-asetat. Käytin sekä puhetyyppien että diskurssien tunnistamisessa apuna A.J. Greimasin kehittämää semioottista aktanttimallia. Luin jokaisesta Enson ja Greenpeacen kirjoituksesta esiin niiden sisältämät aktanttitarinat, joiden 'subjektit' tuovat esiin kirjoitusten esittämissä todellisuuksissa hyväksytyjä ja arvostettuja asioita. Vastaavasti ei-hyväksytyjä ja ei-arvostettuja asioita ilmentävät aktanttimallissa 'vastustajien' ominaisuudet.

Tutkimukseni perusteella voidaan väittää, että Enson ja Greenpeacen väliset toistuvat erimielisyydet ja metsäteollisuudessa tapahtunut ympäristökäyttäytymisen muuttuminen

eivät ole horjuttaneet tiettyjä yhteisiä perusoletuksia hyvän yhteiskunnallisen toimijan ominaisuuksista, joihin nojaten molemmat esittävät argumentteja ympäristösuojelusta. Näiden perusoletusten muodostamasta rakenteellisesta jatkuvuudesta huolimatta osapuolten tavassa esittää argumentteja on kuitenkin tapahtunut myös tilannesidonnaista vaihtelua ja muutoksia. Kyse ei ole yhtäkkisistä siirtymisistä yhdestä argumentaatorakenteesta toiseen, vaan pikemminkin painopisteiden vaihdoksista puhetilanteen muuttuessa sekä uudenlaisten elementtien mukaantulosta keskusteluun. Enson ja Greenpeacen argumentoinnissa tapahtuvaa vaihtelua pystyin tarkastelemaan aktanttitarinoiden avulla sen perusteella, missä aktanttien miehittäjätahoissa muutos milloinkin tapahtui.

Luvuissa 4-6 suoritettu Enson ja Greenpeacen argumentoinnin tilanteittaisen ja historiallisen tarkastelun pääpaino oli Enson argumentoinnin vaihtelussa, jota peilasin analyysin kuluessa Greenpeacen argumentointiin. Tarkastelu jaettiin Enson kirjoitusten perusteella kolmeen ajanjaksoon: *muutoksen alkuvaihe*, *murrosvaihe* sekä *muutoksen vakiintumisvaihe*. Vaiheet perustuvat Enson ympäristökäyttäytymisen ajalliseen kehitykseen, ja jaon tarkoituksena oli sijoittaa eri kirjoitusten argumentointitapa tiettyihin keskeisiin puhetta kontekstualisoiviin tekijöihin.

Luvussa 4 suoritettussa *muutoksen alkuvaiheen* tarkastelussa analysoitiin ennen vuotta 1993 julkaistut Enson ympäristökirjoitukset. Suurimmassa osassa kirjoituksia peräänkuulutettiin muutoksia Enson ja muun metsäteollisuuden ympäristökäytäntöihin (muutospuhe) sekä puolustauduttiin ympäristönsuojelijoiden metsäteollisuuteen kohdistamaa kritiikkiä vastaan (puolustava puhe). Tavassa peräänkuuluttaa muutosta ympäristökäytäntöihin tapahtui ajallisia muutoksia. Keskeisin muutos koski Enson kirjoituksissaan tuottaman ympäristötoimijuuden subjektiivisuuden vahvuutta. 1980-luvun puolivälin puheeseen verrattuna Enson 1980- ja 1990-lukujen vaihteen ympäristöpuhe tuotti vahvempaa subjektiivuutta, jossa ympäristötoimijuutta keskeisesti arvottavat tekijät perustuivat yrityksessä itsessään tapahtuvaan kehitykseen. Kun siirryttiin puolustautumaan suojelijoiden kritiikkiä vastaan, teollisuus ja suojelijat asetettiin Enson kirjoituksissa toistuvasti 'totuustaistelun' asetelmaan, jossa teollisuus-subjekti tuotettiin objektiivisen, varman tiedon omaavana asiantuntijana ja suojelijat puolestaan kokemattomina ja väärään tietoon nojaavina ei-asiantuntijoina.

Argumentointi tapahtui erityisesti muutospuheen yhteydessä kuitenkin tavalla, joka implisiittisesti heikensi osapuolten välistä rintamalinjaa ja tasa-arvoisesti osapuolia tietäjinä. Kirjoituksista esiin luetuissa aktanttimalleissa suojelijat saattoivat tällöin esiintyä vastustajan roolin lisäksi myös auttajan asemassa.

Murrosvaiheen periodi oli tutkimusongelman kannalta erityisen keskeinen. Luvussa 5 analysoitu Enson puhe vuosilta 1993-1996 sijoittui ajankohtaan, jolloin yhteiskunnallinen keskustelu metsätalouden ympäristönsuojelusta lisääntyi merkittävästi ja jolloin Greenpeacen kampanjointi metsäteollisuuden ympäristöä vahingoittavaa toimintaa vastaan oli erityisen voimakasta. Enson kirjoituksissa esiintyi murrosvaiheen periodilla erityisen paljon puolustavaa puhetta. Tilanne, johon ympäristönsuojelijoiden kampanjointi oli saattanut suomalaisen metsäteollisuuden, tuotettiin kirjoituksissa uhkaksi, joka vaati toimenpiteitä. Julkisesta metsäkeskustelusta tuotettiin merkittävä kielellinen konstruktio, jota vasten argumentoitiin metsäteollisuuden ympäristökäyttämisen muuttamista. Tutkimuksen tulokset antavat tukea näkemykselle, jonka mukaan kansainvälisen maineen säilyttämisestä tuli metsäteollisuudelle kriittinen tekijä. Se vaikutti merkittävästi Enson ja Greenpeacen välisen tiukan rintamalinjan syntymiseen ja siihen, että metsäteollisuudessa oli tapahduttava muutos suhtautumisessa ympäristökysymyksiin. Luvussa 5 analysoitiin myös Greenpeacen hyökkäyspuheen yleistä jäsentymistä. Sekä Greenpeacen hyökkäyspuheessa että Enson puolustavassa puheessa ympäristökysymysten haasteet kiertyivät vahvasti oikealla tiedolla todistelun ympärille ja siihen liittyvään asiantuntemuksen valtakamppailuun.

Tyypillistä Enson murrosvaiheen ympäristöpuheelle oli totuus- ja asiantuntijuustaistelun lisäksi myös puheen moraalisuus; nyt ympäristönsuojelu näyttäytyi myös kysymyksenä, joka yhteiskunnassa voimistuneen ympäristötietoisuuden vuoksi kulttuurisesti "pakotti" yrityksen reflektoidaan toimintansa arvo- ja vastuukysymyksiä. Muutoskirjoituksissa ympäristötoimijuutta jäsentäväksi ja arvottavaksi tekijäksi tuli asioista tiedottamisen ja neuvottelemisen lisäksi myös metsäteollisuuden vastuunkanto muista metsäarvoista ja siihen liittyvä moraalinen harkinta. Puolustavassa puheessa puolustusta pyrittiin vahvistamaan sosiaalisen vastuun diskurssiin vedoten. Suoritetun analyysin perusteella

voidaan väittää, että sosiaalisen vastuun diskurssin avulla Enson kirjoituksissa "paikattiin" sitä yleisen hyväksyttävyyden vajetta, jota ympäristönsuojelijat olivat olleet synnyttämässä ja jota joissakin Enson aikaisemmissa puolustuksissa täytettiin ylimääräisillä selittelyillä.

Yhteiskunnallisesti vastuuta ottavan kuvan tuottaminen metsäteollisuudesta voidaan tulkita sen pyrkimyksenä tuottaa omille näkemyksille yhteiskunnallista ja poliittista kestävyyttä. Yritysten vihertymisen suhteen tämä tulkinta antaa tukea näkemykselle, jonka mukaan ympäristötoimijuudessa ja –käyttäytymisessä on ekologisesti kestävien toimintatapojen lisäksi kyse myös poliittisesti kestävien ratkaisujen tavoittelusta (vrt. Levy 1997).

Muutoksen vakiintumisvaiheen tarkastelussa analysoitiin Enson kirjoituksia vuosilta 1996-2001 sekä osia Greenpeacen kirjoituksista. Luvun 6 sisältämän analyysin keskeinen tulos liittyy kirjoituksissa tuotetun ympäristötoimijuuden vastuukysymykseen. Muutoksen vakiintumisvaiheessa sekä Enson että Greenpeacen ympäristökirjoituksissa vedottiin lisääntyvässä määrin markkinadiskurssin mukaiseen oletukseen, jonka mukaan ympäristötoimijuudessa arvostettua on vastaaminen markkinoiden, toisin sanoen asiakkaiden ja kuluttajien ympäristöä koskeviin odotuksiin ja vaatimuksiin. Enson kirjoituksissa 'markkinaorientoitunut ympäristöpuhe' otti tilaa yhteiskunnalliseen vastuullisuuteen vetoavalta 'vastuupuheelta'. Tämän seurauksena teollisuudessa tapahtuva ympäristövastuullisuuden laajuuden moraalinen arviointi tuotettiin merkitykseltään pienempänä. Enson kirjoitusten analyysi osoitti myös, että viittaukset yhteiskunnassa käynnissä olevaan keskusteluun metsien käyttöä koskevista eri intresseistä ja arvoista siirsivät puheen hetkittäin pois markkina- ja kilpailukykyorientoituneesta argumentoinnista ja nostivat esiin toimintaa eettiseltä kannalta arvioivan subjektin.

Monet tutkimukseni tuloksista vahvistavat aikaisempaa käsitystä ympäristökiistoista tiedollisina asiantuntijakiistoina (esim. Yearley 1991; Väliverronen 1991; 1994a; 1996; Raivola ym. 1993; Peuhkuri 2000; 2004; Saaristo 2000) ja tuovat siihen lisäymmärrystä. Erityisen kiinnostavia tuloksia saatiin vertaillaessa Enson vuoden 1995 puolustuskirjoitusta Greenpeacen hyökkäyspuheen lisäksi yrityksen kymmenen vuotta aikaisempaan puolustuskirjoitukseen sekä UPM-Kymmenen April -yhteistyön synnyttämää kiistaa

koskevaan lyhyeen tapausanalyysiin. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että yritysmaailman edustajilla ja ympäristönsuojelijoilla on kiistatilanteessa taipumus istuttaa myös vastuullisuutta ja toiminnan eettisyyttä koskevat kysymykset *asiantuntijuuskiistan kehykseen*. Väite antaa tukea näkemykselle, jonka mukaan tieteellisten ja ylipäättään oikealla tiedolla todisteluun liittyvien argumenttien käyttö on ympäristökeskusteluissa ottanut tilaa arvoargumenttien käytöltä. 1990 -luvun ympäristökonflikteja on kuvattu kiistoina, joissa eri intressejä edustavat asiantuntijat ja vasta-asiantuntijat pyrkivät luomaan uskottavuutta omille käsityksilleen ja tiedoilleen. Keskustelun jäsentyminen asiantuntijuuskiistan kehyksessä on voimistanut erilaisilla asiantuntijatiedoilla tapahtuvaa väittelyä esimerkiksi tietyn ympäristöongelman ratkaisuvaihtoehtojen paremmuudesta ja vastaavasti heikentänyt arvojen tasolla tapahtuvaa pohdintaa siitä, mitkä toiminnoille asetetut päämäärät ovat järkeviä (vrt. Uusitalo 1991; Järvelä 2002).

Ympäristökeskustelun asiantuntijavaltaistumiseen ja arvoköyhyyteen suhteutettuna tutkimukseni tuotti kiinnostavia tuloksia ympäristökeskustelun kielen käytössä ilmenevästä moraalisuudesta. Määrittelin vastuun aladiskurssien yhdistäväksi tekijäksi sen, että niiden tuottamat subjektit eivät ole moraalisesti vapaita. Kiinnittämällä keskeisesti huomiota eri puhetilanteissa esiin astuviin moraalisubjekteihin tutkimukseni tuotti uutta tietoa ympäristökeskustelun moraalisuudesta. Vastuun diskurssin esiintymien lisäksi katsoin ympäristökeskustelun moraalin "sijaitsevan" myös muualla, missä puhujat tuottivat *toimien oikeellisuutta reflektoivia moraalisubjekteja*. Moraalisubjektin tuottaminen saattoi kielenkäytöllisesti olla joskus hyvinkin implisiittistä. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että Enson ja Greenpeacen ympäristökirjoituksissa nojattiin toistuvasti ja lisääntyvässä määrin oletukseen, jonka mukaan toimijan tulee toimissaan kantaa laajaa yhteiskunnallista vastuuta. Enson kohtaaman kritiikin yhteydessä ympäristönsuojelu näyttäytyi yritykselle enenevässä määrin kysymyksenä, jonka suhteen sen täytyi tilanteesta riippumatta kyetä tuottamaan metsäteollisuudesta kuva laajaa yhteiskunnallista vastuuta kantavana toimijana. Yhteiskunnassa voimistunut yleinen huoli ympäristöongelmista näyttäytyi tekijänä, joka tunnistettiin ja joka "pakotti" ottamaan yhä vahvemmin ja "tietoisemmin" kantaa ympäristönsuojelua koskeviin eettisiin kysymyksiin. Tutkimukseni tulokset vahvistavat näkemystä, jonka mukaan kestävän kehityksen ja siihen liittyvän yhteiskunnallisen

vastuullisuuden arvostus on 1990-luvulta lähtien saanut vahvaa vastakaikua ympäröivästä yhteiskunnasta (vrt. Järvelä 2002).

Toisaalta tutkimukseni tulokset osoittivat, että yhteiskunnallisen vastuullisuuden arvostuksen voimistumisesta huolimatta Enson ja Greenpeacen oli erityisesti muutoksen vakiintumisvaiheessa tehokasta vedota argumentoinnissaan markkinadiskurssiin. Kun Enson ja Greenpeacen kirjoituksissa tuotettiin toistuvasti oletusta, jonka mukaan yritysten ympäristötoimijuudessa arvostettua on vastaaminen asiakkaiden ja kuluttajien ympäristöä koskeviin odotuksiin ja vaatimuksiin, vietiin samalla tilaa sellaiselta toimijuudelta, jossa keskeistä on yrityksissä tapahtuva toimien eettinen arviointi. Metsien arvokysymyksiä refleктоiva puhe hivuttautui Enson kirjoituksiin kuitenkin sellaisissa lyhyissä puheosuuksissa, joissa kirjoittajat ottivat kantaa metsien käyttöä koskeviin eri arvoihin ja intresseihin. Tulokset osoittavat, että Enson kirjoittajien epäsuoratkin kannanotot yhteiskunnassa esiintyviin ristiriitaisiin metsien käytön intresseihin ovat tuottaneet kirjoituksiin puhetta, joka refleктоi teollisuuden yhteiskunnallista ja eettistä ulottuvuutta, eikä vain liiketaloudellisia ja markkinatekijöitä.

Ympäristökeskustelun kielen käytössä ilmenevän moraalisuuden kannalta erityisen kiinnostavia havaintoja tuottivat sellaiset Enson kirjoitukset, joissa puolustauduttiin metsäteollisuuteen kohdistunutta kritiikkiä vastaan. Tutkimus osoitti, että Enson kirjoituksissa on tullut toistuvasti esiin tarve puolustautua suojelijoiden esittämän kritiikin lisäksi myös *potentiaaliselta kulttuuriselta kritiikiltä*. Ympäristöön myönteisesti suhtautuvassa yhteiskunnallisessa ilmapiirissä Enso on joutunut moniin *hankaliin 'selontekotilanteisiin'*, joissa kirjoittajilla on ollut tarve esittää vasta-argumentteja julkisuudessa esiintyviin syytöksiin ja samanaikaisesti vakuuttaa teollisuuden tekevän parhaansa ympäristöongelmien ratkaisemiseksi. Yhteiskunnallisesti ja poliittisesti hyväksyttävien selontekojen antaminen on edellyttänyt, että metsäteollisuudesta tuotetaan ympäristöstä riittävästi huolta kantavan kuva jopa loogisesti ristiriidattoman argumentoinnin menettämisen uhalla. Muutospuhe ja kilpailukykypuhe ovat puolustavaan puheeseen nähden näytteitä vähemmän ristiriitoja tuottavasta argumentoinnista. Enson on

ollut helpompi vedota yleisöön tilanteessa, jossa annetut selonteot eivät asetu ristiriitaan toimijaa kritisoivien tahojen ja ympäröivän kulttuurisen ilmapiirin kanssa.

Puolustautuminen yhtä aikaa sekä suojelijoiden kritiikkiä että potentiaalista kulttuurista kritiikkiä vastaan on tuottanut Enson puheeseen tekoja, joilla teollisuuden asiantuntijuutta implisiittisesti tasapäistetään suojelijoihin nähden ja joissa suojelijat istutetaan vihollisen sijasta myös auttajan asemaan. Lisäksi hankalat selontekotilanteet ovat tuottaneet Enson puheeseen usein toiminnan eettisyyttä arvioivaa moraalisubjektiiutta. Teollisuuden puolustusta saatettiin vahvistaa myös vetoamalla siihen, että ympäristökeskustelu ei ole vaikuttanut metsäteollisuuden asiakassuhteisiin. Tämä argumentti menetti myöhemmin kuitenkin pohjansa, kun suuret Keski-Eurooppalaiset yritysasiakkaat alkoivat esittää vaatimuksia metsäteollisuuden ympäristönsuojelusta.

Metodologisesti Enson puolustavan puheen analyysi osoitti, kuinka tärkeätä narratiivisia analyysivälineitä soveltavassa diskurssianalyysissä on eritellä myös tarinan pääjuoneen kuulumattomia 'ulkopuolisia' ja 'ylimääräisiä' selontekoja, joissa esimerkiksi muualla sanottua suhteutetaan johonkin kiinnostavaan asiaan (vrt. Alasuutari 1994, 121).

Monet tutkimukseni tuloksista osoittavat, kuinka *kulttuurista ja moraalista herkkyyttä* vaativasta kysymyksestä yritysmailman ja ympäristönsuojelijoiden käymässä ympäristökeskustelussa on ollut kyse. Tutkimuksessa sovelletun kulttuurintutkimuksen näkökulman mukaan yhteiskunnallinen toimija toimii ikään kuin automaattisesti tavalla, jossa hän 'kulttuuriaan lukemalla' löytää itselleen kuhunkin puhetilanteeseen edullisimmat tavat perustella esittämiään näkemyksiä ympäristönsuojelusta. Michel Foucaultin (esim. 1981; 1982) valtaan liittyviin ajatuksiin perustuen voidaan ajatella olevan kyse kulttuurissa ilmenevästä produktiivisesta eli subjekteja tuottavasta vallasta ja samalla niin sanotusta vapaiden subjektien kautta toimivasta vallasta. Ympäröivä kulttuuri-ilmasto houkuttelee kielen käyttäjää nojaamaan argumenttinsa sellaisiin keskeisiin diskursseihin, jotka ovat kulttuurille leimallisia.

Vaikka tutkin diskurssien ja niitä käytettäessä muodostuvien toimija-asemien avulla sellaisia asioita, joita ei niiden itsestäänselvyiden vuoksi yleensä juuri huomata, niillä on

myös käytännön merkityksiä ja seurauksia. Hallin (1999, 80) mukaan kun jokin asia tuotetaan ihmisten vuorovaikutuksessa tietyllä tavalla, se alkaa vaikuttaa reaalisesti: se mahdollistaa sen, että ihmiset voivat ajatella ja puhua kyseisestä asiasta tietyillä tavoilla. Näin ollen tuottaessa puheessa erilaisia kuvia ja käsityksiä asioista, ne samalla vaikuttavat ihmisten käytännön toimintaan ja niin sanottuun objektiiviseen todellisuuteen. Tietynlaiset kielen käytössä tapahtuvat teot luovat sitoutumista tiettyihin ajatusmalleihin ja samalla rajaavat näihin ajatusmalleihin sopimattomia ongelmien ratkaisuvaihtoehtoja.

Se, että ympäristökiistan osapuolet vetoavat moniin yhteisiin yleisesti hyvänä pidettyihin arvoihin, ei merkitse toimijoiden välisten erimielisyyksien hälventymistä, sillä samaan arvoon vedoten voidaan perustella ja oikeuttaa monenlaisia, jopa vastakkaisiakin asioita. Periaatteessa kaikki kulttuuriaan lukemaan kykenevät tahot voivat halutessaan esiintyä ympäristön hyvinvointia edistävinä toimijoina vakuuttavasti. Ihmisen "kulttuurinen lukutaito" sekä "taito käyttää kieltä" mahdollistavat sen, että seurauksiltaan kyseenalaisetkin asiat voidaan saada näyttämään hyviltä ja hyväksyttäviltä.

Tutkittuani yritysmaailman ja ympäristönsuojelijoiden käymää ympäristökeskustelua olen tehnyt ymmärrettäväksi ilmiötä, josta tekemäni tulkinnat voivat olla siirrettävissä myös tutkimusaineistoni ja –aiheeni ulkopuolelle. Tutkitun aineiston ylittävää tulkintojen pätevyyttä havainnollisti osaltaan UPM-Kymmenen April -kiistaa koskeva lyhyt tapusanalyysi. Mitä tulee tulkintojen siirrettävyyteen ympäristökeskustelujen ulkopuolelle yhtäläisyyksiä tutkimalleni ilmiölle voi löytää keskusteluista, jotka koskevat jonkin tahon toiminnan synnyttämiä negatiivisia seurauksia ja niistä aiheutuvia erimielisyyksiä. Kyse on tällöin seurauksista, joiden vastustaminen ei palvele vain tietyn rajallisen ihmisryhmän erityisintressejä vaan joiden haitallisuudesta vallitsee yhteiskunnassa varsin suuri yksimielisyys. Tällaisia asioita ovat ympäristön tilan heikentymisen lisäksi esimerkiksi kansalaisten terveydentilan huononeminen ja yhteiskunnallisen rauhan rikkoutuminen. Entä ovatko tunnistamani diskurssit kytköksissä vain suomalaiseen kulttuuriin? Tietoa, vastuuta, avoimuutta ja markkinoita koskevien kulttuuristen arvostusten voidaan ajatella yleisellä tasolla edustavan ei vain suomalaisia vaan myös laajemmin länsimaisia arvoja. Tekemissäni tulkinnoissa on kuitenkin mukana myös elementtejä, jotka kertovat erityisesti

suomalaisesta kulttuurista. Niistä voidaan mainita talousdiskurssin esiintyminen ja siitä tekemäni tulkinnat. Greenpeacele on ollut argumentatiivisesti tehokasta olla vetoamatta järjestön edustaman aatteen usein tuottamaan talousdiskurssin negaatioon (diskurssin sisältämän oletuksen kyseenalaistaminen) arvostellessaan metsäteollisuutta. Metsien kansantaloudellisen hyödyntämisen voimakas kyseenalaistaminen ei ole ollut järkevää ajatellen metsäteollisuuden historiallisesti vahvaa yhteiskunnallista asemaa Suomessa. Metsäteollisuuden keskeisestä kansantaloudellisesta roolista kertovat myös talousdiskurssin sisältämään oletukseen vetoamiset Enson puolustavassa puheessa.

7.2 Pohdintaa asiantuntijuuskiistasta ja ympäristökeskustelun muuttuvista arvoista

Yllä esitetyt tutkimustulokset implikoivat sitä, että vetoaminen objektiivisen totuuden tavoitteluun on yhteiskunnassamme vahvasti arvostettu ja yleisesti hyväksytty tapa oikeuttaa näkemyksiä ympäristönsuojelua koskevissa kiistely- ja väittelytilanteissa. Tiedon oikeellisuuteen perustuva jäsentämistapa lienee niin vahva kulttuurinen normi, että sen puuttuminen argumentoitaessa minkä tahansa asian puolesta tai vastaan on harvinaista.

Kun ympäristökeskustelun areenana on media, kiistat tyypillisesti dramatisoituvat ja politisoituvat. Kiistan eri osapuolet argumentoivat julkisuudessa toistensa näkemyksiä vastaan ja käyvät keskenään asiantuntijuuskilpailua. Julkisen keskustelun asiantuntijakeskeisyys korostuu Väliiverroksen (1996) mukaan osittain siitä syystä, että yhteiskunnallisia ongelmia pyritään määrittelyn lisäksi hallitsemaan ja ratkaisemaan. Julkisuudessa käytävää keskustelua ympäristöongelmista tarvitaan. Ongelmana on kuitenkin se, että "kun kiistelevät asiantuntijat ja vasta-asiantuntijat hallitsevat julkisuutta, muut toimijat ja toisenlaiset tiedon tai asiantuntemuksen muodot jäävät helposti syrjään". (s. 208.) Kiistat tyypistyvät tieteellisiksi erimielisyyksiksi, joissa "puheoikeuden" ympäristöongelman ratkaisussa saavat ennenkaikkea asiantuntijat, joilla on esimerkiksi koulutuksensa tai institutionaalisen asemansa kautta kerättyä "kulttuurista pääomaa" tässä asiassa. Professionaalinen, tiukasti erityisalaan kiinnittynyt asiantuntemus, on alettu yhä useammin nähdä puutteellisenä ympäristöongelmien ehkäisyyn ja ratkaisuun ja osaltaan

syllisenä ympäristöongelmien tuottamiseen. Professionaalisen asiantuntemuksen puutteeksi on nähty erityisesti siihen liittyvä kapea-alainen reviirikeskeisyys ja vähäinen kiinnostus reviiirin ulkopuolisiin alueisiin, mikä nähdään esteenä ongelmien ratkaisulle ja siinä tarvittavalle kokonaisvaltaiselle ympäristönäkökulmalle. (Kontinen 1997a).

Edellä todettiin, kuinka tiedon oikeellisuuden arvostus on vähentänyt arvoargumenttien käyttöä ympäristöpoliittisissa keskusteluissa. Yhteiskunnan arvokeskustelun köyhyyttä arvioivat puheenvuorot (esim. Uusitalo 1991; Kantola 1998, 139-140; Järvelä 2002; Rannikko 2003, 175-180) välittävät sellaista kuvaa, jossa yhteiskunnallisen toimijan on esimerkiksi ympäristönsuojelusta keskustellessaan mahdollista välttää arvoargumenttien käyttöä ja olla siten ottamatta suoraan osaa yhteiskunnalliseen arvokeskusteluun. Tutkimukseni tulokset implikoivat, että kohdatessaan voimakasta yhteiskunnallista kritiikkiä yritykset joutuvat lähes väistämättä vaikeisiin 'selontekotilanteisiin'. Näissä tilanteissa yritykset ovat potentiaalisten yhteiskunnasta nousevien vastasyytösten paineessa usein kulttuurisesti "pakotettuja" ottamaan kantaa myös arvokysymyksiin, koska yrityksillä on tarve näyttäytyä hyvänä yhteiskunnallisena toimijana.

'Markkinapremissiiin' tukeutuvan puheen yleistymisen sekä Enson että Greenpeacen kirjoituksissa implikoi sen sisältämän arvostuksen vahvuutta ympäröivässä yhteiskunnassa. Tutkimuksen kohteena olevat ympäristökiistan osapuolet ovat toimineet kapitalisoituneessa ja kaupallistuneessa yhteiskunnassa, jossa markkinavoimilla on vahva rooli. Keskustelua seuraamalla ja esimerkiksi yritysten yhteiskuntavastuuraportteja lukemalla ei voi olla havaitsematta tiettyä hierarkkisuuutta. Taloudellinen menestyminen on markkinataloudessa toimivalle yritykselle välttämätön ehto, kun taas hyvin hoidettu yhteiskuntavastuu on taloudelliselle menestymiselle alisteinen yksi menestystekijä muiden joukossa. Juuri tällaisista tekijöistä kumpuaa markkinadiskurssin yleistymisen myös suojelijoiden puheessa. Suojelijoiden on ollut jo pelkästään taktisista tehokkuussyistä houkuttelevaa mennä mukaan vallitsevaan markkinadiskurssiin.

Ympäristöjärjestöissä ja -ryhmissä toimivat ympäristönsuojelijat kuuluvat yhteiskunnallisen ympäristöliikkeen aktiivisimpaan etujoukkoon, joka on muun muassa

esittänyt kaikkein terävintä kritiikkiä "taloudellisen kasvun itsestään selvää edistysarvoa kohtaan" (Järvelä & Wilenius 1996, 25). Ympäristöliikkeen päämääriin suhteutettuna havainnot markkinadiskurssin esiintymisestä Greenpeacen ympäristöpuheessa houkuttelevat jälkipohdintoihin. Mitä enemmän suojelijat esittävät argumenttejaan ympäristönsuojelusta markkinadiskurssiin nojaten, sitä vahvemmin he tulevat tuottaneeksi ympäristötoimijuutta, jossa arvostettavaa on markkinoiden vaatimuksiin vastaaminen. Markkinapremissistä ammentava ympäristötoimijuus ei näy vain ympäristönsuojelijoiden kielenkäytössä, vaan myös praktisen tason toiminnassa ja käytetyissä keinovalikoimissa. Greenpeace on esimerkki järjestöstä, joka on tietoisesti pyrkinyt käyttämään markkinoilla olevaa valtaa hyväksi etenkin kansainvälisen teollisuuden ollessa kampanjakohteena (Kuvaja 1996).

Taktisesti ajateltuina hyvät retoriset keinot saattavat kuitenkin tuottaa myös vähemmän toivottuja seurauksia. Markkinadiskurssin mukaisen todellisuuskuvan tuottaminen ja uusintaminen on ympäristöaatteellisesta näkökulmasta sikäli ongelmallista, että mitä vahvemmin ympäristöongelmista keskusteltaessa tuotetaan markkinadiskurssin mukaista käsitystä, sitä vahvemmin tullaan oikeuttaneeksi myös sen mukainen käyttäytyminen. Markkinadiskurssista ammentavissa lausumissa ympäristökysymys ja –toimijuus tuotetaan alisteiseksi markkinajärjestelmälle, ja toimijan eettisyyden arviointi "ulkoistetaan" markkinoille: subjekti noudattaa sen 'tasoista' ympäristövastuullisuutta, jota asiakkaat ja kuluttajat yrityksiltä vaativat. Ympäristönsuojelijat ovat näin ollen eräänlaisessa ristipaineessa: yhtäältä on tehokasta ja toiminnan tuloksellisuuden kannalta jopa välttämätöntä hyödyntää markkinoilla olevaa valtaa hyväksi pyrittäessä muuttamaan yritysten toimintaa ympäristön huomioivampaan suuntaan. Toisaalta markkinadiskurssin vahvistuminen ja vakiintuminen herättää kriittisen kysymyksen siitä, missä määrin suojelijat tulevat samalla oikeuttaneeksi sen mukaisen ympäristökäyttäytymisen ja heikentäneeksi vaatimustaan yritysten omassa arvomaailmassa tapahtuvista muutoksista. Tämä paradoksaalinen ilmiö on yksi osoitus siitä, kuinka haasteellista ja osin ristiriitaista on toimia vallitsevaa systeemiä ja mekanismeista vastaan, kun tehokas vaikuttaminen edellyttää tuota samaa järjestelmää tukevia argumentteja ja taktiikoita.

Verrattaessa markkinadiskurssin lisääntymistä Greenpeacen puheessa havaintoon, joka tehtiin Greenpeacen yhtiökokouskampanjaan liittyvän lehdistötiedotteen puheesta (eli sen tapaa vedota toimijan yhteiskunnalliseen ja globaaliin vastuullisuuteen ja puolestaan olla lainkaan vetoamatta markkinadiskurssiin), voidaan nostaa pohdittavaksi kysymys siitä, millaiset suojelijoiden painostuskeinot ovat ympäristöaatteellisesta näkökulmasta kaikkein ristiriidattomimpia ajatellen kielen käytössä tapahtuvia tekoja ja niiden tuottamia seurauksia?

Tulkintoja ympäristöongelmista ja ympäristönsuojelusta tuotetaan monilla eri yhteiskunnan areenoilla, kuten esimerkiksi mediajulkisuudessa, poliitikkojen puheissa, yritysten ympäristöraporteissa ja koulujen ympäristötunneilla. Kaikki yhteiskunnassa tuotettu 'ympäristöpuhe' vaikuttaa siihen, millaiseksi ympäristöongelmat hahmottuvat ihmisten ymmärryksessä. Harré ym. (1999, 4) ovat todenneet, että kieli ei ole ainoa globaaleja huolia muovaava tekijä, mutta kieli saa pääroolin siinä, kuinka huolista keskustellaan, neuvotellaan ja kuinka niitä hyväksikäytetään erilaisiin sosiaalisiin ja poliittisiin intresseihin.

Tässä tutkimuksessa tunnistetut tavat puhua ympäristönsuojelusta sekä niiden seuraukset ovat tehneet näkyväksi useita piileviä merkityksiä ja sosiaalisia "faktoja", jotka eivät ole pysyväisluonteisia ja yksilön käyttäytymistä ennalta määrääviä. Pikemminkin kyse on osapuolia ympäröivän kulttuurin, sosiaalisen elämän ja tiettyjen historiallisten tilanteiden synnyttämistä tavoista nähdä ja määritellä asioita, jotka voitaisiin nähdä ja määritellä myös toisin. Suorittamalla diskurssianalyysillä ja sen tuottamalla uudella tavalla tulkita ympäristökeskustelua olen pyrkinyt luomaan yhteiskunnan eri toimijoille mahdollisuuksia tehdä tietoisempia valintoja tavoistaan puhua ympäristö- ja yhteiskuntavastuun kysymyksistä.

Lähteet

- Aaltonen, Mika (1997). *Suomalaisen johtamisen arvojen ja alkukuvien jäljillä? Myytit ja konnotaatiot lukiolaisten johtamiskäsityksissä*. Turku: Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja A-1.
- Ahonen, Pertti (1984). A.J. Greimasin Pariisin koulukunnan semiotiikka: sosiaaliantropologiasta ja kansansatujen tutkimuksesta yleiseen ihmistieteeseen. *Suomen Antropologia* 4, 147-158.
- Ahonen, Pertti (1983). *Public policy evaluation as discourse*. Helsinki: The Finnish Political Science Association.
- Alajoutsijärvi, Kimmo & Anna-Maria Uimonen (1995). Embeddedness of the scandinavian pulp and paper industry in the German environmental network: a case study of environmental discussion in Germany related to paper industry. Paperi esitetty 11. IMP konferenssissa Manchesterissä, syyskuu/95.
- Alasuutari, Pertti (2001). *Johdatus yhteiskuntatutkimukseen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Alasuutari, Pertti (1999). *Laadullinen tutkimus*. 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, Pertti (1996). *Toinen tasavalta: Suomi 1946-1994*. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, Pertti (1995). Kvalitatiivinen analyysi kulttuurisen kieliopin etsimisenä. Teoksessa Jaakko Leskinen (toim.) *Laadullisen tutkimuksen risteysasemalla*. Helsinki: Ykköspaino Oy.
- Alasuutari, Pertti (1994). *Laadullinen tutkimus*. 2. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, Pertti (1989). Erinomaista, rakas Watson: johdatus yhteiskuntatutkimukseen. Helsinki: Hanki ja Jää.
- Apo, Satu (1990). Kertomusten sisällön analyysi. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.): *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus, 62-80.
- Apo, Satu (1986). *Ihmesadun rakenne: juonien tyypit, pääjaksot ja henkilöasetelmat satakuntalaisessa kansansatuaineistossa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Arminen, Ilkka (1989). *Juhannustansseista Jumalan teatteriin: suomalainen julkisuus ja kulttuurisodat*. Helsinki: Tutkijaliiton julkaisusarja 58.
- Beck, Ulrich (1990). *Riskiyhteiskunnan vastamyrryt: organisoitu vastuuttomuus*. Tampere: Vastapaino.
- Bendell, Jem (toim.) (2000a): *Terms for endearment: business, NGOs and sustainable development*. Sheffield: Greenleaf Publishing.
- Bendell, Jem (2000b). Civil regulation: a new form of democratic governance for the global economy? Teoksessa Jem Bendell (toim.): *Terms for endearment: business, NGOs and sustainable development*. Sheffield: Greenleaf Publishing, 239-254.
- Bertrand, Denis (1988). The creation of complicity: a semiotic analysis of an advertising campaign for Black & White whisky. *International Journal of Research In Marketing* 4:4, 273-289.
- Broms, Henri & Henrik Gahmberg (1982). *Mythology in management culture*. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja D-58.

- Broms, Henri & Henrik Gahmberg (1983). Communication to self in organizations and cultures. *Administrative Science Quarterly* 28 (September), 482-495.
- Burgess, Jacquelin (1990). The production and consumption of environmental meanings in the mass media: a research agenda for the 1990s. *Transactions of the Institute of British Geographers NS* 15, 139-161.
- Burr, Vivien (1995). *An introduction to social constructionism*. London: Routledge.
- Buttel, Frederick H. (1992). Environmentalization: origins, processes, and implications for rural social change. *Rural Sociology* 57: 1, 1-27.
- Buttel, Frederick H. (1987). New directions in environmental sociology. *Annual Review of Sociology* 13, 465-488.
- Cantrill, James G. & Christine L. Oravec (1996). *The symbolic earth: discourse and our creation of the environment*. USA: The University Press of Kentucky.
- Clancy, Peter & Anders Sandberg (1997). Formulating standards for sustainable forest management in Canada. *Business Strategy and the Environment* 6, 206-217.
- Cloke, Paul J. & Chris C. Park (1985). *Rural resource management*. London: Croom Helm.
- Cotgrove, Stephen (1982). *Catastrophe or cornucopia: the environment, politics and the future*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Coulon, Alain (1995). *Ethnomethodology*. Thousand Oaks (Calif.): Sage.
- Darier, Eric (toim.) (1999). *Discourses on the environment*. Oxford: Blackwell.
- De Bruijn, Theo & Arnold Tukker (2002). Introduction: collaboration as the new paradigm in industrial transformation. Teoksessa Theo J.N.M. de Bruijn & Arnold Tukker (toim.): *Partnership and leadership: building alliances for sustainable future*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 5-20.
- Dobers, Peter, Lars Strannegård & Rolf Wolff (2001). Knowledge interests in corporate environmental management. *Business Strategy and the Environment* 10:6, 335-343.
- Donner-Amnell, Jakob (1995). Puulla parempiin päiviin ja kestävään kehitykseen? Metsäsektori suomalaisessa talous- ja ympäristökeskustelussa laman vuosina. Teoksessa Ilmo Massa & Ossi Rahkonen (toim.): *Riskiyhteiskunnan talous: Suomen talouden ekologinen modernisaatio*. Helsinki: Gaudeamus, 189-240.
- Donner-Amnell, Jakob (1991). Metsäteollisuus yhteiskunnallisena kysymyksenä Suomessa. Teoksessa Ilmo Massa & Rauno Sairinen (toim.): *Ympäristökysymys: ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle*. Helsinki: Gaudeamus, 265-306.
- Douglas, Mary (2000). *Puhtaus ja vaara: ritualistisen rajanvedon analyysi*. Suomentaneet Virpi Blom & Kaarina Hazard (Alkuteos Purity and Danger. An analysis of the concepts of pollution and taboo, 1966). Tampere: Vastapaino.
- Douglas, Mary (1992). *Risk and blame*. Lontoo: Routledge.
- Drew, Paul & John Heritage (1992). Analyzing talk at work: an introduction. Teoksessa Paul Drew & John Heritage (toim.) *Talk at work: interaction in institutional settings*. Cambridge: Cambridge University Press, 3-65.

- Dryzek, John S. (1997). *The politics of the earth: environmental discourses*. New York: Oxford University Press.
- Easton, Geoffrey & L. Araujo (1992). Non-economic exchange in industrial networks. Teoksessa Björn Axelsson & Geoffrey Easton (toim.): *Industrial networks: a new view of reality*. London: Routledge, 62-84.
- Eder, Klaus (1990). The rise of counter-culture movements against modernity: nature as a new field of class struggle. *Theory, Culture and Society* 7, 21-47.
- Ehrnrooth, Jari (1990). Intuitio ja analyysi. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.): *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus, 30-41.
- Elkington, John & Tom Burke (1989). *The green capitalists*. London: Gollancz.
- Eriksson, Marja & Hans Mäntylä (1996). Natural forest management: the ambiguous relationship between forestry and nature conservation in Finland. Teoksessa Sirku Kivisaari & Raimo Lovio (toim.): *Bright ideas? Environmental management in Finnish perspectives*. Helsinki: Helsingin kaupakorkeakoulun julkaisuja B-164, 96-107.
- Eriksson, Päivi & Hanna Lehtimäki (1998). Strategic management of the local information society. *Hallinnon tutkimus* 17:4, 290-301.
- Eskola, Jari & Juha Suoranta (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Eyerman, Ron & Andrew Jamison (1991). *Social movements: a cognitive approach*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, Norman (1997). *Miten media puhuu?* Suomentaneet Virpi Blom & Kaarina Hazard (Alkuteos Media Discourse, 1995). Tampere: Vastapaino.
- Fairclough, Norman (1992). *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.
- Floch, Jean-Marie (1988). The contribution of structural semiotics to the design of a hypermarket. *International Journal of Research in Marketing* 4:3, 233-252.
- Foucault, Michel (1982). The subject and power: afterword. Teoksessa Hubert L. Dreyfus & Paul Rabinov: *Michel Foucault, beyond structuralism and hermeneutics*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Foucault, Michel (1981). *The history of sexuality. Volume I: An introduction*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Foucault, Michel (1972). *The archaeology of knowledge*. New York: Pantheon Books.
- Freeman, R.Edward (1984). *Strategic management: a stakeholder approach*. Melbourne: Pitman Publishing.
- Gahmberg, Henrik (1986). *Symbols and values of strategic managers: a semiotic approach*. Helsinki: Helsinki School of Economics, series A:47.
- Garfinkel, Harold (1967). *Studies in ethnomethodology*. Englewoods Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Gergen, Kenneth J. (1994). *Realities and relationships: soundings in social constructionism*. Cambridge: Harvard University Press.

- Granholm, Heikki (1998). Metsäpolitiikka kansainvälistyy. Teoksessa Aarne Reunala, Ilpo Tikkanen & Esko Åsvik (toim.): *Vihreä valtakunta: Suomen metsäklusteri*. Helsinki: Otava - Metsämiesten säätiö, 256-263.
- Greimas, Algirdas J. (1980). *Strukturaalista semantiikkaa*. Suomentanut Eero Tarasti (alkuteos *Sémantique structurale*, 1967). Helsinki: Gaudeamus.
- Greimas, Algirdas J. & Joseph Courtés (1982). *Semiotics and language: an analytical dictionary*. Bloomington: Indiana Uni Press.
- Gubrium, Jaber F. & James A. Holstein (1997). *The new language of qualitative method*. New York: Oxford University Press.
- Haavio, Ari & Timo Järviö (1990). Ympäristökysymykset ja yhteiskunnallinen konsensus. Teoksessa Osmo Kivinen (toim.): *Muutoksen pysyvyys: sosiologista näkökulmia yhteiskuntaan*. Turku: Turun yliopiston julkaisusarja C83.
- Haila, Yrjö (2001a). Johdanto: mikä ympäristö? Teoksessa Yrjö Haila & Pekka Jokinen (toim.): *Ympäristöpolitiikka: mikä ympäristö, kenen politiikka*. Tampere: Vastapaino, 9-20.
- Haila, Yrjö (2001b). Ympäristöherätys. Teoksessa Yrjö Haila & Pekka Jokinen (toim.): *Ympäristöpolitiikka: mikä ympäristö, kenen politiikka*. Tampere: Vastapaino, 21-46.
- Haila, Yrjö (2001c). Ympäristötiede. Teoksessa Yrjö Haila & Pekka Jokinen (toim.): *Ympäristöpolitiikka: mikä ympäristö, kenen politiikka*. Tampere: Vastapaino, 258-272.
- Haila, Yrjö (1997). Onko talous ympäristöongelmien yhteinen nimittäjä? *Liiketaloustieteellinen aikakauskirja* 2, 117-127.
- Haila, Yrjö & Pekka Jokinen (2001). Tulkintoja ympäristöpolitiikasta. Teoksessa Yrjö Haila & Pekka Jokinen (toim.): *Ympäristöpolitiikka: mikä ympäristö, kenen politiikka*. Tampere: Vastapaino, 273-289.
- Haila, Yrjö & Richard Levins (1992). *Ekologian ulottuvuudet*. Tampere: Vastapaino.
- Hajer, Maarten A. (1995). *The politics of environmental discourse: ecological modernization and the policy process*. Oxford: Clarendon Press.
- Hall, Stuart (1999). *Identiteetti*. Suom. ja toim. Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.
- Hall, Stuart (1997). Introduction. Teoksessa Stuart Hall (toim.): *Representation: cultural representations and signifying practices*. London: Sage, 1-12.
- Halme, Minna (1997a). *Environmental management paradigm shifts in business enterprises: organisational learning relating to recycling and forest management issues in two Finnish paper companies*. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 542.
- Halme, Minna (1997b). Ympäristön ja liiketoiminnan suhdetta koskevien perususkomusten muutos UPM-Kymmenessä 1990-luvulla. *Liiketaloudellinen aikakauskirja* 1, 48-62.
- Hannigan, John A. (1995). *Environmental sociology: a social constructionist perspective*. London: Routledge.
- Hansen, Anders (1993). Introduction. Teoksessa Anders Hansen (toim.): *The mass media and environmental issues*. Leicester: Leicester University Press.

- Hansen, Anders (1991). The media and the social construction of the environment. *Media, Culture and Society*, 13, 443-458.
- Harré Rom, Jens Brockmeier & Peter Mühlhäusler (1999). *Greenspeak: a study of environmental discourse*. Thousand Oaks: Sage.
- Hartman, Cathy L., Peter S. Hofman & Edwin R. Stafford (2002). Environmental collaboration: potential and limits. Teoksessa Theo J.N.M. de Bruijn & Arnold Tukker (toim.): *Partnership and leadership: building alliances for sustainable future*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 21-40.
- Hartman, Cathy L., Peter S. Hofman & Edwin R. Stafford (1999). Partnerships: a path to sustainability. *Business Strategy and the Environment* 8:5, 255-266.
- Hartman, Cathy L. & Edwin R. Stafford (1998). Crafting "enviropreneurial" value chain strategies through green alliances. *Business Horizons* March/April, 62-72.
- Hartman, Cathy L. & Edwin R. Stafford (1997). Green alliances: building new business with environmental groups. *Long Range Planning* 30:2, 184-96.
- Hawkes, Terence (1977). *Structuralism & semiotics*. London: Methuen & Co Ltd.
- Heikka, Henriikki (1994). Altavastaaajana valta: kommentti suomalaisen Greenpeace-keskusteluun. *Politiikka* 36:3, 187-199.
- Heiskala, Risto (1994). Sosiaalinen konstruktionismi. Teoksessa Risto Heiskala (toim.): *Sosiologisen teorian nykysuuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus, 146-172.
- Heiskala, Risto (toim.) (1993). *Materiaalia ympäristötietoisuudesta. Osa 1: Helsingin Sanomat, Suomen Kuvalehti ja Suomen Luonto vuosina 1951-90*. Helsinki: Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen monisteita, n:o 55.
- Heiskanen, Eva (toim.) (2004). *Ympäristö ja liiketoiminta: arkiset käytännöt ja kriittiset kysymykset*. Helsinki: Gaudeamus.
- Heiskanen, Eva (2000). *Translations of an environmental technique: institutionalisation of the life cycle approach in business, policy and research networks*. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu, Acta Academia Oeconomicae Helsingiensis, A:178.
- Heiskanen, Eva & Mika Panzar (1997). Towards sustainable consumption: two new perspectives. *Journal of Consumer Policy* 20, 409-422.
- Hellström, Eeva (2002). Metsäkiistat kulttuurisina tuotteina: kansainvälinen vertailu. Teoksessa Olli Loukola, Katinka Lybäck & Mikko Tervo (toim.): *Arvot, ympäristö ja teknologia: yhteiskunnallisten toimien uudet oikeutukset*. Helsinki: Yliopistopaino, 75-89.
- Hellström, Eeva (2001). *Conflict cultures: qualitative comparative analysis of environmental conflicts in forestry*. Helsinki: The Finnish Society of Forest Science. The Finnish Forest Research Institute. Silva Fennica, Monographs 2.
- Hellström, Eeva & Aarne Reunala (1995). *Forestry conflicts from the 1950's to 1983: a review of a comparative study between USA, Germany, France, Sweden, Finland and Norway*. Joensuu: European Forest Institute, Research Report 3.
- Henkilöstölehti muuntautunut, nyt sen olisi kansainvälistyttäväkin. *Enso henkilökunnanlehti* 2/1990.

- Herndl, Carl G. & Stuart C. Brown (toim.) (1996). *Green culture: environmental rhetoric in contemporary America*. USA: The University of Wisconsin Press.
- Ilmonen, Kaj (1998). Uudet ja vanhat yhteiskunnalliset liikkeet. Teoksessa Kaj Ilmonen & Martti Siisiäinen (toim.): *Uudet ja vanhat liikkeet*. Tampere: Vastapaino.
- Janoski, Thomas (1998). *Citizenship and civil society*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jokinen, Arja (1999). Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.): *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 37-53.
- Jokinen, Arja (1996). Asunnottomat miehet ja kodittomat naiset. *Janus* 4:2, 97-117.
- Jokinen, Arja, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) (1999). *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (1993). Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.): *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 17-47.
- Jokinen, Arja, Eero Suoninen & Jarl Wahlström (2000). Miten tavoittaa auttamistyön ydintä? Teoksessa Arja Jokinen & Eero Suoninen (toim.): *Auttamistyö keskusteluna: tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta*. Tampere: Vastapaino, 15- 33.
- Jokinen, Pekka (1995). Moderniuden ympäristösosiologia. Teoksessa Pekka Jokinen, Timo Järvikoski & Pertti Rannikko (toim.): *Näkökulmia ympäristösosiologiaan*. Turku: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A: 33, 39-64.
- Jokinen, Pekka, Timo Järvikoski & Pertti Rannikko (1995). Johtanto. Teoksessa Pekka Jokinen, Timo Järvikoski & Pertti Rannikko (toim.): *Näkökulmia ympäristösosiologiaan*. Turku: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A: 33, 7-13.
- Joutsenvirta, Maria (2004). Miten yritys kohtaa ympäristöaktivismiä? Teoksessa Eva Heiskanen (toim.): *Ympäristö ja liiketoiminta: arkiset käytännöt ja kriittiset kysymykset*. Helsinki: Gaudeamus, 69-90.
- Joutsenvirta, Maria (2000). Kohti ymmärrystä ympäristökiistoissa: semioottinen analyysi Enson ja Greenpeacen ympäristökirjoituksista. Teoksessa Eero Tarasti (toim.): *Ymmärtämisen merkit: samuuden ja toiseuden ikoneja suomalaisessa kulttuurissa*. Helsinki: Acta Semiotica Fennica VIII, Imatran Kansainvälisen Semiotiikka-Instituutin julkaisuja, nr. 3.
- Joutsenvirta, Maria (1999). Forest utilization and forest preservation - two different cultures: value analysis of the environmental debates between Stora Enso and Greenpeace. In Peter Dobers & Rolf Wolff (eds.): *Contemporary Nordic research in corporate environmental management*. Göteborg: BAS Publisher.
- Joutsenvirta, Maria (1998). Ympäristönsuojelijat - uhka vai mahdollisuus yrityksille? Helsinki: Tilastokeskus. *Eurooppa-raportti* 5/1998.
- Joutsenvirta, Maria (1996). *Frameworks for studying company-environmental group relationships*. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja, W-168.
- Juhila, Kirsi (1999a). Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät: tilanteisesta kulttuuriseen kontekstiin. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.): *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 160-198.

- Juhila, Kirsi (1999b). Tutkijan positiot. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.): *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 201-232.
- Juhila, Kirsi (1993). Miten tarinasta tulee tosi: faktuaalistamistrategiat viranomaispuheessa. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.): *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 151-188.
- Juhila, Kirsi & Eero Suoninen (1999). Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.): *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 233-252.
- Järvelä, Marja (2002). Miksi arvokeskustelu on tärkeää ympäristöpolitiikassa? Teoksessa Olli Loukola, Katinka Lybäck & Mikko Tervo (toim.): *Arvot, ympäristö ja teknologia: yhteiskunnallisten toimien uudet oikeutukset*. Helsinki: Yliopistopaino, 24-48.
- Järvelä, Marja (1992). Asiantuntijat ja älymystö ympäristökysymyksen äärellä. Teoksessa Marja Järvelä & Yrjö Uurtimo (toim.): *Yhteiskunta ja ympäristö: ympäristöpolitiikan arvo-ongelmia*. Tampere: Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, Julkaisuja 2/1992, 1-18.
- Järvelä, Marja & Markku Wilenius (1996). *Ilmastoriski ja ympäristöpolitiikka: suomalaiset ympäristövaikuttajat ja nykyajan ympäristöongelmat*. Helsinki: Gaudeamus.
- Järvikoski, Timo (1991). Ympäristöliike suomalaisessa politiikassa. Teoksessa Ilmo Massa & Rauno Sairinen (toim.): *Ympäristökysymys: ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle*. Helsinki: Gaudeamus, 162-179.
- Kakkuri-Knuutila, Marja-Liisa (1996). Mitä tieteenfilosofit sanovat argumentaatiosta? Teoksessa Marja-Liisa Kakkuri-Knuutila (toim.): *Kuusi tieteenfilosofista artikkelia jatko-opiskelijoille*. Helsinki: Helsingin kaupakorkeakoulun julkaisuja, O-116.
- Kallio, Tomi (2004). *Organisaatiot, johtaminen ja ympäristö: organisaatiotieteellisen ympäristötutkimuksen ongelmista kohti yleistä teoriaa yritys-luontosuhteesta*. Turku: Turun kaupakorkeakoulun julkaisuja, A-3.
- Kamppinen, Matti, Petri Raivola, Pekka Jokinen & Hasse Karlsson (1995). *Riskit yhteiskunnassa: maallikot ja asiantuntijat päätösten tekijöinä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kansallisen metsäohjelman 2010 väliarviointi. Loppuraportti (2005). Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 5/2005.
- Kantola, Anu (1998). Tärkeintä on olla aito: poliittisten uutisten dramaturgia. Teoksessa Anu Kantola, Inka Moring & Esa Väliveronen (toim.): *Media-analyysi: tekstistä tulkintaan*. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 122-148.
- Kantola, Anu, Juha Auvinen, Riikka Härkönen, Vesa-Matti Lahti, Anna-Elina Pohjolainen & Simo Sipola (2000). *Maailman tila ja Suomi*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kantola, Ismo & Timo Peuhkuri (1992). Suomalaisen energiakeskustelun ristiriidat ja diskurssit. Teoksessa Pekka Jokinen, Ismo Kantola & Keijo Koskinen (toim.): *Myrkkyä, rahastusta ja retoriikkaa: kahdeksan sosiologista katsausta ympäristöön*. Turku: Turun yliopisto, sosiologian tutkimuksia B 25, 37-64.
- Kauppinen, Hannele (2004). *Colours as non-verbal signs on packages*. Helsingfors: Publications of the Swedish School of Economics and Business Administration, no 139.

- Kehret-Ward, Trudy (1988). Using a semiotic approach to study the consumption of functionally related products. *International Journal of Research in Marketing* 4:3, 187-200.
- Keso, Heidi (1999). *Suomalaisen lentokoneteollisuuden sankarit ja konkarit: osaamisen diskursiivinen rakentuminen*. Tampere: Tampereen yliopisto, Acta Electronica Universitatis Tamperensis 9.
- Kirk, Jerome & Marc L. Miller (1986). *Reliability and validity in qualitative research*. London: Sage.
- Kivisaari, Sirkku & Raimo Lovio (toim.) (1996). *Bright ideas? – environmental management in Finnish perspectives*. Helsinki School of Economics and Business Administration B 164.
- Konttinen, Esa (1999). *Ympäristökansalaisuuden kyläsepat*. Jyväskylä: SoPhi.
- Konttinen, Esa (1997a). Professionaalinen asiantuntijatyö ja sen haasteet myöhäismodernissa. Teoksessa Juhani Kirjonen, Pirkko Remes & Anneli Eteläpelto (toim.): *Muuttuva asiantuntijuus*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston koulutuksen tutkimuslaitos, 48-61.
- Konttinen, Esa (1997b). Paikallinen ympäristöliike mahdollisuutena ja muutosvoimana. *Alue ja ympäristö* 26 (1), 39-54.
- Konttinen, Esa (1996). Ympäristön muodostuminen yhteiskunnalliseksi kysymykseksi 1980-luvun taitteen murroksessa. *Sociologia* 33 (4), 270-284.
- Konttinen, Esa (1994). *Päijänne puhtaaksi - reittivedet raikkaammiksi*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Sosiologian laitoksen julkaisuja, 57.
- Korhonen, Inkeri & Katja Oksanen (1997). Kertomuksen semiotiikkaa. Teoksessa Pekka Sulkunen & Jukka Törrönen (toim.): *Semioottisen sosiologian näkökulmia: sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*. Helsinki: Gaudeamus, 54-71.
- Kortelainen, Jarmo (2002). Experiences of ecological modernisation in the forest industry. Teoksessa Jarmo Kortelainen & Juha Kotilainen (toim.): *Environmental transformations in the Russian forest industry: key actors and local developments*. Joensuu: Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja n:o 136, 29-40.
- Kortelainen, Jarmo (1996). *Tehdasyhdyskunta talouden ja ympäristötietoisuuden murrosvaiheissa*. Joensuu: Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja, n:o 24.
- Kortelainen, Jarmo (1993). Ympäristöristiriidan poliittiset jännitteet. *Alue ja ympäristö* 22:2, 48-61.
- Kortelainen, Jarmo & Juha Kotilainen (1994). *Ympäristön paikalliset tulkinnat: ympäristötietoisuuden muutos tehdasyhdyskunnassa*. Joensuu: Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja, No 109.
- Kotilainen, Juha (2002). Theory of ecological modernisation. Teoksessa Jarmo Kortelainen & Juha Kotilainen (toim.): *Environmental transformations in the Russian forest industry: key actors and local developments*. Joensuu: Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja n:o 136, 15-28.
- Kuisma, Mika (2004). *Eri-laistuminen vai samanlaistuminen? Vertaileva tutkimus paperiteollisuusyhtiöiden ympäristöjohtamisesta*. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu, Acta Universitatis Oeconomicae Helsingiensis, A-232.

- Kuronen, Marja-Liisa, Janne Tienari & Eero Vaara (2005). The merger storm recognizes no borders: an analysis of media rhetoric on a business manoeuvre. *Organization* 12:2, 247-273.
- Kuvaja, Sari (1996). Metsäliikkeestä markkinavoimaksi. Teoksessa Tuula Heima-Tirkkonen, Tarja Kallio-Tamminen & Tove Selin (toim.): *Ruohonjuurista elämänpuuksi: suomalainen vaihtoehtoliikehdintä*. Helsinki: Vihreä Sivistysliitto ry, 92-96.
- Kuvaja, Sari, Marko Ulvila & Thomas Wallgren (1998a). *Tropiikin vihreä kultta*. Helsinki: Like.
- Kuvaja, Sari, Marko Ulvila & Thomas Wallgren (1998b). Johdanto. Teoksessa Sari Kuvaja, Marko Ulvila & Thomas Wallgren (toim.): *Tropiikin vihreä kultta*. Helsinki: Like, 11-16.
- Kyllönen, Simo & Kaisa Raitio (2004). Ympäristöristiriidat ja niiden hallinta: puuntuotannon ja poronhoidon välinen konflikti Inarissa. *Alue ja ympäristö* 33:2, 3-20.
- Lahti-Nuutila, Kimmo (2000). *Geneeriset ympäristöstrategiat ja Suomen paperiteollisuuden ympäristökilpailukyvn edellytykset*. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu, Acta Universitatis Oeconomicae Helsingiensis, A-173.
- Laine, Markus & Pekka Jokinen (2001). Poliitiikan ulottuvuudet. Teoksessa Yrjö Haila & Pekka Jokinen (toim.): *Ympäristöpolitiikka: mikä ympäristö, kenen politiikka*. Tampere: Vastapaino, 47-65.
- Larsen, Hanne Hartvig, David Glen Mick & Christian Alsted (toim.) (1991). *Marketing and semiotics: selected papers from the Copenhagen symposium*. Copenhagen: Handelshøjskolens Forlag.
- Lehtinen, Ari Aukusti (1994). Luontoharrastajat ja suomalainen metsävaltio - kulttuurisokeus ja yhteiskuntapakoisuus uusien metsäliikkeiden perimärasitteena. *Terra* 106, 12-19.
- Lehtinen, Ari Aukusti (1993). Kansalaisyhteiskunta ja ympäristöliikkeet - käsitesekaannuksia uudessa yhteiskuntamaantieteessä. *Alue ja Ympäristö* 22:2, 62-71.
- Lehtinen, Ari Aukusti (1991). The northern natures: a study of the forest question emerging within the timber-line conflict in Finland. *Fennia* 169, 57-169.
- Lehtinen, Ari & Pertti Rannikko (toim.) (2003). *Oikeudenmukaisuus ja ympäristö*. Helsinki: Gaudeamus.
- Lehtinen, Ari & Pertti Rannikko (toim.) (1994). *Pasilasta Vuotokselle: ympäristökamppailujen uusi aalto*. Tampere: Gaudeamus.
- Lehtonen, Mikko (1999). Saatteeksi. Teoksessa *Stuart Hall: Identiteetti*. Suom. ja toim. Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. Tampere: Vastapaino, 6-8.
- Leiss, William, Stephen Kline & Sut Jhally (1986). *Social communication in advertising: persons, products & images of well-being*. New York: Methuen.
- Leskinen, Jaakko (1998). *Metsäteollisuuden ympäristöjärjestelmät: ensikokemuksia ja kehittämisehdotuksia*. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja.
- Levy, L. David (1997). Environmental management as political sustainability. *Organization & Environment* 10:2, 126-147.
- Lidskog, Rolf & Ingemar Elander (1992). Reinterpreting locational conflicts: NIMBY and nuclear waste management in Sweden. *Policy and Politics* 20:4, 249-264.

- Linnanen, Lassi (1998). *Essays on environmental value chain management: challenge of sustainable development*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Linnros, Hannah Dekker & Per Olof Hallin (2001). The discursive nature of environmental conflicts: the case of Öresund link. *Area* 33:4, 391-403.
- Litmanen, Tapio (2001). *The struggle over risk: the spatial, temporal, and cultural dimensions of protest against nuclear technology*. Jyväskylä: Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 177.
- Litmanen, Tapio (1999). Tunteilevat vastustajat ja järkeilevät kannattajat: ydinjätekiistan sosiaalisten kategorisointien purkaminen. Teoksessa Tapio Litmanen, Pekka Hokkanen & Matti Kojo (toim.): *Ydinjäte käsissämme: Suomen ydinjätehuolto ja suomalainen yhteiskunta*. Jyväskylä: SoPhi, 65-85.
- Litmanen, Tapio (1996). Ympäristökamppailun sosiaalinen rakentuminen: ydinjätekamppailut Kuhmossa, Äänekoskella ja Eurajoella. *Sosiologia* 4, 299-311.
- Littunen, Kaisa & Ville Lähde (2001). Ihmisen ympäristösuhteen monimuotoisuus. Teoksessa Yrjö Haila & Pekka Jokinen (toim.): *Ympäristöpolitiikka: mikä ympäristö, kenen politiikka*. Tampere: Vastapaino, 227-235.
- Livesey, Sharon M. (1999). McDonald's and the Environmental Defence Fund: a case study of a green alliance. *The Journal of Business Communication* 36:1, 5-39.
- Loukola, Olli, Katinka Lybäck & Mikko Tervo (2002). Johdanto. Teoksessa Olli Loukola, Katinka Lybäck & Mikko Tervo (toim.): *Arvot, ympäristö ja teknologia: yhteiskunnallisten toimien uudet oikeutukset*. Helsinki: Yliopistopaino, 8-11.
- Lovio, Raimo (2004). Yrityksen sidosryhmät ja ympäristöjohtaminen. Teoksessa Eva Heiskanen (toim.): *Ympäristö ja liiketoiminta: arkiset käytännöt ja kriittiset kysymykset*. Helsinki: Gaudeamus, 53-68.
- Lovio, Raimo (2001). Suomalaisten yritysten ympäristösuorituskyvyn ja -kilpailukyvyn muodostuminen ja taso. Teoksessa Mika Kuisma, Kimmo Lahti-Nuutila, Leena Lankoski, Raimo Lovio & Mikael Niskala (toim.): *Suomalaisten yritysten ympäristösuorituskyky ja -kilpailukyky*. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu, Johtamisen laitos, 1-26.
- Lovio, Raimo (1999). Yritykset, alueet ja ympäristöt – luonnolliset ja luodut ympäristökilpailukykytekijät. *Alue ja ympäristö* 28:1, 44-53.
- Lovio, Raimo (1995). Yritykset ja ympäristö: ongelmien ratkaisusta uusiin ongelmiin. Teoksessa Ilmo Massa & Ossi Rahkonen (toim.): *Riskiyhteiskunnan talous: Suomen talouden ekologinen modernisaatio*. Helsinki: Gaudeamus, 143-159.
- Lovio, Raimo & Minna Halme (2004). Yrityksen sosiaalinen vastuu globalisoituvassa taloudessa. Teoksessa Eva Heiskanen (toim.): *Ympäristö ja liiketoiminta: arkiset käytännöt ja kriittiset kysymykset*. Helsinki: Gaudeamus, 281-290.
- Lovio, Raimo & Mika Kuisma (2004). Ympäristöasioiden ja yritystalouden yhteensovittamisen haaste. Teoksessa Eva Heiskanen (toim.): *Ympäristö ja liiketoiminta: arkiset käytännöt ja kriittiset kysymykset*. Helsinki: Gaudeamus, 17-49.
- Lovio, Raimo & Pia-Christina Kuusisto (1996). Studies on the environmental performance of Finnish companies in the mid-1990s. Teoksessa Sirku Kivisaari & Raimo Lovio (toim.):

- Bright ideas? Environmental management in Finnish perspectives.* Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja B-164, 83-95.
- Lovio, Raimo, Eva Heiskanen & Hans Mäntylä (1994). The Nordic environmental business barometer 1993. Summary.
- Lowe, Philip & Jane Goyder (1983). *Environmental groups in politics.* London: George Allen & Unwin.
- Luhmann, Niklas (1993). *Risk: a sociological theory* (translated by Rhodes Barrett). Berlin: Walter de Gruyter.
- Lumituuli Oy (2005). <http://www.lumituuli.fi/perusta.html> 18.10.2005.
- Maailman tila 2005. Raportti kehityksestä kohti kestävää yhteiskuntaa (2005). (alkuteos State of the World 2005, Worldwatch Institute, Washington D.C., 2005). Helsinki: Gaudeamus.
- Macnaghten, Phil & John Urry (1998). *Contested natures.* London: Sage.
- Malaska, Pentti, Ismo Kantola & Pirkko Kasanen (1989). *Energiapolitiikan arvoristiriidat.* Turku: Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja A-1.
- Massa, Ilmo (1991). Suunnistus ympäristösosiologiaan. Teoksessa Ilmo Massa & Rauno Sairinen (toim.): *Ympäristökysymys: ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle.* Helsinki: Gaudeamus, 66-92.
- Massa, Ilmo (1990). Suunnistus suomalaisen riskiyhteiskuntaan. Teoksessa Olavi Riihinen (toim.): *Suomi 2017.* Jyväskylä: Gummerus, 547-576.
- McCormick, John (1989). *Reclaiming paradise: the global environmental movement.* Bloomington: Indiana University Press.
- Meadowcroft, James (1999). Cooperative management regimes: collaborative problem solving to implement sustainable development. *International Negotiation* 4, 225-254.
- Melucci, Alberto (1995). The process of collective identity. Teoksessa Hank Johnston & Bert Klandermans (toim.): *Social movements and culture.* London: UCL Press, 41-63.
- Metsäryhmä toteuttaa pitkäjänteistä kehittämisohjelmaa. *Enso-Gutzeit henkilökunnanlehti* 5/1985, 10-12.
- Michelsen, Karl-Erik (1995). History of forest research in Finland. Part I: The unknown forest. Helsinki: The Finnish Forest Research Institute (Metla).
- Mick, David Glen (1997). Semiotics in marketing and consumer research. Balderdash, Verity, Pleas. Teoksessa S. Brown & D. Turley (toim.): *Consumer research: postcards from the edge.* London: Routledge, 249-262.
- Mick, David Glen (1986). Consumer research and semiotics: exploring the morphology of signs, symbols, and significance. *Journal of Consumer Resesarch* 13:2 (September), 196-213.
- Miettinen, Otto & Tove Selin (1999). *Harkittu riski: UPM-Kymmene Indonesian sademetsissä.* Helsinki: Vihreä Sivistysliitto ry.

- Moisander, Johanna (2004). Vihreä kulutus yhteiskunnallisena ilmiönä Suomessa. Teoksessa Eva Heiskanen (toim.): *Ympäristö ja liiketoiminta: arkiset käytännöt ja kriittiset kysymykset*. Helsinki: Gaudeamus, 291-302.
- Moisander, Johanna (2001). *Representation of green consumerism: a constructionist critique*. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu, Acta Universitatis Oeconomicae Helsingiensis A-185.
- Moisander, Johanna (1996). *Attitudes and ecologically responsible consumption*. Helsinki: Statistics Finland, Research reports 218.
- Mol, Arthur P.J. (2000). The environmental movement in an era of ecological modernisation. *Geoforum* 31:1, 45-56.
- Myerson, George & Yvonne Rydin (1996). *The language of environment: a new rhetoric*. London: UCL Press.
- Mäkelä, Klaus (1990). Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.): *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus, 42-61.
- Mäntylä, Hans (1999). *Ympäristöjohtamisen muotoutuminen suomalaisessa metsäkonsernissa. Case Metsä-Serla*. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja B-19.
- Möller, Kristian & David T. Wilson (1995). Business relationships - an interaction perspective. Teoksessa Kristian Möller & David T. Wilson (toim.): *Business marketing: an interaction and network perspective*. Boston: Kluwer Academic Publishers.
- Nieminen, Matti (1996). Mikä maa, mikä luonto? Sosiologinen näkökulma maanomistajien ja ympäristöhallinnon kiistaan rantojensuojelusta. *Sosiologia* 4, 285-298.
- Nieminen, Matti (1994). *Rantojensuojeluohjelma: kilpailevia tulkintoja ja vertautumatonta rationaalisuutta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisu, 59.
- Niiniluoto, Ilkka (1989). *Informaatio, tieto ja yhteiskunta: filosofinen käsiteanalyysi*. Helsinki: VAPK-Kustannus.
- Niskala, Mikael (1995). *Yrityksen ympäristölaskentatoimi: ympäristöraportoinnin mittausoluttavuudet ja mittauskokeilu*. Rovaniemi: Lapin yliopisto, Taloustieteellisiä julkaisuja B 3.
- Noth, Winfried (1988). The language of commodities: groundwork for a semiotics of consumer goods. *International Journal of Research in Marketing* 4:3, 173-186.
- Näsi, Juha (1995). What is stakeholder thinking? Teoksessa Juha Näsi (toim.): *Understanding stakeholder thinking*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 19-32.
- Oksanen, Annukka (2003). *Paikallisuuden ja kansainvälisyyden kohtaaminen luonnonsuojelussa: tapaus tutkimuksena Natura 2000 -ympäristökonflikti Lounais-Suomessa*. Turku: Turun yliopiston julkaisuja C: 192.
- O'Riordan, Timothy (1981). *Environmentalism*. Norwich: Pion Limited.
- Paget, Gregg & Barbara Morton (1999). Forest certification and 'radical' forest stewardship in British Columbia, Canada: the influence of corporate environmental procurement. The Eighth International Conference of the Greening of Industry Network -konferenssissa esitetty paperi, Chapel Hill, NC, USA, 14.-17.11.1999.

- Paldanius, Jari (1992). *Kansalaisten osallistuminen energiapolitiikkaan: institutionaalisen ja omaehtoisen osallistumisen kehittämisenäkökohtia*. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus, julkaisuja 11/92.
- Palo, Matti & Eeva Hellström (toim.) (1993). *Metsäpolitiikka valinkauhassa*. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 471. Helsinki: Metsäntutkimuslaitos.
- Peltonen, Tuomo (1998). *Expatriate experience and career: studies on cross-cultural transfers, modern ordering and the limits of career management in multinational corporations*. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu, Acta Universitatis Oeconomicae Helsingiensis, A-139.
- Perelman, Chaïm (1996). *Retoriikan valtakunta*. Suomentanut Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino.
- Perelman Chaïm & Lucie Olbrechts-Tyteca (1971). *The new rhetoric: a treatise on argumentation*. Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press. 2. painos. (Alkuteos *Traité de l'argumentation: La nouvelle rhétorique*. Presses Universitaires de France, 1958.)
- Peräkylä, Anssi (1995). Teoria vuorovaikutuksen tutkimuksessa. Artikkelissa Heikki Lehtonen, Kauko Pietilä ja Anssi peräkylä: Teorian paikka tutkimusprosessissa. *Janus* 3:1, 5-20.
- Peräkylä, Anssi (1990). *Kuoleman monet kasvot: identiteettien tuottaminen kuolevan potilaan hoidossa*. Tampere: Vastapaino.
- Peuhkuri, Timo (2004). *Tiedon roolit ympäristökiistassa: Saaristomeren rehevöityminen ja kalankasvatus julkisen keskustelun ja päätöksenteon kohteena*. Turku: Turun yliopiston julkaisuja, C-220.
- Peuhkuri, Timo (2000). Tiedon rooli ympäristökonfliktissa: keskustelu Saaristomeren rehevöitymisestä ja kalankasvatuksesta. *Sociologia* 1, 30-47.
- Pietarinen, Juhani (1992). Ihmiskeskeinen ja luontokeskeinen ympäristöetiikka. Teoksessa Pekka Jokinen, Timo Järviskoski, Juhani Pietarinen & Pekka Saarto (toim.): *Ympäristönsuojelu ja yhteiskunta*. Turku: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A:1, 7-41.
- Pieters, Rik (1991). Changing garbage disposal patterns of consumers: motivation, ability and performance. *Journal of Public Policy and Marketing* 10, 59-76.
- Pietiläinen, Tarja (2002). *Moninainen yrittäminen: sukupuoli ja yrittäjänäisten toimintatila tietoteollisuudessa*. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu, Acta Universitatis Oeconomicae Helsingiensis, A-207.
- Pikkarainen, Esa (1997). "Ihmisen tuleminen": yritys soveltaa semiotiikkaa kasvatuksen tutkimiseen. Julkaisematon moniste, 25.4.1997.
- Pinson, Christian (1998). *Marketing semiotics*. Fontainebleau: INSEAD, working papers 98/39/MKT.
- Pirttilä, Ilkka (1992). Asiantuntijatieto ja asiantuntijakäytäntö. *Tiedepolitiikka* 3, 9-16.
- Poncelet, Eric (1999). In search of the win-win possibilities and limitations of multi-stakeholder environmental partnerships. The Eighth International Conference of the Greening of Industry Network -konferenssissa esitetty paperi, Chapel Hill, North Carolina, USA, 14.-17.11.1999.
- Potter, Jonathan & Margaret Wetherell (1987). *Discourse and social psychology*. London: Sage.

- Potter, Jonathan (1996). *Representing reality: discourse, rhetoric and social construction*. London: Sage.
- Propp, Vladimir (1975). *Morphology of the folktale*. Austin: The University of Texas Press.
- Raitio, Kaisa (2003). Osallistumisestako oikeudenmukainen ratkaisu metsäkiistoihin? Teoksessa Ari Lehtinen & Pertti Rannikko (toim.): *Oikeudenmukaisuus ja ympäristö*. Helsinki: Gaudeamus, 195-212.
- Raivola, Petri, Pekka Jokinen & Matti Kamppinen (1993). Asiantuntijat ympäristövaikutusten arviointiprosessissa. *Yhteiskuntasuunnittelu* 31: 2, 18-34.
- Rannikko, Pertti (2003). Oikeudenmukaisuuskysymys suomalaisen ympäristöliikkeen aalloissa. Teoksessa Ari Lehtinen & Pertti Rannikko (toim.): *Oikeudenmukaisuus ja ympäristö*. Helsinki: Gaudeamus, 160-180.
- Rannikko, Pertti (1996). Local environmental conflicts and change in environmental consciousness. *Acta Sociologica* 39, 57-72.
- Rannikko, Pertti (1995). Ympäristötietoisuus ja ympäristöririidat. Teoksessa Pekka Jokinen, Timo Järvikoski & Pertti Rannikko (toim.): *Näkökulmia ympäristösosiologiaan*. Turku: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A:33, 65-91.
- Rannikko, Pertti (1994). Ympäristökamppailujen aallot. Teoksessa Ari Lehtinen & Pertti Rannikko (toim.): *Pasilasta Vuotokselle: ympäristökamppailujen uusi aalto*. Helsinki: Gaudeamus, 11-28.
- Rannikko, Pertti (1991). Paikalliset ympäristöririidat: ympäristösosiologinen näkökulma. *Alue ja Ympäristö* 20:2, 34-41.
- Rannikko, Pertti & Ari Lehtinen (2004). Metsät ja yhteiskunta - lähtökohtia ja avainkäsitteitä. Teoksessa Ari Lehtinen & Pertti Rannikko (toim.): *Leipäpuusta arvopaperia*. Helsinki: Metsälehti Kustannus, 9-24.
- Rantala, Tapio (2002). Suomen metsiin kohdistuneen politiikan taustaideologiat. Teoksessa Olli Loukola, Katinka Lybäck & Mikko Tervo (toim.): *Yhteiskunnallisten toimien uudet oikeutukset: arvot, ympäristö ja teknologia*. Helsinki: Yliopistopaino, 51-70.
- Raumolin, Jussi (1987). Myyttinen Metsä-Suomi. *Metsälehti* 23, 68-69.
- Reunala, Aarne & Matti Heikinheimo (1987). *Taistelu metsistä: voimaperäinen metsätalous Suomessa ja muissa maissa*. Hämeenlinna: Kirjayhtymä.
- Riessman, Catherine (1993). Narrative Analysis. *Qualitative Research Methods Series*, volume 30. London: Sage.
- Roiko-Jokela, Heikki (2003). *Arvot ja edut ristiriidassa - kiistoja valtion metsistä: Hattuvaara, Kessi, Murhijärvi, Talaskangas-Sopenmäki, Porkkasalo*. Jyväskylä: Minerva.
- Rossi, Mark (1999). Making the local-global connection: the role of environmental NGOs in technology diffusion. The Eighth International Conference of the Greening of Industry Network -konferenssissa esitetty paperi, Chapel Hill, NC, USA, 14.-17.11.1999.
- Rossi, Mark S. & Halina Szejnwald Brown & Leo W. Baas (2000). Leaders in sustainable development: how agents of change define the agenda. *Business Strategy and the Environment* 9:5, 273-286.

- Rytteri, Teijo (2002). *Metsäteollisuusyrityksen luonto: tutkimus Enso-Gutzeitin ympäristö- ja yhteiskuntavastuun muotoutumisesta*. Joensuu: Joensuun yliopisto, maantieteen laitoksen julkaisuja, No 10.
- Saaristo, Kimmo (2000). *Avoin asiantuntijuus: ympäristökysymys ja monimuotoinen ekspertiisi*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 66.
- Saastamoinen, Olli (1996). New forest policy: the rise of environmental and the fall of social consciousness? *Maaseudun Uusi Aika* (Finnish Journal of Rural Research and Policy), English Supplement, 3, 125-142.
- Saastamoinen, Olli (1994). Metsäpolitiikan Siperia. *Maaseudun uusi aika* 2: 1, 69-76.
- Sairinen, Rauno (1996). *Suomalaiset ja ympäristöpolitiikka*. Helsinki: Tilastokeskuksen tutkimuksia 217.
- Sairinen, Rauno (1994). *Ympäristökonfliktit kuntien suunnittelussa ja päätöksenteossa*. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- Sairinen, Rauno, Tytti Viinikainen, Vesa Kanninen & Arto Lindholm (1999). *Suomen ympäristöpolitiikan tulevaisuuskuvat*. Helsinki: Gaudeamus.
- Salosaari, Kari (2000-2002). Opintopiiri 'Teoriat ja koulukunnat: Pariisin koulukunta'. Helsinki: Helsingin yliopisto, taiteiden tutkimuksen laitos, musiikkiteide. Lukuvuodet 2000-01 ja 2001-02.
- Salosaari, Kari (1989). *Perusteita näyttelijäntöön semiotiikkaan*. Tampere: Acta Universitatis Tampereensis, ser A, vol. 262.
- Salosaari, Kari (1988a). *Perusteita kertomuksen kielioppiin*. Tampereen yliopiston taideaineiden laitos, opetusmoniste 25.10.1988.
- Salosaari, Kari (1988b). *Alkeita semioottiseen modaliteettiteoriaan*. Tampereen yliopiston taideaineiden laitos, opetusmoniste 14.11.1988.
- Seiter, John S. (1995). Surviving turbulent organizational environments: a case study examination of a lumber company's internal and external influence attempts. *The Journal of Business Communications* 32:4, 363-378.
- Selin, Tove (2002). *Vahingollista vientiä*. Teoksessa Tove Selin (toim.): *Tiikerit tuhon tiellä*. Helsinki: Like, 213-230.
- Silverman, David (2001). *Interpreting qualitative data: methods for analysing talk, text and interaction*, 2nd edition. London: Sage Publications.
- Silverman, David (2000). *Doing qualitative research: a practical handbook*. London: Sage Publications.
- Silverman, David (1993). *Interpreting qualitative data: methods for analyzing talk, text and interaction*. London: Sage Publications.
- Silvo, Ismo (1988). *Valta, kenttä ja kertomus: televisiolitiikan tulkinnat*. Helsinki: Yleisradion suunnittelu- ja koulutustoiminnan julkaisuja N:o 2.
- Sinko, Matti (1976). *Elinympäristö ja uudet painostusryhmät: katsaus 1970-luvun kansanliikkeisiin Suomessa*. Helsinki: Tasa-arvon ja demokratian tutkimus TANDEM, Tutkimusraportti n:o 8.

- Solomon, Odile (1988). Semiotics and marketing: new directions in industrial design applications. *International Journal of Research in Marketing* 4:3, 201-215.
- Spector, Malcolm & John I. Kitsuse (1977). *Constructing social problems*. Menlo Park, CA: Cummings.
- Stafford, Edwin R. & Cathy L. Hartman (2000). Environmentalist-business collaborations: social responsibility, green alliances, and beyond. Teoksessa George Zinkhan (toim.): *Advertising research: the internet, consumer behavior and strategy*. Chicago, IL: American Marketing Association.
- Stafford, Edwin R. & Cathy L. Hartman (1996). Green alliances: strategic relations between businesses and environmental Groups. *Business Horizons* March-April, 50-59.
- Starik, Mark & Alfred A. Marcus (2000). Introduction to the special research forum on the management of organizations in the natural environment: a field emerging from multiple paths, with many challenges ahead. *Academy of Management Journal* 43:4, 539-546.
- Stora Enso mukana riistämässä maita paikallisilta Thaimaassa. Luonto-Liiton lehdistötiedote, 12.10.2000.
- Suhonen, Pertti (1994). *Mediat, me ja ympäristö*. Helsinki: Hanki ja jää.
- Sulkunen, Pekka & Jukka Törrönen (toim.) (1997a). *Semioottisen sosiologian näkökulmia: sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*. Helsinki: Gaudeamus.
- Sulkunen, Pekka & Jukka Törrönen (1997b). Arvot ja modaalisuus sosiaalisen todellisuuden rakentamisessa. Teoksessa Pekka Sulkunen & Jukka Törrönen (toim.): *Semioottisen sosiologian näkökulmia: sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*. Helsinki: Gaudeamus, 72-95.
- Summa, Hilikka (1989). Hallinnon retoriikan ja politiikkojen synty. *Politiikka* 3, 159-168.
- Suomen tieteen tila ja taso (2003). Katsaus tutkimustoimintaan ja tutkimuksen vaikutuksiin 2000-luvun alussa. Suomen Akatemian julkaisu 9/2003.
- Suoninen, Eero (1999). Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.): *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 17-36.
- Suoninen, Eero (1997). *Miten tutkia moniäänistä ihmistä?* Tampere: Acta Universitatis Tampereensis 580.
- Suoninen, Eero (1992). *Perheen kuvakulmat: diskurssianalyysi perheenäidin puheesta*. Tampere: Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tutkimuksia. A-24.
- Suopajarvi, Leena (2001). *Vuotos- ja Ounasjoki-kamppailujen kentät ja merkitykset Lapissa*. Rovaniemi: Lapin yliopisto, Acta Universitatis Lapponiensis, 37.
- Tamminen, Tapio (1994). *Edistyksen myytti: kertomus modernin yhteiskunnan kulttuurisesta paradigmasta*. Helsinki: Suomen Antropologinen Seura.
- Tarasti, Eero (2000). Mennenheim merkkihenkilönä. *Synteesi* 1, 26-37.
- Tarasti, Eero (1996). *Esimerkkejä: semiotiikan uusia teorioita ja sovelluksia*. Helsinki: Gaudeamus.

- Tarasti, Eero (1990). *Johdatusta semiotikkaan: esseitä taiteen ja kulttuurin merkkijärjestelmistä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Tarasti, Eero (1979). A.J.Greimasin semiotikka. *Sociologia* 16:2, 137-144.
- Tarasti, Eero (1976). Strukturalismin synty ja historiallinen tausta: yleiskatsaus strukturalismin kehitykseen vuosisadallamme. Teoksessa Anna-Liisa Mäenpää, Kirsti Mäkinen & Eero Tarasti (toim.): *Tutkimus ja opetus: strukturalismia*. Helsinki: Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja XXIII, 25-42.
- Taylor, Paul W. (1986). *Respect for nature: a theory of environmental ethics*. Princeton NJ: Princeton University Press.
- Tervetuloa Stora Enso Globalin lukijaksi. *Stora Enso Global* 1/1999, 2, pääkirjoitus.
- Tienari, Janne, Eero Vaara & Katja Kaihua (1999). Talouden diskurssien uusintamisen jäljillä. *Hallinnon tutkimus* 18:3, 232-250.
- Tilt, Carol Ann (1994). The influence of external pressure groups on corporate social disclosure: some empirical evidence. *Accounting, Auditing & Accountability Journal* 7:4, 47-72.
- Timonen, Päivi (2002). *Pyykillä: arkinen järjely ja ympäristövastuullisuus valinnoissa*. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.
- Törrönen, Jukka (2000). The passionate text: the pending narrative as a macrostructure of persuasion. *Social Semiotics* 10:1.
- Törrönen, Jukka (1999). *Juomisen vapaus ja vastuu: sosiosemiotinen analyysi alkoholipoliittisesta liberalismista maallikkoajattelussa*. Helsinki: Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia N:o 234.
- Uimonen, Anna-Maria (1998). *Nätti-Jussin uudet seikkailut: suomalainen metsäteollisuus ympäristöpaineissa 1990-luvun Saksassa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston taloustieteellisen osaston julkaisuja, n:o 113.
- Umiker-Sebeok, Jean (1992). Meaning construction in a cultural gallery: a sociosemiotic study of consumption experiences in a museum. Teoksessa John F. Sherry Jr. & Brian Sternthal (toim.): *Advances in Consumer Research* 19, 46-55.
- Umiker-Sebeok, Jean (toim.) (1987). *Marketing and semiotics: new directions in the study of signs for sale*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Uusitalo, Liisa (2005). Consumers as citizens: three approaches to collective consumer problems. Teoksessa Klaus G. Grunert & John Thøgersen (toim.): *Consumers, policy and the environment: a tribute to Folke Ölander*. New York: Springer.
- Uusitalo, Liisa (1995). *Consumption in postmodernity: social structuration and the construction of self*. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja, W-142.
- Uusitalo, Liisa (1991). Oma etu vai yhteinen hyvä? Ympäristötietoisuuden ja toiminnan ristiriita. Teoksessa Ilmo Massa & Rauno Sairinen (toim.): *Ympäristökysymys: ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle*. Helsinki: Gaudeamus, 24-47.
- Uusitalo, Liisa (1989). Economic man or social man - exploring free riding in the production of collective goods. Teoksessa Klaus G. Grunert & Folke Ölander (toim.): *Understanding economic behavior*. Dordrecht: Kluwer, 267-283.

- Uusitalo, Liisa (1988). Yksilöllisen ja kollektiivisen hyödyn ristiriita ympäristönsuojelun perusongelmana. Teoksessa *Ympäristö ja yhteiskunta*. Helsinki: Suomen Ympäristöoikeustieteen Seuran julkaisuja 11, 213-238.
- Uusitalo, Liisa (1986a). *Environmental impacts of consumption patterns*. Aldershot: Gower.
- Uusitalo, Liisa (1986b). *Suomalaiset ja ympäristö: tutkimus taloudellisen käyttäytymisen rationaalisuudesta*. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu, Acta Academiae Oeconomicae Helsingiensis, A:49.
- Vaara, Eero (2002). On the discursive construction of success/failure in narratives of post-merger integration. *Organization Studies* 23:2, 211-248.
- Vaara, Eero (1999). *Towards a rediscovery of organizational politics: essays on organizational integration following mergers and acquisitions*. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu, Acta Universitatis Oeconomicae Helsingiensis, A-149.
- Vaara, Eero & Janne Tienari (2002). Justification, legitimization and naturalization of mergers and acquisitions: a critical discourse analysis of media texts. *Organization* 9:2, 275-304.
- Vaara, Eero, Birgit Kleymann & Hannu Seristö (2004). Strategies as discursive constructions: the case of airline alliances. *Journal of Management Studies* 41:1, 1-35.
- Vaara, Eero, Janne Tienari & Niina Erkama (2003). Ne glider in! Yritysjärjestelyiden metaforisesta rakentumisesta tiedotusvälineissä. *Liiketaloudellinen aikakauskirja* 52:2, 288-310.
- Valkonen, Jarno (2003). *Lapin luontopolitiikka: analyysi vuosien 1946-2000 julkisesta keskustelusta*. Tampere: Acta Electronica Universitatis Tampereensis 284.
- Valkonen, Jarno (1998). *Kun Suomi putoa puusta: luonnon, luonnon käytön ja luonnonsuojelun puheavaruuksien rakentuminen vuosina 1945-1995*. Tampere: Tampereen yliopisto, Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos, pro gradu-tutkielma.
- Veijola, Soile (1997). Modaalisia suhteita pelissä ja keskustelussa. Teoksessa Pekka Sulkunen & Jukka Törrönen (toim.): *Semioottisen sosiologian näkökulmia: sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*. Helsinki: Gaudeamus, 129-152.
- Venkula, Jaana (1994). *Tiedon suhde toimintaan: tieteellisen toiminnan ulottuvuuksia, osa I*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Vilkkä, Leena (1998). *Oikeutta luonnolle: ympäristöfilosofia, eläin ja yhteiskunta*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Visioita sijoittajalle (1996). *Enso Sijoittajan Visio*, kevät 1996, pääkirjoitus.
- Von Wright, Georg Henrik (1989). Edistyksen myytti. *Tiede ja edistys* 1, 6-26.
- Väliverronen, Esa (1996). *Ympäristöuhkan anatomia*. Jyväskylä: Vastapaino.
- Väliverronen, Esa (1995). Metsä sairastaa: ympäristöuhkan määrittely sanomalehdissä. *Tiedotustutkimus* 4, 6-24.
- Väliverronen, Esa (1994a). Tieteellistyminen ja asiantuntijavalta ympäristökeskustelussa. *Alue ja Ympäristö* 23:2, 46-52.

- Väliverronen, Esa (1994b). *Tiede ja ympäristöongelmat julkisuudessa*. Tampere: Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitoksen julkaisuja A 83.
- Väliverronen, Esa (1991). Riskien politiikka: tiede ja julkisuus ympäristöongelmien määrittelijöinä. *Tiedotustutkimus* 3, 5-17.
- Väliverronen, Esa & Iina Hellsten (2002). From "burning library" to "green medicine". *Science Communication* 24:2 (December), 229-245.
- Westley, Frances & Harrie Vredenburg (1991). Strategic bridging: the collaboration between environmentalists and business in the marketing of green products. *Journal of Applied Behavioral Science* 27: 1, 65-90.
- Wiberg, Matti (1989). Päätöksenteon oikeuttaminen arvoristiriitojen vallitessa. Teoksessa Pentti Malaska, Ismo Kantola & Pirkko Kasanen: *Energiapolitiikan arvoristiriidat*. Turku: Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja A-1, osa II: 257-273.
- Wolff, Rolf & Bjarne E. Ytterhus (1995). Business development under environmental demands. Teoksessa Rolf Wolff & Bjarne E. Ytterhus (toim.): *Environmental management - Where do we stand?* Cappelen Akademisk Förlag.
- Yearley, Steven (1991). *The green case: a sociology of environmental issues, arguments and politics*. London: Harper Collins.
- Yli-ikäisyys vaivaa rannikkoseudun metsiä. *Enso-Gutzeit henkilökunnanlehti* 3/1985, 7-9.
- Ylönen, Marja (1998). Liikkeen ja valtasuhteiden muodostuminen ympäristökonfliktissa. Teoksessa Kaj Ilmonen & Martti Siisiäinen (toim.): *Uudet ja vanhat liikkeet*. Tampere: Vastapaino, 245-280.
- Ylönen, Marja (1996). *Ympäristökonflikti valtasuhteiden muodostumisen näkökulmasta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Sosiologian laitoksen julkaisuja 61.
- Åkerman, Maria (2002). Mikä tekee ympäristöpoliittisesta toimijasta uskottavan? *Alue ja ympäristö* 31:2, 37-47.
- Åkerman, Maria (2001). Investointi ympäristöpoliittisena toimintana: UPM-Kymmene ja kansalaisjärjestöjen välinen määrittelykamppailu. Teoksessa Yrjö Haila & Pekka Jokinen (toim.): *Ympäristöpolitiikka: mikä ympäristö, kenen politiikka*. Tampere: Vastapaino, 101-117.
- Ählström, Jenny & Emma Sjöström (2005). CSOs and business partnerships: strategies for interaction. *Business Strategy and the Environment* 14:4, 230-240.

Liite 1. Tutkimuksen primääriaineistoon kuuluvat kirjoitukset

Enson (myöhemmin Stora Enson) ympäristökirjoitukset:

Niiden kirjoitusten osalta, joissa ympäristönsuojeluun liittyviä kysymyksiä käsitellään vain osana jotakin muuta aihekokonaisuutta, esitetään ensin koko artikkelin otsikko ja sen perässä suluissa ne alaotsikot, joiden alla olevat tekstit otetaan mukaan primääriaineistoon. Viimeisenä suluissa on artikkelin kirjoittajan nimi. Nimen puuttuessa kirjoituksesta ei tule selville artikkelin kirjoittajaa.

- Enso 1985a: Pääasiat unohdettu metsäkeskustelussa. *Enso-Gutzeitin henkilökuntalehti*, 1/1985, 4-5 (Voitto Pölkki).
- Enso 1985b: Lisää vastustuskykyä tehokkaalla metsänhoidolla. *Enso-Gutzeitin henkilökuntalehti*, 2/1985, 24-25.
- Enso 1988: Vastuumme ympäristöstä. *Enso-Gutzeitin henkilökuntalehti*, 9/1988, 32-35. (Pirkko Kalliola).
- Enso 1989a: Ensossa on tekemisen meininki (Ympäristö etusijalla). *Enso-Gutzeitin henkilökuntalehti*, 1/1989, 2-3 (Kimmo Turunen).
- Enso 1989b: Ympäristönsuojelu – yhteinen asiamme. *Enso-Gutzeitin henkilökuntalehti*, 6/1989, 2 (Juhani Pohjolainen).
- Enso 1990a: Tuote tehtävä ekologisesti oikein. *Enso-Gutzeitin henkilökuntalehti*, 4/1990, 20-21 (Riitta Marsio).
- Enso 1990b: Tietoisuutta enemmän kuin tietoa. *Enso-Gutzeitin henkilökuntalehti*, 8/1990, 10-12 (Antero Tuukkanen).
- Enso 1992: Kehitys kehittyy. *Enso-Gutzeitin henkilökuntalehti*, 6/1992, 33 (Aarno Suni).
- Enso 1993a: Antti Majorin – eurooppalainen ensolainen (Kestävän kehityksen metsänhoito kestää vertailun). *Enso-Gutzeitin henkilökuntalehti*, 3/1993, 26-29 (Kari Vainio).
- Enso 1993b: Sachsen Papier parantaa Enson yrityskuvaa (Väärät käsitykset oikaistava; Sachsen Papier viisas hanke). *Enso-Gutzeitin henkilökuntalehti*, 5/1993, 14-15.
- Enso 1994a: Mielikuvat aseina metsätaistossa. *Enso-Gutzeitin henkilökuntalehti*, 1/1994, 12-14 (Riitta Marsio).
- Enso 1994b: Avoimuutta ja riittävää tietoa. *Enso-Gutzeitin henkilökuntalehti*, 2/1994, 20-21 (Sami Miettinen).
- Enso 1995: Mestäbisnes ja etiikka. *Enso-Gutzeitin henkilökuntalehti*, 3/1995, 42-43 (Voitto Pölkki).

- Enso 1996a: Enson jalansija Saksassa on tukeva (Saksalainen asiakas luottaa Ensoon; Suomen löydetty metsäasioissa kansallinen konsensus). *Enson henkilökunnanlehti*, 2/1996, 11-13 (Riitta Marsio).
- Enso 1996b: Kestävän kehityksen ajattelutapa on tullut jäädäkseen. *Enson henkilökunnanlehti*, 3/1996, 5-7.
- Enso 1996c: Uusiutuva metsä on Ensolle kilpailutekijä. *Enso Sijoittajan Visio*, kevät 1996, 10-12 (Eila Nevalainen).
- Enso 1998a: Puulle mainetta ja menekkiä. *Enson henkilökunnanlehti*, 3/1998, 38-39 (Risto Marttila).
- Enso 1998b: Enson 2000-luvun kuituresepti (Kierrätys takaa hyväksyttävyyden; Havukuitua Venäjältä, muttei vielä). *Enso Sijoittajan Visio*, kevät 1998, 7-10 (Kirsi Poikolainen).
- Enso 1999a: "Ehdimme ensin Kanadassa". *Stora Enso Global*, toukokuu 1999, 27-28 (Lennart Hill).
- Enso 1999b: Kala käy pyydykseen Uimaharjussa. *Stora Enso Global*, toukokuu 1999, 36-37 (Riitta Marsio).
- Enso 2000a: Stora Enso Metsä elää suurten muutosten aikaa. *Stora Enso Global*, helmikuu 2000, 14-15 (Riitta Marsio).
- Enso 2000b: "Ympäristötyöhön tarvitaan uutta käsitettä. *Stora Enso Global*, syyskuu 2000, 14-15 (Riitta Marsio).
- Enso 2001: Saksan superkierrättäjä – "Eikö olekin komea?" *Stora Enso Global*, toukokuu 2001, 3-4 (Sami Munter).

Greenpeacen ympäristökirjoitukset:

Viimeisenä suluissa on artikkelin kirjoittajan nimi.

- GP 1990: Metsäteollisuus Greenpeacen kampanjakohteena. *Greenpeace*, 2/1990, 11-13 (Sari Kuvaja).
- GP 1991a: Sellu- ja paperikampanjan ensi vaihe: kuusi kuukautta kloorivalkaisua. *Greenpeace*, 2/1991, 8 (Sari Kuvaja).
- GP 1991b: Kenen asialla? *Greenpeace*, 4/1991, 3 (Laura Hakoköngäs).
- GP 1991c: Mahdoton mahdolliseksi. *Greenpeace*, 4/1991, 6-7 (Sari Kuvaja).
- GP 1992: Greenpeace iski kloorin alkulähteille. *Greenpeace*, 3/1992, 4-5 (Sari Kuvaja).
- GP 1993a: Metsiemme lajien uhanalaisuus vaivihkaa etenevä katastrofi. *Greenpeace*, 1/1993, 12 (Sari Kuvaja).
- GP 1993b: Metsät – elämän kehto. *Greenpeace*, 2/1993, 2 (Sari Kuvaja).
- GP 1994a: Greenpeacen metsien käytön periaatteet vaativat uudenlaista suhtautumista metsiin. *Greenpeace*, 2/1994, 8-10 (Sari Kuvaja).

- GP 1994b: Rauman sellutehdas vahvistaa kloorittoman sellun valmistusta. *Greenpeace*, 3/1994, 8-9 (Sari Kuvaja).
- GP 1995a: Karjalan raja erottaa avohakkuut. *Greenpeace*, 2/1995, 2-3 (Matti Ikonen).
- GP 1995b: Enso ja UPM-Kymmene lain ulkopuolella. *Greenpeace*, 4/1995, 3 (Matti Ikonen).
- GP 1996a: Ekomerkinä lakeja ryödittämään. *Greenpeace*, 2/1996, 2 (Matti Ikonen).
- GP 1996b: Painostus Enson porteilla jatkuu. *Greenpeace*, 3/1996 (Mika Railo).
- GP 1998: Hakkuut Paanajärven erämaassa alkoivat. *Luonto-Liitto, Greenpeace ja WWF tiedottavat (lehdistöiedote)*, 17.9.1998.
- GP 1999a: Suomen valtion ja metsäyritysten osoitettava käytännössä sitoutumisensa luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen, Malahvian alue on hyvä paikka aloittaa. *Greenpeacen lehdistöiedote*, 8.1.1999.
- GP 1999b: Jo riittää puupellot! *Greenpeacen lehdistöiedote*, 24.2.1999.
- GP 1999c: IKEA ei hyväksy Suomen metsäsertifikaattia. *Greenpeacen lehdistöiedote*, 24.11.1999.
- GP 2000: Liito-orava esiintyy Kukkurin metsässä. *Greenpeacen lehdistöiedote*, 31.10.2000.
- GP 2001a: Suomalainen metsäsertifiointi ei vastaa markkinoiden toivomuksiin - arvometsien hakkuut jatkuvat. *Greenpeacen lehdistöiedote*. 29.1.2001.
- GP 2001b: Greenpeace vaatii StoraEnsoa lopettamaan aarniometsäpuun oston valtion metsistä. *Greenpeacen lehdistöiedote*, 20.3.2001.

A-SARJA: VÄITÖSKIRJOJA - DOCTORAL DISSERTATIONS. ISSN 1237-556X.

- A:229. PETER GABRIELSSON: Globalising Internationals: Product Strategies of ICT Companies. 2004. ISBN 951-791-825-9, ISBN 951-791-826-7 (Electronic dissertation).
- A:230. SATU NURMI: Essays on Plant Size, Employment Dynamics and Survival. 2004. ISBN 951-791-829-1, ISBN 951-791-830-5 (Electronic dissertation).
- A:231. MARJA-LIISA KURONEN: Vakuutusehtotekstin uudistamisprosessi, matkalla alamaista asiakkaaksi. 2004. ISBN 951-791-833-X, ISBN 951-791-834-8 (Electronic dissertation).
- A:232. MIKA KUISMA: Erilaistuminen vai samanlaistuminen? Vertaileva tutkimus paperiteollisuusyhtiöiden ympäristöjohtamisesta. 2004. ISBN 951-791-835-6, ISBN 951-791-836-4 (Electronic dissertation).
- A:233. ANTON HELANDER: Customer Care in System Business. 2004. ISBN 951-791-838-0.
- A:234. MATTI KOIVU: A Stochastic Optimization Approach to Financial Decision Making. 2004. ISBN 951-791-841-0, ISBN 951-791-842-9 (Electronic dissertation).
- A:235. RISTO VAITTINEN: Trade Policies and Integration – Evaluations with CGE -models. 2004. ISBN 951-791-843-7, ISBN 951-791-844-5 (Electronic dissertation).
- A:236. ANU VALTONEN: Rethinking Free Time: A Study on Boundaries, Disorders, and Symbolic Goods. 2004. ISBN 951-791-848-8, ISBN 951-791-849-6 (Electronic dissertation).
- A:237. PEKKA LAURI: Human Capital, Dynamic Inefficiency and Economic Growth. 2004. ISBN 951-791-854-2, ISBN 951-791-855-0 (Electronic dissertation).
- A:238. SAMI JÄRVINEN: Essays on Pricing Commodity Derivatives. 2004. ISBN 951-791-861-5, ISBN 951-791-862-3 (Electronic dissertation).
- A:239. PETRI I. SALONEN: Evaluation of a Product Platform Strategy for Analytical Application Software. 2004. ISBN 951-791-867-4, ISBN 951-791-868-2 (Electronic dissertation).
- A:240. JUHA VIRRANKOSKI: Essays in Search Activity. 2004. ISBN 951-791-870-4, ISBN 951-791-871-2 (Electronic dissertation).
- A:241. RAUNI SEPPOLA: Social Capital in International Business Networks. Confirming a Unique Type of Governance Structure. 2004. ISBN 951-791-876-3, ISBN 951-791-877-1 (Electronic dissertation).
- A:242. TEEMU SANTONEN: Four Essays Studying the Effects of Customization and Market Environment on the Business Success of Online Newspapers in Finland. 2004. ISBN 951-791-878-X, ISBN 951-791-879-8 (Electronic dissertation).
- A:243. SENJA SVAHN: Managing in Different Types of Business Nets: Capability Perspective. 2004. ISBN 951-791-887-9.

- A:244. JUKKA MÄKINEN: John Rawlsin oikeudenmukaisuuskäsityksen merkitys normatiiviselle taloustieteelle. 2004. ISBN 951-791-889-5, ISBN 951-791-890-9 (Electronic dissertation).
- A:245. ERJA KETTUNEN: Regionalism and the Geography of Trade Policies in EU-ASEAN Trade. 2004. ISBN 951-791-891-7, ISBN 951-791-892-5 (Electronic dissertation).
- A:246. OLLI-PEKKA RUUSKANEN: An Econometric Analysis of Time Use in Finnish Households. 2004. ISBN 951-791-893-3, ISBN 951-791-894-1 (Electronic dissertation).
- A:247. HILPPA SORJONEN: Taideorganisaation markkinaorientaatio. Markkinaorientaation edellytykset ja ilmeneminen esitystaideorganisaation ohjelmistosuunnittelussa. 2004. ISBN 951-791-898-4, ISBN 951-791-899-2 (Electronic dissertation).
- A:248. PEKKA KILLSTRÖM: Strategic Groups and Performance of the Firm - Towards a New Competitive Environment in the Finnish Telecommunications Industry. 2005. ISBN 951-791-904-2, ISBN 951-791-905-0 (Electronic dissertation).
- A:249. JUHANI YLIKERÄLÄ: Yrityshautomokokemuksen vaikutukset tradenomiopiskelijan yrittäjäjauran syntyyn ja kehittymiseen. Yrityshautomotoiminta liiketalouden alan ammattikorkeakoulun yrittäjäkoulutuksessa. 2005. ISBN 951-791-910-7.
- A:250. TUURE TUUNANEN: Requirements Elicitation for Wide Audience End-Users. 2005. ISBN 951-791-911-5, ISBN 951-791-912-3 (Electronic dissertation).
- A:251. SAMULI SKURNIK: Suomalaisen talousmallin murros. Suljetusta sääntelytaloudesta kaksinaapaiseen globaalitalouteen. 2005. ISBN 951-791-915-8, ISBN 951-791-916-6 (Electronic dissertation).
- A:252. ATSO ANDERSÉN: Essays on Stock Exchange Competition and Pricing. 2005. ISBN 951-791-917-4, ISBN 951-791-918-2 (Electronic dissertation).
- A:253. PÄIVI J. TOSSAVAINEN: Transformation of Organizational Structures in a Multinational Enterprise. The case of an enterprise resource planning system utilization. 2005. ISBN 951-791-940-9, ISBN 951-791-941-7 (Electronic dissertation).
- A:254. JOUNI LAINE: Redesign of Transfer Capabilities. Studies in Container Shipping Services. 2005. ISBN 951-791-947-6, ISBN 951-791-948-4 (Electronic dissertation).
- A:255. GILAD SPERLING: Product, Operation and Market Strategies of Technology-Intensive Born Globals. The case of Israeli Telecommunication Born Globals. 2005. ISBN 951-791-954-9, ISBN 951-791-954-9 (Electronic dissertation).
- A:256. ARLA JUNTUNEN: The Emergence of a New Business Through Collaborative Networks – A Longitudinal Study In The ICT Sector. 2005. ISBN 951-791-957-3.
- A:257. MIRJAMI LEHIKONEN: Kuluttajan suhdemotivaatio päivittäistavaroihin. Miksi äiti liittyy Piltti-piiriin? 2005. ISBN 951-791-925-5, ISBN 951-791-926-3 (Electronic dissertation).
- A:258. JOUKO KINNUNEN: Migration, Imperfect Competition and Structural Adjustment. Essays on the Economy of the Åland Islands. 2005. ISBN 951-791-931-X, ISBN 951-791-932-8 (Electronic dissertation).
- A:259. KIRSTI KUISMA: Essays in Foreign Aid, Conflicts, and Development. 2005. ISBN 951-791-933-6, ISBN 951-791-960-3 (Electronic dissertation).

- A:260. SAMI KORTELAINEN: *Innovating at the Interface. A Comparative Case Study of Innovation Process Dynamics and Outcomes in the Public-private Context*. 2005
ISBN 951-791-938-7, ISBN 951-791-939-5 (e-version).
- A:261. TAINA VUORELA: *Approaches to a Business Negotiation Case Study: Teamwork, Humour and Teaching*. 2005. ISBN 951-791-962-X, ISBN 951-791-963-8 (e-version).
- A:262. HARRI TOIVONEN: *Modeling, Valuation and Risk Management of Commodity Derivatives*. 2005. ISBN 951-791-964-6, ISBN 951-791-965-4 (e-version).
- A:263. PEKKA SÄÄSKILAHTI: *Essays on the Economics of Networks and Social Relations*. 2005.
ISBN 951-791-966-2, ISBN 951-791-967-0 (e-version).
- A:264. KATARIINA KEMPPAINEN: *Priority Scheduling Revisited – Dominant Rules, Open Protocols, and Integrated Order Management*. 2005.
ISBN 951-791-968-9, ISBN 951-791-969-7 (e-version).
- A:265. KRISTIINA KORHONEN: *Foreign Direct Investment in a Changing Political Environment. Finnish Investment Decisions in South Korea*. 2005.
ISBN 951-791-973-5, ISBN 951-791-974-3 (e-version).
- A:266. MARKETTA HENRIKSSON: *Essays on Euro Area Enlargement*.
2006. ISBN 951-791-988-3, ISBN 951-791-989-1 (e-version).
- A:267. RAIMO VOUTILAINEN: *In Search for the Best Alliance Structure between Banks and Insurance Companies*. 2006. ISBN 951-791-994-8, ISBN 951-791-995-6 (e-version).
- A:268. ANTERO PUTKIRANTA: *Industrial Benchmarks: From World Class to Best in Class. Experiences from Finnish Manufacturing at Plant Level*.
2006. ISBN 951-791-996-4, ISBN 951-791-997-2 (e-version).
- A:269. ELINA OKSANEN-YLIKOSKI: *Businesswomen, Dabblers, Revivalists, or Conmen? Representation of selling and salespeople within academic, network marketing practitioner and media discourses*. 2006. ISBN 951-791-998-0, ISBN 951-791-99-9. (e-version).
- A:270. TUIJA VIRTANEN: *Johdon ohjausjärjestelmät muuttuvassa toimintaympäristössä*. 2006.
ISBN 952-488-000-8, ISBN 952-488-001-6 (e-version).
- A:271. MERJA KARPPINEN: *Cultural Patterns of Knowledge Creation. Finns and Japanese as Engineers and Poets*. 2006. ISBN-10: 952-488-010-5, ISBN-13: 978-952-488-010.
E-version: ISBN-10: 952-488-011-3, ISBN-13: 978-952-488-011-4.
- A:273. MARIA JOUTSENVIRTA: *Ympäristökeskustelun yhteiset arvot. Diskurssianalyysi Enson ja Greenpeacen ympäristökirjoituksista*. 2006.
ISBN-10: 952-488-013-X, ISBN-13: 978-952-488-013-8.
E-version: ISBN-10: 952-488-014-8, ISBN-13: 978-952-488-014-5.
- B-SARJA: TUTKIMUKSIA - RESEARCH REPORTS. ISSN 0356-889X.
- B:54. JARMO ERONEN: *Kielten välinen kilpailu: Taloustieteellis-sosiolingvistinen tarkastelu*. 2004.
ISBN 951-791-828-3.

- B:47. PÄIVI KARHUNEN – RIITTA KOSONEN – MALLA PAAJANEN: Gateway-käsitteen elinkaari Venäjän-matkailussa. Etelä-Suomi Pietarin-matkailun väylänä. 2004. ISBN 951-791-846-1, korjattu painos.
- B:55. TAISTO MIETTINEN: Veron minimointi yritysjärjestelyissä. 2004. ISBN 951-791-856-9.
- B:56. SOILE TUORINSUO-BYMAN: Part-Time Work, Participation and Commitment. ISBN 951-791-866-6.
- B:57. PIIA HELISTE – RIITTA KOSONEN – KAROLIINA LOIKKANEN: Kaksoiskaupunkija vai kaupunkipareja? Tapaustutkimukset: Helsinki–Tallinna, Tornio–Haaparanta, Imatra–Svetogorsk. 2004. ISBN 951-791-886-0.
- B:58. JARMO ERONEN: Central Asia – Development Paths and Geopolitical Imperatives. 2005 ISBN 951-791-906-9.
- B:59. RIITTA KOSONEN – MALLA PAAJANEN – NOORA REITTU: Etelä-Suomi venäläisten turistien länsimatkailussa. 2005. ISBN 951-791-942-5.
- B:60. KARI LILJA (ed.): The National Business System in Finland: Structure, Actors and Change. 2005. ISBN 951-791-952-2.
- B:61. HANNU KAIPIO – SIMO LEPPÄNEN: Distribution Systems of the Food Sector in Russia: The Perspective of Finnish Food Industry. 2005. ISBN 951-791-923-9, ISBN 951-791-924-7 (Electronic research reports).
- B:62. OLLI KOTILA: Strateginen henkilöstöjohtaminen ja yrityksen tuloksellisuus. Cranet-projekti. 2005. ISBN 951-791-934-4, ISBN 951-791-935-2 (Electronic research reports).
- B:63. KATARIINA JUVONEN – HELENA KANGASHARJU – PEKKA PÄLLI (toim.): Tulevaisuuspuhetta. 2005. ISBN 951-791-936-0, ISBN 951-791-937-9 (Electronic research reports).
- B:64. JOHANNA LOGRÉN – JOAN LÖFGREN: Koukussa yrittäjyyteen. Suomalaisten ja venäläisten naisyrittäjien motiiveja ja haasteita. 2005. ISBN 951-791-975-1, ISBN 951-791-976-X (e-version).
- B:65. HANS MÄNTYLÄ – PERTTI TIITTULA – MAARET WAGER (TOIM.): Pää hetkeksi pinnan alle. Akateeminen melontamatka. 2006. ISBN 951-791-982-4.
- B:66. KRISTIINA KORHONEN WITH ERJA KETTUNEN & MERVI LIPPONEN: Development of Finno-Korean Politico-Economic Relations. 2005. ISBN 951-791-984-0, ISBN 951-791-985-9 (e-version).
- B:67. RIITTA KOSONEN – MALLA PAAJANEN – NOORA REITTU: Gateway-matkailu tuottaa uusia matkailualueita. 2006. ISBN 951-791-986-7, ISBN 951-791-987-5 (e-version).
- B:68. ANU H. BASK – SUSANNA A. SAIRANEN: Helsingin kauppakorkeakoulun tohtorit työelämässä. 2005. ISBN 951-791-991-3, ISBN 951-791-992-1 (e-version).
- B:69. OKSANA IVANOVA – HANNU KAIPIO – PÄIVI KARHUNEN–SIMO LEPPÄNEN – OLGA MASHKINA – ELMIRA SHARAFUTDINOVA – JEREMY THORNE: Potential for Enterprise Cooperation between Southeast Finland and Northwest Russia. 2006. ISBN 952-488-007-5.

E-SARJA: SELVITYKSIÄ - REPORTS AND CATALOGUES. ISSN 1237-5330.

E:103. Research Catalogue 2002 – 2004. Projects and Publications. 2005. ISBN 951-791-837-2.

E:104. JUSSI KANERVA – KAIJA-STIINA PALOHEIMO (ed.): New Business Opportunities for Finnish Real Estate and ICT Clusters. 2005. ISBN 951-791-955-7.

N-SARJA: HELSINKI SCHOOL OF ECONOMICS. MIKKELI BUSINESS CAMPUS PUBLICATIONS. ISSN 1458-5383

N:36. MAARIT UKKONEN: Yrittäjyysmotivaatio ja yrittäjyysasenteet Helsingin kauppakorkeakoulun BScBa -tutkinto-opiskelijoiden ja Mikkelin ammattikorkeakouluopiskelijoiden keskuudessa. 2004. ISBN 951-791-874-7.

N:37. MIKKO SAARIKIVI: Helsingin kauppakorkeakoulun henkilöstön yrittäjyysmotivaatio ja yrittäjyysasenteet vuonna 2004. 2004. ISBN 951-791-882-8.

N:38. MIKKO SAARIKIVI: Helsinki-Tallinn: The Twin City of Science Interreg III A Project. 2004. ISBN 951-791-883-6.

N:39. MIKKO SAARIKIVI: Tieteen kaksoiskaupunki Helsinki-Tallinna Interreg III A -projekti. 2004. ISBN 951-791-884-4.

N:40. TOM LAHTI: The Role of Venture Capital in Filling the Equity Gap. An Analysis of Policy Issues. 2004. ISBN 951-791-885-2.

N:41. VESA KOKKONEN: Etelä-Savon yritysten ulkomaankauppa 2003. 2004. ISBN 951-791-897-6.

N:42. MAARIT UKKONEN – MIKKO SAARIKIVI – ERKKI HÄMÄLÄINEN: Selvitys Uudenmaan yrityshautomoyritysten mentorointitarpeista. 2005. ISBN 951-791-900-X.

N:43. JOHANNA LOGRÉN: Suomalaiset ja venäläiset naisyrittäjät. Naisyrittäjien yhteistyöohjelmien (vv. 2000-2004) vaikuttavuus. 2005. ISBN 951-791-945-X.

N:44. VESA KOKKONEN: Yrittäjyyskoulutuksen vaikuttavuus. 2005. ISBN 951-791-971-9.

N:45. VESA KOKKONEN: Mikkelin ammattikorkeakoulun opetushenkilökunnan yrittäjyysasenteet. 2005. ISBN 951-791-972-7.

N:46. SIRKKU REKOLA: Kaupallinen ystävällisyys - sosiaalinen vuorovaikutus päivittäistavarakaupan lähimymälän kilpailuetuna. 2006. ISBN 951-791-990-5.

N:47. RIIKKA PIISPA – ASKO HÄNNINEN: Etelä-Savo ja näkökulmia e-työn kehittämiseen. Tutkimus e-työn tilasta ja e-työhankkeiden toteutusmahdollisuuksista etelä-savossa. 2006. ISBN 951-791-993-X.

N:48. VESA KOKKONEN: Vientiohjelmien vaikuttavuus. 2006. ISBN 952-488-002-4

N:49. RAMI PIIPPONEN: Helsingin kauppakorkeakoulun opiskelijoiden ja sieltä vuonna 2000 valmistuneiden maistereiden yrittäjäyhteisöt vuonna 2004. 2006. ISBN 952-488-004-0.

W-SARJA: TYÖPAPEREITA - WORKING PAPERS . ISSN 1235-5674.
ELECTRONIC WORKING PAPERS, ISSN 1795-1828.

W:363. OSSI LINDSTRÖM – ALMAS HESHMATI: Interaction of Real and Financial Flexibility: An Empirical Analysis. 2004. ISBN 951-791-827-5 (Electronic working paper).

W:364. RAIMO VOUTILAINEN: Comparing alternative structures of financial alliances. 2004. ISBN 951-791-832-1 (Electronic working paper).

W:365. MATTI KELOHARJU – SAMULI KNÜPFER – SAMI TORSTILA: Retail Incentives in Privatizations: Anti-Flipping Devices or Money Left on the Table? 2004. ISBN 951-791-839-9 (Electronic working paper).

W:366. JARI VESANEN – MIKA RAULAS: Building Bridges for Personalization – A Process View. 2004. ISBN 951-791-840-2 (Electronic working paper).

W:367. MAIJU PERÄLÄ: Resource Flow Concentration and Social Fractionalization: A Recipe for A Curse? 2004. ISBN 951-791-845-3 (Electronic working paper).

W:368. PEKKA KORHONEN – RAIMO VOUTILAINEN: Finding the Most Preferred Alliance Structure between Banks and Insurance Companies. 2004. ISBN 951-791-847-X (Electronic working paper).

W:369. ANDRIY ANDREEV – ANTTI KANTO: A Note on Calculation of CVaR for Student's Distribution. 2004. ISBN 951-791-850-X (Electronic working paper).

W:370. ILKKA HAAPALINNA – TOMI SEPPÄLÄ – SARI STENFORS – MIKKO SYRJÄNEN – LEENA TANNER : Use of Decision Support Methods in the Strategy Process – Executive View. 2004. ISBN 951-791-853-4 (Electronic working paper).

W:371. BERTTA SOKURA: Osaamispääoman ulottuvuudet. Arvoa luova näkökulma. 2004. ISBN 951-791-857-7 (Electronic working paper).

W:372. ANTTI RUOTOISTENMÄKI – TOMI SEPPÄLÄ – ANTTI KANTO: Accuracy of the Condition Data for a Road Network. 2004. ISBN 951-791-859-3 (Electronic working paper).

W:373. ESKO PENTTINEN: Bundling of Information Goods - Past, Present and Future. ISBN 951-791-864-X. (Electronic working paper).

W:374. KASIMIR KALIVA – LASSE KOSKINEN: Modelling Bubbles and Crashes on the Stock Market. ISBN 951-791-865-8 (Electronic working paper).

W:375. TEEMU SANTONEN: Evaluating the Effect of the Market Environment on the Business Success of Online Newspapers. 2004. ISBN 951-791-873-9 (Electronic working paper)

W:376. MIKKO LEPPÄMÄKI – MIKKO MUSTONEN: Signaling with Externality. 2004. ISBN 951-791-880-1 (Elektronic working paper).

- W:377. MIKKO LEPPÄMÄKI – MIKKO MUSTONEN: Signaling and Screening with Open Source Programming. 2004. ISBN 951-791-881-X (Electronic working paper).
- W:378. TUURE TUUNANEN – KEN PEFFERS – CHARLES E. GENGLER: Wide Audience Requirements Engineering (Ware): A Practical Method And Case Study. 2004. ISBN 951-791-889-5. (Electronic working paper).
- W:379. LARS MATHIASSEN – TIMO SAARINEN – TUURE TUUNANEN – MATTI ROSSI: Managing Requirements Engineering Risks: An Analysis and Synthesis of the Literature. 2004. ISBN 951-791-895-X (Electronic working paper).
- W:380. PEKKA KORHONEN – LASSE KOSKINEN – RAIMO VOUTILAINEN: Finding the Most Preferred Alliance Structure between Banks and Insurance Companies from a Supervisory Point of View. 2004. ISBN-951-791-901-8 (Electronic working paper).
- W:381. PEKKA J. KORHONEN – PYRY-ANTTI SIITARI: Using Lexicographic Parametric Programming for Identifying Efficient Units in Dea. 2004. ISBN 951-791-902-6. (Electronic working paper).
- W:382. PEKKA MALO – ANTTI KANTO: Evaluating Multivariate GARCH models in the Nordic Electricity Markets. 2005. ISBN 951-791-903-4 (Electronic working paper).
- W:383. OSSI LINDSTRÖM – ALMAS HESHMATI: Interacting Demand and Supply Conditions in European Bank Lending. 2005. ISBN 951-791-903-4 (Electronic working paper).
- W:384. ANTTI PIRJETÄ – ANTTI RAUTIAINEN: ESO valuation under IFRS 2 – considerations of agency theory, risk aversion and the binomial model. 2005. ISBN 951-791-920-4 (Electronic working paper).
- W:385. MIKA HYÖTYLÄINEN – HANNA ASIKAINEN: Knowledge Management in Designing and Developing ICT Consulting Services. 2005. ISBN 951-791-921-2 (Electronic working paper).
- W:386. PEKKA KORHONEN – LASSE KOSKINEN – RAIMO VOUTILAINEN: A Customer View on the Most Preferred Alliance Structure between Banks and Insurance Companies. 2005. ISBN 951-791-922-0 (Electronic working paper).
- W:387. MIIA ÄKKINEN: Conceptual Foundations of Online Communities. 2005. ISBN 951-791-959-X (Electronic working paper).
- W:388. ANDRIY ANDREEV – ANTTI KANTO – PEKKA MALO: Simple Approach for Distribution Selection in the Pearson System. 2005. ISBN 951-791-927-1 (Electronic working paper).
- W:389. ANDRIY ANDREEV – ANTTI KANTO – PEKKA MALO: On Closed-form Calculation of CVaR. 2005. ISBN 951-791-928-X (Electronic working paper).
- W:390. TUIJA VIRTANEN: Konsernijohtaminen parenting-teorian näkökulmasta. 2005. ISBN 951-791-929-8 (Electronic working paper).
- W:391. JARI VESANEN: What is Personalization? A Literature Review and Framework. 2005. ISBN 951-791-970-0 (Electronic working paper).
- W:392. ELIAS RANTAPUSKA: Ex-Dividend Day Trading: Who, How, and Why? 2005. ISBN 951-791-978-6 (Electronic working paper).

- W:393. ELIAS RANTAPUSKA: Do Investors Reinvest Dividends and Tender Offer Proceeds? 2005. ISBN 951-791-979-4 (Electronic working paper).
- W:394. ELIAS RANTAPUSKA: Which Investors are Irrational? Evidence from Rights Issues. 2005. ISBN 951-791-980-8 (Electronic working paper).
- W:395. PANU KALMI – ANTTI KAUKHANEN: Workplace Innovations and Employee Outcomes: Evidence from a Representative Employee Survey. 2005. ISBN 951-791-981-6 (Electronic working paper).
- W:396. KATHRIN KLAMROTH – KAISA MIETTINEN: Interactive Approach Utilizing Approximations of the Nondominated Set. 2005. ISBN 951-791-983-2 (Electronic working paper).
- W:397. MIKA HYÖTYLÄINEN – KRISTIAN MÖLLER: Key to Successful Production of Complex ICT Business Services. 2006. ISBN 952-488-003-2 (Electronic working paper).
- W:398. PANU KALMI: The Disappearance of Co-operatives from Economics Textbooks. 2006. ISBN 952-488-005-9 (Electronic working paper).
- W:399. ARTO LAHTI: The New Industrial Organization (IO) Economics of Growth Firms in Small Open Countries like Finland. 2006. ISBN 952-488-006-7 (Electronic working paper).
- W:400. MARKO MERISAVO: The Effects of Digital Marketing Communication on Customer Loyalty: An Integrative Model and Research Propositions. 2006. ISBN-10: 952-488-009-1, ISBN-13: 978-952-488-009-1 (Electronic working paper)

Y-SARJA: HELSINKI SCHOOL OF ECONOMICS.
CENTRE FOR INTERNATIONAL BUSINESS RESEARCH. CIBR RESEARCH PAPERS.
ISBN 1237-394X.

- Y:8. REIJO LUOSTARINEN – MIKA GABRIELSSON: Globalization and Marketing Strategies of Born Globals in SMOPECS. 2004. ISBN 951-701-851-8.

Z-SARJA: HELSINKI SCHOOL OF ECONOMICS.
CENTRE FOR INTERNATIONAL BUSINESS RESEARCH. CIBR WORKING PAPERS. ISSN 1235-3931.

- Z:10. V.H. MANEK KIRPALANI – MIKA GABRIELSSON: Need for International Intellectual Entrepreneurs and How Business Schools Can Help. 2004. ISBN 951-791-852-6.

Kaikkia Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisusarjassa ilmestyneitä julkaisuja voi tilata osoitteella:

KY-Palvelu Oy
Kirjakauppa
Runeberginkatu 14-16
00100 Helsinki
Puh. (09) 4313 8310, fax (09) 495 617
Sähköposti: kykirja@ky.hse.fi

Helsingin kauppakorkeakoulu
Julkaisutoimittaja
PL 1210
00101 Helsinki
Puh. (09) 4313 8579, fax (09) 4313 8305
Sähköposti: julkaisu@hse.fi

All the publications can be ordered from

Helsinki School of Economics
Publications officer
P.O.Box 1210
FIN-00101 Helsinki
Phone +358-9-4313 8579, fax +358-9-4313 8305
E-mail: julkaisu@hse.fi